سنگرام

ڪھاڻيون

بادل جمالي

منصور پبليڪيشن جو ويهون ڪتاب

سنگرام

(۴ ويهون ڪهاڻيون)

بادل جمالي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نالو ڪتاب جو : سنگرام
مصنف : بادل جمالي
ڇاپو : پهريون
سال : جولاء ١٩٨٧ع
تعداد : هڪ هزار
ڇپائيندڙ : محمد دائود بلوچ
ادارو : منصور پبليڪيشن
حيدرآباد سنڌ
ڇپيندڙ : ايم خان پرنٽنگ پريس،
گاڏي کاتو حيدرآباد سنڌ
ٽائيٽل : بادل جمالي
قيمت : پنجويهہ رپيا

پتو : منصور پبليڪيشن
نزد قاضي عبدالقيوم اسڪول، ميمڻ محلو، حيدرآباد سنڌ
پاران : ايم ايچ پنهور انسٽيٽيوٽ آف سنڌ اسٽڊيز، ڄامشورو.

SANGRAM (Sindhi Short Stories)
BADAL JAMALI
First Edition July 1987
Printed by mohammed Daud Baloch From
Mansoor Publication.
Near Qazi Abdul Qayoom School Memon
Muhala Hyderabad.
Price 25/only
Digitized by
M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.
www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ارپنا

مون تنهنجي پوريءَ جا ڪيئي روپ ڏٺا آهن. ڪڏهن روڊن تي پٿر ڪُٽيندي، ڪڏهن ٻَنيءَ جون پڪل سرون مٿي تي کڻي، اوچين عمارتن جي ڏاڪڻين تان چڙهندي لهندي. تهه سياري ۾ به، ته ٽڙهي آس ۾ به.... اڄ وري ٽوڪي ڏٺم روڊ تي. اڳيئي سانجهي ڪم شروع ٿي چڪو هو. مشينن جا ڌڌڪا لڳا پيا هئا. روڊ جي ڪناري ڏامر جا ڪارا ڊرم، باهه تي ٻڙڪي رهيا هئا. پاسي ۾ پيل ريتيءَ جي ڍير مان تون، سرتين سان گڏ، ڇلڙون کڻي، هاريل ڏامر مٿان ڇٽي رهي هئينءَ. ڦٽل روڊ ٺهي رهيو هو.

روڊ جي ڪناري ماڻهن جا هشام، لڪاءُ ڏسڻ لاءِ بيٺا هئا. ڪن تنهنجي ويڪري چولي ۾ گهتون هڻندڙ ڇاتين ڏانهن ٿي گُهوريو، ته ڪن تنهنجي ڇپن تي نچندڙ ٻُولي ۽ ڪنن ۾ جهومندڙ نقلي ايرنگن کي پئي ڏٺو. پر مون، سڀني کان پري رهي بيهي، تنهنجي سانوري مک تي تري آيل، پگهرجي ڦڙن کي پئي ڏٺو، جيڪي سياري جي ولهه ۾ به جُونءَ جي ڏاڪ منجهند جي ياد ڏياري رهيا هئا. ان سان گڏ، تنهنجي ڦڙتيءَ ۽ ڪمال

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪي ٻئي ڏٺم، تہ ڪيئن نہ هڪ مرد، بيلچي سان پيش جون ڇليون پري رهيو هو. ۽ ٻئي مرد، ٻنا منهن ورائڻ جي، بجليءَ جهڙي تيزيءَ سان ڇلا يءَ کي توڏانهن اڇليو ٿي، ۽ تو ان کي ڪرڪيٽ جي رانديگر جيان، پري ڪان ڏي جهٽي ڏي ورتو ـــ مون کي تنهنجو فن، سرڪس جي بازيگرن جي ڪرتبن تي ڀاري لڳو، ورهين جي رياضت جو نتيجو لڳو.

لاڳيتو نهارڻ ڪري محسوس ڪيم، تہ هر ڦيري تي اڪيون ڪٽي، مرڪندڙ مک سان، ٻيٺل ماڻهن جي ميڙ ڏانهن تو نهاريو ٿي. مون ڇڻ تنهنجي چوري پڪڙي وڌي. من ۾ ماندائڻ ڇپي ويو. سوچڻ لڳس تہ آخر اهو ڪهڙو تيرانداز ٿي سگهيو ٿي، جنهن هيڏي ميڙ مان، اهڙيءَ وٽ پڪڙ ۾ بہ تنهنجيءَ دل کي گهائي وڌو، جو تون ڏسڻ ٻنا رهي نٿي سگهين‌ءَ.

اوچتو‌ئي اوچتو وارو گسائي، ڇلي اڇلائي، جُهوم پائي، ٽهڪندڙ مک ۽ مرڪندڙ چپن سان تون اڳتي وڌئين. مان حيرت ۽ ڪروڌ مان اوڏانهن ڏسندو رهيس. تون ميڙ کي چيري، ٻاهر نڪري وئين. ۽ ڪاٺ جي ڪلن سان ٻڌل ڳوڻ جي جُهولي ۾ روئندڙ، ڪارڙي ۽ ضعيف ٻار کي ڪٽي، ڇاتيءَ سان لائي، چمي ڏني.... مان آپ تان ڦهڪو ڪري، هيٺ اچي پيس....!!! ٻنبٽهن مان لڙڪ، ٻير ڪٽن جيان ڇٽي پيا، جن جو ڪارڻ اڃان تائين سمجهي نہ سگهيس تہ ڏک هو، خوشي هئي، احترام

هو يا ٻيو ڪجهه....

تو ڪِلي جا ٻيڙا کولي، ٽيج ٻارڙي جي وات ۾ ڏيئي، نراڙ تان پگهر اگهي، ڊگهو ساهه کنيو. سک ۽ سڪون جو ساهه — ٻه ٽي چڳڙون ڏياري، وري ٻالڪ کي دلاسي جي ٿپڪين سان جهولي ۾ سمهاري، هرڻيءَ جيان چالَ ڏيندي ٻوڏتي موٽيئين. وري ساڳي ڪرت، ساڳيو حال .... موهه جا ٻئي روپ انتها تي ڏٺم، پورهئي سان ٻه، ته پيٽ چٽئي سان ٻه — لڳي ٿو، تنهنجي ماءُ ٻه اٺين ڏي پٽر ڪٽيندي، ڇلهون ڏوئيندي، ساعت لاءِ وارو گسائي، ڪنهن ڪنڊ ۾ ويهي، توکي چڪڙائي، ماءُ ممتا جي اٿاهه جذبي سان ٻه چار ٿپڪيون ڏيئي سمهاري، وري وڃي ڪرت سان لڳندي هئي — اڪ ڪلندي ڏي تو اهو ماحول ڏٺو هوندو، جيڪو اڄ تنهنجو ٻار ڏسي پيو. اهو پورهيو تنهنجي پيٽ پڄڻ جي ويو آهي. تنهنجو هاريو ٻه اهو، ته زميداري ٻه اها.

دل ته چاهيو پئي ته اڃان ٻه ڪي گهڙيون ويهي ڏسندو رهان ها. پر مون وٽ ايترو وقت نه هو. مان ٻه تو وانگر مزدور آهيان، مون کي ٻه ڪم تي وڃڻو هو. نه چاهيندي ٻه تو وٽان هليو آيس. پر پورهئي ۽ پورهيت جو اهو عڪس، سڄو ڏينهن اکين اڳيان ڦرندو رهيو.

آفيس ۾ اٺ ڪلاڪ ويهي، آفيسرن جون ڇڙٻون کائي، فائيلن جا پيٽ ڀري، ٿڪجي، بيزار ٿي، وري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جو گهر موٽيس تہ حيرت کان مغز مان ڇڻ ڏڪاءُ
نڪري ويو. تون اڄ ان ٽائين ساڳيءَ ڦڙتيءَ سان چلهون
جهٽي ۽ ڇٽي رهي هئينءَ. رڳو ڏوڙ ۾ اٽيل ٿنهنجن
ڪپڙن ۽ وارن مان خبر پئي ٿي تہ سڄو ڏينهن ڪم
ڪيو اٿئي، نہ تہ تنهنجي ڪم مان ٿڪ ۽ سُستيءَ جو
ڪو نشانُ اصل ڪونہ ٿي مليو.... مان حيران
آهيان، تہ تون گوشت پوست جي ٺهيل انسان آهين،
يا لوهہ جي مشيني عورت....!! پر آهين تہ جيئري
جاڳندي عورت. عورت بہ اهڙي وهيءَ ۾ اڏامندڙ
ڪبوترن جهڙي ـــ سچ پڇاءِ، تون ڪڏهن ڪي سپنا ڏٺا
آهن اڏامڻ جا؟ ڪنهن سُرهيءَ صبح تي ويهي ڪم
هلائڻ جا، ڏينهن ۾ ڏهہ ڏهہ جوڙا بدلائڻ جا. ايوننگ
ان پئرس، چارلي، بروچ ۽ مون ڊراپس لڳائڻ جا....
ڇا تون ڪڏهن چاهيو آهي تہ پڙڪيلا ڪپڙا پائي،
ايلفيءَ ۾ يا طارق روڊ تي ڊيل جيان ٽلندي رهين.
اينڊز ويڪنڊز شوقين، اکين ڏي اکين ۾ توسان اندر اوري
ڳوڃهن. يا ڇپن جي هلڪڙيءَ جنبش سان "Hello"
چئي، تنهن جو ڏيان ڇڪي وٺن، يا هلندي هلندي
شرارت مان ڪلهو هڻي، مٺان مرڪي، "Sorry" چئي،
توکان معافي وٺن ۽ تون منهن ۾ سونڊ هوندي بہ اندر
۾ گد گد ٿين. يا ڪا چمڪندڙ ڪار، اوچتو اچي
تنهنجيءَ پير ۾ بيهي. ڪو ڏاهوڪو جوان، اڪيون در
کولي، مطلبي مرڪ سان توکي 'لفٽ' جي آڇ ڪري،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ تون "Thankyou" چئي، مرڪندي سندس ڪچ
۾ گم ٿي وڃين....!!

پر تون ڪيئن سوچي سگهندينءَ. تنهنجي ته خوابن ۾ به ريتيءَ جون چلهون آهن. تصور ۾ به گاري جون تغاريون آهن. بيمار پار جا سڏڪا ۽ ڏامر جا ٽهڪندڙ ڊرم آهن.... آخر تون ڪهڙي عورت آهين، جو ڏينهن رات ڪم ڪندي به پنهنجي اهميت مڃرائي نه سگهي آهين.... ڇا رڳو ان ڪري، جو تون عورت آهين....؟؟

عورت ته ازابيلا به هئي، جنهن سڄيءَ دنيا تي حڪومت ڪرڻ جا خواب ڏٺا هئا. ملڪه زبيده به عورت هئي، جنهن "نهر زبيده" کوٽائي، تاريخ ۾ وڏو مقام حاصل ڪيو، جنهن اقتدار خاطر پنهنجي مائيلي پٽ، مامون الرشيد کي گرفتار ڪري پيش ڪرڻ لاءِ، لشڪر کي سونـي سنگهر ڏياري موڪلي هئي. جيڪولين ڪينيڊي ۽ مارگريٽ ٿروڊو به عورتون آهن، جن سڄيءَ دنيا جون نظرون ڇڪي ورتيون آهن. ايڊي ڊاينا به عورت آهي، جنهن جي اوپاسي به اخبارن جي سرخي بڻجيو وڃي.

تون ڪهڙي عورت آهين. گمنام، اڇاتل، پيٽ پارڻ جي جاکوڙ ۾ رڌل. سماجي اٿل پٿل کان بي خبر، بي نياز ـــ نه ڪڏهن انقلابي جلوسن ۾ ڏني ويئي آهين، نه ڪڏهن پنهنجا حق حاصل ڪرڻ خاطر بک هڙتال تي ويٺي آهين. نه وري ڪنهن جبري قانون خلاف پاس ٿيندڙ قرار داد تي صحيح ڪئي اٿئي.... تون ڪڏهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بہ، منهنجي ديس جي دانشورن جي نظرن ۾ نہ اچي سگهنديون. توکي ڪائي اهميت نہ ڏني ويندي، پر.... پر شايد توکي ان جي خواهش بہ ڪانهي. ان ڪري بہ، جو ڪو بہ انقلاب اچي، ڪو بہ نظام اچي، تنهنجي اهائي چلي، اهائي تغاري هوندي. اهي ڏي ٺيڪيدارن جون چڙٻون ۽ جمعدارن جا دڙڪا هوندا....

اي پورهيت اوڏڻ، چاڻان تو تہ توکي هميشه نظر انداز ڪيو ويو آهي. تخليقڪارن بہ اک کڻي تو ڏي نہ ڏٺو آهي. نڌهن ڏي تہ نہ ڪنهن نظم ۾ تنهنجا ريتيءَ ڦتيا کهراهٽ آهن، نہ ڪنهن غزل ۾ تنهنجو تهہ سياري ۾ پکهريل مک آهي. نہ ڪنهن افساني جو عنوان آهين، نہ ڪنهن مقالي جو محور.... پر، پر تون منهنجيءَ نظر ۾ اهم آهين. منهنجيءَ هن تحرير ۾ محفوظ آهين. تون گمنام نہ ٿيندين....

تون سمورن مذهبن ۽ نظامن جي دائرن کان آزاد، پهاڙي جهرڻي جيان ڏينهن رات، ڌرتيءَ جي سونهن وڌائين پئي. تون اشرف المخلوقات جو اعليٰ نمونو آهين— مان تنهنجي ڪردار جي عظمت ۽ پورهئي مان سچائيءَ جو انعام ڇا تو ڏيئي سگهان.... سون وٽ جيڪي ڪجهہ آهي، توکي ڏيئي تو ڇڏيان. زندگيءَ جو عزيز ترين سرمايو تنهنجي نانءَ ڪري تو ڇڏيان. "سنگرام" توکي ارپي تو ڇڏيان.... ....

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نئين ٽهي جي نوجوان ليکڪ

شعبان وسطڙو

جي ڇهه ۽ اڻ ڇهه ڪهاڻين جو مجموعو

جيون جا نه وسرندڙ لمحا

جنهن ۾ هي ڪهاڻيون شامل آهن.

١- جيون پل جون ٽڪل وکون.
٢- ٿوهر سمان زهريلو وجود.
٣- انسانيت جو موت.
٤- آخري پاڇا.
٥- من جي ڏارا ٽڪرا ٽڪرا.
٦- آڪاش تي چانڊيل ڏند.
٧- دک، پيڙا ۽ پولار.
٨- مک تي سجايل مرڪ.
٩- پلصراط جي لڪل ڏند.
١٠- جيون جا نه وسرندڙ لمحا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪهاڻيون

١- ڀورو ڪلاڻي	٩
٢- نباهه	٣٤
٣- جيون جي زنجير ۾ جڪڙيل هڪ شخص	٦٤
٤- سمنڊ تي وسندڙ ڪڪريءَ ۾ ڪٽيل اکيون	٨٢
٥- سڪون جي تلاش	٩٨
٦- ويچارو انسان	١٢٥
٧- گهگهه اونداهيءَ ۾ ڪسجي ويل ٽارچ	١٤٨
٨- نوابي	١٥٦
٩- خواب ٽٽا نيڻن ۾ ماڻهن	١٧٢
١٠- سنگرام	١٩٠
١١- هلندي هلندي	١٩٧
١٢- هو، جيڪو سڌري نه سگهيو	٢٢٢
١٣- ڪٽيرو	٢٤٥

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڀورو گلاڙي

پڪي سومهڻيءَ جي مهل هئي. چئن کٽن جي وچ ۾ مچ پئي ٻريو. همراهه اجرڪون ۽ کٿا ويڙهيو، کٽن تي ويٺا هئا. مچ کان ٿورو پريرو، چانهه جي ڪاري ڪِٽلي ۽ ديسي چينيءَ جا ڪوپ ساسر پيا هئا، ۽ انهن جي ڀر ۾ منجيءَ تي، پاڙيءَ جو دلو رکيل هو. ڀت ۾ لڳل ڪاٺ جي ڪلي ۾ گاسليٽ واري بتي ٽمڪي پئي— چانهه جي نشي، مچ جي سيڪ ۽ ڪچهري جي مزي همراهن کي ريجهائي وڌو.

آهستي آهستي پري کان اُٺن جا ڇڙا ٻڌڻ ۾ اچڻ لڳا... رات جي سانت ۾، ڇڙن جي لئه تي ڪو جت، پٽاڙيءَ جي ڪافي ڳائيندو پئي آيو— ويٺل مڙس ماٺ ٿي ڪنائڻ لڳا. وليءَ ٻاهر نڪري آواز سڃاڻڻ جي ڪوشش ڪئي:

”ڇڙا ته خانو سنجراڻيءَ جا ٿا لڳن.“

”خانوءَ جو ساهه ٿو لڪيءَ ۾ پهچي، هو ٿو ايڏو زور سان ڳائي.“ لال بخش، وليءَ جي راءِ کي رد ڪندي چيو— لمحي لاءِ ماٺ ڇانئجي ويئي.

”ڀانيان ٿو موسو زرداري آهي.“ لال بخش ڏڪو هنيو.

”آئون پاڻ ائين ٿو شڪجان.“ نبن سندس ها ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ها ملائي: پر وري ٿورو شڪجي پيو: ”پر موسي جي اڏن ۾ سدائين هڏائين لار واريون ڪڙڪون هونديون آهن، اڄ ايڏا ڪرڪا ڪيئن پيا هوندائين؟“

”بابا، جوان آهي شونقين، وقت وقت ڪي ڏسي پٽارن کي سينگاري ٿو. ڦٽين جي مُنڍ آهي، سڄي رات هل هلان ۾ هوندو آهي. ساز ڀرو هوندس ته ڪن پريل هوندس، الڪو ڪونه ٿيندس .... ڪڙڪون گهگهه اوندهه ۾ کهڙي ٺيڪ ڏيندس. اهي آهن واندڪائيءَ واري زماني جا ساز. نه گوڙ نه خوف — ڀلا ٻڌ ته، هيڏانهن ٿو اچي يا رستو وٺيو اڳتي ٿو وڃي.“ ڀري ساز جي اهميت جي وضاحت ڪرڻ کان پوءِ، لال بخش، نبن کان پڇيو.

”اچي ته هيڏانهن پيو، رستو مُٺي آيو آهي.“

”نبن وارو ڪر، مچ کي ته مچاءِ، مڙس کي سيءُ مُٺي وڌو هوندو.“ لال بخش ڪتو ويڙهي، ٻاهر نڪرندي چيو .... ڪوپ ماسر ڪٿي جاري ۾ رکي، نبن مچ کي زور وٺائي لڳو. ٿوريءَ دير ۾ ڏي ڪينگر جيڏا ڇڙا وڇائيندي، گجندي گُوڙندي، ڳيڙ وهائيندي، ٻه اُٺ، اوطاق جي منگهي تي اچي بيٺا — جت زور سان سلام ڪري اٺ تان لٿو. سيڻي سلام جو جواب ڏنو. وانگي آهستي چيو:

”پورو گلائي آهي.“

”واه جي ڀالهه ڪيئي.“ لال بخش به مڃيو. سڀ همراهه ڏاڍيءَ حب سان اڳتي وڌيا .... سامهون پورو گلائي،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻن ڪوڏن آئن سان ٻيڻو هو. ٻئي اٿ جهاڳن جهوڙن، موڙن ۽ ڪوڏن سان، سينگاريل گهوڙن جيان ٻئي لڳا.
لال بخش وڏي ڀوري کي پاڪر پائي، ڏوراپو ڏنو:
"واه ڀورل واه. ابڊيون جدايون ڪيئون آهن."
"بس چاچا- بکئي ڀيٽ لاء انئي پهر هڪ هٽان ۾ لڳو پيو آهيان. تيم ملي ٿي ڪونه تو جو اچجي."
"اي تيم وري چا جو. روز روز تو کي توروڏي ٿا چئون ته اچ. مڙيئي مهيني ٻئي- ديدارڙو ته ڪرائيندو ڪر." هو ٻئي هٿ، هٿ ۾ ڏيئي. اندر مچ ڏي وڌڻ لڳا. ولهه اٿ ڪاهي، سامهون سرينهن جي وڻ هيٺ وڇي هشايا.
"نبن وارو ڪر پٽ، ادي لاء گهران ماني کڻي اچ- ۽ هند ٻه کٽايو اچجان.... ۽ ٻڌ- موٽندي شهمير کي سڏ ڪري- ٻه ٻڙيون چانهن جون ۽ اڌ پاءُ کنڊ ونيو اچجان. شابس پٽ- سلٽ ڪري وٺ." نبن کي روانو ڪري، لال بخش لڙبو ڀوري ڏي. خوش خير عافيت کان پوء پڇيائين:
"پلا- خبرون چارون ته ٻڌاء، اچ ڪيئن هيڏانهن پلجي پيو آهين؟"
"خبرون خير جون، ڏينهن آهن ڪمن جا، چئن ڪوڏين لاء هرڪو ويٺو سور پٽي.... اهي ڏاڪها، اهو آڏون. انئي پهر وٺ وٺان لڳي پيئي آهي: مٿي ڪنهن جي وار ٻه ڪانه ٿي ملي- تن چئن ڏينهن کان، رمضان پاڻوجو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اچي پنهنجي پيو ۽ شونق مان پيو گهر ڏو پرڏجان. سگ ورتو ڏم ضد تي، پٽ به ڏو ڪريان ڏام ڏوم سان، چوويهه پوريون چانورن جون ورتيون ڏم، پر ڪٿاڻيندس ڏوڪان. اڄن ڪي سينگاري هلجان ۽ پلي دشمن سڙن .... رمضان سان منهنجي هجي پراڻي خوش خوش، سو جواب ڏيئي نه سگهيومانس. اڄ يارن ڪي چيم ته سنهري اڄجو ۽ همراه جي ونگار وهي اچون – سڀ ويچارا پنهنجا پنهنجا اٺ سينگاري آيا. ڇهه اٺ، ڇهن ئي تي چوڪڙي ۽ ڇهه ئي موڙن چيرن سان .... قطار جڏهن نڪتي ته چيم، ڏٺي منهنجا، خير ڪجان، شل نه ڪنهن ناظروءَ جي نگاهه پوي! پنجن پنجن هزارن جو هڪڙو اٺ آهي – ابا ڳوٺ ڪي ويجهو پهتاسون ۽ ڏسون ته، زالين مڙسين لوڙهن تان اُرهاڻيو پيا ڏسن ته، ڪٿي جو قافلو آهي؟ خبر پين ته گهوٽ جا چانور آهن ته وات ڳڻدو ڏي رڙين .... ! ڏاڍي لئه ڏي وڏي همراهه جي – يارن ڪي چيم ته هاڻ اوهين پلي وڃي گهمرو ڪٽو، اُڏون ڏو وڃان چاچي لال بخش وٽ جو ميارون پيو موڪلي. وهي اچي سلامي ڏياسون، پيو مڙيئي خير."

"ڪپيئي خير. پلي پلي آئين، جي آئين – اسانجون خبرون خير جون، هي ڪڪ پنهنجا، وينا الا الا ڪريون ڏو ڪي الله آندو، خوش ڏياسون، پيو مڙيئي خبر .... پلا ڪر خبر، اٺ ساڳيا اڏئي ڪي سودو سٽ به ڪيو اڏئي ؟"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”سا ڳيا؟ کهڙيون ٿو ڳالهيون ڪرين چاچا! اسان وٽ آهي چل ڀل جو مڪان. هڪڙا اچن، ٻيا وڃن اجان هفتو به ڪونه ٿيو جو نوح پوڙهن مان ڪنوات آندو اٿم، جهڙو ڳڏو ڏسنديون.“

”مٿان اهو ڳلو حاجائي وارو ته ڪونهي، جيڪو هوتن کي ڏنو هٿائين؟“

”نڪو- هي نئين سو ڪڙي آهي. اڳي پنهنجي ڌر ۾ آيو ئي ڪونه. ڪنوات ته حاجائي وارو به ٺاهوڪو هو، پر سائين، هن جي بات ئي ٻي آهي.“

”ولهه اها ٻتي ڪڍ ته ڏسون پٽاري ڪي.“

”هينئر ڏسڻ ۾ ڪهڙو مزو ايندئي. ڏينهن جو نڪي ڏوڪي ڏسبنس- ته چڱي مٿي جي به خبر پويئي.“

”يار- ڳالهيون ته ڪهڙيون ٿو ڪرين. هينئر نه ڏسانس ته صبح ڌائين هوند سودا ئي وڃيم.“ ولهه ٻتي ڪڍي اڳيان ٿيو- لال بخش ۽ پورو، سندس پٺيان هلڻ لڳا.

”ٻتي ڏي مون کي، تون ڪنوات کي اٿاري، ٿورو اڳيان چڪ ته ڏسون پٽاري ڪي.“ ولهه ڪنوات کي چڪي سرينهن کان ٻاهر جهليو: لال بخش ٻتي مٿي ڪري، ڪنوات جي منهن ڏي ڏسندي ئي ونجي ويو.

”واه وا! ڌنگ ڌريا پيا آهن.“ قري- آڳ پٺ ڏسندي پڇيائين:

”ڏنديون ڪيٽن آهي؟“

”مهشو مڙو آهي. ڏند ته مون به ڪونه ڏٺامانس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پر هوندو ”چٽ“ نه ته به ڪٿي ”دوڪ“ هوندو، ڪو ڪراڙو ٿورڙي آهي.“

لال بخش اکيان پويان ڦرندي، ڪنوات مان پنهنجي ليکي ڪو ’عيب‘ ڪڍڻ پئي چاهيو، جيڪو خدا هن کي ڏنوئي ڪونه هو.

”گهمي ڦري ڏسينس چاچا. تون به وينجهار آهين، سربلا اٿ ڏاريا اٿئي - پر هيءُ به عطر جو ڀڙو اٿئي. ڪنين، وڙين، وجهين، ڀريون، نريون، گوڏا، ڪوڙي. هڪڙو هڪڙو عضوو ڪري ڏسينس.... جيترو گهڻو ڏسنديس اوترو وڌيڪ وڻندئي. ڪنوات ناهي، دشمن کي جوهه ڏي گار آهي!“

”بيشڪ پيارو ويهن ۾ ايڪيهون آهي.“ لال بخش به ڦاٽ ڪاڍو.

”اڙون به وڏو ناسوري آهيان چاچا، ڏهه اکيون ڪيو پيو هلان - پر پنهنجي پٽ ۾ مون کي ته هڙو پيو ڪونه سجهي.... قطار ۾ بيٺو هوندو ته ڪاريهر وانگر ڪڍيو بيٺو هوندو.“

”پنڌڙا اٿس ڪي؟“ لال بخش هرکندي پڇيو.

”هاه هاه! پاڪڙو رکي يا اِندو بڌي، مهارون چڪي، هڪل ڪٿي ڪرينس ته منڊي ورائي، هنج ۾ آڻي ڏيندئي. پوءِ ويهي ڏس ڍائيءَ جا رنگ. جهڙي ريفل جي گولي ڇٽي ويئي! پنڌ به سربلا، اڏين نه جو پيٽ کي سندرو ٻڌي ويهجي.... سهنجو وري ايڏو، ڇڻ پلنگ تي ويٺو

آهون. ڪير جي ڇوڪري ٽريءَ تي رکيو وڃ، حرام جو ڪٿي ڦڙو هار جي."

"ٻار ڏار جو ڪيئن آهي؟" لال بخش پنهنجي مطلب جي ڳالهه ڪئي.

"اصل ڳالهه نه پڇ چاچا .... ڪچڙو آهي، باقي رڪ جو ڍهيل اٿئي. اڄ به ڇانورن جي ڇوڪري ڪٿي آيو. خدا ۾ پت ڪرين ته چمڪهيائين به ڪونه. سچي وات اوڳاريندو آيو."

"اهڙو ظلم نه ڪر ابا. اڃان ٻڌارو ڪچو آهي. خدا خير ڪري، ڪو لوڏو نه اچي وڃيس." لال بخش ڪنوات جي ڳچيءَ تي ٻاٻوه سان ٿپڪي ڏيندي چيو.

"ولـﻊ هاڻي وبهار وڃي ٻڌاري ڪي، ٻيو ڪاهي اڄ ته ان جو به ديدارڙو ڪري ڇڏيون."

"آڏون تـو ڪاهي اڄانس چاچا .... اهـو آهي مون وانگر بخيل، ڪڏهن ڪڏهن جهٽ اهـو تو هٿي، دو رب ڏي پناهه." پورو آٿ ڪاهي آيو، جيڪو نري جيڏو ٿارون ڪيڏيو، سانوڻ جي ڏوڏن ڪڪرن جيان گجگوڙ ڪندو، ڳڦ وهائي رهيو هو. هو اهڙوڏي خوفناڪ ڏاڍو پئي لڳو، جيڪي اڪثر ڪري ننڍن ٻارن کي خواب ۾ عزرائيل بڻجي ڊيڄاريندا آهن! ڪيس ريجهائڻ خاطر، پورو سندس مٿي تي مٺا مٺا هٿ ڦيرائڻ لڳو. لال بخش ٻتي ڪئي، ان جي منهن ڏي ڏسندي ٿي رڙ ڪئي.

"هي ته ڪراڙو آهي!"

”نہ چاچا، اُئين نہ چؤ. هي بہ شيءِ اٿئي. باقي سائين ضدي اهڙو، جو شل نہ پنهنجيءَ تي اچي، پوءِ پلي کڻي ڇڏينس، مڙندو ڪونہ ــ لاٽي ڇناياٺين تہ ڇمر هڻيومانس. اهو بہ ڇناياٺين تہ هڏ تري هڻئي مانس. اڃان بہ سٺون اهي ٿو ڏي، جو پاڻهُ تہ اها بہ ڪانہ جهليندس.... پر بار جو جهڙو پيڙو! سچو ڳوٺ ڪٺي مٿان رکي ڇڏينس.... مون تہ نالوئي پيرو ديو رکيومانس!“

”جهوڪ پوڪ تہ ڪونہ ٿو ڏئي؟“

”جهوڪ ڏي تہ سير وهائي ڪٽن کي ڏيئي ڇڏيانس ... خدا اهو ڏينهن نہ ڪري، جو پورو ڪوڙي ماڻهو ڪوڙي اٺ کي پسند ڪري. هينئر تہ ويچارو مست آهي، اٿئي پهر پانوسي ڳهوڙا لڳي پئي اٿس. ڏسين نہ تو تہ سڪي ڏوڏ تي ويو آهي.“

”پوءِ پلا ڪهڙي صلاح اٿئي ــ ڏينديس؟“

”نہ چاچا. هي تنهنجي وجهہ جو ڪونهي، وڙهي ٿو ڪٺو. مٿان پيريءَ ۾ ڪو لوڏو اچي وجهئي، پوءِ ويٺو ڳاريون ڏين مونکي.“

”ڇگو پلا ڪٺوات ڏي مونکي. پر مٺلهہ ايترو پڌاءِ، جو آئون ڏيئي بہ سگهان.“

”هڙين سو ڪڙيـن جو ملهہ نـہ هوندو آهي چاچا، مٺائي هوندي آهي ــ تون بہ خفتي آهين، شيءِ جو قدر اٿئي. نہ ڏنو هوندئي هڙو.... اسان جو مال سدائين دڪي تي آهي، ڪير ڪاهي ويندس. تـو جهڙي جوان وٽ

هوندو ته نهندو پيو.... پئسن ڏي نه ڏس لال بشڪ، سوڪڙي ٽئي سوڪڙي!" پوري ڪنهن جهوني چترڪار جيان پنهنجيءَ شيءِ جون خوبيون اهڙي ته انداز ۾ بيان ڪيون، جو لال بخش سچ پچ هرڪجي پيو. هو ڪنوات جي قيمت ڀڏڻ لاءِ آتو هو.

"سوڪڙي ته برابر آهي، پر ڪو ملهه ته ڀڏينس."

"توکان نفعو حرام آهي ٻيو چا ڪريان."

"نڌهن ٻه..."

"پنجن ۾ پلئه پيو اٿم."

"پاڻ کان زور آهي."

"ملهه تو پڇين ته اهو اٿس، باقي سنگت ۾ سر به حاضر آهي. ڪنوات ڪاهي وج، گلائي توکان ڏوڪڙ گهرڻ ڪونه ايندو.... پورو انهيءَ ٻج مان ڏي ڪونهي، جو تو جهڙن يارن سان ويهي ليکا ڪري."

"نه ابا نه. الله ڏي پناه. تون پاڻ ٻچڙيوال ماڙهو آهين، تنهنجن ٻچن جو گراه کسي پنهنجو پيٽ ڪونه ڀريندس. باقي وهنوار ۾ چار ڏوڪڙ توکان چڏائڻ بي ڳالهه آهي– هاڻي هيئن ڪر، مون کان وٽ رهين جا ساڍا چار هزار.... وڌيڪ نه ڳالهاءِ، بسم الله ڪري واڪ ڏي."

"لال بشڪ خان، انصاف ڪونه ڪيئي.... چڪائي تو وٺين ته ملهه پورو ڏي. جي ڏوڪڙ هٿ ۾ نه اٿئي ته پرواه ناهي، پوءِ پيو ڏجان."

"هٿ ۾ هر گنج لڳا پيا آهن، تون رڳو ها ڪر-

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چڪنديءَ ۾ ٻه سادا چار هزار ٿورا ڪونهي پورل.... ڪنوات مرپلو بيشڪ آهي، پر اڃان ڪچو آهي. چار هزار سادا ٻه ڪا رقم آهي!"

"رقم ته برابر آهي چاچا، پر اڳيان ٻه اٺ جو ٻچو آهي، ڳڏهه، جو ڪودو ڪونهي.... مڙس ماڻهو ٿي لڏينس، ڇهين مهيني مور نه ڪڏي نه ڏني هٿ نه ڏجان."

"ٺهيو، انهيءَ ڳالهه کي پوءِ ٿا ڏسون، ماني اچي ويئي، بسم الله ڪري پهرين ماني کائي وٺ- نبن پٽ، اهي ڪوپ ڪٽليون ڌوئي، چانهه ته ڪاڙهي وٺ."

"بابا، شهمير چيو ته ڪنبد ڪانهي، اڌ پاءُ ڳڙ وٺي آيس."

"چڱي پوءِ س، ڪنبد کي ٻه هينئر ئي ڪٽو هو.... شل نه خبر پوين ته ڪو ڪاشو مزمان آيو آهي. هڪ نه ٻي شيءِ اصل هوندي ئي ڪانه.... چڱو نبن، گهر ڏي وڃي ڏس من ڪا ڪنبد جي چپٽي پئي هجي."

"ٺهيو چاچا نبن کي هر هر تڪليف نه ڏي. ڳڙ سان ٻه ڪم ٿيي ويندو- چانهن جو موالي ڪونه آهيان، مڙيئي سيءُ ۾ نڙي ڪوسي ڪرڻي ٿي پيو."

"پوري کي ڳراهه چٻاڙيندي ڇڙ ڪا وسريل ڳالهه ياد اچي ويئي:

"لال بشڪ ٻـي ته خبر ڏي، نـوري مـرهيات جي پٽ جو آهي ڪو حال ڪي...."

"چوڪرو مڙس ماڻهو آهي، پر هيل ويچارو ٿڪي پيو."

"خير تيس؟" پـورو لال بخش ڏي وضاحت طلب

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نگاهن سان ڏسڻ لڳو.

”اڄ جي جوڙي هيس، ڏاڍو خوش هو، ڪرڻي خدا جي، هڪڙي ڪي ڪارو واءُ ٿيو، سو ته بيٺي پير مري ويو، ان کان ڏهين بارهين ڏينهن پيو اٿ گهران چڙي ويس. مهينو ڏيڊ ته انهي جي پويان پڳاسون، پر ڪونه وريو. نيٺ هڏڪو پلي ويهي رهياسون. هو ويچارو به وڃي مزوريءَ کي لڳو...“

”ماري وڌائين مولائيءَ کي.... رمو به اتان ٿي چڇندو، جتان هيٺو هوندو- پلا ڪو پير ڪو ڪُرڻ، ڪا پڇا ڳاڇا؟“ دل تي بار ٿي پيس. مانيءَ مان هٿ ڪڍي ورتائين. لال بخش ۽ نبن جي زور پرڻ تي به وڌيڪ نه کاڌائين. گرڙي ڪري، وري به ساڳيو سوال دهرايائين.

لال بخش ڪيس سربستي ڳالهه ٻڌائڻ لڳو:

”اٿ ته انهن ئي ڏينهين ڦالو؛ رڍ ب وارن ماڇين چوڙيو، وڏيري ڳلڻ ڪاراڻيءَ کي مليو. ڏاڍا پنڌ ڪياسونس، پر تي هزار پئنگ جا ٻڌي ويهي رهيو.... پندرهن سئو ته اسان به آڇيس، پر نه ڏنائين. تنهن ڪانسواءِ سائين وڏل شاه جو خط نيو سونس، الهڏنو ڪيريو به وٺي وياسونس، پر مڙني کي جباب ڏيئي ڇڏيائين. سون چيو احمد کي، ’تون دل نه لاهه‘ الله توکي وري پيو ڏيندو.... ٽي مهينا کن ٿي ويا انهي ڳالهه کي.“

”ڪيريي کي به موٽائي ڇڏيائين؟“ پوري ڪجهه گنڀير ٿي پڇيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"ڪيڙي ڪي، وڏل شاه جي خط ڪي، مونکي...."
لال بخش ڳالھہ جي وزن کان ڪيس واقف ڪيو.

"ڪالھ اھو صالح ٽلھي وارو پٽ نہ؟"

"ھائو ھائو."

"اھو اھڙو ڏاڍو مڙس ٿي ويو آھي، جو مڙني کي منھن ڪونہ ڏنائين؟"

"بس ابا، پڻس جي مرڻ ڪانپوءِ سڄي آڪ واڪ ھن جي ھٿ ۾ آھي. چئن کي ٻڌائي ٿو، چئن کي ڇڏائي ٿو. ٿاڻو سڄو پنھنجو ڪري ڇڏيو اٿس؛ چئي نٿو ڏي تہ اڳيان فرياد ٻڌي ڪونہ ٿا وٺن— وڏو پاٿاريدار آھي؛ ذات ڪاٺڪو سلامي ٿو ڀريس. چڱ مڙسي ڪانھي، لوفر پالتي آھي. اسان جو زور لڳي ڪونہ، سور پيٽو ويٺا آھيون."

"چئبو تہ ھمراه کي ٽيڪ ملي تہ ڦودني مان جافران ٿي پيو." ڪجھ گھڙين جي خاموشيءَ کان پوءِ لال بخش چيو:

"بس پورا خان، ڏاڍي جي لت کي ٻہ مٿا آھن."

"اھا ڳالھہ نہ ڪر لال بخش! گلو ڪارائي ڏاڍو ڪونھي؛ چؤ تہ مڙس ڪونہ ڪڏيو اٿس...." پوري پڙڪو ڪاڏو.

"ابا، انصاف ٿو ڪرين. ھي جن جا نالا ٻڌايا اٿمان ءِ، انھن کان وڌيڪ کھڙا مڙس ماڙھو ھوندا."

"اھي ھٿا وڏيرا ۽ پير، جن پنھنجو اثر آزمايو. پر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اڄ اهي سڀ ڪوڙي ٽڪي وانگر بيڪار ٿي ويا آهن. اڄ هرڪو آپي خان آهي، چور کي چور منهن ڏيندو، ڪاموري کي ڪامورو پليندو. پڏئي؟.... ڇٽبو ته نوري ڪانپوءِ احمد ويچارو لوڏن ۾ اچي ويو. ڏک جهڙي ڳالهه آهي.... نبن، احمد کي ڇنڇان ته صبح جو مون سان ملي ته سهي...."

ڪچهري ڪندي ڪندي، همراهن جي اک لڳي ويئي، پر پورو پوءِ به هند تي ڦٽڪندو رهيو. سندس سوچن جو محور، نوري جو موپي پٽ احمد هو، جيڪو نندڙن ٻاڙن، ڀينرن ۽ ڪرازيءَ ماءُ جي پيٽ پرڻ خاطر تغاريون کڻي رهيو هو.... کيس ياد آيو ته هو جڏهن به پڏبو هو ته نورو مرهيات، گهر جا ٿپڙ نيلام ڪري، وڏيرن ۽ ڪامورن پنيان جتيون گسائي به، کيس آزاد ڪرائيندو هو. نورو ڪو چور ڌاڙيل ڪونه هو؛ هو ته، کيس ڪڏن ڪمن کان پاسو ڪرڻ جون هدايتون ڪندو هو. ڪڏهن ته ان ڳالهه تان ماٺس وڙهي، ڪاوڙجي، هليو به ويندو هو. ۽ وري به هن کي ڪا رهڙ ايندي هئي ته نورو پاٺمرادو پيڳو ايندو هو.... نوري جا ٿورا به ڪي لاهڻ جهڙا هئا! ۽ انهي ڏي نوري جو پٽ، اڄ تغاريون پيو کڻي ۽ هو پنڪي کي وڙي هنيو، شهپر وٽيو پيو هلي... حيف هجي اهڙي نٽ کي!

۽ پوءِ ائين لڳس، ڄڻ ڪو فيصلو ڪري ڇڏيائين،

ڪو بار دل تان لهي پيس- خاطري ڪري سمهي پيو....

اڻ ايريسي سان، وري ساڳيو مچ؛ ساڳيا همراه، ساڳي ڪچهري.... سچ ته ڪني ڪيڏي نه نبن ڏڌ جي چونري، مکڻ جي ڦٽي ۽ ٻه ٽي اڦراڻا ڪٽي، پوري کي نيرن ڪرائڻ آيو؛ ۽ احمد کي به وٺيو آيو- پوري ڏسڻ شرط ڪٽي ٻڪ وڌس. احمد جي وجود مان ڪيس نوري جي بوءِ اچڻ لڳي! دل جهوريو ڪاڍس. اڪيون ٻيڇڻ لڳس، پر سنڀالي ويو.... ڪچڙيءَ منجهند تائين ڪچهري ٿيندي رهي. ڪيڏي مهل پورو اٿيو، پٽي اٺ پلاڻي، تيار ڪري، مهارون اچي احمد کي هٿ ۾ ڏنائين.

”هي وٺ مهارون. ٻٽي اٺ وچي لڏ. آئون تو لڳان تنهنجي اٺ پويان؛ جي وراڻ ته تنهنجي شيءِ توکي ڏيٺي، پنهنجي شيءِ ڪاهي ويندس. جي نه وراڻي سگهيس، ته ٻٽي اٺ توکي حلال، مونکي حرام!“

سڀ همراه حيرت مان پوري کي ڏسڻ لڳا. احمد؛ بنا ڪجهه چوڻ جي ڪڏهن مهارن کي، ڪڏهن اڻن کي نه ڪڏهن پوري کي ڏسندو رهيو. ڪيس سمجهه ۾ نه پٽي آيو ته پوري، ائين چو ڪيو، ۽ هن جي جواب ۾ ڪيس ڇا چوڻ گهرجي.... لمحن جي خاموشيءَ ڪانپوءِ، ڏڪندڙ چپن سان چيائين:

”آئون.... آئون.... چاچا.... آئون تنهنجو ايڏو ٿورو ڪٽي ڪونه سگهندس. آئون گريب لڏو آهيان، ڏڪي

ڏوڙي تي ڳاڏو پيو ڳهليان. تون ڪاندان ماڻهو آهين،
ڪڏا تو ڪي تنهنجا اٺ بشڪي ڏي. مون پنهنجي شيءِ
مٿي سهسائي ڇڏي...." احمد جي هيٺائي، پوري ڪي نه
وٺي. هو سندس لهجي تي چڙ چڙي پيو.

"احمد، تون غريب لڏو ناهين. تون نوري جو پٽ
آهين، جنهن جي ڪوڙي، سوائي توڙي اڏيري جي اڪ
هوندي هئي.... جت جو پٽ آهين، تو ڪان ڏلها ڪونه
ڪٺائيا، توکي جت ڪبو." پوري جي ڪڙڪيدار آواز،
سڄي ماحول ڪي، ماٺ جي چادر ۾ ويڙهي ڇڏيو.
ڪنهن ڪي به، ڪجهه چوڻ جي همٿ ڪانه ٿي، وري
به پوري ڳالهايو:

"نورو، سائين نورو هو، نورو ڪير سڏائي! مرهيات
جو ايرو اٺ به اسانجي متارن ڪان متارو هوندو هو.
هن جا اٺ سڏبائي "ڳهوٺائن جا ہوڳهلا" هئا.... بار
هجي نه هجي، آرهڙ سياري پٿارن ڪي ڪٽيي، ڳوار،
پلڙن توڙي ڪاتر جي ٻڪ ڪونه ڏنائين- تون دل نه
لاهه احمد. پوري جي سر ۾ ساهه آهي، ته ڪارائي اٺ
ڪائي ڪونه سگهندو.... لال بشڪ تيار ٿي ته هلون
ڪارائيءَ وٽ. اڄ هڪ هڪوٽي ڪري ايندا سون."

"پورل، تون آهين اڳين ڳالهين تي هريل. هينئر
زمانو صفا ضعيف ٿي پيو آهي. چڱ مڙسي ڪانه ٿي
هلي. اڄ ڏوڪڙ ٿا ڪم ڪن. ٻه ٽي سو ڏيئي، صوبيدار
کي اڪ پيچي، توکي اندر ڪرائي ڇڏيائين، ته تون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چا ڪنديون ....؟ اجايو ضد نہ ڪر، ڳالهہ مان ورندو ڪجهہ ڪونہ، پاڻ دشمني وڌندي ....“

”لال بخش خان، پليل آهين پليل - گلو ڪاراڻي، احمد جو اٺ ڪاڻي، گهر ۾ ڪنهن ڪندو؟ دوڙا نہ ڪندي رڪانس!.... بچڙايون چڏيون سين تہ ان جو مطلب، اهو ڪونهي تہ هاڻي ڪن ڏيا ڪري، لٽون چورن ڪان موچڙا کائيندا سون .... ڪاراڻي، احمد سان ڪونہ وڙهيو، هو اوهان سڀني سان وڙهيو آهي؛ هو مون سان بہ وڙهيو آهي؛ ڪاراڻيءَ سان فيصلو آهي. اٺ تہ هلون.

”ابا، ڏاهو ٿي پورا، دماڪ جاء ڪر.... اکيان ڪا اڪ جي ما ڪي تہ ڪانهي، جو پاڻ هلنداسون ۽ لاهي ايندا سون .... هو بہ هلندي پچنديءَ وارو ماڙهو آهي. هن وٽ بہ لوڦر پالتي آهي. هتان پاڻ هلون، هتان هو اٿن، ٿين کهاڙيون آيون. خون ٿيندا، هڪڙا مرندا، ٻيا جيلن ۾ پوندا - لهي وڃ انهي ڳالهہ تان .... ها، اچا بہ تو کي فيصلي چڪائڻ جو شونق هجي، تہ پهرين نيايو نڙو ڪري، هن کي پڌي ڪجي، پوءِ ڏٺو ويندو.“ لال بخش پنهنجي عمر، تجربي ۽ مشاهدي جي روشنيءَ ۾، کيس سمجهائڻ جي ڪوشش ڪئي. پوري ساڻس اتفاق نہ ڪيو. هن کي اجان بہ پنهنجي ارڏائيءَ وارو زمانو، چڱي پر ياد هو - پنهن واري جهيڙي ڪان وٺي، ويندي ٻيرڙن، ڪرڙن، اوڻن ۽ ميرجتن وارن جهيڙن تائين، ڏهن سالن جي عرصي ۾ هو اڪيلي سر وڙهيو هو. دشمنن هر موڙ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تي ڪيس قتل ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي. پر هن هميشه نه رڳو وڙهي پاڻ بچايو، پر انهن چڪرڻ ۾ ٽي دشمن به ماريا هئائين.... انهن جي مقابلي ۾، گلو ڪاراڻي ته ڪا شيءِ ئي ڪونه هو. اهڙن ڇاٽڙن تي ته پوري جي اک ئي ڪانه ٿي پئي. مٿان وري لال بخش جو اهو چوڻ ته "پهرين ڪاراڻيءَ کي فيصلي لاءِ نياپو ڪجي" تنهن ته ڪيس هيڪاري چڙ ڏياري ڇڏي.

"چاچا، ڳالهائين ڪيئن ٿو.... نياپا موڪليون گلو ڪاراڻيءَ کي؟.... اسان کي هن کان هيٺان آهيون ڇا، جو سائين سائين ڪندا، فيصلي لاءِ ايلاز ڪريونس. اهڙي ذليل کي سئون سڌو هلي نڙيءَ ۾ هٿ وجهبو ته هٿي ٿي بيهه.... فيصلي ۾ اوهان کي اڳي ڪهڙو منهن ڏنائين جو هاڻي ڏيندو — وڃ، وڃي سنيري اچ ته هلون."

"پورا ٿون ڇريو ته نه ٿيو آهين! پاڻ پئي هلنداسون ۽ ڪاراڻيءَ کان اٽ وٺي ايندا سون؟.... هو هيئنئر ساڳيو ڪونهي اباڻ پنهي کي اندر ڪراڙي ڇڏيندو."

"اندر ٿو ڪراڙي جو آهيون گرگلا — ٻڇين ٿو ته اها ڳالهه ڪر ته آئون پاڻ وڃان. جي مڙس آهين ته اتي هل مون سان.... هلڻ ڪم تنهنجو، وڙهڻ ڪم منهنجو. اٽ نه وٺانس ته پنهنجي پيءُ جو پٽ ناهيان — ٻڌ ته لال بشڪ، توسان به ڪا پهر آهي." پوري جو ضد ڏسي، لاچار، هن کي چوڻي پيو:

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”جي صفا ائين ٿو ڪرين ته ٻه گهڙيون ترسي پئه ته چار ماڙهو گڏ وٺيو هلون، من لاشا ته ڪٿي اچن.“

”ماڻهن جو ڪهڙو ضرور. تون ڪو الڪو نه ڪر چاچا.... اهو ماءُ جو پٽ مون کي سڃهيئي ڪو نه جيڪو پوري ٿي الر ڪري اچي، ۽ سئين لڳين موٽي وڃي—وقت نه وڃاءِ لال بشڪ، پنڪو پڌي اچ. اصل ٽڙي ڪڙي“

وڏيري گلڻ خان ڪارائيءَ جو بنگلو — ورانڊي ۾ رکيل کٽن جي قطار. وچئين کٽ تي، بستري کي ٽيڪ ڏيئي اڪيلو ويٺل نوجوان. مڇن جي هلڪي ريکه، قد جو ڇوڏو، بت ۾ پورو پنو، رنگ جو سانورو، سنڌي ٽوپي پاتل گڀرو جوان، وڏيرو گلڻ خان ڪارائي. سندس ڪابي پاسي واريءَ کٽ تي ويٺل شهريل مڙس ارباب ماڇي، ان جي ڀر ۾ ويٺل قلندر بخش اوڏو، ۽ رانجهو گشڪي، ٻيءَ کٽ تي رسولو ماڇي ۽ تاجو بيلدار.

گلڻ جي ساڄي پاسي واريءَ کٽ تي، لاڙي ڪٽو ويڙهيل؛ اچي چاپئين ڏاڙهيءَ وارو آباڻو مڙس، رئيس لال بخش خان. سندس پاسي ۾ ويٺل جوان پورو گلاٽي—وتيل ڪـڪا شهپر، گهاڙهيون اکيون، ٿلها چپ، ويڪري ڇاتي، وچولو قد، پريل بت، بوسڪيءَ جو پنڪو وڙ ٽي لڳل، خاڪي رنگ جي جاپاني ڊنئرس جي گري شلوار ڍڪهي قميص، ويٺيءَ ۾ پڌل سونهري واچ ڇمڇ ۾ چانديءَ جي چلن جي جوڙي، ڀيچ چڙهيل بانس جي سيڪيل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪن سان، پڪي جيڏي تجليدار ميرپوري کهاڙي هٿ ۾- شخصيت ۽ انفراديت جي ڪري ، جنهن ڪيرن جي مچرڪي ۾ وينل، ماس خور عقاب ! ڪنهن زماني ۾ پوري جو نالو پڌنديءَ ڇگن جا هٿ پير ٿري ويندا هئا....

”رئيس لال بخش ، خبرون چارون پڌاءِ، ڪوڻين اچڻ ٿيو ؟“ گلو خان ريوالور کي وهائي هيٺ لڪائيندي ، مثل آواز ۾ چيو. لال بخش جهيڻي ۽ پڌل آواز ۾ گذريل قصي ڏانهن سندس ڌيان ڇڪايو:

”خبرون اهي ڏي ات واريون .... ڏينهن ڪپل گذري ويا. آهن ، نڪو اسين آياسون ، نه وري تو ڪا سار لڌي. اڄ چيوسون ته توسان ڪالهه ڇڏائي اچون.“

”ات جو فيصلو ته مون ڪري ڇڏيو هو .... تو کي چيو ڪونه هئم، ته چور ، ٽي هزار روپيا پڻگ ٽا گهرن- هيندر بہ جي انئي ڏوڪڙ ، تہ ڪير پاهر ، ات سيائي تو کي گهر ويٺي ملندو .... باقي سڪٽو پنڌن ڪرڻ مان ڪهڙو فائدو.“

”ٽي هزار پنگ ڏين ها ته بوءِ پورو تو وٽ ڪونه اچي ها - پڌڻي.“ لال بخش ڪي چويڻي چوي، تنهن ڪان اڳ ئي پوري پڙڪو ڪاڏو. ”اهو ات تو کي ڏاڍو مهانگو پوندو ڪارائي .... اشرافت مان چائين ته ات هيندر جو هيندر موٽائي ڏي.“

پوري جي اوچتي دڙڪي ني، اوطاق ۾ موجود، هر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

شخص ڏکي ويو. ڪي گهڙيون نه چڱي موت جهڙي ماٺ ڇانئجي ويئي- گلن جو جوان رت رڳن ۾، ڪڙهائيءَ جي تيل جيان ٽهڪڻ لڳو .... جيتوڻيڪ پوري جي نالي ڪان هُو چڱو واقف هو، پر آخر هو به ته ڪجهه هو! ۽ وڏي ڳالهه ته، پنهنجي ڌي تڏي تي هو. نوڪرن چاڪرن جي مدد، يارن دوستن جو ساٿ، هٿيارن جو ٻل. هڪڙو پورو ڪيس ڇا ڪندو؟ اهو سڀ سوچي، دل ٻڏي ورتائين.

”تنهنجو اُن سان ڪهڙو واسطو؟ لال بخش چاڙي، آئون چاڙان، تون وچ ۾ ڇو ٿو پوين؟“

”آئون وچ ۾ انهين پوندس، جو جڳ جهان ڏسندو هرو ڀرو ڏکيو نه ٿيءَ، ماڙهي ڪري اُن ڪاهي ڏٺين ڪي ڏي.“

”پورا تون ڀڻڪون ڏيئي، اُن ٿو ٻوڙيـن.... جي آرهه زورائـيءَ سان اُن وڌن جـو خيال اٿئي، تـه اها تنهنجي ڀل آهي.“

”ڀل منهنجي ڪانهي، تنهنجي آهي.“ لفظ ’ڀل‘ تي پوري ڪي جهڪي اڇي ويئي. آهستي آهستي هن جا چپ رُڪڻ لڳا، مڇون ڦڙڪڻ لڳيون. ڪٿ تي ويهڻ وهه ٿي آيس: ”آڏون جڏهن پنهنجيءَ تي ايندس تـه رنڙيءَ تي لت ڏيئي، اُن ونڊوسانءَ.... اُهين نه سمجهه ته اُن، احمد جو آهي، پورو وڙهندو ڪونه .... گهٽا ڏينهن تو ڪوپ ڳاهيا آهن. اڄ ڏسان ته ڪهڙي ٿو ڏاڍ مڙسي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏيکارين ."

گلن خان منهن ورائي ، پنهنجن ساٿين ڏانهن ڏٺو ، جيڪي مٿلن جيئن ڪنڌ هيٺ ڪيو ويٺا هئا . پوري جو من ٿهائين وڌي ويو .

" ايڏانهن سچ لٿو پيو آهي ، انهن ۾ آسرو نه ڪر ، اهي ڏاڍا مڙس ڪونهن ، ناني ۽ ماسيءَ جي ڏکي ٻڪري کاهي ، گـذارو ڪرڻ وارا بشني آهن — جتي دونالين جا ڏوڙيا ٿيندا ، ڪهاڙيون تجلا ڏيـنديون ، ٻهتڙيون ٻوڙي ڪليون ، ڪنڌ ڪرندا ، رت ٿيڻديون ٿي وهندو ، اتي اهي لوسي هڪونه ٻيهندا ، چڙ هٿائي ڪونه .... ٿون اجان ڪچو سـلو آهين ، مڙس نه مڙس جي پرک ڪانه اٿئي ."

" پورا ، منهنجي نڌي تي آيو آهين ، تو سان وڙهڻ مناسب ڪونهي . عزت مان سمجهين ته سنڀالي ڳالهاءِ . اسين ٻه عزت وارا آهيون ."

" تنهنجي عزت جي ٻه خبر اٿم ." پوري ڪي وري ججڪي آئي . " يا چمار جن وٽ لـڪيو چـٽيو اٿئي ، چوريون ٻه وري انهن جون ٿو ڪرائين؟.... انهي پنگ کان هونـد ڪشتو ڪٽي پنين ها.... اهـڙي ڏاڍ مڙسيءَ کان ته ڏکو جي ڏک ۾ ٻڏي مرين هاـــ اڙي تو کي شرم ڪونه آيو ، جو نوري جي ڪکن ۾ ڏقير موڪليا اٿئي.... پروچن جو پنجاه ڳوٺن تو کي رڦريل آهي ، سيٺي گڏجي تو کي رکيو 'هاٺـو' ڪن ، ته هانءُ ڦاٽي پويئي . پر عزت وارا ماڻهو آهـن ، لوڦـر سان لوڦـر نٿا ٿيزـــ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جهيڙي ڪي وڏائڻ مان فائدو ڪونہ پوندڻي. آڏون مٺي مارائي ڪان سواءِ ھٿان ڪونہ ڇڏيندس، نہ وري تو ڪي ڇڙڻ ڏيندس. اھو بہ ٻڌي ڇڏ!"

"گلو جي ٻہ ويہان وينل بہ همراه، آهستي آهستي اٿي وڃڻ لڳا. ڪين ويندو ڏسي، گلو خان جڪ ڪائي رهجي ويو. اونهو ساهہ ڪڍي، لال بخش ڏي ڏٺائين:

"چاچا لال بخش، شاباس هجيئي. هيتريءَ دير ڪان منهنجي بي عزتي پئي ٿئي، تون اکيون پٽيو ڏسين ويٺو. ايترو بہ ڪونہ ٿو پڇيئي، جو ڪٿي سمجهائيينس. آخر تہ پاڙي جا آهيون."

"ابا، مون ڪي هيٺر ڇو ٿو طعنہ ڏين. تو وٽ پنڌ ڪري ڪري جتيون گسائي ڇڏيم، ڪڏهن سوچيو هوئي تہ پاڙي جو چڱو مڙس آهي، اڇي ڏاڙهيءَ سان آهي ڏڌا نہ ڏيانس. هيٺر جڏهن ڪنڌ تي لت آڏي اٿئي تہ ويٺو آهين مياروں ڏيڻ." لال بخش بہ ٿڌي انداز ۾ پنهنجا ڇوه ڇنڊيا.... اوچتو گلو خان جو ڊرائيور اچي نڪتو. ڪيس ڏسندي ئي گلو رڙ ڪئي:

"وارو ڪر جمان، جيپ تيار ڪري وٺ تہ هلون ٿاڻي تي. گهر ويٺي هلان ڪري، مڙس وڙهڻ آيا آهن."

"اي ٿاڻي جا دڙڪا انهن ڪي ڏي، جن نہ ڏٺو هجي." ٿاڻي جو نالو ٻڌي پوري جي ڦٽن ۾ ڇڻ لوڻ ٻرڪجي ويو. "ٿاڻو اسان لاءِ اڏهي ساهوراڻو گهر.... اڄ بہ صوبيدار ڏسندو تہ اٿي هٿ ڏيندو؛ پر تو ڪي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هتان ڇڏيان ڇوٽو، جو ٿاڻي تـي ويندين....! اٿ هتي ڏيڻي پوھ اٺٽو اٿئي پاڻو."

"اٿ ملندو پر فيصلي سا.... تـو سـڄي چمار چوريون ڪيون، ڌاڙا هنيا، خون ڪيا، تو ڪي ڪهڙي خبر ته فيصلا ڪيئن ٿيندا آهن."

"فيصلي جي خبر مون کـي ڪانهي، باقي تو ته مکي مان وار ڪيڏي ڇڏيو! ٽن هزارن جي اٿ جا ٽي هزار پنگ پڌي ويٺو آهين— ٽي هزار ڏيڻي مالڪ نٿون اٿ نه وٺي اچي.... چوريون ته اسان به ڪيون پر سدائين ڪوڙن جا ڪونگرا ڪيراياسون. غريب غربي جي نه پاڻ کي سڀني به سوئر بـرابـر آهي.... خير، اهـي سڀ ڳالهيون ڇڏيون اٿم، پر اها ڪهاڙي ڪانه ڇڏي اٿم. ڏهن سالن کان رت ڪونه چکيو اٿس، هيئنر ڪوراڙ جيان جهاپا پئي ڏئي." ڳلق ڪان ڪجهه نه ٿي سگهيو ته هلڪو مرڪي طنز ڪيائين:

"ڪهاڙي ڪٽي، مـڙس جهيڙي تـي نڪتو آهـي. هون ..."

"منهنجي ڪهاڙي به 'ڪهاڙي' آهـي ڪارائي— تو جهڙي نوريڻڙي تي اسان ڪاردوس ڪڍهن به زبان ڪونهي ڪيو. اهڙا اندا وچون، يـا چمار اسان جوتي سان ڇتيا آهن.... اٿئي شونقڙو آزمائڻ جو ته لهي ڏس پڙ م، خبر پئجي ويندي ته گهٽي ويهڻ ـڙ آهي."

"پلا تون سهي سنيري جهيڙي لاءِ آيو آهين ڇا؟"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”اهو ته ظاهر آهي— جڏهن ”دا ڀاڏو“ چوڻ سان
ڪم نٿو ٿئي، ته ڀوءِ موچڙوڏي ڇنڊيهه لڪڻو آهي....
نڌائڻ مان ڪونه ورندڏي ڪارائي، اڄ مرن جا سودا ٿيندا.“
”پورا هڪڙي ڳالهه ٻڌ.... تون پاڻ ڪڏهن ناسي
گرامي چور هئين. ڪڏهن ڪنهن ڀاڳئي، لٽ ڌڪي
سان تو ڪان چوري ورتي؟“
”مون ڪان ان ڪري نه وڌي مڪهيا، ڇو آئون
ڏَب جهلڻ جهڙو هئس. تو ۾ ست سهڻ ڪونهي. تون
آهين ڍِب جي ڪنيي. مٺڪي ۾ هٿ وجهي ست ڏيڻ
سان، پاڙئون پنجي ايندين!.... اهو آهي فرق تو ۾ ۽
مون ۾— ات ڏٺين ڪي موتاڻي ڏيٺو اٿئي، چورن جا
نالا به ڏيٺا اٿئي، ڏاريا چور ڳهرن ۾ موڪليا اٿئي، اهو
پلاند به ڏيٺو اٿئي؛ پوءِ هيل وناڻه يا آئيندي، پر
وندوساڻه ضرور. ٻڌي اها اٿئي، متان چوين ته ڳلائي
چوريءَ وڙهي ويو.“ پوري ڏاڍي اطميناڻ سان پنهنجي
ارادي ڪان ڪيس واقف ڪيو.
”۽ جي آئون چوان ته چور ڌڏي پاڻ آهن ته پوءِ؟“
ڳلڻ ڌرپ جو ’ڍڪو‘ ڦٽو ڪيو. پورو چرڪجي پيو:
”چا....؟؟“
”پاهر اچ ته پنهنجي منهن ٻڌايانءِ.“ ڳلڻ اٿندي چيو.
”پاهر چو؟ هتي ڇو نٿو ٻڌائين.... ڳالهه جيڪا
آهي، وڏي واڪ ٻڌاءِ ته سڀ ٻڌن. باقي زالن وانگر
وبهي سُس ڦُس ڪرڻ ڪو مڙس جو شان آهي چا.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”ڪجهہ ڳالهيون رکو پنهنجي منهن ٻڌائڻ جون هونديون آهن. سمجهي ويچ نہ قصي ڪي!“

”قصو ٻڌو ڪونهي، ڳالهہ ڪر سڌين سڌي — هتي ڌاريو ڪير آهي، جنهن کان لِڪ ڇُپَ تو ڪرين.“

”احمد جي اٺ جو چور آئون ڪونہ آهيان.“

لاچار، گلو کي اتي ئي ڳالهائڻو پيو، ”تون ٻين جي ڳالهين تي لڳي وڃين آيو آهين. منهنجيءَ عزت کي ڪاڳڙي ۾ وجهي واوَريو اٿئي، تو کي شاباس هجي.“

هن جو لهجو ڏوراپي ۾ بدلجي ويو، پر پورو برابر پنهنجي ارڏائيءَ تي قائم رهيو.... چور جي نالي ٻڌڻ جي خواهش ۾ ذري گهٽ دڙڪو ڏيندي چيائين:

”هاڻي ڦات بہ ڪٽي، ويٺو آنگل ڪرين.“

”اٺ جو چور اهوئي چڱو مڙس اٿئي جيڪو تنهنجي پاسي ۾ ڪٿو ويڙهيو ويٺو آهي ...!!“ گلو ڦاٽي پيو: ”جڳ کي ڏيکارڻ لاءِ، هو احمد لاءِ پنڌ بہ تو ڪري، تہ پينگ وٺڻ لاءِ سون سان بہ سچو آهي!!“

لال بخش جي ڪنڌ تي چڻ پهاڙ ڪري پيا.... پورو ڪيس اٿين ڏسڻ لڳو، جيئن بڪيو شينهن چيليءَ کي ڏسي ...!!! ❊

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نباهه

لالڪي ٿان لٿي، ٻوٽڙي سان هٿ ملهڻ لڳي، ڪلهه چنڊي، ٻيڇرو ونئي، ڳوٺ ڏانهن روانو ٿيو – سامهون وڻن جي اوٽ ۾ لهندڙ سج، ٻاه جي ٻيلي گولي جيان چمڪيو پئي. شام جي تڏ شروع ٿي چڪي هئي. نظر نهار تائين ڦهليل ڇهڇ سايون نسريل ڪڻڪون، ماڪ جي هلڪي ڌنڌ ۾ گهريل هيون. ڳوٺ طرف ويندڙ ڍورن ۽ ٻڪرين جا ولر، پاڇارين ۾ جوٽيل ڍڳن جا جوڙا، ۽ انهن جي پويان گاهه جون ڀريون مٿي تي کنيو ويندڙ هاري، فضا ۾ اڏامندڙ پکين جا ٽولا – هر ڪنهن کي پنهنجي ڪکن پيڙو ٿيڻ جي آس. روز جو معمول، هميشه جو دستور. پر هن لاءِ هڪ اتفاق....

جيتوڻيڪ ڳوٺ ڇڏي کي ٿورا سال ٿيا اٿس، پر شهري وهنوار ڪانئس سموريون ڳوناڻيون خصلتون ڪسي ورتيون، پر اڃان به جڏهن: ڳوٺ ايندو آهي، ته ڳوناڻو ماحول ڏسي هيڪر وري دل اٿيو وڃيس، ۽ اتي جون خواهشون مٿس حاوي ٿي وينديون آهن: ڪڻڪن جا آيون سيڪي کائڻ جي خواهش، ڇڻن جا ڦوٽا ۽ چونڊن جون ڦريون ڦوڙي کائڻ جي خواهش، ڪمند جي چيچڙي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٿي ويھي رس جا ڳلاس ڀري پيئڻ جي خواهش، ڏنارن سان ٻن ٽي ويھي ڪانپ ڪڍي، ڪچھريون ڪرڻ جي خواهش، ڳوٺاڻن سان مرڻي پرڻي ۾ ڀاڱي ڀائيوار ٿيڻ جي خواهش— پر ڪنھن به خواهش، ڪنھن به آس جو پورو نه ٿيڻ، ڪنجي ويل پنھنجن ڪان، ڳوٺ راڄ کان، ريتن رسمن کان. مھينن پڇاڙان ڳوٺ ڏي گھمرو ڪرڻ، به ڏينھن رهڻ، وري ٿيلھو کڻي پڇڻ. گھر ته هوندي به جھڙو ڪر مھمان — مشيني زندگي جي مڙهيل اصولن، قاعدن ۽ قانونن جو پابند. انسان ڪيڏو نه ويچارو آهي!

هو ڳوٺ کي ويجھو پھچي ويو. سڄو ڳوٺ مال جي اٿاريل دز ۽ ماڪ جي ڪوهيڙي ۾ ڪاراڻجي ڪنھن پھاڙ جھڙو دڪي پئي لڳو. هن ڪمپيوٽر ايج ۾ به سندس ڳوٺ ڄڻ ارڙهين صديءَ جي اونداهين ۾ وڪوڙيل ڪا وڃتي آهي. هو پڙهي لکي ڪري به ڳوٺ لاءِ ڪجھ نه ڪري سگھيو. ڳوٺ ته ڳوٺ، پنھنجي گھر لاءِ به ڪجھ نه ڪري سگھيو...!

انھن ئي ويچارن ۾ وهندو، هو ڳوٺ پھچي ويو. رستي ۾ ملندڙ ڳوٺاڻن سان هٿ ملائيندي خوش خير عافيت ڪندي، سمين سمين گھر پھتو.... جيئن ئي پنھنجو ٽپي اڱڻ ۾ داخل ٿيو، سامھون منيءَ سان بدل "مانگر" ٻاهوڙ ڪري اٿيو ۽ نرا کڻي، بولاٽيون ڪاٽي پشيون ڏيڻ لڳو. هن ٻچڪارون ڏيئي چپٽيون وڄائي پنھنجي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سجائيپ ڪرائي، نڌهن وچي ڪو مانگر ڏريو، ۽ خوشيءَ مان پچ اوڏي ڇهڪارڻ لڳو.

هو گهر ڏانهن وڌيو، در پيڪڙيل ڏسي ٿورو هٽڪي پيو. رڌڻي مان دونهون نڪرندي ڏسي اوڏانهن وڌيو. هڪ رومانٽڪ منظر منهن تي پڪوڙي در تي ويٺي، هيرو پيرو ڪنگهڪار ڪري زال جو ڌيان ڇڪايائين – جنت هيڪر منهن ڪٽي کيس ڏٺو، ۽ ڪجهه چوڻ ڪان سواءِ ڇپن کي موڙو ڏيئي، نراڙ ۾ گهنڊ وجهي، اٿين ماڻي ٽڪ لڳي ويٺي، جنهن اوچتو ڪنهن ڏاڙهين مرد تي نظر پئي هجيس....! هو اڳتي وڌي سڌس سامهون منجهيءَ تي ويهي رهيو.

”جنون“

”........“

”ناراض آهين؟“

”.. ....“

”پڏاءِ، منهنجي اچڻ جي خوشي ڪانه ٿي ٿئي؟“

”...........“

”آئون ڪتاب پڙهي ڪري ڪاڏيس ۾ ڏڪا ڪاٽي، ياڙا پري ٿيو وٺ آيو آهيان، تو کي ان جو خيال ئي ڪونهي.“

”...........“

”ڳالهائين ڇونه ٿي.... آخر آئون ۽ پڏان نه ڪهڙي ڪاوڙ اٿئي؟“

”آئون جي ڪاوڙيس ته ڇا ٿي پوندو. تون ڪاراچيءَ ۾ ڪش وڏو آهين. آئون هتي مران بچان منهنجو ياگ .... !“

”مرن تنهنجا دشمن، ڪهڙيون ٿي ڳالهيون ڪرين، چري ... !“

”منهنجي مرڻ جو توکي ڏک ڇو ٿيندو. آئون توکي وڻان ٿوروڏي ٿي.“

”تون مونکي ڪانه ٿي وڻين ؟

”نڪو.“

”اهو ايمانداريءَ سان ٿي چوين ؟“

”آئون نه ته ....“

”ڪيئن پلا. ڪا ثابتي به اٿئي يا .... ؟“

”ثابتي؟.... ثابتي اها گهٽ آهي ته خط لکرائي مڪو ماڻهون پاڻ ته ڪونه آئين، پر خط جو جباب به ڪونه ڏنئي.“

”خط .... ! ڪڏهن موڪليو هوءَ ؟“

”ها ها، توکي ته ڇڻ خبر ئي ڪانهي ....“

”جنون هي ڏس .... هيڏي منهن ته ڪر .... اکين جو سنهن مونکي خط مليوئي ڪونه.“

”ڇو ڪونه مليو توکي؟.... هتان مڪي مديني خط وڃيو پڄن، باقي ڪاراچيءَ نه پڄي، اهو ڪوڙوئي نٿو لڳي.“

”جاني، آئون توسان ڪوڙ ڳالهائيندس؟.... ڪراچيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ مڪي مديني جهڙا ٻه ٻـي شهر ٿين. ڪراچي ڪو معمولـي شهر ڪونهي. لڪين ماڻهو اتي رهـن ٿا. هر ڪنهن ڏانهن مٿن مائٽن وٽان خط اچن ٿا. ايترن خطن مان سمورا نه ڏٿين ڏاٿين ڪونه ٿا پڄن. ضرور ڪي نه هيٺ مٿي به ٿيو وڃن. ۽ تو وارو خط به انهن ئي ڪٿي گم ٿي ويو هوندو.... خط ڪيئن موڪليو هوءِ. هو نه خير نه.؟"

" ڪهر....! آئون هتي مري مري بچي آهيان. اهڙي پهرڏي ڪاڻ هئي جو ڏاڪدار وٽ نئيم ها. چڙي چڙي مس وڃي چڙهي آهيان."

"سچ ٿي چئين؟"

"ايمان سان.... ڏسين نٿو ته ڦڪي هيڊ ٿـي وئي آهيان."

" ڇا ٿيو هوءِ؟"

"هڪڙي بيماري هجي ته پڌايانئين، هتي ته ڪاٿوڏي ڪونه هو ـ تپ ڏار، مٿي ۽ سور ڏار، هنيانءَ کي ڦيرا، التيون، ايڙاڪون ـ نه ڪاڻي، نه پيتي.... دل ۽ چيم، جنت گهڙي پل جي مزمان آهين، مڙس کي ڏسڻ به شل ڪو نصيب ٿيندي."

"شڪر آهي جو خير ٿيو. هونئن به سنهي ٿلهي تنڏ تپ ڪان ايڏو ڊچندي نه ڪر. خدا خير ڪري، ايتري ۽ ماڻهو مري ٿوروڏي ويندو؟"

"آڏون نـه ته.. مرڻ کي وري ڪي سڱ ٿيندا؟

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

توکي چاهي. تون وري وچي ٻـي ڪنوار پرڻجين ها، منهنجا سائڻ ويچارا ...."

"ڏس ڏس جاني، اهڙيون ڳالهيون نہ ڪر نہ .... هاڻ چڏ رڏڻي جي پچر. ڪڻ ماني تہ هلون .... امان ڪاٿہ ٿي ڏسجي؟"

"ماسهين بيمار آهي، وڏي آهي اوڏانهن."

"چا ٿيس؟"

"ٿيندس چا – پوڙها هڏ اٿس. جواب ڏيڻي ويٺا ٿس چرڻ ڪان."

"ها – ويچاري هيڏي ٿي پئي هوندي، هن پيري تہ آڏون بہ ڏسڻ ويندو سانس. مهيني ڪان منهن ڏي ڪونہ ڏٺو اٿمانس."

ساني ڪاڏي، ڪهن دوست سان ملڻ جو چئي، هو گهران نڪري ويو. جنت، هند تي پاسا ورائيندي سندس انتظار ڪندي رهي. نيٺ ورچي پئي. ڪمري مان نڪري، اڱڻ ۾ پيل کٽ تي ويٺي. جيئوٽيڪ ٻاهر چڱي چڱي ٺڌ هئي، پر اندر ۾ سـتل هورا ڪورا ۽ اوسيئڙي جي ڪري ٺڌ کان ٻنهي بي نياز هئي. ڳپل دير کان پوءِ ا کيون ننڊ ڪان ڳوريـون ٿيڻ لڳيس. ڪيڏي ڪيڏي مهل اکيون پورجي بہ ٿي ويس. پر هر ڀئي لمحي ڪنهن ننڊي وڏي ڪڙڪي تي يـا پاڻمرادو وري سجاڳ پئي ٿي. آخر سادي ڏهين ڏاري انور گهر موٽيو. زال کي کٽ تي ٻنڪيون ڪاڍيندي ڏسي دل ڀڄي پيس. ويجهو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اچي شرارت وچان زور سان پير زمين تي هڻيائين ته جنت ڇرڪ ڀري جاڳي پئي. اکيون مهٽيندي اٿي ٻيٺي چنڊ جي ٿڌڙي چانڊوڪيءَ ۾ هوءَ ڏاڍي ٺاهوڪڙي پئي لڳي. انور ڳراٽڙي ٻڌي ڳچيءَ تي ڪيس هلڪڙي چمي ڏني، ۽ چيلهه ۾ ٻانهن ڦيرائي ڪيس ڪمري ڏانهن وٺي وڃڻ لڳو.... ڏيئي جي جهيڻي روشنيءَ ۾ جنت ننڊاکڙا نيڻ کڻي، انور جي منهن ۾ ڏٺو. هو مٿس موهت ٿي پيو. سندس ٻانهون امالڪ ڪيس وڪوڙي ويون. ۽ جنت کان رڙ نڪري وئي.

”زور نه ڏي جاني....!“

انور جا نشا ٽٽي پيا. هو ڇرڪ ڀري، وک پوئتي هٽي ڪيس گهورڻ لڳو.

”ڇو پياري، ڇا ٿيو؟“

”بس، ائين ئي....“

هن منهن ڦيرائي مرڪي ڏٺو ۽ هنڌ تي ليٽي پئي.

”نيٺ آئون به ته ٻڌان.... طبيعت ته ٺيڪ اٿئي نه؟“

”ها ها. پوءِ ٿي ٻڌايانئين.“

انور بي چينيءَ سان سندس پاسي ۾ ڍرڪي پيو.

”هاڻي ٻڌاءِ جاني.“

”ايڏي تڪڙ!“

”پوءِ ڪيڏي مهل ٻڌائيندينءَ. سون کي سک نوروئي ايندو....“

”توکي ٻڌايم نه، نه بيمار ٿي پئي هيس....“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”ها.“

”پوءِ دوا لاءِ تہ ويس ئي ڪانہ ـ هڪڙي ڏينهن حاجياڻي پڇڻ آئي. ڏسندي ئي چيائين، امان، بار ڏار نہ ڪڻ، اهي ڏينهن ڏاڍا نازڪ ٿيندا آهن!“

”بيماريءَ جو چا چيائين؟“

”اڃان ڪونہ سمڌين؟“

”نہ، تہ“

”اڙي .... صفا ڪو الهہ ـ لوڪ آهين ....!“

”پوءِ پڌاءِ بہ ڪٿي تہ سجهندي ئي ڪو ٻلو ڪريانءِ!“

”او.... چيائين.... چيائين تنهنجي پيٽ ۾ ٻار آهي....“

”ايمان سان ....؟“

”ايمان سان ....!“

”او جنون .... سوئيٽ جنون ....!“

اڻ مئي خوشيءَ کان بي قابو ٿي، هن وري بہ کيس ڀاڪر ۾ پري ورتو. ۽ سندس هٿن کي جهليندي وري جنونءَ رڙ ڪئي:

”نہ نہ جاني، زور نہ ڏي نہ. ننڍڙي کي ڇپ اچي ويندي ....!“

”او .... ساري ڊارلنگ. مون کي تہ ياد ئي نہ رهيو ـ ڀلا، ننڍڙو ڇٽري تو پيٽ ۾؟“

”هينئر ٿورو ٿي. اڃان مهيني کن کان پوءِ چرندو، جڏهن ڇهن مهينن جو ٿيندو.“

هو ٻار بابت سوچڻ ۾ گم ٿي ويا. ڪمري ۾ خاموشي ڇانئجي ويئي. پر هنن جا هٿ خاموش نہ هئا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پولي به ڪونه چاڙهين. ڳالهائي ٻولهائي جو به تنهنجي لاءِ وڏو مسئلو ٿي پوندو. وڌيڪ لاءِ تنهنجي مرضي. هلون ته منهنجيون اکيون ٺڏيون."

"چا به هجي، آئون هلنديس. مون لاءِ هتي رهڻ بنهه ڏکيو ٿي پيو آهي. چاچي به انهي پهر جهيڙو لاتو ويٺي آهي. وڏي آهي، سامهون نٿي ٿيانس. پر نيٺ ڪيستائين سهنديس."

"امان ويچاري آهي لهندڙ سج وانگر ٽبي هڻي ٿي، ڪجهه ڪجهه ڇيڙاڪ به ٿي پئي آهي. تون مڙئي خيال رکينس. الائي ڪيترا ڏينهن اسان وٽ آهي، هرو پرو وات نه وجهه."

"پوءِ هن پيري وڃي هلندين نه مونکي؟"

"بس جي تنهنجي مرضي آهي ته مونکي ڪهڙو اعتراض ٿي سگهي ٿو. سچ پڇ هلڻو اٿئي ته پوءِ ڪپڙا لٽا ڏوڏي تياري ڪري وٺ ته سياڻي نه، پئي ڏينهن دليا هلون."

"چاچي به هلندي؟"

"نه نه. امان به هلندي ته پوءِ هي گهر ڪير سنڀاليندو؟ آخر هتي به ڪو هجي جو در ڪوليو ويٺو هجي."

"پوءِ چاچي جو گذارو ڪيئن ٿيندو؟"

"ڏوڪڙ پيا موڪليندا سونس، باقي سڄو پاڙو پنهنجو اٿس. ڇوڪريون ٻاڪريون پيون سار سنڀال ڪندس-

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

توکي ٻه اتي لڏو لاهي ته ويهڻو ڪونهي، ٻه چار مهينا هتي رهندينءَ ته ٻه چار مهينا هتي. مڙئي وقت پيو لنگهندو.“

”ڇو .... موٽي ڇو اچان؟“

”موٽي نه ايندينءَ؟“

”نڪو.“

”ڇو؟“

”هتي منهنجو چاهي جو موٽي اچان .... منهنجو سڳ آهي توسان. جتي تون، اتي آئون.“

”پڪ؟“

”آئون نه ته.“

”ڏسجانءِ متان اتي هلي پڇتائين.“

”مونکي ڪو زوريءَ توروٽي تو نئي جو پڇتائيندس. آئون ته پنهنجي خوشيءَ سان، پنهنجي جانيءَ سان ٿي وڃان — جاني وٺي هلندين نه مونکي؟“

”اچان ٻه پڪ نٿي ڏيئي ڇا؟“

”پڪ ته اٿم، پر متان مهل تي ڦري نه وڃين!“

”کهڙيون ٿي ڳالهيون ڪرين پياري. هيڏيءَ ڪائنات ۾ تون ئي ته منهنجي زندگيءَ جي ساٿي آهين، توکي ڪيئن دوکو ڏيندس. مون بابت اهڙيون ڳالهيون نه سوچيندي ڪر. منهنجو ته ساهه تو ۾ آهي.“

”ڪوڙ ڪوڙ. ڏئين ته ڪٺ جو جياب ٻه ڪونه ڏو.“

”ڏس ڏس. وريو ٿي دل ڏکائڻ جون ڳالهيون ڪرين نه.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

عضون جي، عضون سان گفتگو. بدن جي ذري ذري
پنهنجي مرضيءَ ۽ منشا جو اظهار ڪيو پئي. ڪهڙيل
موت ملي پئي- سيءَ هوندي به پگهرجي پيا. ٽڪجي،
ڪيرا ٿي ڍهي پيا.... سڪون جو ڊگهو ساهه کڻي، جنت
مڙس جي سيني ۾ منهن لڪائي، مهينن کان سانڍيل
شڪايت اوڳاري ڇڏي.

”تون اتي وڃي مون کي صفا وساري ٿو ڇڏين.“

”ائين نه چئو جاني. خدا اهو ڏينهن نه ڪري جو
توکي وساريان.“

”اهو وسارڻ ناهي ته ٻيو ڇاهي ـــ ٻارنهن مهينا
شاديءَ کي ٿيا آهن، پر مون ـــ مون اڃان تومان سڪ
ڪانه لاٿي. ڪڏهن سوچيو اٿئي ته هتي به ڪو تنهنجو
انتظار ٿو ڪري؟“

”پر پياري، آئون اتي سڪ سان ته ڪونه ويٺو
آهيان. جاگير پنهنجي ڪانهي جو ويهي کائون. ضرور
هٿ پير هڻبا، تڏهن چار ڪوڏيون ڪمائبيون، گذارو
به تڏهن ٿيندو. توکي ڏوڪڙ ته آئون هر مهيني
موڪليان پيو نه؟“

”ڏوڪڙن سان ڇاٿو ٿئي، ڏوڪڙ مڙس جي ڪمت
نه ناهن. هڪ جهڙين کي مڙسن سان کلندي ڳالهائيندي
ڏسي، مون کي ائين ٿو لڳي ڄڻ.... ڄڻ اڃان به
ڪنواري آهيان.!!“

”اهڙيون ڳالهيون نه ڪر جاني. اهڙيون ڳالهيون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نہ ڪر، نہ تہ آئون اتي رهي ڪونہ سگھندس ـــ چڱو ھيئن ٿا ڪريون ، هاڻي ٿن مهينن بدران هر ٻئي مهيني ڳوٺ ايندس. پوءِ بس؟"

"ٻہ مهينا بہ ٿورا ڪونهن. اَنب اُڪريو وڃن ٻن مهينن ۾ ، ٻاجهريون پڇڻو وڃن، تو ڪي ٻہ مهينا ڏسڻ ۾ ٿي ننڍا اچن.؟"

"پوءِ تون ٿي ڪٺي ٻڌاءِ تہ ڇا ڪجي؟"

"آئون ڇا ٻڌايان. ڳالھہ ظاهر آهي. يا تہ ڳوٺ اچي رهہ، يا مونکي بہ پاڻ سان وٺي هل."

"ڳوٺ اچي رهندس تہ پوءِ ڪاڻيندا سين ڪٿان؟"

"تہ پوءِ مون کي پاڻ سان وٺي هل."

"ها ـ اهو ٿي سگھي ٿو. پر ڪراچيءَ ۾ رهڻ بہ تہ ڪو سولو ڪم ڪونهي. هتي هيڏو سارو گهر اٿئي، گهمڻ ڦرڻ پٽيءَ، اوڙي پاڙي ۾ اچڻ وڃڻ پئي. اتي آهن فليٽ. انهن ۾ رهڻ تنهنجي لاءِ تمام مشڪل ٿي پوندو."

"اتي پلٽن ۾ رهندا آهن ڇا؟"

"پليٽ نہ، 'فليٽ.' اتي تمام وڏيون جايون آهن، جن ۾ وري ڪبوترن جي کڙڪڻ جهڙا ننڍڙا ننڍڙا گهر آهن، جن کي فليٽ چئبو آهي. فليٽن ۾ نہ اڱڻ آهي، نہ وري هوا اچڻ جو ڪو مناسب بندوبست. بس ، چوويهہ ٿي ڪلاڪ پکي جي هوا تي ڪم اچي، جنهن ۾ ويهي ويهي نٺون ماڻهو تہ بيمار ٿيو پوي. تنهن کان سواءِ تون اتي جي

سوچن جي پرواز سان گڏ، هتن آڱرين جي پيش رفت جاري رهي. ؟....؟ ڪنهن منزل تي اچي هر شيءِ بيهي ويئي!

”جنون.“

”هون.“

”توکي ننڍڙو پيارو آهي؟“

”آئون نه ته ـــ جڏهن ڪان حاجياڻيءَ ڳالهه ڪئي، بار ته چار وڏي وات ڳالهائن به چڏي ڏنو اٿم. ننڍڙي لاءِ رلڪا ۽ پنڌ ٿا به ٺاهي رکيا اٿم. سياڻي ڏيکاريندي ساڻئين.“

”ان جي معنيٰ ته آئون به ننڍڙي جو اڪائونٽ کولي وٺان.“

”اهو وري ڇاهي؟“

”بينڪ ۾ ننڍڙي جو کاتو کولبو، سندس نالي تي ڏوڪڙ جمع ڪرائبا ته جيئن وڏو ٿئي ته پڙهائي وغيره جو بندوبست سولائيءَ سان ڪري سگهجي ڪيئن، ٺيڪ آهي نه؟“

”ها، جيئن تون سٺو سمجهين .... پر، توکي به ننڍڙو وڻي ٿو؟“

”جاني کهڙيون تي ڳالهيون ڪرين. اهو پڌي، منهنجي ته حالت ئي عجيب ٿي وئي آهي. آئون ته جهڙوڪر ننڍڙي کي اکين سان ڏسان پيو. ننڍڙو، پتڪڙو، ڳاڙهو ڳٿول!“

هو وري ننڍڙي بابت سوچڻ لڳو ته ڪيئن ڪيس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پيار ڪندو، هنج ۾ ڪڻي کهمائيندو، ۽ ٻالڪ پنهنجن پٽڪڙن هٿن سان ڪيس چنبڙي پوندو.

”جنون.“

”جي ء“

”آئون پنهنجي ننڍڙي ڪي چمي ڏيان؟“

”ڏجائينس، ڀهرين خير سان چاپي ته سهي.“

”نه جاني، آئون هينئر چمي ڏيندو سانس.“

”هينئر ڪيئن؟“

”آئـون تنهنجي پيٽ تـي چمي ڏيندس، جنهن ۾ منهنجو ٻچڙو آهي!“

”چريا پيٽ ڪي چمندين؟“

”بلڪل.“

”پر آئون ڀهرين چڏيانئن چوٿي.!“

”ڏس جاني، دل چاهي ٿي. منهنجي دل نه رکندين....؟“

”پوڪ ٿي ڪريان جاني. آئون تـه سڄي تنهنجي آهيان. پر ڏسجانئن متان زور نه ڏين!“

”چريو ٿوروئي آهيان.“

هن ڏاڍي پيار ۽ ٻاٻوهه سان سندس پيٽ تي چپ رکي، اکيون پوري ڇڏيون. جنت جـي رڳ رڳ ۾ چيپون لڳي ويون. مڙس کي وٺ ويڙهيءَ جيان وڪوڙي ويئي. عضون جي ڪوڙڪين ۾ هڪٻئي کي جڪڙي ڇڏيائـون. زبانون گنگ ٿـي وين. پر ٻنهي ٻه چڱ تـه ڳالهاياٿون پئي، ٻڌائون پئي. جسم جي، جسم سان رهاڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”ڳالهه ٻڌ، هاڻي مون کي ٿي اچي ننڊ. اڌ رات
وڃي آهي. تون به ماڻڙي ڪري سمهي پئه. اول ڪير،
صبح جون ڳالهيو صبح سان.“

”هون. هاڻي تون سمهي ننڊون ڪنديندءِ؟

”پيو چا ڪريان. اکيون زوريءَ پورجيو وڃن.“

”اکيون پٽ، ڳڻهه چڏ اسان کي پنهنجي پنڌ
جو اجورو ڏي.“

”اچان دل ڪانه پري ٿئي؟“

”هڙا ڪشالا ايتري لاءِ توروئي ڪيا آهن.“

”هاڻي پاڻ ٿا معافي گهرون. پرڏي پيٽ گهڙي
گهڙي هلاکي ڪانه ٿي پڇي.“

”جاني هيندر ڪان ڏي اهي حال اٿئي ته پوءِ اڳتي
چا ٿيندو. اچان ته توڏي مان پاڻي به ڪانه پيئي آهي.“

”ڳالهيون پلـيـون، پر پنهنجو شونق ويـو اٿئي
پورو ٿي.“

”اٿين نه ڪر، ڏاهي ٿيءَ. راڻي کي راضي ڪر،
ته ڪراچيءَ پڇين.“

”نه ته ڪونه نيندين؟“

”دل خوش ڏي نه تيندي ته ڪم ڪيئن ٿيندو؟ پاڻ
به سوچي ڏس نه.“

”ڏاڍو ڏنگو آهين پيو.!“

— .... — .... — .... —

”هيءُ آهي پنهنجو فليٽ.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

انور در کولي اندر داخل ٿيندي چيو.

”اڙي .... ڪيڏو سٺي آهي! چاڙهيون چڙهي چڙهي منهنجا ته گوڏائي سائا ٿي پيا.“

”اڳي نه چڙهي آهين نه، تڏهن. هاڻي آهستي آهستي ڍهي ويندين.“

هو ٿيلهو ٽيبل تي رکي، کٽ تي ڊهي پيو.

”مولرون ته ڪيتريون آهن! گوڙ کان متو ٿو ڦالي. دونهين کان ڪيون ٿيون سڙن. هتي وارن کي دونهون لڳي ڏي ڪونه ٿو؟“

”لڳي چو ڪونه ٿو. هرڪو هري ويو آهي. چڱو، تون هٿ منهن ڌوئي وٺ نه آئون هوٽل تان ماني وٺي اچان. بک کان آنڊا وات ۾ پيا اچن.“

هو گهران نڪتو نه ٿوري دير بعد در تي ٺڪ ٺڪ ٿي. ۽ در کولي ڪا نوجوان عورت اندر گهڙي آئي. جنت خوف ۽ حيرت مان کيس گهورڻ لڳي. ڪي گهڙيون ويهڻ بعد هوءَ ڪجهه چئي، نڪري وئي. جنت خوف کان ڏڪڻ لڳي. وري اوچتو در کليو نه انور داخل ٿيو. تڏهن وڃي هوءَ بود ۾ آئي.

”سوير هڪڙي مائي اندر گهڙي آئي. پاڙونڊر ۽ مرڪيءَ سان منهن ڏٺو پيو هئس. الائي ڇا ڇا ٿي چيائين. مونکي نه سمجهه ۾ ڪجهه ڪونه آيو. وري الائي ڇا چئي نڪري وئي اها ڪير هئي؟“

”هوندي ڪا پاڙي جي، توکي ملڻ آئي هوندي.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”نہ چاڻ نہ سچاڻ، اٿين ملڻ آئي!“

”چاڻ سچاڻ توهان ڪانہ اٿن، مون سان تہ اٿن.“

”ڇو؟“

”ڇو! پاڙي ۾ رهندي چاڻ سچاڻ ڪانہ ٿيندي؟ ۽ اڃا سال ٿيا اٿم هن پاڙي ۾، ڪو مذاق ٿورو ٿي آهي.“

”پوءِ مڙدن سان هوندي ڪن زالن سان به؟“

”هتي جون زالون به مردن ڪان گهٽ ناهن. اوهان وانگر ٿوريون ٿي آهن جو گهر کان ٻاهر پير نہ پائينگ ٿي وڃي، حرام جو ڪڏهن ٻيهي کان ٻوٽ ٻاهر ڪڍيو.“

”اهو تہ پاڻ حيا شرم جو پڙدو آهي. چڱو آهي، ڪن سڄي جهان کي منهن ڏيکاريو رهجي.“

”جڳ جي منهن ڏئو تہ ڇا ٿي پوندو. ڪاڏي تہ ڪونہ ويندو....؟ حيا ۽ شرم انسان جي اندر ۾ هجي. باقي لوڙهن ۽ ڪوٺن ۾ حيا کي بند ٿورو ئي تو ڪري سگهجي.“

”اڙي .... ڪهڙيون ٿو ڳالهيون ڪرين!“

”ڇڏيو. ماڙي ڪري ساڻي ڪئہ. اهي ڳالهيون ايترو جلد تو کي سمجهہ ۾ نہ اينديون.“

ماڻي ڪاڏي بس ٿي ڪيائون تہ وري در تي ٺڪ ٺڪ ٿي. ۽ ساڳي عورت ڏري ۾ ڇانهن ڪڍي اندر آئي. هن کي ڏسندي ئي انور رڙ ڪئي.

”هلو پروين.“

”هلو.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هن چانهه ميز تي رکي، جنت ڏانهن گهور ڀائي، وري انور ڏانهن ڏٺو:

”آءِ ٿنڪ شي از يوئر وائيف؟“

”اوه ييس .... هائو ڊز شي لک؟“

”اين انوسنٽ وليج گرل.“

جنت حيرت مان پنهنجي منهن ۾ گهوريندي رهي. خار مان منهن ڪاڙهو ٿي ويس. پاڻ جهلي نه سگهي.

”ڪير آهي هيءَ؟ سوير به آئي هئي.“

”هيءَ پنهنجي پاڙيسرياڻي آهي، پروين نالو اٿس.“

”چا پئي چوي؟“

”چوي پئي ته تون ڏاڍو وڻين ٿي.“

”سچي؟“

”ها — توکي وڻي ٿي؟“

”ملوڪ آهي.“

”ڊو يو لو پروين؟“

”وات؟“

”شي آلسو لائيڪس يو“

”او! ٿئنڪس.“

چانهه پي، ڪي گهڙيون ويهڻ بعد، سندس ٿڪاوٽ کي محسوس ڪندي پروين چانهه جا ٿانوَ کڻي اٿي بيٺي.

”آءِ ٿنڪ يو نيڊ اي آف ريسٽ. اوڪي.“

هوءَ نڪري ويئي. جنت کيس ڏسندي رهي.

”ڪيئن ٿي لڳمئي؟“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”مهل جهڙي زال تي لڳي، پر ڏگ ڏاڍي اٿس، ڪالهاڏي ٿي ته ڪيترو موڙا مٿهن ڪي ٿي ڏٺي.“

”اهي ته ڪالهاڻن جا ڍنگ ٿيندا آهن، هتي رهنديون ته ڏيٺ ڏون به اٿين ڪالهاڻينديون.“

”توبهن ڪر. آئون مري وڃان، اٿين ته ڪريان.“

”باقي دل جي ڏاڍي چڱي اٿئي.“

”تو آزمايو اٿس ڇا؟“

”نه، هڪڙي ڳالهه تو ڪريان. هونئن اويل سويل ڪنهن ڪم لاءِ چئجيس ته نهڪر ڪانه ٿي ڪري، هڪڙي پيري بيمار ٿي پيو هئس، ته ڏاڍيون خدمتون ڪيون هئائين. ڏينهن ۾ ٽي ٽي پيرا چانهيون، کچڙيون، الائي ڇا ڇا ٿي آندائين.“

”شاهوڪار آهي ڇا؟“

”شاهوڪار ته ڪانهي، پنهنجي ماني مڃيءَ واري آهي. ڪمپنيءَ ۾ نوڪري ٿي ڪري، چوڏهن پندرهن سئو رپيا مهيني ۾ ملنس ٿا. تنهن کان سواءِ ماڻس به نوڪري ڪندي آهي. اها به ايترو ڪمائي ٿي. ٻن ڄڻين جي ڪاڻ لاءِ ايترا ڏوڪڙ ٿورا آهن؟“

”مڙس ڪم ڪونه ٿو ڪري ڇا؟“

”مڙس ڪٿي اٿس. اڃان ته ڪنواري آهي!“

”اڙي.... ! اها ڏ گهه اڃان ڪنواري آهي!!“

”اها هڪڙي ڇا، هتي ته اهڙيون هزارين ڪنواريون ويٺيون آهن.“

”پوءِ تنهنجي گهر ڇو ٿي اچي. ماڻٿ جهلينس نٿا؟“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”منهنجي گهر اچڻ ۾ ڇا هيس؟“

”ڇا هيس! پرائي ڌڳهه اڪيلي ننهنجي گهر ۾ اچي ۽ نون ....“

”ڏس ڏس. هرو ڀرو پرائي نياڻيءَ تي بهتان نه هڻ. پاڻ وانگر ٻين جي عزت جو به خير گهر.“

”نون نه، گهٽوٽي پڪائي ڪندين پر چور جيءَ ڏاڙهيءَ ۾ ....“

”ڳالهه ٻڌ جنت. نه مان ڪو بد ڪردار آهيان، نه پروين بڇڙي آهي. پاڙي ۾ رهندي هڪ ٻئي سان دعا سلام رکڻ شريف ماڻهن جوڳي ڪم آهي. سمجهڻي- هاڻي ماڻڙي ڪري سمهي پئه. هرو ڀرو مون کي پاڙيءَ مان نه ڪڍ.“

....

شهر بابت جيڪي سپنا ڏٺا هئائين. تن جي تعبير ڏادي مايوس ڪندڙ نڪتي. هيڏي ساري شهر ۾ سواء ٻنهنجي ڪٽڏيءَ جهڙي فليٽ جي، ڪجهه نه ڏٺائين. نه ڪو مٽ، نه ماڻٽ نه ساهيڙي، نه سرتي. نه ڪنهن جي ٻولي سمجهي، نه سندس ڪي ٻولي ڪو چاڻي. ڪا پاڙي واري وٽس اڙي به ايندي هئي ته، ان ساڻ ڪان ڪيس منهن ڏي نه ڏيندي هئي ته هوءَ انور سان ڪنهن قسم جو تعلق هئڻ جي ڪري ڏي سندس گهر ۾ آئي! پر جي ڪنهن تي ان قسم جو شڪ نه هوندو هئس، نه ٻوليءَ جي ديوار اڃي ڏي ويندي هئي. هر اچڻ واري

۾ چار ڪلاڪ گهڙيون وٺي، اشارن ۾ هڪ ٻئي سان ڳالهيون ڪري،
هرو ڀرو سرڪي، پاڻ وڌائڻ جي ڪوشش ڪندي هئي.
ٻر مناسب موٽ نه ملڻ تي مايوس ٿي هلي ويندي هئي.
جنت اهائي اڪيلي. ڪا وندر هيس ته صرف اها، جو
صبح کان شام تائين دروازي ۾ اکيون کپائي، ماڻس
جو ارسيئڙو ڪندي هئي. انهن ڏي جيئن ڪو اجنبي
ڪنهن سجيءَ اسٽيشن تي آخري گاڏيءَ جو انتظار ڪري.
۽ انور جڏهن ايندو ته هو نه ڪيس ڇا تي مليو.
”ميان تو ته تون شهري زندگيءَ جي طريقن کان
واقف ناهين. پر سيڪارڻ سان ماڻهو ته ڇا، جانور به سڀ
ڪجهه سکيو وڃن. اڻن ڏينهن ۾ توکي جيڪو به
سمجهايو ۽ سيکاريو اٿم، توتي ان جو ٿر جيترو به اثر
نه ٿيو آهي. تنهنجا اهي افعال ڏسي آنڊائي مڙيو وڃن،
پر سور پيٽو ويٺو آهيان."
”منهنجو ڏوهه ڪهڙو آهي. ڪبر به اٿئي ته ڳوٺ
۾ ڇائي نپني آهيان، شهر ڪڏهن ڏٺوئي ڪونه ٿم، پوءِ
به تو ڪاوڙجين. انسان آهيان، ڪڏهن نه ڪڏهن
سکي ويندس."
”اهائي ته مصيبت آهي جو سکين نٿي. ڪيترا دفعا
سمجهايو ٿمانءِ ته گهر ۾ آيل ماڻهوءَ سان ڪيئن ڳالهائجي،
ڪيئن ڪارائجي پيهارجي. پر تون هڪڙي ڪن کان
ٻڌي، ٻئي ڪن سان ڪڍيو ڇڏين، هتي جي ماڻهن تي
ان جو ڏاڍو برو اثر ٿو پوي. پاهر وڃي ڳالهيون ٿا ڪن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ ڀرواڙيءَ جا چٽ آهن، اٿو ويهڻ جي تميز به ڪانه اٿن.“

”ڪنهن ڳالهه ڪئي؟“

”انهن جيڪي پاڻ وٽ آيا، ٻيو ڪير ڪندو.“

”پوءِ نالو ڇو نٿو ٻڌائين.“

”ھڪڙو ھجي ته نالو ٻڌايانءِ. ھتي ته جيڪو به آيو، غلط امپريشن ڪٺي ويو - پروين سان ته آهي خدا ڪارڻ دشمني، پر سائره ۽ ڪوثر سان به سٺون منهن ڪري ڪونه ڳالهايئہ. ان ڏينهن ٻوڏا ڇوڪريون وٺي آئي ته ماني به پاڻ ڏاهيائون، ته ڪان ايترو به ڪونه پڇيو. پوءِ ماڻهو ڪهڙي نيڪي وڃي ڪندا.... سڀ ٿا چون ته تنهنجي زال موڪي آهي.“

”موڪيون هونديون پاڻ! پنهنجن مٿن مائٽن سان. آئون ڇو موڪي آهيان، رنون ساڙ ڪان ٿيون چون.... ٻوڏا وارين لاءِ ڇيم ته ماني پچايان، ته پاڻهي ڇيو هٿائون ته اسين پاڻ ٿيون ڏاهيون. باقي ساهران ۽ ڪونثر وري ڪهڙيون اشرافڻيون هيون جو انهن لاءِ اٿي ٿنوڻ ڪريان ها!“

”ڪهڙيون به هجن، اسان وٽ مهمان ٿي آيون هيون، خدمت ڪرڻ اسانجو فرض هو - ان ڏينهن رضوان آيو ته ان کي ڪيڪاريو به ڪونہ هوءِ. هو منهنجو پائرن کان به مٺو دوست آهي. خبر اٿئي ته ڪيڏو رنج ٿيو؟“

”سٺو دفعا رنج ٿئي. رضوان سان منهنجي ڪهڙي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ماڻهن جو ڪيڪارياڻس ها. ڳوٺ نه پنهنجن سمورن ماڻهن کي به گهر ۾ اچڻ نه ڏيندو آهين، هنن پڙاڻن پناهگيرن کي به وٺيو ٿو اچين. ڪهڙو هنن، ڪيئن ٿي ويو آهين؟"

"بيوقوف عورت، تنهنجي مغز ۾ آهي ات ڀراڙيءَ جو. تو کي ڪا ڳالهه سمجهه ۾ ڪانه ايندي. دوستي، ماڻهن کان هزار دفعا وڌيڪ اهم هوندي آهي. مون کي پنهنجن دوستن تي پورو پورو اعتماد آهي. ڀلا؟"

"پوءِ دوستن سان ٻاهر وڃي مل، مون وٽ ڪهڙو ضرور اٿن؟"

"تو وٽ ضرور اٿن، ان ڪري جو تون منهنجي زال آهين، منهنجي گهر ۾ ٿي رهين. جڏهن هنن جون زالون ۽ ڀينرون مون کان پردو نٿيون ڪن، ته منهنجي زال ڇو ڪري.؟ ڀلاءِ، منهنجي زال ڇو هنن کان پردو ڪري؟"

"تون هينئر جهيڙي لاءِ سنبريل پيو، آئون سڀ سمجهان ٿي. مارئو هجيئي ته ڀلي مار، باقي ڌاريو ماڻهو گهر ۾ ڪونه سهنديس."

"ڇا چيئه؟ ڪونه سهندينءَ؟ پڻهي جو گهر آهي جو ڪونه سهندينءَ؟"

هو ٻانهون ڪنجي اٿيو. جنت کي چوٽي کان جهلي، ست ڏيئي ڪٽ تان هيٺ ڪيرائي شروع ٿي ويو. لتون، مڪون، ٿڏا، ڌونشا. وٽ وٺان، هڻ هڻان. دوڙا ڳاڙها ٿي ويس. واڇن مان ڳف وهڻ لڳس، نيٺ پاڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ ٿڪجي پيو. ٻئي هٿ چيلهه تي رکي ڇڻندي سهڪندي، فرش تـي ليٽندڙ جنت کي ڏسڻ لڳو. ڪيس حيرت ٿي ته ايترن ڏکن کان پوءِ به هن رُنو ڪونه. ڏکيو ساهه کڻي، ڪنڌ کي موڙو ڏيئي ٻاهر نڪري ويو.

جنت جو سنڌ سنڌ ساڙو ٿي پيو. رڳ رڳ مان سور کان چيڪون نڪرڻ لڳس. پنهنجو اڌ مئو بت گهليندي، پٽ جي ٽيڪ ڏيئي ويهي رهي. ڏڪندڙ هٿن تي هٿ ڦيرائي ميهڻ لڳي. جتي جتي ڪيس ٽڏا لڳا. اتي ڦُڙيا ٿـي پيس .... اهي ڏک ڪنهن دشمن نـه، پر سندس ئي مڙس هنيا. مڙس، جنهن جي ڪري هـوءَ پنهنجا مٽ مائٽ ڳوٺ راڄ. سڀ ڪجهه ڇڏي آئي. جيڪو ڪيس چوندو هو تـه ”هوڏيءَ ڪائنات ۾ تـون ئي منهنجي زندگيءَ جي ساٿي آهين.“ ڏکن کان وڌيڪ مڙس جي سلوڪ جو ڏک ٿيس. روئي ڏناڏين!

ٿوري دير کان پوءِ انـور موٽي آيو. جنت پنهنجا لڙڪ اگهي، منهن ڦيرائـي ڇڏيو. پڪ هيس تـه انور پنهنجي سلوڪ تي پڇتايـو هوندو. هو ڪيس پرچائيندو، ڳراٽڙي پائي، سندس مکـ هٿن ۾ جهلـي، ڏمندڙ نيڻ چمندو، لڙڪ پيئندو .... سندس ڪن انور جي قدمن جي آهٽ جو اوسيئڙو ڪندا رهيا، پر هو ڏانهنس نـه وڌيو. در جي پاسي ۾ پيل ڪرسيءَ تي ئي ويهي رهيو. جنت جي دل ٻڏڻ لڳي. ڏک ٿيس تـه مڙس ڪيس سڪڻو دلاسو به نه ڏنو. ۽ وري جڏهن ڳالهاياڻين به تـه ڇا؟ لفظ نـه

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هئا، زهر ۾ ٻڏل تير هئا، جيڪي جنت جي وجود کي چيري، چچري، رتوڇاڻ ڪري ويا.

”هاڻ تہ خوش آهين يا اڃان بہ اٿئي ڪپ؟- گڏهہ وانگر پاڻ ڪٽائي، بي عزتي ڪرائي، ٻوٽ ٻڇڙو ڪري ويٺي آهين. ڏس تہ ڪيئن نہ ٿهين پئي.... هزار دفعا چيم تہ مون سان ضد نہ ڪر، نہ ڪر. پر نہ مڙئين - ڪيئن، آهي نہ مزو موچڙي ۾؟“

”ها. اڃا بہ هاڻ نہ ٿريو هجيئي تہ وري هڻ.“

”اها تہ هئي بسملاهہ. اڃان بہ نہ سڌرينءَ تہ ٻوءِ چوڪنيو پڌي، انهي دريءَ مان هيٺ اڇلائيندو سانءِ، لاش بہ ماڻٿن تائين ڪونہ پهچندئي.“

”تون چو هٿ ڌوئي منهنجي پويان پيو آهين. مون ڏوهہ ڪهڙو ڪيو؟- منهنجو لحاظ تہ ڪونہ ڪيئي، پر ٻچڙي تي بہ ڪهڪاءُ ڪونہ آيئي. هيترا ڏک هنيا اٿئي. ڪو لڳي ويو هجيس تہ پوءِ—؟“

”بس آهي مون کي توکان بہ تنهنجي اولاد ڪان بہ.“

”چوڻ ـو ائين چوين. اڃان تنهنجو ڪٿيو ڪاڏو تہ ڪونہ اٿس. ڪدا وڏي چمار ڏٺيس، اڌون هٿن جو پورهيو ڪري ڪارائيندي ساڻس. منهنجي ٻچي لاءِ اهڙيون واديون نہ ڪر. توکي ڪدا شل ڪش رکي پنهنجي سڄڻن سان.“

”پهلي هاڻي قسم ٿئي قرآن جو مات ڪر. چوٽي مونکي پاڻيءَ مان ڪيڍين. هندو سانءِ ڪو ڏڪ، پوندينءَ مري، وچي پوندس ڪاٿ ۾. توکي ڇا ملندو.... گهڙي

ڪن ڏري وچ ”پروين وارن ڏي.“

”ڇو وڃان پروين ڏي. منهنجو ساڻس ڪهڙو سڱ؟ـ مون کي اها تريناڪ وڻي ٿي جو گهر وڃانس.؟ منهنجو گهر دوزڪ ڪري ڇڏيو ٿس، ڪدا پڇندس.“

”نه ڇڏو پرائي نياڻيءَ کي، نه ڇڏو. موچڙا کائيندينءَ.“

”چوندي ساڻس، سڌو سِڌو پيرا چوندي ساڻس. تو کي ڇوري ٿي اها ٻاچوڪڙ ٿي – پراون ماڻهن سان چرڪي جيڏو وات پٽيو پئي ٿهڪ ٿي ڏئي، شرم ڪونه ٿو اچيس....“

”تنهنجي اها بڪواس بند نه ٿيندي؟.... چوانءِ ٿو نه وڃين ٿي مر ٿي چڙهندي....“

هو وري اٿيو. ٿي مکون مٽڪي ٿي وهائي ڪيڍيائينس. جنت وري روئڻ ۾ پئي ويئي.

”هزار دفعا سمجهايو مانءِ ته ماٺهون نه ٿي. ورنديون نه ڏي، پر توتي ڪو اثر ٿي ڪونه ٿو ٿئي: زال ڪانه آهين، گڏهه آهين گڏهه!! انن ڏينهن ۾ ٿي رت ڪري ماريو اٿئي. ڏاڏي پوٽي ٿي پئي آهين، مڙيو ٿو وڃانءِ، نه ته ٿي پوندا ڀوت ٿي هٽي، ڏڪا ڏيئي گهر مان ڪيڍي ڇڏيان ها.... سڄي محلي ۾ ذليل ڪري ڇڏيو اٿئي. ڇو اچي ڦاٿس توسان. ان کان ته چڱو هو جو سپر هاءِ وي تي ڪنهن ايڪسيڊنٽ ۾ مري پوين ها ته ذليل نه نه ٿيان ها.“

”انو رب ڪونه بشڪيندئي جو مون سان اهڙيون جٺيون ٿو ڪرين، ڏڪ ٿو هڻين. آڏون رول بچڙي ته

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪانہ آهيان جو سونکي هيسائين ٿو. مون پنهنجي ٻر ۾ توکي ڪڏا وانگر سجتا ڪيا آهن. ڀتين تي ليڪا ڪڍي تنهنجي اچڻ جا ڏينهن ڳڻيا آهن. آڱون ڏڪن جهڙي ڪانہ آهيان. انهن ڏڪن وڳهي ڪڏهن مري پوندس، ٻوء ڪٻر پوندئي تہ تو وٽ بہ ڪا ٻهر هئي، پر تو قدر ڪونہ ڪيس."

انهن لفظن تي انور جو سڄو وجود ڏڏي ويو. پنڊ پهڻ ٻنجي زال کي گهورڻ لڳو. هن کي خبر نہ هئي تہ جنت ڪيس ايڏو چاهيندي آهي. پهريون دفعو احساس ٿيس تہ زال سان زيادتي ڪيائين. ندامت جي احساس کان اٿي ٻيهي نہ سگهيو چاڙهين تان لهي، سامهون پارڪ ۾ لان تي وڃي ويٺو. سگريٽ دکائي لاڳيتا ڪش هڻي، اندر ۾ متل مانڌاڻ کي ماٺو ڪرڻ جي ڪوشش ڪيائين. سگريٽ جو دونهون، سندس سوچن کي جذب ڪري ڦهلجندو ويو. فليٽ کان شهر، شهر کان ڳوٺ، ڳوٺ کان گهر تائين وکريل يادن جون بيشمار ڪڙيون: جنت، اوسيئڙو، اڪير، محبت، شڪايت، تياري، ڪراچي - وري فليٽ، جنت، ٻروين، سوچڙا، اوچنگارون، لان، سگريٽ ويچار، پڇتاءُ، سموريون ڪڙيون ملي زنجير ٿي پيون. نتيجو؟؟ جنت سان زيادتي ٿي. هن ڏٺو ٿي چا، سواءِ پنهنجي فليٽ جي. اڄان تہ رڳو هڪڙو هفتو گذريو آهي جو معاملو ان حد تائين وڃي پهتو آهي، اڳتي الائي ڇا ٿئي. ان کان اڳ جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پاڻي سر نان لنگهي وڃي، ڪو فيصلو ڪرڻ گهرجي.
اهو تمام ضروري آهي. بجاءِ ان جي جو صبح شام ويهي
چنبڙا پٽ ڪجي، پاڙي وارن کي ڪلائي، خوار ٿجي ـ
هو اٿيو. سوچن کي پختو ڪندي ڪمري ۾ داخل ٿيو.
جنت اڃا تائين سڏڪي رهي هئي. لاڳيتو روئڻ جي
ڪري اکيون سڄي پيون هيس. جيئڻ ٿي منهن ڪئي
مڙس ڏي ڏٺائين، لمحي لاءِ هو چڻ سڪتي ۾ اچي ويو!
مثل وکن سان اڳتي وڌي سندس ڪلهي تي هٿ رکيائين.
”بس ڪر جنون.... بس ڪر. ڪاوڙ ۾ انسان کي
خبرڙي نٿي پوي.... تو کي مارڻ فضول آهي. اڃا هفتو
هڪڙو گذريو آهي جو ٻه ڀيرا ڏي مارون کاڌيون اٿئي. اڃا
ته مهمان ايندا. جن ۾ زالون به هونديون ته مرد به
هوندا. تون انهن سان چڱو سلوڪ ڪري نه سگهنديءَ،
مون کان برداشت ڪونه ٿيندو. وري ماريندو سانءِ،
وري دانهون ڪنديءَ، ماڻهو ڪلندا. اهڙي خواريءَ
کان بهتر آهي ته تو کي ڪوٺ ڇڏي اچان. تون اتي ڏي
ٺيڪ رهنديءَ. ڪو سامان سڙو ڪٺو هجيئي ته ٻڌي
وٺ ته سياڻي هليا هلون.“
”ڪونه هلنديس.“
انور حيرت ۾ ٻڌي ويو. ڪي گهڙيون ته ڏک
ٻڌي کيس ڏسندو رهيو.
”ڇو؟“
”منهنجو مڙس تون آهين. تو کان ڌار ڇو ٿيان؟“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”پر .... پر تنهنجو سچو راڄ ته ڳوٺ ٿو رهي.“
”راڄ سان منهنجو ڇا؟“
”اڙون تنهنجي فائدي جي ڳالهه ٿو ڪريان، هتي ڪڏهن ڪڏهن جهڙي فليٽ ۾ موچڙا ڪائي مري ويندين. ڳوٺ ۾ ڏک مڪن ڪان نه بچيل هوندين.“
”ڏک- مڪون سهي، ٺيٺ نه ٿي ويندس. ڳوٺ ۾ ٽولاءِ ڪنل ڪڪڙ وانگر ٿي اچان. انڪان نه تنهنجا ڏک به چڱا آهن، جو توسان گڏ نه آهيان.“
”منهنجي ايڏي سڪ اٿئي ڇا؟“
”اها ڪبر مونکي آهي.“
”سوچي وٺ جنون. زبان تنهنجي ماٺ نه ٿيندي، هت منهنجا به ڪونه رهندا. ڏاڍو مارينده‌وسانه.“
”پلي مار. ماري ماري ٺيٺ ٿڪجي به پوندين. ڪڏهن نه مئو به ڳالهائيندين.“
انور کي توقع نه هئي ته جنت اهڙو جواب ڏيئي سگهندي. خوشيءَ گاڏڙ ڏک وچان دل رڃ لڳس - هوءَ پيت کي ٽيڪ ڏيئي گونگا لڙڪ وهائيندي رهي انور اکيتي وڌيو. جنت کي ٻانهن کان جهلي مٿس جهڪي ويو. هن پنل اکيون مٿي کنيون، ته انور جي دل ٿهائين پرچي آئي.
”اٿ جنون. ڪٽ تي هلي ويهه.“
”ڇو؟ .... وري مارينددين ڇا؟“
”نه جنون .... نه ـــ جنون، اڄ نه پرچي پئون!“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”آئون توسان ڪاوڙي ڪڏهن آهيان جو پرچان.“

”تون .... تون ڪاوڙي ڪانه آهين؟“

”نڪو.“

”هيترو ماريومانءِ پوءِ به؟“

”مارڻ مڙسن جو ڪم آهي، روئڻ زالن جو ڪم آهي. اها ڳالهه دل ۾ توروئي ڪبي.“

”جنون، آئون اڄ تائين توکي سمجهي نه سگهيو هئس. تون عام عورتن کان مختلف آهين. بلڪل مختلف....! هاڻي هتي پنهنجو گذارو نه ٿيندو. پاڻ کي ڪنهن اهڙي علائقي ۾ جاءِ وٺي گهرجي، جتي ڪوبه پنهنجو واقف نه هجي. نه اسين ڪنهن وٽ وڃون، نه اسان وٽ ڪو اچي - تون پنهنجي مرضيءَ سان پاڙي وارين سان اچ وڃ رکين ته ڀلي رک، باقي آئون ڪنهن کي به گهر ۾ نه آڻيندس، گذارو به تڏهن ٿيندو. ڪيئن؟

هن کي پهريون ڀيرو جنت جي لڙڪن هاڻي منهن تي حقيقي مرڪ نظر آئي. هوءَ پاڻ مرادو اڳتي وڌي مڙس جي سيني ۾ گم ٿي ويئي. *

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جيون جي زنجير ۾ جڪڙيل هڪ شخص

جيتوڻيڪ آفيس ۾ ڪم ڪندي اڄ هن کي اڏهون ڏينهن آهي، پر اڃا به ڪيس پنهنجي آفيسر هجڻ جو يقين ڪونه ٿو اچي — بس، ايترو سو آهي جو صبح سان ڪرسيءَ تي اچي ويهي ٿو ۽ اٺ ڪلاڪ پورا ڪري هليو ٿو وڃي — اهائي سندس نوڪري آهي، اهائي ڊيوٽي آهي.

آفيس ۾ عجيب قسم جي اداسي ڇانيل آهي. ڇڻ پوڙهو ڪڪ آفيسر رٽائر نه ٿيو، مري ويو هجي! ... ٺيڪ آهي آفيسر رٽائر ٿيندائي آهن، مري به ويندا آهن، پر ان جو مطلب اهو ته ڪونهي، ته ڪنهن نئين ماڻهوءَ جي روزگار سان لڳڻ واري خوشيءَ کي به، ويندڙ آفيسر جي ڏک تي قربان ڪري ڇڏجي.... حد ٿي ويئي!

هيڏيءَ ساريءَ آفيس مان ڪنهن به کيس ائين نه چيو ته ”سائين نوڪريءَ جون مبارڪون اٿوَ، مٺائي ڪارايو ....“ خير، ڪنهن جي خوش هجڻ يا نه هجڻ سان ڪو فرق ته نٿو پوي. هن کي آهي نوڪري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪرڻي، سا ڪري پيو، پر هو به انسان آهي، ان ڳالهه جو ڏک ته ٿيس ٿو نه .....

هن وٽ ڪم ڇو نٿو اچي؟ اڄ ڏينهن ۾ سواءِ هڪ اڌ ڪاغذ جي، پيو نه ڪجهه به هن وٽ نه آيو آهي، آخر ڇو؟ ڇا هن لاءِ ڪم آهي ئي ڪونه؟ جي ڪم ڪونهي ته پوءِ هن کي رکڻ مان فائدو؟؟

نه ـ سڀ ٺيڪ آهي. سرڪاري آفيسن ۾ ائين ٿيندو ئي رهي ٿو، ڪم ٿئي نه ٿئي، ڏهه ڏهه ڪلارڪ، پنج پنج آفيسر، ٽنگ ٽنگ تي چاڙهيو، بالم ٿيو ويٺا هوندا....ڪي ڪاروباري ذهن رکندڙ ملازم ته آفيسر سان ڳالهه ”پڪي“ ڪري، رکيو مهيني جي پهرئين تاريخ تي آفيس ۾ اچي، پوري مهيني جون صحيحون ڪري، پگهار مان ”پنهنجو“ حصو ڪڍي، رمندا رهندا آهن. شايد هني به ڪو اهڙوئي ....

پر اسٽاف هن مان ڇو بيزار آهي؟.... هر شخص هن ڏانهن ائين ٿو ڏسي، ڄڻ نوڪري وٺي هن وڏو ڪو ڏوهه ڪيو هجي!.... ڇا ان جو به ڪو پس منظر ٿي سگهي ٿو؟ بظاهر ته ڪونهي، پر ٿي سگهي ٿو نه هجي به ....

لاشعوري طور چوڌاري نگاهون گهمي ٿيون وڃن. هي به ڪا آفيس آهي؟ ديوارن تان پلستر جا چاپوڙا لهي ويا آهن، پکي جو مٽڪو ڦري ويو آهي، ڪرسيءَ جي ٽنگ شهيد ٿي پيئي آهي، ميز ويچاري به موڪلائي پئي. پردا کسي ويا آهن، دريءَ جا شيشا پرزا پرزا ٿي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويا آهن. هيءَ ٺهندي آهي آفيس؟ هن کي چئبو آهي آفيس؟ حد ٿي ويئي....!

فرنيچر ته فرنيچر، اسٽاف جي ڇا ڳالهه ڪجي....
خود هن واري پٽيوالي سومار جو حليو ته.... توبه! وکريل وار، کليل ڳلو، ڪُنجيل ٻانهون، پيرت پريل گنجي، واڇن ۾ ٿقيل پان جي ڪٽي ۽ چوني جي ڳڻ، سگريٽ سدائين چپن ۾ قائم. هي پٽيوالو آهي ڪي ايمارڪيٽ جو لٽليجو!!

نه بابا نه. ائين ڪم نه هلندو. آفيس کي صحيح معنيٰ ۾ آفيس بڻائڻو پوندو....

”بابا سومار، هي ڪهڙا حال ڪئي ٻڌايا اٿئي. سرڪاري آفيسن جا پٽيوالا اهڙا ٿيندا آهن....؟ هان...."

”ڇا ٿيو ڙي پٽيوالي کي. شور ڇيلا ٿو ڪري. هان....؟ ڏهه سال سروس ڪئي اٿئي. ذات ذات جو آپيسر ڏٺو اٿئي. هير تون ماڪ نئون سبق سيکاري ٿو."

”ڏهيو ڏهيو، هائي بڪ نه ڪر.... بد تميز. آفيسر سان ڳالهائڻ جو ڍنگ به ڪونهيس.... نڪري وڃ ٻاهر ته ڪريانءِ نه ڊس مس."

”ٺيڪ اٿئي بابا، ڪريس تون ڊس ميس. مان ٻئي هير جو هير توکي ڏسي ڇڏيندوس!"

عجيب بيوقوف ماڻهو آهي. آفيسر کي آفيسر سمجهي ئي نٿو....! هنن کي ڪو مڙس ماڻهو آفيسر ڳڏيو ئي ڪونهي، تڏهن ٿا چيڳرايون ڪن. هنن کي ڪري ڏيکارجي ته

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آفيسر ٿيندو ڇا آهي .... "سسپينڊ" نه نه. اها ڪا سزا ڪانهي. اهڙي بدتميزيءَ جي سزا "ڊس مس" کان گهٽ ٿي نٿي سگهي، هئڻ به نه گهرجي .... هڪڙو شريف ماڻهو، اڌ ڄمار ناڻين اسڪولن، ڪاليجن ۽ يونيورسٽي ۾ استادن ۽ پروفيسرن جون ڇڙٻون سهي، مغز کپائي، گهر لٽائي علم حاصل ڪري ٿو ته سندس ڪجهه ويليو به هئڻ گهرجي .... نه، نرميءَ سان ڪم نه ٿيندو. ڪيس ان ڳالهه جو سختيءَ سان نوٽس وٺڻ گهرجي.

نه ٺهيو ته هو سومار کي ڊس مس ڪرائي ڇڏيندو. هو اڄ ڏي سندس ڪيس ٺاهي، هيڊ آفيس موڪلي ڏيندو ۽ پوءِ ڪجهه ڏينهن ۾ تحقيقات شروع ٿي، ختم به ٿي ويندي، ان سان گڏوگڏ سومار پنهنجي گهر وڃي ويهندو... ! پوءِ؟ پوءِ ڇا بک، بيروزگاري، انبٽ، گهر وارن سان، پنهنجو پاڻ سان. ذهني انتشار، چڙچڙائي، چڙڊاپٽ. نوڪريءَ لاءِ در در جون ٺوڪرون، آفيسرن کي منٿون ميڙيون، آزيون ۽ ايلاز، تنهن هوندي به سڪڻو جواب، نتيجي ۾ ٻارن کي ڌڙڪڻ، زال سان وڙهڻ، خود ڪشي ڪرڻ جي خواهش، پر ڪري نه سگهڻ ... پل ته خبر پويس ته آفيسر سان ڦٿڻ جو نتيجو ڇا هوندو آهي ....

پر .... پر نه .... نه بابا نه. هو اهڙو ڪيس نه ڪندو! سومار جي بدتميزيءَ جي سزا: سندس بي گناهه ٻارڙن ۽ زالس کي نه ڏيندو. اهو ڪنهن به صورت ۾ انصاف

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪونہ ڇڏيو - جيڪڏهن ٻيو ڪير اڏون ڪري ته هوند دل کولي هو سندس مذمت ڪري. هو سومار کي معاف ڪري ڇڏيندو. هو پنهنجي سيني تي پٿر رکي، بي عزتيءَ جو خيال برداشت ڪري ويندو، پر سومار کي ڪابہ سزا نہ ڏيندو — ڀلا سومار جو ڏوهہ آهي بہ ڪهڙو؟ هو جنهن ماحول ۾ ڄائو نپنو آهي، ان ۾ ڪيس ڪهڙي تربيت ملي پئي هوندي .... اهو تہ ٺهيو، پر آفيس ۾ ڇا پرايو اٿس. ڏهن سالن جي سروس ۾ ڪنهن بہ آفيسر ڪيس ڇا سيکاريو آهي ....؟؟ ڪجهہ بہ نہ! ۽ جنهن شخص کي پڙهيل ڳڙهيل ۽ مهذب ماڻهن بہ ڪجهہ نہ سيکاريو آهي، تہ پوءِ ان مان مهذب هجڻ جي ڪهڙي اميد رکي ٿي سگهجي -!!

ڪيس لڳي ٿو تہ سومار بہ هڪ مظلوم انسان آهي، اهڙو مظلوم، جنهن کي خود پنهنجي مظلوميت جو احساس بہ نہ هجي ....!

هو سومار کي معاف ڪري ڇڏيندو. معاف نہ ڪندو، پر ڪيئن؟ تڏهن نہ، جڏهن سومار وٽس اچي .... جي سومار اچي ئي نٿو تہ ....؟

سومار کي اچڻ گهرجي. نہ رڳو اچڻ گهرجي، پر هينئر، هن ئي گهڙيءَ ۾ حاضر ٿيڻ گهرجي ....

” بابا ڳالهہ ٻڌ سومار، تون آهين صفا درويش ماڻهو. توکي پنهنجي نفعي نقصان جي خبر ڪانہ ٿي پوي. تو حرڪت اهڙي ڪئي، جو هوند ٻيس مس ڪرائي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چڏجيئي ... پر آئون پاڻ تو وانگر مولاڻي مڙس آهيان، نه تو چاهيان ته پنهنجا پاور استعمال ڪري، تو کي بيروزگار ڪرايان .... تنهنجن ٻارڙن جي آئيندي جو خيال ڪندي، آئون توکي معاف ڪري ٿو ڇڏيان .... هاڻي وڃي سگهين ٿو .... پر ها، آئينده لاءِ مڙئي خيال ڪجانءِ."

ڪمال آهي. هيتري دير ٿـي ويئي سومار موٽيو ئي ڪونه! آخر ڇو؟ ٺپا ڳپ ته! — پيئي هڪڙو شريف ماڻهو فيصلو ڪري چڪو آهي، تـه هو کيس معاف ڪري ڇڏيندو، ته پوءِ هو وٽس اچي ڇو نٿو. موقعي مان فائدو ڇو نٿو وٺـي. ٿي سگهي ٿو ٿوريءَ دير کان پوءِ هو کيس معاف ڪرڻ جي موڊ ۾ نه هجي!

سومار اچا نه آيو. شايد اچي ئي نه .... ! ٿي سگهي ٿو هن پنهنجي بي عزتي محسوس ڪئي هجي! ها ....!! ٿي سگهي ٿو. اهو به ٿي سگهي ٿو. شايد ان ڪري ئي هو اچا نه موٽيو آهي. سومار شايد پنهنجي بي عزتيءَ جو بدلو وٺـي! هو شايد هـن جي منٿن ۽ ايلازن تي به نه مڙي .... ! ها .... اهو به ممڪن آهي. نه رڳو "ممڪن" پر ڪنهن حد تائين "يقيني" پڻ! هو پلا کيس ڇاڻو ڪري سگهي. پنهنجي قد بت جي ڪري، سومار جي سامهون، ِللي پٽ جـو ڇـاڙو تـه لڳي ٿـو! هو ساڻس ڪهڙو مقابلو ڪري ٿو سگهي .... سومار چاهي ته ٻانهن کان جهلي، ڪينهوڙي وانگـر کيس پٽ تي ڦهڪائي هڻي سگهي ٿو. هن ۾ وزن ئي ڪيترو آهي، هڏين جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مٺ ته آهي....

ڪو خيال ايندي ئي ڏڪي ٿو وڃي. دروازي تان جهٽڪي سان پردو هٽيو، زوم سان سومار اندر داخل ٿيو، ۽ جهنگلي چيتي وانگر جهٽ ڏيئي، ٻئي هٿ ڪٺي هن جي ڳچيءَ ۾ وڌائين.... ! هن جو ساهه منجهي ٿو، آواز نٿو نڪريس. گهوڙا گهوڙا ڪري ماڻهن کي گڏ ڪرڻ چاهي ٿو، پر نڙي گهٽجي ويئي اٿس. سومار جا هٿ سندس نڙيءَ کي جيئن پوءِ تيئن وڌيڪ گُهٽيندا ٿا وڃن. هن جا دوڏا نڪري پيا آهن. واڇن مان گف ٻئي وهيس ساڏو ٿي فرش تي ڪري پيو آهي . ڇُري به ڪونه ٿو. هن جي موت جو سواءِ سومار جي، ڪنهن کي به علم ڪونهي. ڪوبه شاهد يا گواهه ڪونهي . اوچتو سومار رڙيون ڪندو ٻاهر نڪري ٿو. ”صاحب کي الائجي ڇا ٿي ويو آهي !!“ آفيس ۾ ٻيچ ڊڪ مچي ويئي آهي. هرڪو مصروف آهي پاڻ ڇڏائڻ ۾. پنهنجو دامن بچائڻ ۾ — ٽائي ۾ رپورٽ، پوليس جي جاچ، ايمبولنس، سول اسپتال، مارچيوئري، پوسٽ مارٽم وڍ ٽڪ، ڊائيسيڪشن هال، سيڪرات ڊاڪٽرن جو ميڙاڪو، پروفيسر جو ليڪچر، هڏين ۽ عضون تي سمجهاڻي، اونڌو ڪن، مڏو ڪن، سندن ئي مرضي. مرڻ کان پوءِ سک ملڻ واري آس به، سواءِ دوکي جي ڪجهه ناهي . .. حد ٿي ويئي!

سومار جهڙن لاءِ ماڻهو مارڻ ته ڪو مسئلو ئي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪونهي. اڄا تازوئي هن اخبار ۾ پڙهيو ته ڪراچيءَ جي ڪنهن اسپتال ۾ هڪ مريض عورت جو معائنو ڪندڙ ڊاڪٽر تي، عورت جي مڙس، اوچتو حملو ڪيو ۽ چاقوءَ جا لڳاتار ڏهه ڌڪ هڻي کيس قتل ڪري وڌائين! ڪراچيءَ ۾ اها ڪا وڏي ڳالهه ڪانهي. اهڙا واقعا، روز جو معمول بڻجي پيا آهن.

سومار کان بچڻ جي ڪا واهه ڪانهي! توبه .... مٿو ٿو ڏکيس. پاڻي پيئڻ ٿو چاهي. ڪال بيل جي بٽڻ ڏي هٿ وڌائي ٿو. ڇرڪ پري، هٿ روڪي ٿو ڇڏي. سمجهي ٿو ته جيئن ئي بيل جو آواز نڪرندو، سومار لوهه پاڻي ڪمري ۾ گهڙي ايندو. ان کان پوءِ جيڪو ڪجهه ٿيندو، تنهن کان بچڻ ٿو چاهي. کيس پياسو رهڻ منظور آهي. پر موت جي ديوتا کي دعوت ڏيڻي گهرائڻ پسند ناهي .... ههڙي جلاد کي آفيس ۾ رکيو ئي ڇو اٿن؟ ڪيڏي نه افسوس جي ڳالهه آهي جو، هو پنهنجي بي عزتي برداشت ڪري ٿو، سومار کي معاف ڪرڻ لاءِ تيار آهي، تڏهن به سندس جند نٿي ڇٽي!

هو مرڻ ته نه آيو آهي. هو ته نوڪري ڪرڻ آيو آهي سورنهن سال ڪتابن سان مٿو کپائڻ کان پوءِ، عزت جي روزي ڪمائڻ آيو آهي. نوڪريءَ جو آرڊر ملندئي، خوابن جا ڪهڙا نه خوبصورت محل تعمير ڪيا هئائين: ننڍڙو، خوبصورت سينگاريل گهر، ناهيد جهڙيءَ سگهڙ عورت جو موهه ڀريو ساٿ، گلاب جهڙن نازڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چنڊ جهڙن سهڻن ۽ ساهه جيان پيارن ٻونگڙن جون
شرارتون ڏسي ۽ ٻانڙا ٻول ٻڌڻ جي آس. عزت ڀري ۽
ڀرسڪون زندگيءَ جو اتساهه ڏياريندڙ تصور ....

ڪيس لڳي ٿو ته سومار رڏاڻ ڪٽي، هن جي خيالن
جي محل کي مسمار ڪري رهيو آهي. هو محض پنهنجي
هيڻائيءَ جي ڪري پنهنجي تصوراتي تاج محل جا ڇاپوڙا
پڇندي ، ٻرندي ، ڪرندي ڏسي پيو. اندر ۾ لڇي ۽
ڦٿڪي پيو، پر ظاهر ۾ ڪجهه نٿو ڪري سگهي.
ڪيڏو نه ڀيانڪ تصور آهي!

اوچتو ٺڪو ٿو ڪائي. ڪشت مان رڦي پيو. سومار
ڪير ٿيندو آهي. ڪيس مارڻ وارو؟ سومار کي ڪهڙي
طاقت آهي جو ڪيس ماري سگهي. هن جي ميز تي هڪ
نه، پورا چار پيپر ويٽ پيا آهن. جيستائين اهي پيپر ويٽ
هن وٽ موجود آهن، سومار هن جو ڪجهه نٿو بگاڙي
سگهي....هو هڪڙو پٿر هٿ ۾ ڪڻي توري ٿو: ڏيڍ پاءُ
کن ته واهه جو هوندو! ۽ اهڙا چار پٿر هن وٽ موجود
آهن. هو چارئي پٿر ڪڻي، ميز جي خاني ۾ رکي، اڌ
کن خانو کولي ٿو ڇڏي ته جيئن سومار جي اوچتي
حملي وقت، پٿر ڪڍڻ ۾ رنڊڪ نه ٿئيس. سومار جيئن ئي
هن تي جلهه ڪندو، هو هڪ هڪ ڪري، چارئي پٿر
ڪيس وهائي ڪڍندو، ۽ سومار هن تائين پهچڻ کان
اڳ ئي مري ڪپي ختم ٿي ويندو!!

پر ... پر هو ڪو نشاني باز ته ڪونهي جو سومار

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪي پٽر هڻي ماري وجهي .... فرض ڪٽي ڪجي ته سومار
در ٽپي هن تي حملو ڪري ته، هو هڪ هڪ ڪري
چارئي پٽر ڪيس وهائي ڪڍي ته. ۽ بدقسمتيءَ سان
چارئي ڏڪ گسيو تا وڃن ....! پوءِ ؟؟ پوءِ ڇا ٿيندو؟
پوءِ هوندا سومار جا هٿ، ۽ هن جي ڳچي .... وڌيڪ
سوچڻ يا ڏسڻ جي ته ڪيس مهلت ڏئي ڪانه ملندي ....
حد ٿي ويئي !

پر هي آفيس وارا سڀ ڪيڏانهن ويا آهن. ڪو
آوازئي ڪونه ٿو پڌجي .... شايد ڪا خاص گڏجاڻي
ڪري رهيا هجن .... گڏجاڻي ؟ گڏجاڻي ڪن ها ته هن
کي نه پڌائين ها .... هن کي ؟ هن کي اڳ ڪڏهن
پڌايو اٿن جو اڄ نه پڌايائون ـ جڏهن کان چارج ورتائين،
فقط هڪڙي پيريڊ ته جي ايم ڪيس ميٽنگ لاءِ گهرايو
هو. ان کان پوءِ ته پڇيائين به ڪونه ته هو آفيس ۾ اچي
به ٿو يا نه .... متان .... متان اٿين ته ڪونهي ته، سومار اهو
سڀ ڪجهه، جي ايم جي اشاري تي ڏئي ڪندو هجي!
ها .... اهو به ٿي سگهي ٿو. ان ڪري جو نوڪريءَ
لاءِ اوپن ڪمپٽيشن ۾ جي ايم جي ريڪمنڊ ڪيل
اميدوار کان وڌيڪ نمبر ڪٽي هن پهرين پوزيشن حاصل
ڪئي هئي. اهڙيءَ طرح جي ايم جي پسنديده اميدوار
بدران هن کي ڏئي آرڊر مليو. ان ڪري ڏئي شايد نٿين
ماڻهوءَ کي پيچائڻ واري پراڻي نسخي، ”لفٽ نه ڏيوس،
تنگ ڪريوس، پاڻهي پڇي ويندو.“ تي عمل ڪيو پيو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وڃي. ٻين لفظن ۾ اُهين ڪٿي ڇڏجي نه هن جي قابليت ئي سندس دشمن بڻجي ويٺي آهي .... حد ٿي ويئي !

سومار جيسين اچي ئي اچي، ڇو نه هو آزمائش خاطر پٿر هٿ جو نشانو پڪو ڪري وٺي ....؟ ها .... يقيناً اها فائدي جي ڳالهه آهي . مشق ضروري آهي.

هو هڪ پٿر مٺ ۾ ڪٿي اٿي بيهي ٿو ، ۽ خيالن ۾ سومار کي دروازي مان ايندو ڏسي نشانو ٻڌي، پوري زور سان پڪوڙيل مٺ سامهون اڇلائي ٿو. ايڏو ته زوردار جهٽڪو ٿو اچيس جو پاڻ سنڀالي نٿو سگهي ، پٿر سوڌو ميز تي ڪري ٿو پوي! چڱو ٿيو جو اها آزمائش بس ڪري ڏنائين، نه ته پٿرن جي آسري ئي نه عين موقعي تي دوکو ڪائي وڃي ها. هٿ وارو پٿر به خاني ۾ وجهي، خانو بند ڪري ٿو ڇڏي.

نيٺ ڇا ڪري؟ جان بچائڻ لاءِ ڪجهه نه ڪرڻ کپيس .... فون ڪري پنهنجي متوقع قتل ڪان جي ايم کي آگاهه ڪري؟ جي ايم کي؟ واه ، ڳوه کي ٿي ڪٿي کٿي .... پوءِ پهرين ڇا ڪري؟ پوليس کي اطلاع ڪري؟ ها، پوليس ئي هن جي مدد ڪري ٿي سگهي.

فون ڏي هٿ وڌائي ٿو ، پر جهٽڪي سان ئي هٿ رڪجي ٿو وڃيس ، لڳيس ٿو ته فون ڏانهن وڌندڙ هٿ نه، سومار جو وزني چنبو اچي ڪريو آهي، ۽ سندس هٿ ان جي وزن هيٺان چيپاڄجي ، نپوڙجي، سن ٿي ويو آهي. هو فون ڪري ئي نٿو سگهي .

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گوڙ پيو پڌجي. هو ڪنائيءَ لڳي ٿو. آواز سڃاڻڻ جي ڪوشش ڪري ٿو. سومار جو آواز صاف پڌجي پيو.
”اڙي! مان ڪنجر هئي، هن سنڌ جي چوهي جون انتڙيون ڪڍي ڇڏندوس.“

اڙي! خنجر بابت ته هن سوچيوئي ڪونه هو. پڪ سومار وٽ ڪو خونخوار قسم جو خنجر موجود آهي. هو طوفان وانگر ڪمري ۾ ايندو ۽ خنجر ڪڍي وچ وانگر هن تي ڪرندو. هڪ ئي وار سان هن کي هڏي پورو ڪري وجهندو. پر .... پر پوءِ به شايد باز نه اچي، ڪاساڻيءَ وانگر خنجر سان سندس سمورا عضوا وڍي ٽڪي ڪتر ڪري رکندو — توبه! ڪيڏو نه جلاد آهي سومار! گهوگهو ڏيئي سڪون سان مارڻ بدران، ڪيس خنجر سان چيري ڦاڙي، رتوڇاڻ ڪري مارڻ ٿو چاهي.
توبه ... حد ٿي ويئي!

نه بابا نه — نه گهرجي ههڙي نوڪري. هن ڪان ته هوند لنگهڻ تي رهجي اهو به چڱو آهي. باه ڏجي اهڙي نوڪريءَ کي، جنهن ۾ سر ڏيڻو پوي! نوڪري هجي اهڙي، جنهن ۾ پگهار گهٽ ڀلي سهي، پر عزت هجي. سک ۽ سڪون هجي. بس، هڪڙي پيري رکو خير سان هتان نڪري، وري ته هيڏانهن منهن ڪري ويهندو به ڪونه —

اهي سڀ آئينديءَ جون ڳالهيون آهن، پر هينئر هن راڪاس جي منهن مان ڪيئن بچي نڪري؟ ڀڄي وڃي؟

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پر ڪيڏانهن؟ سومار در جي اوسي پاسي ڏي ته بيٺو آهي، هو ڪيس پڇڻ نه ڏيندو. هو جيئن ئي دروازي مان منهن ڪڍي پڇڻ چاهيندو، سومار، باز جيان جهٽ هڻي ڪري سندس پنهنجي چنبي ۾ جهلي وٺندو. ۽ پوءِ هوندا سندس ٽلها چنبا، ڪرا بوٽ، مڪون، ڏونشا، ڏوڪرون، ٺڏا ۽ هن جو هڏاڏون پڃرو .... هڪڙي آفيسر جو پنهنجيءَ آفيس ۾، اسٽاف سامهون هيءَ حشر! ڪيڏو نه ڀيانڪ منظر هوندو!! توبه ... حد ٿي ويئي!

ان جو مطلب ته هو پڇي به نٿو سگهي .... نيٺ ڇا ڪري؟ جان بچائڻ لاءِ ڪيس ڪجهه ته ڪرڻ گهرجي — گوڙ وڌندو پيو وڃي. سومار جو آواز ويجهو ايندو پيو وڃي. هاڻي ته هن جي قدمن جو آواز به ٻڌجي پيو .... هو مست اٺ وانگر گُگُڙندو، گڦ وهائيندو، دڙها هڻندو هن ڏانهن اچي پيو. هيڏي. ساريءَ آفيس ۾ ڪوبه اهڙو بندو ڪونهي جو سندس رستو روڪي.

هن کي پنهنجو ساهه منجهندو محسوس ٿيڻ لڳو .... چوطرف نهاري ٿو. بچڻ جي ڪا گُلي نظر نٿي اچيس. موت ا کين آڏو اٿس. تڏهن به ڪجهه ته ڪيس ڪرڻ گهرجي .... هو ڪرسيءَ جي ٻانهن تي زور رکي اٿڻ جي ڪري ٿو، سڄن ٿي ويو آهي. ديوار جو سهارو وٺي، پير گهليندو، پاسي ۾ رکيل الماريءَ ۽ ديوار جي ويڪڙ ۾ لڪي ويهي ٿو رهي .... پاڻ پرچائڻ جي ڪوشش ڪري ٿو: سومار جيئن ئي ڪمري ۾ داخل ٿيندو،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سندس خالي ڪرسي ڏسي، سمجهندو ته هو گهڻو اڳ ڪمري مان نڪري ويو آهي. پر جي ڪمري ۾ گهڙي گولن جي ڪوشش به ڪندو ته سولائيءَ سان ڪيس ڏسي نه سگهندو.

سومار جو آواز ڪونه ٿو ٻڌجي. پيرن جو ردڪو به بند ٿي ويو آهي. شايد هو در تي بيٺو هجي، سندس خالي ڪرسيءَ کي ڏسي ڪجهه سوچي پيو. هو دم گهٽي ٿو ڇڏي. پگهر ۾ شل ٿي ويو آهي، پر ٻاهر نٿو نڪري هيءَ ذليل زندگي به ڪيڏي نه پياري آهي. ايذائيندڙ هوندي به وڻي ٿي. فضول هوندي به چڱي ٿي لڳي .... هاڻي ته ڪوبه آواز يا ڪڙڪو ڪونه ٿو ٻڌجي. شايد سومار مايوس ٿي هليو ويو آهي.

هو پنهنجو اڌ مئو جسم گهليندو ٻاهر نڪري ٿو. خاموشي آهي. چوطرف سناٽو آهي ... ٻوٽ لاهي هٿ ۾ کڻي ٿو، ڊڄندي ڊڄندي در تائين اچي، ٻاهر نهاري ٿو. ڪير به ڪونهي. آهستي آهستي ٻوٽن سان اوٽ ۾ لڪندو، ٻاهر نڪري ٿو وڃي.

هٿ پير ٿڌا ٿي ويا اٿس. جسم ساڻو ٿي پيو اٿس. پريان بيٺل بس کي ڏسي، ساهه پنهنجو وڃيس. پوري زور سان ڊوڙڻ چاهي ٿو، نٿو ڊوڙي سگهي. بس هٿ ستي ڪٽي بس کي بيهارڻ لاءِ رڙيون ٿو ڪري. رڙهندڙ بس، بيهي ٿي رهي ۽ هو بس جي هئنڊل ۾ هٿ وجهي، پاڻ کي فٽ بورڊ تي اڇلائي ٿو ڇڏي ......

نڪتو آهي نوڪريءَ جي تلاش ۾. ضرورت اٿس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهڙي نوڪريءَ جي، جنهن ۾ عزت هجي، ذهني سڪون هجي، پگهار گهٽ هجي ته به خير آهي. گهر جي ڇت، هن ساٿ ۾ نه ٺهرايائين ته فڪر ناهي. مونکي ۾ ماڻس ٻاڙي جي ڪنهن گهر ۾ وڃي متو لڪائيندي. ماڻس جو علاج به هيل نه ٿيو ته ڇا ٿي پيو. گذريل ڏيڍ ٻن سالن کان رت پئي ٽڪي، جي اڃا به ٻه ٽي مهينا علاج نه ٿيس ته به مري ڪانه ويندي.... ناهيد؟

ها.... ناهيد به جتي گذريل پنجن سالن کان انتظار پئي ڪري، اتي سال کن وڌيڪ به انتظار ڪري ٿي سگهي. هو پنهنجي مجبوريءَ کان کيس چڱيءَ طرح آگاهه ڪندو ۽ کيس پڪ آهي ته هوءَ رنج نه ٿيندي. پر نوڪري ڪندو عزت واري.

هلي پيو فٽ پاٿ تان. ٻن ويلن جو بکيو هوندي به بک ڪانه ٿي محسوس ٿئيس. يا ٿي سگهي ٿو ته ڇاڪاڻ ته بجهي بک جي احساس کان لنوائيندو هجي. ايترو سو آهي، هيڻائي محسوس ڪري پيو. ڪيترن ئي مسئلن هڪ ئي وقت اچي گهيريو اٿس. ذهن منتشر اٿس. ايتري به خبر ڪانه اٿس ته صبح سان نه وهنجڻ ۽ شيو نه ڪرڻ جي ڪري چهري ۽ وارن جو ڪهڙو حال ٿيو اٿس! ان طرف ته هن جو ڌيان ئي ڪونه ٿو وڃي.

مليباريءَ جي هوٽل پرسان لنگهي ٿو. هوٽل جي سامهون فٽ پاٿ تي صبح جي ناشتي لاءِ اقراڏا پچي رهيا آهن. ڪيهه ۾ پچندڙ اقراڏن جي ٻڦ ۽ خوشبوءِ....!!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چرڪجي ٿو پوي! بڪ، آنڊن مان سُري، نڙيءَ ۾ اچي گهڙيس ٿي. جسم جو ذرو ذرو جوهه پاڻي هوٽل ۾ وڃڻ ٿو چاهيس. پاڻ به چاهي ٿو ته جيڪر وڃي!
ڪيسا قلهوري ٿو. ڏهه پئسا. چانهن لاءِ ناڪافي، مانيءَ لاءِ به اڻپورا. شايد اڦراٽوڻي ملي وڃيس. آس ۽ نراس جي گڏيل ڪيفيت سان هوٽل ۾ داخل ٿئي ٿو. ڪائونٽر تي ڏوڪڙ رکي ٿو:
”هڪڙو اڦراٽو.“
”پنجاهه پئسا!“
ملباري نوٽ ڳڻندي، هڪ نظر ڏوڪڙن تي وجهي چوي ٿو. ۽ هو ملباريءَ جي منهن ۾ گهوريندي، ڪائونٽر تي رکيل پاولي ۽ ڏهه پئسي کڻي ٻاهر نڪري ٿو. ڪيس لڳي ٿو ته هو هوٽل مان نه، پر ڪائنات جي حدن مان ئي نڪري، ڪنهن اهڙيءَ جاءِ تي پهتو آهي، جيڪا خدا جي قوت ربوبيت کان ٻاهر آهي!
هلي پيو فٽ پاٿ تان. هلي ٿو پيو، مُڙندي بہ گهلي پيو. ڏسي ٿو: اوچيون اوچيون بلڊنگون مختلف آفيسن ۽ ڪمپنين جا ٺڪيل وڏا وڏا خوبصورت بورڊ ۽ بئنر. آفيسون، جن ۾ ڪنهن عرصي تائين نوڪريءَ لاءِ ڌڪا کاڌا هئائين — آفيسرن جا بي نور ۽ مڪروه چهرا ۽ سندن چيڀاٽ لفظ، جيڪي نانگ جي زهر جيان، جسم جي ذري ذري ۾ ڦهلجي ويندا هئس، ۽ پوءِ دل تي ترڻ لڳندس ته:

”سنڌ ڇڏي، ڪراچيءَ ۾ اچي لڪا-ون، ته به تو جهڙن مان جند نه ڇٽي. شل نه خبر پوندو ته ڪو آفيسر سنڌي آهي. اصل رت پي ويندوَس!“

”سنڌي آهين ته مان ڇا ڪريان. مون ڪو يتيم خانو نه کوليو آهي جو تو جهڙن ڪنگلن کي ويهي ڪارايان!“

”مهربان تنگ نه ڪر، نڪري وڃ ٻاهر. نه ته پٽيوالي کي گهرائي، ڌڪا ڏياري ٻاهر ڪڍندوسانءِ!“

”ميان وڃي ڪا ٻئي پاري جي ڪر. هئي ڌڪا کائي کائي مري ويندين، ورنديءَ ڪجهه ڪونه.“

لفظ متڙرڪا ٻنهي ذهن تي لڳنس ٿا. نٿو وڃي ڪنهن آفيس ۾....

پلازه سئنيما ۽ تبت سينٽر جي وچ تي اچي بيهي ٿو رهي. آس پاس ڏسي ٿو. بندر روڊ، لارين، موٽرن، رڪشن، ٽيڪسين ۽ ڪارن جو ڇوليون هڻندڙ سمونڊ. اربين رپين جي متحرڪ جائيداد. سامهون، اپ کي ڇهندڙ رمپا پلازه ۽ پاسي ۾ نگاهن کي ڇڪيندڙ تبت سينٽر....

سڀ انسانن جا آهن، انسانن لاءِ آهن. ۽ هو آهي، جو جهڳي کان محروم، ماڻيءَ لاءِ محتاج. قدرت وٽ به ڇڻ هن جي لاءِ ڪي اچي ڪوٺ پئي آهي.... حد ٿي ويئي!

پئي هٿ منهن تي ڦيرائيندي، اکيون به اکهي ٿو ڇڏي. آخر ڪيترو وقت بيٺو رهندو. ڪيس هلڻ گهرجي — هلڻ چاهي ٿو. پيرن ۾ ست ڪونهيس. پير گهلي ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پر ويندو ڪٿي؟ ڪائي خبر ڪانه اٿس. بس، هن جا پير رڙهندا ٽا وڃن. ۽ هو ڳهلبو ٿو وڃي.... هيڏي ساري شهر ۾ به ڄڻ اڪيلو آهي. ڀٽڪي پيو ڪنهن ويراني ۾. سڄو ڀڳهرجي پيو آهي. ڪپڙا به ڀڳهر ۾ ڀسي ويا اٿس....

هاڻي نه هلي ٿو نٿو سگهي. هلي ته ڇا، ڳالهائي به نٿو سگهي. ساڻو ٿي پيو آهي. ڪيرو ٿي پيو آهي. ويهڻ ٿو چاهي. ڪٿي ويهي ڪپهرجي. نه ته شايد ڪري پوندو. ٻڏي پري پوندو. ڪيس ويهڻ ڪپهرجي — ڪرسيءَ تي ڪري پيو آهي. اڪيون پورجي ويون اٿس. ڪنهن جي پيرن جو دڪو ٻڌي اکيون کولي ٿو.

در تي بيٺل سومار، سلام ٿو ڪري— پر هو ٻنا ڪنهن تاثر جي، مجذوبن وانگر اکيون ٽمڪائي ڪيس ڏسي پيو.... ❋

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سمنڊ ۾ وسندڙ ڪڪريءَ ۾ ڪٽل اکيون

مان هميشه هن ئي Bus stop تان چڙهندو آهيان. هتان چڙهندڙ گهڻو ڪري سڀئي مسافرن کي منهن مان سڃاڻان ٿو، پر اڄ هيءَ "دشمن" شيءِ پيدي ڏسجي. هن علائقي جي نه لڳي ٿي ڪانه ٿي. آهي به اڪيلي، پر ڪيڏي نه اعتماد سان بيٺي آهي. ڄڻ ڪنهن ٽي اڪ ئي ڪانه ٿي پڏيس! سگهي ٿوندي، نه ته اٿس چا. منهن ته ڏسينس. مان ته جيڪر في سبيل الله به نه ڏسانس ـــ ڏسڻ لاءِ به مهانڊو کپي، سونهن کپي، ڪشش کپي، جيڪا جذبن کي آماده ڪري. هن ۾ آهي ئي ڇاجو ڏسجيس.... باقي ساڏين بادي واه جي اٿس! مٺيرو قد، ڀورو پتو جسم، ڪلهن تائين ڪٽيل وار، ڄڻ Tannis جي Player هجي.

ڪپڙا نه ڪيڏو نه ڍهنس پيا. وهوا. هلڪي گلابي رنگ جي شلوار قميص ۽ دوپٽي تي black Printed جي ڍڳهي چادر ته هيڪاري خوبصورت ڪري Irish ڇڏيو اٿس. جي! خوبصورت؟ نه نه، Smart. ها، Smart.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خوبصورتيءَ هميشه Smartness کان شڪست کاڌي آهي. ۽ هيءَ ڏاڍي Smart آهي.... جهڙا تهڙا واڻهڙو ته ڇا، ڪارن ۽ موٽرن وارا به ڊوڙا پٺيو ڪيس گهوريندا پيا وڃن! منهن کي ڇڏي، ڏسجيس ته واه جي آهي. وٺي پٺي. پر منهن جو مون تي کهڙو بار اٿس. بت ته وٺيم تو نه. بت واه جو اٿس. رڙهي ويجهو وڃي بيهانس؟ هان! ويجهو؟ نه بابا نه، هرگز نه. هتي بيٺل ڪيترائي ماڻهو مون کي سڃاڻن ٿا، ڇا سوچيندا. "ڏسو، هاڻي هيءُ به ٿو ڇاڻيبازي ڪري!" هيل تائين جيڪو Image رهيو اٿم، مفت ۾ تباه ٿي وڃي. ٺيڪ آهي، ٿو ڏسانس. وڃڻ ڏي ماڻهن کي، پوءِ ڏسندو سانس، بلڪ ڳالهائيندو سانس. ويندي ٿورڙي.... خدا ڪري هي سڀ ماڻهو هليا وڃن، Stop تي اسان ٻئي رهجي وڃون، پوءِ نويڪلو ڏي ڳالهائيندو سانس — پر هي سڀ اڃان بيٺا آهن، وڃن ڇو نٿا؟ ها سائين، هنن ۾ به ڪم پيو آهي، ڪيئن ويندا.... سمجهي ته ڪونه ويا، ته هنن جي ويندي مان هن سان ڳالهائيندس؟ نه نه — اهو منهنجو وهم آهي. هن کي ڪهڙي خبر ته منهنجي اندر ۾ ڇا آهي. مون ظاهر ٿورڙي ڪيو آهي.

اڄهو، H-7 ۽ 4-4 بسون اچن پيون، ٻهاري ويندين سينٽي کي. خدا ڪري هيءَ نه چڙهي انهن ۾، بيٺي هجي....

۽ هيءَ بيٺي آهي. اسٽاپ تي اسان کان سواءِ به ڪي مزدور قسم جا ماڻهو بيٺا آهن. هنن کي اسان سان ڪا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

دلچسپي ڪانهي، پنهنجي ئي خيالن ۾ پڌا پيا آهن. هي ۽ بيئي آهي منهنجي ساٿي. پرس مان ننڍڙي ڊائري ڪڍي، ان ۾ ڪجهه ڏسي، وري پرس ۾ رکي ٿي ڇڏي.

مان دل پڌي چتائي ٿو ڏسانس. واه جي آهي! هائي نه مون کي منهن به ٿورو ٿورو وٺڻ لڳو اٿس. لڳي ٿو ته اتي بيٺي بيٺي سهٽي ٿيندي ٿي وڃي: اکين ۾ ڪجل جي هلڪي ڌار، چپن تي هلڪي گلابي Lipstick، چونڊيل سنهڙا ۽ پهرين تاريخ جي چنڊ جهڙا ڪنڍڙا پرون، نڪ ۾ ڪوئل جي اک جيڏو گلابي نگ، ڪنن ۾ گلابي ڻاپس، ننهن تي گلابي نيل پالش....

اهڙيون ڇوڪريون .... جي؟ ڇوڪريون! ڇوڪريون نه، عورتون ڇو، عورتون! ها، اهڙيون عورتون مون کي توريون ڏٺيون هونديون. دل ٿي چوي ته ڳالهايانس.

هان! ڳالهايانس؟ الائي ڪنهن شريف گهر جي هجي. هٽي گارين جا دس ڏيئي وجهي! ڇا، ڇا چيئه؟ گاريون! خبر به اها اٿئي نه. گاريون ته ڏرڙيون ۽ وات ڦاڙوڙيون ڏينديون آهن، جيڪي پاڻ به خوار ٿينديون آهن، ٻئي کي به خوار ڪنديون آهن. شريف گهر جي هوندي ته به وکون پرتي سري، منهن ڦيرائي بيهي رهندي. اشراف لاءِ اهو اشارو ئي ڪافي آهي ته پٺ ڇڏي ڏنئس. جي اڃان به پٺ نه ڇڏيائينس ته پوءِ هوءَ اٿان مورڳو ئي هلي ويندي. اڃان تون پار آهين دلبر. عورتن جي نفسيات وڃي پڙهه، ته خبر پوندئي.... ڇهيو ڇڏ انهي بحث

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪي، پڌاءِ تہ ھيئر ڇا ڪجي؟ سمجھہ ۾ ڪي نٿو اچي.... ٺھيو، نٿو ڪُالھايانس. لفٽ ڪي ڪانہ ڏيندي، خواہ مخواہ ھلڪڙو ٿيندس.

پر يار لڳي تہ ”ھونئن“ ٿي! ھا يار، لڳي برابر ٿي. ڏسين نٿو تہ منھن مان ڪي پڌري آھي. شايد ”گيراڪَ“ ڦاسائڻ جي چڪر ۾ آھي. نہ تہ ھلي نہ وڃي ھا. ھيتري دير ڪان جا بيٺي آھي، ان جو ڪو تہ سبب ھوندو. مٿان.... مٿان اڏين تہ ڪونھي ڌو مون ڪي ڪي تاڙي پئي! واہ جي ڳالھہ ڪئي اٿئي. استاد، اڄ مجيو مازءِ، برابر ”چھرہ شناس“ آھين. ڏسين نٿو تہ ڪيڏي ڪيڏي مھل نھاري، مرڪي بہ ٿي. اڪ تہ واہ جي اٿس. وھوا. خدا بہ حسن ڏيڻ ۾ صفا ھٿ کولي ڇڏيو. ڳالھايانس؟ ھا، ڳالھائڻ گھرجيم. پر پھرين ڪيسي سان تہ حالي حوالي ٿجي ــ ھا يار، چڱو جو ياد ڪيئي. اڄ ڪلھہ ڏاڍو دور انديش ٿيندو ٿو وڃين، سٺي ڳالھہ آھي. ڪيسي ۾ سٺ روپيا آھن. وھوا. پُري وياسون پيو. پر پنجاہ تہ اڄ بشير کي ڏيڻا اٿم. منھنجا تہ رڳو ڏھہ رپيا آھن! ماري وڌءِ يار. پوءِ ڪيئن ٿيندو ڪم.... ڏيک آھي. بشير کي اڄ نٿو ڏيان. گھرندو بہ تہ ڪوڙ ڳالھائيندو سانس:

”يار معاف ڪجانءِ، منھنجا جنھن ھمراہ وٽ ڏوڪڙ آھن، سو مليوئي ڪونہ. آئون پاڻ فقير محمد ٿيو ويٺو آھيان ـ رڪ رب ٿي، ڏيھن ٻن ۾ تو کي ڏيئي ڇڏيندس.“

ان جي معنيٰ ته اڄ مزو ٿيندو.... پر پنجاهه مان ڇا ٿيندو؟ نه يار، پنجاهه ٿورا ڪونهن ۽ ٻي ڳالهه ته هيءَ وري ڪهڙي ”ٽاپ“ جي آهي جو ”ريٽ“ مٿي هوندس.... اهڙي سٽريلي هجي ها ته سوسائٽيءَ جي ڪنهن بنگلي ۾ ويٺي نه هجي ها! هڙي ڪنگلي علائقي ۾ ڪڙيون گسائيندي، ڪنگليون ٿي ته ايندي. ۽ ڪنگلي ماڻهوءَ لاءِ پنجاهه به سوَ جي برابر آهي. مهانگائيءَ هٿي ماڻهن جي چيلهه ڇڀي ڪري وڌي آهي، پئسو اڻ لڀ آهي. ماڻهن کي پيٽ پرڻو آهي، ٻچا پالڻا آهن؟ جي ٻچا نه به اٿس، ته به ڪمس پئسو گهرجي. هن دؤر ۾ سفيد پوشيءَ جو ڀرم رکڻ لاءِ ڇا ڇا نٿو ڪرڻو پوي تنهن کان سواءِ عيد مٿي تي بيٺي آهي. من ڪا هلڪي درجي جي سينٽ ملي پوئيس، رولڊ گولڊ جون چوڙيون ملي پونس، ڪپڙن جي سلائي ٿي پوئيس، نه ته به ڪيسي جي خرچيءَ لاءِ ڪوڙ اٿس. منهنجي خيال ۾ انڪار ڪري ٿي نه سگهندي. ڪرڻ به نه گهرنديس.

ته پوءِ ڳالهايانس؟ ٺيڪ آهي، ڳالهايانس ٿو. پر ترس ته. ڪجهه سوچڻ ڏي، دل مان پڇڻ ڏي. اهڙي ڪم ۾ تڪڙ ٿوروئي ڪبي آهي.... فرض ڪٿي ڪر ته مان ڳالهايانس ٿو. هيءَ هلڻ لاءِ تيار به ٿي وڃي ٿي. پر پوءِ وٺي ڪيڏانهن وڃانس؟ ها!.... اهو واقعي هڪ اهم مسئلو آهي. پنهنجي ڪنڌيءَ جهڙي ڪوٺڙيءَ ۾ وٺي وڃڻ نه، ڇڻ ڪوڙڪيءَ ۾ پوڻ آهي. شل نه

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڀاڙي وارن کي خبر پوي. اصل جلوس ڪڍي اچي
در تي بيهندا:

”ڪڍ ڪتيءَ کي ٻاهر. ڀڙوا ڀاڙو کٽي ڪنو ڪيو
اٿئي. شرم ڪونه ٿو اچئي!“

هون .... ڪاوڙ ته! ڇڻ هنن جي ڌي کا ڪنواري
ڪٿي ڏٺي هجيم .... وڏا ذليل آهن ڀاڙي وارا به. ڇڙي
ماڻهوءَ کي ته اصل سهندائي ڪونه. پاڻ پنهنجن گهرن
۾ جيڪو ڪارو منهن ڪن ٿا، تنهن جي ڄڻ اسان
کي خبر ئي ڪانهي- ايندن رنن جو ڪو يار گهر ۾
ته چوندا ’پاپيءَ جو Cousin آهي،‘ ڪا ڇوري ڦاسائي
ايندا ته چوندا. ’باجيءَ جي Friend آهي.‘ مزي جي
ڳالهه ته ڀاڙي وارا به انهن تي اعتراض نٿا ڪن. پاڻ
هنن جي پبلڪ رليشننگ جو مٿن رعب پوي ٿو. ”پري
پيڙيءَ ۾ واڌو ڳرو.“ ڇڙو ماڻهو سڄي ڀاڙي جي اکين
جو ڪنڊو هوندو. خواه مخواه جو وهم. نه ته هيئر ڏٺين
ڪراچيءَ توڙي ٻين وڏن شهرن ۾ جيڪي به اغوا، زنا
۽ قتل جون وارداتون ٿيون آهن، سي سڀ سوسائٽين
جي بنگلن ۾ اميرزادن جي هٿان ئي ته ٿيون آهن. جڏهن
ڪان نيپئر وارو چڪلو بند ٿيو آهي، سوسائٽين جو هر
ڇوٿون بنگلو اڏو ئي ويو آهي. آهي ڪو هنن کي
ڇوڻ وارو؟ ٻڌو ڪڏهن ته پوليس ڪنهن بنگلي تي
ڇاپو هنيو؟

باقي اسان ڇڻ بدنامي جو ٺيڪو کنيو آهي. آفيسن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۾ اسان بدنام، ڪاموورن وٽ اسان بدنام، مٿن مائٽن ۾ اسان بدنام، گهر ويٺي اسان بدنام، تہ واٽ ويندي بہ اسان بدنام. رڳو ان ڪري جو اسان هيٺين درجي جا چڙا آهيون. جي اسان جي چڙاڏي ايتري ٿي ڏکي ٿي لڳين، تہ پوءِ ڏين پنهنجون ڏيڍرون پرڏئي؟ تہ اسان بہ گهر گهاٽ وارا ٿيون. اسان کي چڙي رهڻ جو ڪو شوق تہ ڪونهي!

پر استاد شيءِ واه جي آهي، مولا تو چاڙهي Mainti-nance بہ زبردست اٿس. ڪپڙا، ميڪ اپ، جسم. چا ڏسي چا ڏسجيس. چڙهي مک پٺي ترڪي پيو! آهي تہ پنجويهن ٽيهن جي پر لڳي تہ ويهن کان بہ گهٽ جي ٿي. ڏاڍي حفاظت سان پاڻ کي رکيو اٿس. بلڪل ڪنهن Decoration Piece جيان شايد ڪنهن کي Kiss ڪرڻ بہ نہ ڏنو اٿس. kiss تہ خير Common ۽ Harmless شيءِ آهي، باقي چڪ تہ ڪنهن بہ صورت ۾ پاڻ نہ ڏنو هونداڻين. نہ تہ ڳلن تي نيرا ڪارا نشان ٿي پوندس ها.... پر مان ڪٿي ٿو مڙانس. چڪ ضرور پائيندو سانس. پوءِ ڳل تي نہ سهي، ران تي ٿي سهي. هن جي ران جو ذائقو بہ ڪشميري صوف کان گهٽ نہ هوندو!!

الاهي دير ٿي ويٺي آهي، مٿان هلي نہ وڃي.... نہ نہ، ويندي وري ڪٿي. ڏسين نٿو تہ مونکي ناڙيو بيٺي آهي. سمجهي ويٺي آهي تہ مان دلچسپي وٺان پيو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڍهيل ڍڪيل گيراڪ چڙهي ڪيڏانهن ويندي. بڪ
مرڻو اٿس ڇا؟
ته پوءِ ڳالهايانس؟ پر اڃان نه. هي به ڪي ماڻهو به وڃن، پوءِ اڪيلائيءَ ۾ مزي سان ڳالهائيندو سانس. متان ڪنهن جو انتظار نه ڪوڻ پئي ڪري؟ ها! اهو به ٿي سگهي ٿو. ڏسين نٿو ته هر هر واچ ۾ ٽائيم پئي ڏسي .... Transport جو وڏو مسئلو آهي. اچڻ واري کي مقرر وقت تي پهچندي پهچندي دير به ٿي سگهي ٿي. اهو ممڪن آهي. واه جي ڳالهه ڪئي اٿئي هينئر جو هڪڙو هڪڙو لمحو هن لاءِ عذاب بڻيل هوندو، بيزار ٿيو بيٺي هوندي. متان وري مان ٿو ڪجهه چوانس ته معنيٰ ڦٽن تي لوڻ جو ٻرڪو. ٻيهي ڏئي گاريون. نه ماءُ ڇڏي نه پيءُ. ماڻهو ويهي ڏسن تماشو. ڪهڙو فائدو. ڇڏينس بابا، وڃي ڏوڙ پائي. اڳئي آفيس کان اڌ ڪلاڪ ليٽ ٿي ويو آهيان، ڪٿي ڊينبڙو باس هٽي لاءِ نه ڪيڏي وجهي! ڇا گم ٿي ڏيکار. ان ۾ ئي تنهنجو فائدو آهي.

واه سائين، ڏسو! بيوقوفيءَ کي اچا ڪي سڱ ٿيندا؟ قسمت سان ته ههڙا موقعا ملن ٿا، انهن کي به ڪو هٿان وڃائي ويهي ته ان جي مڙسيءَ ۾ شڪ نه ڪجي ته ٻيو ڇا ڪجي. يار سوچڻ جهڙي ڳالهه آهي. هڪڙي Professional عورت تيار بيٺي آهي، مون کي وٺي به ٿي ۽ مون وٽ کيسي ۾ پئسا به آهن ته پوءِ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڇو ڇڏيانس؟ ان جي معنيٰ ته ڳالهايانس. هان؟ ڳالهايانس؟ ها، ڳالهائڻ ۾ حرج ڪهڙو آهي. پاڻ ته نه ڳالهائيندي. هيتري دير ڪان مان رڳو ا ڪيون ڦاڙيو، ٽڏا ساه کڻندو نهاريانس پيو، هيءَ ڇا سمجهندي؟ سمجهندي وري ڇا، سڀون سڌو ڇوٽيو سمجهندي پيو ڇا. هان! ڇوٽيو!! سو به مون کي! پڌڻ آهي يار! چڱو ڳالهايانس ٿو، پوءِ ڏئو ويندو. ڳالهايانس؟ الاهه يار مٿان ڇڙي نه پوي. ڇڙندي ته ڇا ٿي پوندو. مان منهن ڦيرائي لاتعلق ٿي، پنهنجي منهن جهونگاريندو، ڪيڏانهن کسڪي ويندس. ماڻهن کي ڪهڙي خبر ته اهي ڳاريون ۽ پوندا مون کي ڏئي پئي!!

باقي سائين واه جي شيءِ آهي. مولا ٿو ڇاڙي، وڻي پئي. سري ويجهو وڃانس؟ ويجهو! هان؟ ها يار. ويجهو وڃڻوئي پوندو، نه ته ڪم نه ٿيندو. مون وارن ڏوڪڙن جي خبر ڪانه اٿس، نه ته هوند پاڻهي ڏي ويجهو اچي ها.... ته پوءِ ڏيکاريانس ڏوڪڙ؟ پر ڪيئن ڏيکاريانس. ڪو طريقو به ته هجي نه. ها! بهانو ڪري ٿو سگهجي. گهڻن جو بهانو. پر نوٽ ڏسي ڪيترا آهن جو ڳڻجن. هڪڙو آهي پنجاه جو نوٽ ۽ ٻيو ڏهن جو پتو. بس. انهن کي ڳڻيندي ڦڪو ڪونه ٿيندس! نه، اها بيوقوفي ٿيندي. شايد مون مان، هن کي سوَن جون اميدون هجن. پنجاه سٺ روپيا ڏيکاري هرو ڀرو ڇو پنهنجي بسوري پڌري ڪريان.... ٺيڪ آهي، نئو ڳڻيان ڏوڪڙ.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هاڻي آس پاس وارا ماڻهو به سمجهن پيا ته مان ڪيس تاڙيان پيو. هنن جي دلچسپي به وڌندي ٿي وڃي. چڱو هو به سڏ پيا ڪن ته جيڪر ڪيس ماڻي سگهن! پر سائين سچي بازي ڏوڪڙن جي آهي ۽ ڏوڪڙ مون وٽ آهن، نه پوءِ دير ڇاجي آهي. خواه مخواه وقت پيو وڃي. ڳالهائي جند ڇڏائي ونجي. ها يار. الاهي دير ٿي ويئي آهي. دل ٿي چاهي ته ڳالهايانس. پر وري به مسئلو جاء جو آهي نه .... هن ذليل اڪبر ته شادي ڪري ڪارو منهن ڪري ڇڏيو. يار سوچڻ جهڙي ڳالهه آهي، هن ڪنگلي کي ڪهڙا بيدا پيٽ ۾ هئا جو ٿوڙهي جهل ئي نٿي ڏنس! دال روٽيءَ تي تڳندڙ مڙس، ڪڏهن ڇتي چماهيءَ خواب ۾ ڪا هڏڪي آئي هوندي ئيس، تنهن تي همراه سندرو ٻڌي بيٺو ته شادي ڪندس. ادا ڪر شادي. اسان عشق نه ڪيو ته ڇا ٿي پيو. تنهنجي چنگهن جي آڪڙ لهي، اسان ان ۾ ئي خوش آهيون.

پر اڪبر جو ڪهڙو ڏوهه. جيسين سندس ڪوارٽر خالي هو، ڇورين کي به پرو هو جو لفٽ ئي نه پئي ڏنائون. هاڻ جڏهن پنهنجيءَ اچي ڪوارٽر ۾ ديرو دمايو، ته هيءَ مومل به منهن پيلو ڪري اچي بيٺي آهي - هن جو به ڏوهه ڪونهي بابا، اسان جي ڌرڻون قتل آهي. عورت ملندي نه جاء ڪانه هوندي- جاء هوندي ته عورت ڪانه ملندي- بس، پري کان ئي سڌون ڪندي، گڏهه

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وانگر جهڙي جَهري ڪڏهن مري ويندا سين.

خير، هاڻي چڏ ڪواٽر جي ڀڇڙ. ٻيو ڪو طريقو ڳولڻ گهرجي — ها! ڪنهن پارڪ ۾ ٻه ٽه وڃي وڃي سگهجيس ٿو. ڪليل فضا ۾ گلن ۽ ٻوٽن جي وچ ۾ نرم نرم چپڙ تي ويهي پيار ۽ محبت جون ڳالهيون ڪري ڏيون سگهجن. ڪوڪ پيئندي، آئيس ڪريم کائيندي، ويندڙ گهڙين کي يادگار به ته بناڻي سگهجي ٿو. حاصل؟ ڪجهه به ته نه! هي ۽ مفت ۾ ڪاڻي ٻي وڃي پنهنجي گهر ويهندي، سون کي چا ملندو سواء پشيمانيءَ ۽ پڇتاءَ جي.

پر پارڪ ئي ڇو، هوٽل ڇو نه؟ واه جي ڳالهه ڪئي اٿئي دلبر! ايڏانهن ته منهنجو ڌيان ئي ڪونه ويو هو- ڪنهن ڏاهوڪيءَ Restaurant جي Family Room ۾ پردو لڳل ننڍڙي Cabin ۾. اهي Cabins ان مقصد لاءِ ئي ته ڏاهيا ويا آهن. .... ايلفيءَ ۽ بوهري بازار مان چوريون ڦاساڻي، اتي اچي ويهي سگهجي ٿو. ڪاراڻي پيئاري پروگرام پڪو ڪري سگهجي ٿو. واقفيت ڪرائي سگهجي ٿي، فون نمبر ڏيئي يا وٺي سگهجي ٿو. بئري کي اک پڇي، پنج روپيا هٿ ۾ ڏيئي، ڪجهه وقت تائين نه اچڻ جو چئي، پوءِ ۾ ويٺل رنگن ۽ خوشبوئن جي هستيءَ کي Kiss ڪري ٿو سگهجي، پاڪر پاڻي ٿو سگهجي، جسم تي، جسم جي خاص حصن تي هٿ ڦيرائي مزو وٺي ٿو سگهجي.... ان جو مطلب ته گهر نه

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هجڻ جي صورت ۾ هوٽل ڏي اها واحد Location آهي. جتي اهو سڀ ڪجهه ممڪن آهي.

هاڻي ته سچ به ساڙي پيو، مٿان هلي نه وڃي، منهنجي خيال ۾ مونکي ڪالهاڻڻ گهرجي. ها يار، وڌيڪ ترسڻ فضول آهي. ڪالهايانس؟ دل نه گهٽوڙي چاهي پڻي پر هي جي به ڏي ماڻهو بيٺا آهن، سي ڇا سمجهندا؟ ڪارو منهن ٿئين نڪو ٿا وڃن نڪو ٿا جند ڇڏين. خواه مخواه جي مصيبت.

اڇهو سائين. هڪڙي ڪار، هن جي پر ۾ اچي بيٺي آهي. ڪار هلائيندڙ ڪجهي جي جن جهڙو جهپ ڏاڙهيءَ وارو هيو، دريءَ مان منهن ڪڍي هن ڪي ڪجهه چئي پيو. شايد گاڏيءَ ۾ ويهڻ لاءِ چويس پيو. ڇوڪري ويچاري حياءَ کان منهن ڦيرائي بيٺي آهي. پر هو جند نه پيو ڇڏيس. ڪيڏي نه بي شرميءَ سان چتائي پيو ڏسيس. ڇڻ اڪين سان ڏي ڳيهي کائي ڇڏيندس! وڏو ڪو ذليل آهي. ڏسجانءِ، اڇهو تو پوندا کائي ڇوريءَ هٿان. اهڙو خوار ٿيندو جو راڄ ڏسندس.

”ڪمينا توکي شرم ٿئو اچي، هڪ شريف ڇوڪريءَ کي ڇيڙيندي، وڃي پنهنجي ماءُ پيڻ سان عشق ڪر. بي شرم ڪٿي جا. هي پوندا نه وٺ!“ پل نه ذليل ٿئي اهو آهي ڏي ان لائق.

اڙي! اڙي! هي ڇا؟ ڇوري به نيٺ مرڪي پئي آهي. ڏس نه ڪيئن نه ڏندڙا ڪڍيو پئي ڳالهائيس. شايد

انهيءَ جو ڏـي انتظار پئي ڪيائين .... نـہ بابا نـہ . ائين هجي ها تـہ هيءَ بنا ڪنهن ريڙهہ پيڙهہ جي ويهي نـہ رهي ها گاڏيءَ ۾. اهو ڪم اتي بيٺي بيٺي ٿيو آهي . وڏو ڪو ذليل آهي اهو هپيءَ جو ٻچو . اهو بہ ڪونہ سوچيائين تـہ هن ڪي اڳئي ڪو تاڙيو بيٺو آهي ، هن جو سائس ڳالهائڻ اخلاق جي خلاف آهي . اخلاق! سو بہ هنن هپين وٽ؟ بابا وڏا ذليل آهن . اهي اخلاق ۽ خلاق مان تہ ڇاڻن ڏي ڪونہ . ۽ اتئي بہ سڀ ڏاپ جا ڪنگلا! اها گاڏي سندس ٿورو ئي هوندي . هوندو ڪنهن سرمائيدار جو ڊرائيور پر ظاهر ڪري ٿو تہ گاڏي سندس ئي آهي .

پر ڇوريءَ ڪي تہ ڏس ، جهٽ ۾ ڪيئن نہ فري ٿي ويئي اٿس . ڇڙ ورهين جـو ڪو يـار هجيس . مرڪيو مرڪيو هـر ڪاڻيس پئي .... مار ڪا پويس ، ڪٿان آيـو آهي ذليل ڪٿي جـو . ڪم اهڙو ڪيو اٿس جو هوند جوتو لاهي ڪڍي وڃيس! وٺانس؟ هان؟

ڊرس يار . متان ڪو رمٽ مائٽ هجيس . بڪواس....! ائين ڇئي تون پنهنجي دل کي سڪٿا دلاسائيءَ ڏيئي ٿو سگهين — پـر ڇوريءَ ڪي تـہ ڏس ، ڪيئن نـہ ويجهو ٿيندي ٿي وڃيس . اڳهارو رکيو منهن جي پڪائي پئي ڪيائـين . ٻچڙي! اهـڙيـن کي ڪپي پئسو ، پـوءِ ڪٿي ڪنهن ڪاري ڪتي وٽان ئي ملين .

هن هپيءَ تہ ڏاڍي ڪئي . وڏي موڇڙا هڻجنس . روڊ تي بيٺو ڇوريءَ سان ڇيڙ ڇاڙ ڪري ، شرم بہ ڪونہ

ٿو اچيس. دل ئي چوي ته ڀڪ وجهي، جاڻنا هٿي ڏاهي رڪانس. مون کان سگهو ٿوروڻي هونـدو – پر .... پر ڪهڙي خبر. جوڀو ۽ ڪراڙي جو ماهر به ته ٿي سگهي ٿو. ڏسين نٿو ته منهن مان ئي سڪل ڇيلاٽو پيو لڳي. ڏڪي جي ڇوريءَ لاءِ هٿي دوڙو ڪيڏي وجهي، پوان آزار ۾. ڇڏيندس بابا، وڃي ڏرڙ پائي.

ڏوڙ ڇو پائي؟ ڍڇين ٿـو تـه اها ڳالهه ڪر. نه ته ڇوري هنجي نڪاح پڙي ته ڪانهي جو مان هٿ ڪٽي وڃان. مان صبح کان وٺـي ڪم ڏنڌا ڇڏي، آس ۾ ويٺو سڙان، منهنجو ڪو حق ڪي ڪونهي؟ انصاف ڪجي ته ڇوريءَ تي حق ئي منهنجو آهي. هن هڇيءَ ته انتهائي چالاڪيءَ سان گاڏيءَ جـي زور تي، منهنجي حق ڏـي ڌاڙو هنيو آهي .... بدلو وٺڻ گهرجي انهي ڪتي جي پيچ کان – آخر ته مان به مرد آهيان. ڪٽي به ڪي مڪون وڌيڪ هڻندو نه؟ پر ائين ته ڪونه ڇوندو ته هن ڪنهن بزدل کان ڇوڪري ڪسي ورتي آهي.

ته پوءِ وٺانس؟ ڏرس به ڪي منت، صبر کان ڪم وٺ. جهيڙي مان فائدو ڪونهي. ٿي سگهي ٿو ته ڏوڪڙن تي نه ڏهن! انهي ڪنگلي وٽ هوندو ڪي چا، سواءِ ٽلهن گشٽن جي. پر عورت تي ڪهڙو اعتبار. ٿي سگهي ٿو ته ڏهي وڃن، سڪڻن دلاـن تي ڪي سهي.

ڪجهه به ٿي پوي استاد، پر هن هڇيءَ سان ته مان به نه ڇڏيانس. اڄ ڦڏو ٿئي ته ٿيڻ ڏينس. هڻانس ڪو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پٽر؟ هان؟ سير ڪن جيڏو ڪو ٺاهوڪو پٿر ڪٽي مٿڪي تي وهائي ڪيائنس. رڙ ڪري ڪري پوي، بيهوش ٿي وڃي. ۽ مان چوريءَ کي ٻانهن کان جهلي، محلي جي سوڙهين گهٽين مان لڪندو، ڊوڙندو، ڪيڏانهن نڪري وڃان. نه داد نه فرياد، نه شاهد نه گواه. ڪنهن کي ڪهڙي خبر ته ڪنهن ماريو اٿس Adventure جو Adventure به ٿي وڃي، چوريءَ تي به رعب ٿي وڃي. پوءِ ته لالا پير ڌوئي پيئندي. پر ڪهڙي خبر. اهو به ممڪن آهي ته هوءَ کي اچڻدو ڦٽڪندو ڏسي ڪيس ان سانڍي همدردي ٿئي، ۽ ”قاتل قاتل“ ”پڪڙو پڪڙو“ چئي، ايندڙ ويندڙ ماڻهن جي هٿان مون کي جهلائي پوليس جي حوالي ڪري ڇڏي.

اي ڏهيو ڏهيو. ڏٺي مون تنهنجي دوراندیشي. پنهنجي ڪڙڪي کان به ونءُ ٿو وڃين، تون ٿو عشق ڪرين. هوءِ ان جو پٽ چوريءَ جو مامون ته ڪونهي جو ساڻس همدردي ڪري. واٽ ويندي ڪلي ڳالهاياڻينس ته ڇا ٿي پيو. اڄين ته ڇوڪرين سان ڳالهائڻ لاءِ هرڪو تيار آهي. ته ڇا هر ڳالهائيندڙ سان ڇوڪريءَ کي همدردي ٿيندي آهي؟

اڄهو، هن مون ڏي ڏسي، مرڪي منهن ڦيرائي ڇڏيو آهي. شايد هوءَ کي ٻڌائي پئي ته مان صبح کان وٺي هن لاءِ ڳگ وٺو ڳاڙيان، پر ساڻس ڳالهائي نه سگهيو آهيان. شايد مون کي بزدل به چوي. هڪ نظر

مون ڏي ڏسي، ٻڌي ٺهڪ ٿا ڏين. ڇو مون تي ڇٽرون ڪندا هجن. ڏاڍا خوش پيا ڏسجن. ها بابا، ٺهي وڃو جي خوشي اٿن.... پر اهو ڪيئن ٿو ٿي سگهي. انهي گراهڪ کان ته هوند ٻڏي مري ڍڪڻ جي ڍڪ ۾.... اڙي، هي ته سچ پچ ٺهي ويا آهن. ڏس ڏ، هن گاڏيءَ جو اڳيون در کوليو ۽ هيءَ مرڪندي سندس ڪڇ ۾ گم ٿي ويئي آهي. وينديون وينديون منهن ڦيرائي مون ڏي ڏسي ٻنهيءَ ڀرپور ٺهڪ ڏنو آهي. جنهن اندر ۾ ڇوليون هڻندڙ خوشين جو درياهه، ڇپن جا بند ٽوڙي ڦاٽ ڪاڍي ٻاهر نڪتو هجي.

ڪيڏي نه بيوقوف ڇوري هئي. رڳو گاڏي ڏسي هر ڪجي پئي. ٽوڙ وڃي پائي، منهنجو ڇا وڃي. پاڻهي ٻه ڪو ڪاڏي پڇتائيندي. اهو ڪنگلو جيڪي نوٽ ڳڻي ڏيندس سي به دنيا ڏسندي. اهو حرامي ته سگهڻ دلاسن تي، ڪمند جي ڳتري وانگر چوپي چوسي، ڦوڦو ڪري ڦٽو ڪندس، پوءِ ڇا رهندس منهن ۾....!! *

سڪون جي تلاش

گذريل ستن سالن کان ڪراچي، لاهور، پنڊي ۽ ڪوئيٽا جهڙن شهرن ۾ ڪم ڪندي، هاڻ ته سچ پچ ٿڪجي پيو آهي — لاڳيتين مصروفيتن، فڪرن ۽ زندگيءَ جي ٽڪڙي وهنوار جي ڪري، جوانيءَ وارو جوش جهڪو ٿي ويو اٿس. اڳي ته هر موضوع تي ڀرپور بحث ڪندو هو، هاڻي ڳالهائي گهٽ ٿو، ڀڏي وڌيڪ ٿو. ضرورت پوڻ تي مختصر لفظن ۾ پنهنجي راءِ ڏيو ڇڏي .... ان قسم جي سوچن ۽ فڪرن جو سندس صحت تي به اثر پيو آهي. منهن تان ماس رڙجي ويو اٿس. وارن جا قلم سفيد ٿيڻ لڳا اٿس، ڪنن ۽ ڀرن جا وار وڌيڪ ڊگها ۽ گهاٽا ٿيندا ٿا وڃنس. نراڙ تورڙي اکين جي ڀوڇڙين وٽ گهنج پئجي ويا اٿس. ٿورو ٿورو گنجو به ٿيڻ لڳو آهي.

دراصل عمر کان وڌيڪ، ذميدارين، لاڳاپيل ماحول، روزمره جي ڏيتي ليتي ۽ ناقص کاڌو به انسان کي جلدي ٿڪائي وجهندا آهن. هر وقت مٿي ۾ هلڪو هلڪو سور هجڻ، جسم جو ٽٽڻ، بک نه لڳڻ، ڪم کان بيزاري، طبيعت ۾ رڪاوٽ جهڙيون ته علامتون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهن. ۽ ان قسم جي ڏکاوٽ دور ڪرڻ لاءِ، سرڪار پنهنجن ملازمن کي هڪڙي مهيني جي بنيادي پگهار ۾ پندرهن ڏينهن جي موڪل ڏيئي، تفريح لاءِ موڪليندي آهي ته پلي گهمي ڦري نوان سنوان ٿي اچن – هن گهڻو ڪري اها موڪل، ايبٽ آباد، ڪوه مري ۽ زيارت جهڙن تفريحي جاين تي گذاري، پر انان ڪڏهن به خوش ٿي نه موٽيو.

اتي جو ماحول، منهن طبقي جي بيمار ۽ روڳي پوڙهن لاءِ مخصوص ٿي ويو آهي. هر هوٽل، هر هاسٽل ۾ اهڙا مريض نظر ايندا، جن کي ڊاڪٽرن آبهوا جي تبديليءَ خاطر اوڏانهن وڃڻ جي صلاح ڏني هجي – ڪو دم جو مريض، ڪو دل جو مريض، ڪو سلهه جو مريض ته ڪو بلڊ پريشر جو پيشنٽ. ۽ هر پيشنٽ سان تيمارداريءَ جي بهاني، ٻه چار ماڊرن قسم جون چڙواڪ ڇوريون ڇورا ته هوندائي آهن، جن کي مريض جي جيئڻ يا مرڻ جو فڪر گهٽ، پڪنڪ پوائنٽس تي بواءِ فرينڊ يا گرل فرينڊ سان ملڻ جو شوق وڌيڪ هوندو آهي.

هر نوجوان جي چهري تي اڻ وڻندڙ مصنوعيت ڦهليل هوندي آهي. ڇوڪرا ڪاڏو بواءِ ٿيڻ جي شوق ۾ مست، ڇوڪريون راڪيل ويلچ بنجڻ جي جنون ۾ ورتل.... ماڻهوءَ جو ذهن، سوچ، لباس، رهائش، ڪاڏو، انداز، مقامي گهٽ، يورپي وڌيڪ ٿو لڳي. اٿين ٿو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لڳي ٿو جيڪي شوقين، يورپ نٿا وڃي سگهن، سي مقامي ۽ مصنوعي يورپ ۾ اچي پنهنجو پاڻ کي هٿرادو ۽ بناوٽي سڪون ڏيڻ جي ڪوشش ڪندا آهن. ۽ اهڙو سڪون، هن لاءِ ڪڏهن به قابل قبول نه رهيو آهي. هن کي تلاش آهي حقيقي سڪون جي. اهڙو سڪون، جنهن ۾ ڪوبه شڪ شبهو، خوف خطرو، دغا ۽ دوکو نه هجي. اهڙو خلوص ڀريو ماحول، جنهن ۾ ماڻهوءَ جي قول ۽ فعل ۾ تضاد نه هجي، ظاهر ۽ باطن هڪڙوئي هجي.... شايد ان ڪري ئي هن ڀيري هڪ انوکي مقام جي چونڊ ڪيائين. "سنڌ جون ڀراڙيون."

شهر جي هنگامن، گهٽ ۽ ٻوسٽ کان پري، نفرتن ۽ منافقتن کان دور، پرسڪون ڀراڙي.... هيئنر تائين پنهنجي سنڌي دوستن کان، تـوڙي ڪتابن مان سنڌين جي خلوص، مهمان نـوازي ۽ يارويسيءَ بابت جيڪي قصا ٻڌندو ۽ پڙهندو رهيو آهي، اهو ماحول، اهي ماڻهو، اکين سان ڏسڻ ٿو چاهي. آخر ڳوٺاڻن جي زندگي ۾ سڪون ڇو هوندي آهي؟ اهو راز معلوم ڪرڻ ٿو چاهي....

ٿيلهي ۾ ٻه جوڙا ڪپڙن جا، شيونگ سيٽ، ڪئمرا ۽ ڪجهه ضروري شيون کڻي، نڪري پيو آهي پنهنجيءَ اڻ ڏٺل منزل ڏانهن.... بس ۾ ويهي ويهي ٿڪجي پيو آهي. لهي ٿـو پوي هڪ ننڍڙي شهر ۾. چانهن پيئڻ جو سوچي هوٽل ڏانهن لڙي ٿو، پر سامهون اسٽاپ تي بيٺل سزوڪيءَ ماڻهن سان ڀرجندي ڏسي، ڀڄي ٿو اوڏانهن.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نہ پڇي ٿو تہ ڪيڏانهن ويندي. مائٽڙي ڪري چڙهي ٿو پوي. جيتوڻيڪ جاءِ جي تنگي آهي. پر هن کي جينز جي پتلون ۽ جيڪٽ ۾ ڏسي، ڪو چڱو اجنبي سمجهي، گوناٽا سري کيس جاءِ ڏين ٿا. هو خاموشيءَ سان ويهي گوناٽن جون دلچسپ ڳالهيون ٻڌندو رهي ٿو .... ننڍيڙي سڙوڪي سگهوٽي مائٽن سان ڀنجي وڃي ٿي. اڳيون سامهون وارين سيٽن تي تہ ضرورت کان وڌيڪ ماڻهو آهن ئي، وچ ۾ رکيل سامان جي بورين تي بہ ٽڪي ڏوڻي ماڻهن کي ويهاريو پيو وڃي – پن جي بيڙين ۽ سستن سگريٽن جي دونهين جي ڪري پوسٽ وڌي ويئي آهي. ڪنگهہ ۽ ڇڪن جو ٺڪاءُ لڳي ويو آهي. پگهر جسم تان ريلا ڪري وهي پيو. ماڻهو ٽوالن جي پلئہ سان هوا ڪن پيا، پر ڪو فرق نٿو پوي. بيزاري وڌندي پئي وڃي. گاڏين جي نظام ۽ ڊرائيورن جي سلوڪ بابت بحث ڇڙي پيو آهي، اوچتو ڪنڊيڪٽر تي نظر پوندي ئي ڪو رڙ ٿو ڪري:

”اڙي ابا هاڻي هلايوس ڪٿي، رڳهہ ۾ ساهہ ٿو وڃي.“

”چاچا اڃان ڪيٽن هلائيندس. هيترا ماڻهو تہ اڃا ڇت تي بہ ويهاريندو.“

”ڇت بہ ڀري پئي آهي، پر هن جي بک لهي تہ. هن کي گهرجن ڏوڪڙ. پوءِ ڪير مري، ڀلي، ڪٺس پاڳپ.“

”ڏوڪڙ تہ ويندا مالڪن جي کيسي ۾، ٻاپور

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪي ڇا ملندو.“

”بروبر، پر ٻليور مالڪن ڪي وڏي ڪيئن؟“

”هائو هائو حاجي، سچو آهين. اها ڳالهه، وري به ڪر.“

”اڙي ڪليندر، سڌ ڪر تو واري استاد ڪي، مرون ٿا.... اسان ته سوڙهه سڪوڙ جا هيراڪ آهيون، هي صاب ويچارو ڏکيو پيو ٿئي. حاجي گلڻ همراه کان خبرون چارون ته وٺ.“

”نه ياڻو. الاهه ڪير مڙس آهي، متان دل ۾ ڪري. جي هليو پاڻ ڏي ته پوءِ بلاشڪ خبرون وٺبس.“

”سندي ته ڪونه ٿو لڳي.“

”هوندو ڪو ’واهه‘ جو ڪامورو.“

”اڙي ابا هلايوس، ماڻهو ٿا مرن .... استاد ڪٿي گم هئين. هتي ته ماڻهن جو ساهه سٽ ۾ اچي ويو. هاڻي دير نه ڪر پيلي، گاڏي هلاءِ.“

”هلون ٿا چاچا، هلون ٿاه. ٻه ٽي ماڻهو ته اچن، تيل جو خرچ ته نڪري.“

”هي هيتري خلق ويٺي آهي. اچا تيل جو خرچ به نه نڪرندو! انصاف تڙ ڪرين ابا تون به، ايڏي پڪائي به چڱي ڪانهي. گهڻو الله ڪندس، حيلن سان ڪو نه ٿيندو.“

”چاچا، جيتري جاهه آهي، اوترا ماڻهو ته ڪٺي ڏيو صبح شام ٻيچ ٻچان ۾ آهيون ڇمن ڏوڪڙن لاءِ، اس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۾ سڙي سڙي ڪارائجي ويا. آهيون، تڏهن بہ نتا سهو .... پنهنجو تہ روپيو بہ اسان کان لتاڙيو ٿا وٺو، باقي اسان کي پنسي جي ...."

"اي ڏهيو استاد، گرم نہ ٿيءُ. ويهہ گاڏيءَ ۾ تہ سوجهندي ڳوٺ پڄون .... ماڻهن کي ڊور ڊڪي جي بہ ڪرڻي آهي ...."

ڊرائيور گاڏيءَ ۾ ويهي ٿو. ڪنڊڪٽر گاڏيءَ جي باڊيءَ تي زور زور سان ڌڪ هڻي هوڪا ڏئي ٿو. ڊرائيور 'بسم الله' چئي چابي گهمائي گاڏي اسٽارٽ ڪرڻ جي ڪوشش ڪري ٿو، پر نٿي ٿئي. ڪنڊڪٽر منهن پيلو ڪري مسافرن ڏي ڏسي ٿو.

"يار ٻہ ٽي همراهہ لهي ڌڪو ڏيو تہ گاڏي چالو ٿئي."

"هينئر ڪانڊي ڌڪا ٿي ڏياري تہ اڳتي الائي ڪهڙو حشر ڪندي!"

"بس رکو چالو ٿئي، پوءِ بند نہ ٿيندي .... اچو يار، ڏسو ڇا ٿا، هونئن دانهون ٿا ڪريو تہ دير ٿي ٿئي."

"حاضر يادُو، وڙهہ نہ، اچون ٿا."

"چار پنج همراه لهي ڌڪو ٿا ڏين. گاڏي رڙهي رڙهي نيٺ اسٽارٽ ٿئي ٿي. ڪنڊڪٽر هلندڙ گاڏيءَ ۾ چڙهي، آخري هوڪا ڏيندو هلي پيو. ٿورڙو اڳتي روڊ جي ڪناري بہ ٻاڪڙيائيون ڇوريون، گاڏيءَ کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بيهارڻ لاءِ اشارو ڪن ٿيون. ڊرائيور گاڏي جهلي، اڳئين سيٽ تي ويٺل ماستر ٿاڏيپ همراهن ڏانهن ڳالهائيندڙ نظرن سان نهاري ٿو. پر هو ڳالهه سمجهندي به خاموش ويٺا آهن. چڙ ڊرائيور ڏانهن خيال ڏي ڪونه اٿن.

”يار معاف ڪجو، ٻچڙيوال ماڻهو بيٺا آهن اوهين هلي پوئتي ويهو.“

”پوئتي جاءِ ڪٿي آهي. اتي ته اڳيئي ٻڪر پوسات لڳي پئي آهي. جاءِ ڪانهي، خبر به اٿئي، پوءِ گاڏي ڇو بيهاري اٿئي.“

”هرون پرون ضد نه ڪريو، اوهين مرد ماڻهو آهيو، ڌاري تي بيهي به هلي پهچندؤ، هي مايون ويچاريون هيڏانهن ڪيڏانهن وينديون....“

”نه بابا.... جي ايڏوڻي ٻچڙيوالن جو لاچار اٿئي، ته پوءِ اسان کي اڳيان ڇو ويهاريو اٿئي؟“

”اوهان کي ويهڻ ڏيان ٿي ڪونه ها، منهنجي اچڻ کان اڳي ئي چوري ويهاري ڇڏيو ٿو.... لهو ته يا گاڏي بند ڪريان....!“

”تنهنجو ڏوهه ڪونهي پيءُ، باگڙياڻيون ڏئيون اٿي ڏاهوڪڙيون، گوڏا گسائيندو وينديون.“

”اچا ڳالهه نه ڪر جوان، هرڪو ٻچڙيوال آهي.“

”خبر ٿئون خبر. ايڏا پورڙا ڪونه آهيون.... يار لهه ته لهون ـ انهيءَ کان نه چڙهون ها ته چڱو اجائي بي عزتي ٿي....“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هو لهي وڃي ڊالي تـي ٻيھن ٿا . گاڏي مين روڊ تان لهي، ننڍي روڊ تـي اچي ٿـي . اکڙيـل روڊ جي کڏن کوٻـن ۽ جهٽڪن مان جمپ کائيندي، مسافـرن کي ڇڪيون وجهندي، هڪ ننڍڙي ڳوٺ جي سامهون اسٽاپ تي اچي بيهي ٿـي . ڊالي تـي ٻيٺل ٻئي جـوان لهي ، وڃڻ لڳن ٿا . ڪنڊڪٽر اچي ڊرائيور کي دانهن ٿو ڏئي .

”استاد، هنن ماڻهن ٻه روپيا ڏنا آهن.“

”ڇو؟“

”چون ٿا پنڌ ٿورو آهي، ڊالي تي ٻيهي آيا آهيون. ٻه روپيا کوڙ آهن .... چون پيا تـه رنن آڌو استاد اسان جي بي عزتي ڪئي آ....“

ڊرائيور کي باهه وٺيو وڃي. وڏي وات سڏ ٿو ڪرين:

”جوان، ڏوڪڙ نه اٿوَ ته هي ٻئي روپيا به کڻيو وڃو ، ڪم ايندوَ.“

”ڀاڙو ڪهڙو ، دس تي اچي لٿا آهيون جو وڏيڪ ڏيونه - سڄي رستي جو ڀاڙو به ٻه روپيا، ته رستي جي چوٿين پتيءَ جو ڀاڙو به ٻه روپيا .... ظلم آهي ٻيو ....“

”يار جي اهڙا ليکا ٿا ڪريو تـه پوءِ ڇانهن پيٺل لاءِ شهر نه وڃو. گهر ۾ ويهي ٻاجهريءَ جي رب پيٺو رب ...!! هرون پرون اڇا ڪپڙا ۽ ٽوپيون ٿا لڳايو.... پڌڙي ڇورا، جيڪو ٻـن روپين کان گهٽ ڏئي، ڳلي کان جهلي ڌڪا ڏيئي، گاڏيءَ مان لاهي ڇڏينس. اڙجي

ڙيا آهيون ڪنگلن مان ....“

هو ٻڙ ٻڙ ڪندو گاڏي اسٽارٽ ڪرڻ جي ڪوشش ڪري ٿو، پر نٿي ٿئي.

”چورا ... ڌڪو ڏيار ....!!“

”ابا خير ته آهي، هر اسٽاپ تي ڌڪو ٿو ڏيارين. ٻنهي اهڙي مرضيل آهي ته پوءِ هلايوس ڇو ٿا. ڇڏيوس ته ڳوٺ ٻيئي ڊوڙ پائي. ماڻهن کي ڏکيو ته، نه ڪريو.“

”پاڻو اهڙو شونقين آهين ته، پوءِ پنهنجي ’ٽوٽا‘ وجي وٺ. هتي اهو حال ٿئي.“

”تو واري گاڏيءَ ۾ چڙهڻ کان ته ٻڏي مرجي ... پاسينگر کي ٻچڙو ڪيو ٿا ماريو.“

ڌڪي کان پوءِ گاڏي اسٽارٽ ٿئي ٿي ايندڙ اسٽاپن تي ماڻهو لاهيندي، کي هيڪڙ ٻيڪڙ ماڻهو کڻندي، آخري اسٽاپ کان ٿورو اڳي، ٻنا جهلڻ جي گاڏي بيهي ٿي رهي.

”ابا وري ڇا ٿيو ....؟“

”لهو بابا تيل کٽي پيو!“

”استاد باقي پنڌ ڪيترو آهي جو تيل کٽي پيو .... ايمان ڪر، هلي پڇنداسون.“

”چاچا، تيل آهي ئي ڪونه، ايمان ڇاتي ڪريان هيستائين آندوٽمانو، اڳتي هلندي مون کي ٽپ ڪونهي ....“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”يار تنهنجي ڪناري ۾ چڙهڻ ني چُـڪ آهي. جان ڏڪو ٿو ڏجي - جان تيل ڪونهي - ٻيون گاڏيون به هلن ٿيون، رڳو تنهنجي گاڏيءَ ۾ مصيبت ڇو آهي.... اڳتي لاءِ پاڻ توبان ڪئي چڙهڻ ڪان."

”اٿين نه ڪجانءِ يار، اسان ٻڪ مري ويندا سون .... سچا ڏيهه جا، ڳوٺ ۾ ڪير ڏڪي جون ٻيڙيون به اوڌر تي ڪونه ڏئين، اسان وٽ اچيو وڏيرا ٿيو روب ڪن. جهلي نڙيءَ ڪان مڪون به ٽي چڪي ڇڏجن، پوءِ ديکا جائنگا ...."

مسافر لهي، پنڌ ٿا پون - ڊرائيور ۽ ڪنڊڪٽر تيل پنڻ لاءِ ڪنهن گاڏيءَ جي اوسيئڙي ۾ ويهي ٿا رهن.

سامهون ٿورڙي پنڌ تي روهڙي ڪئنال ڇوليون پيو هڻي. هن کي پاڻ سا گڏ هلندو ڏسي، حاجي ڳالهه ڳالهائڻ مناسب سمجهي ٿو:

”بابا سائين ڪير جوان آهين، ڪيڏانهن پيو وڃين – ٿورڙيون خبرون ٻڌائيندين؟"

هو پنهنجي لڙل ڀڳـل سنڌيءَ ۾ جواب ڏئي ٿو، جنهن جو مطلب آهي:

”سائين مان ڪراچيءَ جو رهاڪو آهيان. سنڌ جا ڳوٺ گهمڻ جي ارادي سان نڪري پيو آهيان .... ڄاڻ سڃاڻ ڪنهن سان به ڪانه اٿم. جتي جاءِ ملي، اتي رهي پوندس."

”جايون ڪوڙ بابا، جايون لک – ٿـون مون وٽ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هلي رهه .... حاجي ڳلهه منهنجو نالو آهي. سامهون سڏ
پنڌ تي پنهنجو ڳوٺ آهي، اجهو ٿا هلي پڇون....“
”مهرباني سائين – مان اوهان کي تنگ نه ڪندس.
رڳو هڪڙو ڏينهن ترسي، وري اڳتي هليو ويندس –
مون کي مختلف ڳوٺ گهمندي پندرهن ڏينهن گذاريا آهن.“
”بابا پندرهن مهينا رهه، ڀلا چمار رهندين ته به
اسان جون اکيون ٺڌيون .... مزمان ته خدا جي رحمت
هوندو آهي!“

هن کي حيرت ٿي لڳي ته شهر ۾ ڪنهن کي
چانهه پيئارڻ به حاتم جي قبر کي لت هڻڻ برابر آهي.
هتي ٻيا چمار ويهاري ڪارائڻ به خدا جي رحمت سمجهي
ٿي وڃي! – حاجيءَ جي دلچسپ ڳالهين ۽ سفر جي
شوق جي ڪري ٿڪ جو احساس ئي ڪونه ٿو ٿئيس.
منهن اونداهيءَ مهل اچي ڳوٺ پهتا ٿين.

ڳوٺ جي اپرندئين پاسي ڪوٺ ڦريل ڇپرائين اوطاق.
سامهون پنج ڇهه کٽون پيل. ڪنهڙي جي ٻاهرئين
پاسي آهورن سان ٻڌل مينهون ۽ ڍڳن جو جوڙو. منيءَ
سان ٻڌل آره، جيڏو ڪڪڙو ڪتو، ڪتر جي مشين،
گاهه ڍونڍڻ جو ڪچاوڙو، ۽ وڏي ٿامڻي گڏهه.

هو جيئن ئي در ٽپن ٿا، ويٺل ماڻس اٿي سنڌن آجيان
ٿا ڪن. نوڪر دينو هن کان ٿيلهو وٺي جاري ۾ رکي
ٿو. هو پير ڇنڊي، کٽ تي ويهي، ڊگهو ساهه کڻي ٿو.
”دينو ٻتي ٻتي ٻار، اونده ڪيو ويٺو آهين....

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ماڻهو آهين ڪهين مقام جو چهرو!"

ڏينو ست ڏيئي ڪليءَ ۾ ڏنگيل بتي لاهي، گوڏ جي پلئه سان ڪاڏو ماڃهي. اڃا تيلي مس ٿو ههٽي تـ حاجي وري رهڙ ٿو پڻيس.

"واڏڙا، جهٽ ڪر، ڪٺونرو ٻاڏي ٻيري، منجي رکي، صاحب جا هٿ منهن ڌوئار — سائين هي آهن اسان جا غريباڻا ڪک، اسان جـون اکيون، تنهنجون لتون. ٻلي پيو لتاڙ.... ڪابه شيءِ شڪل ڪپڻي تـ حڪم ڪري وٺ. اهو نوڪر ويٺو اٿيي، ٻاڻهي دوڪان تان وٺي ايندو. متان حجاب ڪري نـ گهربن!"

"مهرباني سائين، مهرباني."

حاجي گهر ڏي نڪري ٿـو وڃي، ٿوريءَ دير ۾ ٻاجهريءَ جـون مانيون، ٻالڪ جي ٻاڇي ۽ ڪير جي چٺونري ڪٺي اچي ٿو.... ان وچ ۾ صاحب ڪپڙا بدلائي شلوار قميص ٻاڏي ويٺو آهي. ڪٽ تي ماني رکي، حاجي ٻاڻ بہ چڙهي ويهي ٿو. ٻاڇيءَ تان ڏڪ لاهيندي نماڻائيءَ سان چوي ٿو:

"بابا سائين، جيڪو حاضر مليو، سـو ڪٺي آيس. اول خـيـر، سياڻي شهر مان ٻـوڙ ٻاڙيءَ جو سامـان گهرائي وٺبو."

"سائين منهنجي ڪري ڪابہ تڪليف نـ ڪريو. جيڪا ماني روز کائيندا آهيو، مون کي اهائي کارايو. در اصل منهنجو هتي اچڻ جـو مقصد ئـي اهـو آهي نـ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڳوٺاڻن جي رهڻي ڪهڻي ۽ طور طريقن کي ويجهو
کان ڏسي سگهان.... ڪاڏي جي بُک ڪانهي. اوهان
جو خلوص ڏي لکن جو مٺ آهي."

هن ڪي ڀرارڙيءَ جي مانيءَ ۾ عجيب مزو اچي
ٿو. بيشمار مصالحن کان پاڪ، سادي سودي، پر لذيذ
۽ ذائقيدار. مٿان وري نج کير جا ٻه گلاس.... حيرت
ٿي لڳيس ته شهر جي ميٺهن جو کير ايڏو مٺو ڇو نه
هوندو آهي!"

مانيءَ کاڌي محسوس ڪري ٿو ته اڄ، هميشه کان
ڪجهه وڌيڪ کاڌي ويو آهي. الائي لذيذ کاڌي جي
ڪري، الائي سفر جي ٿڪ ۽ بُک جي ڪري. ٿوريءَ
دير ۾ چانهه به اچي ٿي. ساڳئي نج کير ۾ ڪڙهيل
چانهه جا ٻه ڪوپ، سي ته چڱي وڏيءَ جو ڪم
ڏين ٿا.... هو وهائي کي ٽيڪ ڏيئي، ڊرڪي ٿو پوي.
آهستي آهستي همراه ايندا ٿا وڃن، ويهندا ٿا وڃن،
ڪچهري مچي ٿي وڃي.... هر قار جون ڳالهيون، ڏڪڻ
ڏورن جو ڳالهيون، سودي واپار جون ڳالهيون، ڏور
ڳجهارتون، چرچا ڀوڳ، ٽهڪڙا.... هو کلي کلي کيرو
ٿيو پوي، ايڏي تفريح، ايڏو مزو ته ٻيٺر سيلر ۽
جيري لوئيس جون فلمون به ڪيس نه ڏيئي سگهيون هيون
تفريح به سگهي نه، معلوماتي ۽ مقصدي.... نيٺ حاجي
جي حڪم تي ڪچهري ختم ٿي ٿئي. هرڪو ڪر
موڙي گهرن ڏي منهن ٿو ڪري. هو کٽ تي ليٽي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٿو پوي. ڪٿي جو گهڙي ڏسي، تہ ٻہ لڳي پنجٽيهہ
منٽ! ماڻڙي ڪري رلي ڌاڻي سمهي ٿو پوي - حاجي
سنڌس پٽ علي محمد ۽ ڏينو ٻہ هن سان گڏ اوطاق
۾ ئي سمهي ٿا پون.... ڏکڻ جي ٿڌڙي هير ۾ ليٽنديئي
ننڊ جا ڪيپ چڙهيو ٿا وڃنس، سک ۽ سڪون پري
ننڊ، اهڙي ننڊ تہ ڊائزاپام، ۽ ويليم جون چار چار گوريون
ڦڪڻ ڪانپوءِ بہ نصيب نہ ٿي هيس!

فجر جي ٻانگ تي اک کلي ٿي پويس، پر اٿي
ڪونہ ٿو. باقي همراهہ اٿي ٽنڊي سان ٿا لڳن، حاجي
وڃي ٿو نماز تي، علي محمد ڍڳا ڇوڙي هرن تي وڃي
ٿو، ۽ ڏينو ٻهارڻ ٿو شروع ڪري. هو راڻوڪي ڪاڏي
۽ ڪچهريءَ جي گهر ۾ پيو آهي. جڏهن ڪانوُ اچي
لامارا ٿا ڏين، تڏهن رکو مهمان هجڻ جي لاچار ڪان
اکيون ملينديي هنڌ مان نڪري ٿو، سج اڃا اپريو ناهي،
اپرڻ تي آهي. هو اوطاق مان نڪري، ٽيلار ڪندي،
روهڙي ڪئنال جي بند تي چڙهي ٿو. ٿڌڙي هير، ونڊڙ
ماحول، جهنگلي گلن جي خوشبوءِ.... ڇمپل چڏي پيرن
اگهاڙو هلي ٿو. ٿڌڙي ٿڌڙي مٽيءَ تي پير رکنديئي
رڳ رڳ ٺري ٿي پويس. روح کي راحت اچي ٿي
وڃيس. ننڍڙيون ننڍڙيون وکون کڻندي، آهستي آهستي
هلندي، بيهندي، چوطرف ڏسندي، ماحول جو جائزو
وٺي ٿو....

گوٺ مان، پاڇارين ۾ جوٽيل ٻہ جوڙا نڪري بند

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تي چڙهن ٿا، سندن پويان ايندڙ هاري، جهونگاريندا، هن وٽان گذري وڃن ٿا. سکهوئي اوڏن جا گڏهه نڪري بند تي چڙهن ٿا. ڏهه ٻارهن گڏهه ڪچاوڙن سان، ۽ ٽي اوڏڻيون ننڍڙا ٻار هنج ۾ ڪيو گڏهن تي ويٺل. هڪڙي ڪچاوڙي ۾ ٻه سنهڙيون ڊگهيون ڪوڏرون ٽنگيل. گڏهن پويان ٻه نوجوان اوڏ. ڪنن ۾ سونيون ڪيوٽيون پاتل ريشمي گوڏون ٻڌل. ڪسب حلال خاطر ويندڙ پورهيت....
بند کان اوپر طرف نظر نهار تائين ساوڪ ئي ساوڪ.
ڪٿي ڇهڇ ساوا وڻ گلن ۽ ٻاڙين سان، ڪٿي ڪچيون هڙهيون، ڪٿي هوا جي جهوٽن تي لهرائيندڙ ڪماند ته ڪٿي ٻري ٻري تائين ڦهليل ڪيلي جا باغ .... چوطرف گونجندڙ جهرڪين، طوطن، ڪبرين، نوربٽڙن، ڳيرن ۽ تترن جون من موهيندڙ لاتيون. زندگيءَ جا حقيقي روپ، وڻندڙ عڪس.... ايڏو سڪون، ايڏي فرحت، ايڏي ٻاقائدگي اڳي ته ڪٿي به نه ڏٺائين. نه ايبٽ آباد جي سرسبز وادين ۾، نه ڪوه مريءَ جي برف پوش پهاڙين ۾، نه ڪراچيءَ جي اپ کي ڇهندڙ عمارتن، ۽ اڏامن ۾ ڦهليل فليٽن ۾ — ڪير ٿو چوي ته زندگيءَ جو حسن ختم ٿي ويو آهي. ڪير ٿو چوي ته زندگي بي مقصد آهي؟ ڪير ٿو چوي ته دنيا ۾ سک ڪونهي؟ سڪون آهي ئي ڪونه....؟؟

اوچتو بندوق جو ٺڪاءُ .... !!!

صبح جي سانتيڪي ماحول ۾ سڄو علائقو پڙي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پري ناڻين وڇي وڃي ٿـو. جتي روح ڪري ھجي! ھو سگھي ٿو ته اچي ويو آھي.... پکين ۾ ٽاڪوڙو مچي ويو آھي. ڪتن ۾ ڀاھوڙ پئجي ويئي آھـي. ٽترن ۽ ڳيرن جي ٻولي بند ٿي ويئي آھي. چوڌاري پکي ٽولا ڪيو احتجاجي لامارا پيا ڏين. احتجاج، سکون کسجڻ تي. امن ۾ خلل پوڻ تي....!

ھو اچان بيٺوئي آھي جو ٻيو ڌڪاءُ ٿو ٿئي....!!

ھو جتي پٿر بڻجي ويو آھي. سمجھي نٿو سگھي ته ڇا پيو ٿئي. ڇو پيو ٿئي. ڪير پيو ڪري ـ ٽيون ڌڪاءُ....!!!

پکـين ۾ روح رازو، ڪتن ۾ ڀاھـوڙ، جنس جنس جـا پکي، رنگ، نسل، ۽ ذات پات کان بي نياز ٿي، گڏجي احتجاج پيا ڪن. سکون کسجڻ تي ماتم پيا ڪن ـ ھو ٻيٺو آھي. بنا چرپر جي. جتي مُريا ونگجي ويا اٿس، پيرن ۾ ڪلا لڳي ويا اٿس.

پريان گھيڙ مان ڪو گھوڙي سوار بند تي چڙھي ٿو. ٽوپي نراڙ تي، مڇون وٽيل، دونالي بندوق ڪلھي ۾ ٽنگيل. ٻـه پيا ھمراه گھوڙي سان گـڏ ھـلـن پيا. ھڪڙي جي ھٿ ۾ سير وڏل سھو لڙڪي پيو، ٻئي جي ھٿ ۾ پيش جو ڇٻو آھي. جنھن مان رت پيو ٽمي! ھن جي پرسان لنگھندي گھوڙي سوار سلام ٿو واري، پر ھو ڪو جواب نٿو ڏئي، موڪن وانگر ا کيون پٽي نھاريندو ٿو رھي. موٽ ۾ ھمراه طنزيه ٽھڪ ڏيئي ويندا ٿا رھن. ھن کي حيرت ٿي لڳي جو ڇٻو ڪٺل ٽترن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ ڪيترن سان پريو پيو هو....!!!

سوچي ٿو، جتي بندوق پهتي، بارود پهتو، سڪون ختم ٿيو....! هو ٿلهي دل ۽ مٺل وڪن سان اوطاق ڏانهن موٽي ٿو. حاجي سندس انتظار ۾ هو.

”ڪيئن ٿو ڀانئين صاب. وڻيو ٿئي اسان جو ملڪ؟“

هو بنا ڪنهن گرمجوشيءَ جي ڪٽ تي ويهي ڊگهو ساهه ٿو کڻي. حاجي پنهنجو سوال ٻيهر ٿو پڇي.

”صاب، مون چيو وڻيو ٿئي اسان جو ملڪ، نه؟“

”پهرئين ڏاڍو وڻيو، پر هاڻي نٿو وڻي.“

”ڇو صاب، خير؟“

”هيڏو ماحول، هيڏي فضا، قربائتا ماڻهو، قدرتي هوا، ساوڪ، محبت، خلوص، مون ڪٿي نه ڏٺو. پر هاڻي ڏٺم ته سڪون هتي به ڪونهي. هتي به بندوق پهچي ويئي آهي، بارود پهچي ويو آهي. ڪوس ٿئي پيو....“

”اڙي ها ها، سمجهي ويس، صاب اهو ته رئيسن شڪار پئي ڪيو. پئي ڪنهن کي ساهه ڏي ڪونهي جو بندوق کڻي گهمي.... مڙئي ڪڏهن ڪڏهن شونق ڪري شڪار تي ايندا آهن. جاگير پنهنجي ٿن. ڏاڍا آهن. ڪير جهلين.... هوئن جتي جيترا ماڻهو هوندا، اتي ٿوري گهڻي ڏڪا ٺوڪي ته ٿيندي پئي....“

”مون وٽ سک ۽ سڪون جو جيڪو تصور آهي، ان ۾ ڏڪا ٺوڪيءَ جي ڪائي گنجائش ڪانهي. هر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

طرف امن هجي. محبت هجي. پکين جون منڙيون لاتيون هجن، ٽڏڙيون هوائون هجن. مکمل سکون هجي."

"صاب اهڙو هند ملڻ مشڪل آهي. تون ڪٿي لک ڪوشش ڪرين ته سگھين ٿي، پر پيا ماڻهو تنهنجو چيو مڃيندا ڏي ڪو نه - ضرور ڦشري ڪندا. آخر ته جيترا ماڻهو آهن. جنهن مان ۾ سک جو تون گهورو آهين، ڪنهن مقام ۾ هجي ته هجي باقي...."

"بس بابا، پاڻ هلون ٿا. پنهنجو گذارو هتي نه ٿيندو."

حاجيءَ جي منتن تي به نٿو رهي. واهه جو ڪنارو وٺي، اوپارو ٿو هلي.... سج متي چڙهي آيو آهي، اوسي پاسي جي گوڏن جا ڏنار مال چاريندي نظر اچنس ٿا. ڪارڙا ڪوجهڙا، پيرن ۾ پٺن آ گهاڙا پارڙا، رکيو ڏوال جي چيولي جي گوڏ پڌل، ميري اگڙيءَ ۾ پڌل مانيءَ ڳپو - هو حيرت مان رهن ڪي ۾ هي اچرج مان هنن کي ڏسي ٿو. لمحي لاءِ اندر جي اونهاين تائين ڏڏي وڃي ٿو. سوچي ٿو: هيءَ وهي مال چارڻ ۾ مزدوري ڪرڻ جي ته نه آهي. هيءَ يونيفارم پائي، ٽيلهو ڪلهي ۾ لڙڪائي اسڪول وڃڻ جي وهي آهي. ٻنت ڪٿي گرائونڊ ۾ کيڏڻ جي عمر آهي. مائٽن سان انگل ۾ آرا ڪرڻ جو وقت آهي. هيءَ وهي، پونڙي ۾ پڌل سڪل ڏيوڊي چپاڙڻ جي ته نه آهي، انڊا آمليٽ، ايپل جام، ڊبل روٽي، مکڻ ۾ افراتن کائڻ جي عمر آهي. هي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اسان جي ملڪ جا ڪومايل گلاب چو نئا نظرن جا مرڪز بڻجي سگهن. ڇو نئي هنن جي اهميت تسليم ڪئي وڃي. دنيا جي ڏتڙيل انسانن لاءِ چندا گڏ ڪندڙ ملڪي تنظيمون، هيڏانهن ڇو نه ٿيون ڏسن. يونيسيف جا چندا ۽ فنڊ ڪيڏانهن ٿا وڃن. ڪير ٿو چوي ته انسان بک ۽ بدحاليءَ جي راڪاس کي قابو ڪري ورتو آهي.!!

ٻارڙا هن کي ڦري بيهن ٿا. ڇنڇهڙيون، پڇوڙيون ! ڪيون ڇنڇي ڇنڇي حيرت مان ڏسن ٿا– هو ڪئمرا ڪڍي، پس منظر ۾ بيٺل ڍورن سان گڏ سندن پڻ ڦوٽو ڪڍي ٿو وٺي، زندگيءَ جي هڪ ڪوڙيءَ حقيقت کي محفوظ ڪرڻ لاءِ.

ٻارڙن کان موڪلائي اڃا ڏهه پنڌ مس ٿو هلي ته هيٺ ڪاهن ۾ ڪتن جي ويڙهه ۽ ڇهڪارڻ جا آواز ٻڌي ٿو. اڪ ڇنب ۾ هڪ ڪميت گهوڙو ڪڙهٽ ڪڙهٽ ڪندو هن جي سامهون اچي بيهي ٿو. پويان ويٺل ڏتڙيل مڙس، پڙڪي سان لهي، ڪتن ڏانهن ٻوڙي ٿو. هو ٻه ٽڪڙو ٽڪڙو اوڏانهن وڃي ٿو تماشو ڏسڻ. هڪ ٽڪل ۽ ڦٽيل سوئر ڪتن جي گهيري ۾ آهي. وڙهي وڙهي رتوڇاڻ ٿي پيو آهي. وڌيڪ جهيڙڻ جي قوت نه رهي اٿس. شڪاري، وڄ جهڙي، تيزيءَ سان مرونءَ جي پوئين ڇنگهن کي جهلي، پوري زور سان سٽ ڏيئي، ڪيرائي ٿو وجهيس.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”خوش رهه ڙي ڪولهي خوش رهه. گوڏو ورائي ڪتي جا پٽ، گوڏو ورائي، همراهه آيا بيٺا آهن.

گهوڙي سوار پنهنجي دلبر شڪاريءَ کي دل کولي داد ڏئي ٿو. ان گهڙيءَ پويان ايندڙ شڪارين ۽ تماشائين جو لشڪر به پهچي وڃي ٿو. هتن ۽ ڪهاڙيون، ڏنڊا ۽ ڏڦا اٿن، شڪاري پهچنديئي گوڏا ٻڌي مرونءَ تي چڙهي ٿا وڃن. هڪ محفوظ ڪرڻ جهڙو منظر آهي.

”سائين اجازت هجي ته هن شڪار جون به ڏي تصويرون ڪڍي وٺان؟“

بيشڪ. پر ٿورو ترس....“

هو گهوڙي تان لهي، ٻڌل مرونءَ جي مٿان پير رکي ارهه تڏي، هڪڙو هٿ چيلهه تي رکي، ٻئي هٿ سان ’بچ جي چوليءَ کي وٺيندي، اڳيان بيٺل همراهن کي، هٿي وجهڻ جو حڪم ڏئي ٿو.

”ها دلبر. ڪيڏ فوٽو. پر ڀهرئين ٻڌاءِ ته ڪيئن پيو لڳان؟

”سائين واه واه.“

هو مختلف زاوين کان ٻه ٽي فوٽو ڪڍي ٿو.

”پلا اهي فوٽو ملندا ڪڏهن؟“

”اوهين بي فڪر ٿيو، ملي ويندا“

جان ڇڏائي ٿو. شڪاري مرونءَ جا اڳيان پويان پير ٻڌي، ڳهٽي قابو ٿا ڪن. پوءِ ڪهاڙيءَ جي پاهي سان سنڌس واڇن مان نڪتل ”وج“ پڇن ٿا، ته جيئن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪتن کي نقصان نہ پهچائي سگهي. مرونءَ جي وات مان رت پچڪاريون ڇٽي نڪري پيو. سندس ڇيڙون ڌرتيءَ کي ڌوڏي، اپ کي ٿيون ڏارين ـ هن کي ڪنبڻي وٺيو ٿي وڃي. ساه مٺ ۾ اچيو وڃيس. ڏڪندي ڏڪندي آخري سوال پڇي ٿو.

”هاڻي هن کي ڇا ڪندؤ؟“

هي وڏي حرامي شيءِ آهي پاڻو .... هفتي کن کان اسان جي جُوءِ ۾ ڦريو پئي. ٽر جي خفتين حيلا ڪري ڇڏيا، پر ڪتا ڦٿائي ويهي رهيا صدقي وڃا رب جي نانءُ تان، جو سوپ وري بہ اسان کي ڏنائين؛ جو ڪنيو پيا وڃونس پنهنجي ڳوٺ. اتي ميڙيءَ سان پڌي ڪتا ڇڏينداسونس، ڏاڍو مزو ٿيندو. هلي ڏس تہ سهي.“

”مهرباني .... مون کي ضروري ڪم سان نڪرڻو وڃڻو آهي. نہ تہ هلان ها.“

شڪاري، مرونءَ کي ٽنگن وچان ڪاٺي ڏيئي، ڏنگوڏالي ڪري، ڪلهن تي کڻي روانا ٿين ٿا. هڪ دفعو وري ڪئمرا کولي، اهو منظر محفوظ ڪري ٿو.

”دلبر ڦوٽن واري ڳالهہ نہ وسارجانءِ.“

”فڪر نہ ڪريو.“

هو پنهنجو گس وٺي ٿو .... وڏيرڪي فطرت جو عجيب تاثر ورتو اٿس. ڪلهہ بہ اچيس پئي تہ روڙهہ بہ اچيس پيو. اهڙن واقعن بابت تہ هن پڌوڻي ڪونہ هو. سوچيو بہ نہ هئائين تہ تهذيب کان اڳ واري دور جون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کي حرڪتون، ويهين صديءَ جي سائنسي دور ۾ به سنڌ جي سر زمين تي ڏسي سگهندو. ”مروان موت، ملوڪان شڪار“ جو مطلب اجهو هينئر سمجهي سگهيو آهي ....

هلندي هلندي واهه جي ريگوليٽر تي اچي پهتو آهي .... پاڻيءَ جو ڌڌڪو ائين پيو پاسي، ڄڻ ڪيترائي سپر سانڊ جهاز هڪ ئي وقت پرواز تي هجن ....!! ننڍن واهن ۽ شاخن کي پاڻي ڏيڻ خاطر، وڏا لوهي دروازا لڳائي، وهڪري کي روڪي، پاڻي مٿي چاڙهيو ويو آهي. ان ڪري پل تي بيهي ڏسجي ٿو ته درن کان پويان، پاڻي پيرن کي پيو ڇهي ۽ اڳيان، ڄڻ اونهي کوهه جي تري ۾ پيو وهي .... پاڻي، سوڙهن دروازن مان پوري زور سان نڪري، سامهون پٿرائين تري سان ٽڪرائجي، پڇيل ڪپهه جي پڙين جيان مٿي اڇلجي پيو. ٿورو پرتي بيهي ڏسجي ٿو ته، ائين ٿو لڳي، ڄڻ اونهي پاتال ۾ ڪير جهڙيون رڙيون پيون نڪرن!

درن مان زور سان نڪرندڙ پاڻيءَ جو زور گهٽائڻ لاءِ، ڇتن پرائن دروازن کان ٿورو اوپر طرف، ٻيا نوان دروازا لڳائي، هڪ ننڍڙي ڇتمل جي صورت ۾ پاڻيءَ کي ورهايو ويو آهي، جيڪو پل کان ٿورو اڳتي اچي، وري اصل واهه ۾ شامل ٿئي ٿو. اهڙيءَ طرح نون ۽ پرائن درن جي وچ ۾ هڪ بيضوي قسم جي ننڍڙي بيٽاري ٺهي پئي آهي، جنهن جي وچ ۾ ارجن جو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڳهاڙو وڻ ۽ سيمنٽ جو ڍهيل چانورو آهي، جتي ٿڪل
مسافر ويهي ساهي پٽيندا آهن .... هو به ڪي گهڙيون
ان وڻ هيٺ ويهي ٿو رهي. چوطرف ڦهليل ساڻي چپر،
جهومندڙ گل، ٻوٽا ۽ پاڻيءَ جو دل ڏاريندڙ ٽڏڪو....
سچ پچ، اها پنهنجي نوعيت جي نهايت ڏسـي وڻندڙ ۽
انوکي تفريح گاهه آهي .... هو ڪئمرا ۾ نئون رول وجهي
من موهيندڙ نظارن کي قابو ڪري ٿو چڙهي ....

ڪئمرا ڳچي ۾ لڙڪائي، ڪناري تي ويهي، هڪ
سان ٿڌڙو ٿڌڙو ميرانجهڙو پاڻي پيئي، هانءَ ٺاري ٿو.
ڊگهو ساهه کڻي چوڌاري نهاري ٿو. ڪاٻي طرف ميٺوڙي
رنگ جون سرڪاري عمارتون نظر اچن ٿيون، جن ۾
ڪيس ڪائي ڪشش نظر نٿي اچي. ساڄي ڪناري تي
ڪکائين جهوپڙي نظر اچيس ٿي. اوڏانهن ٿو وڃي ....
ڪچي ڳوٺائي هوٽل – خوشين ڀريا ٽهڪڙا، چرچا ڀوڳ
سيلن تي وڄندڙ ٽيپ رڪارڊر تي جلال چانڊئي جي
ڪيسٽ لڳل. سامهون ٽالهين جي راحت ڏيندڙ ٿڌڙي
ڇانوَ، پاڻيءَ جي ڳهالي ڇڻڪار ٿيل. ڪاوڙ ۽ ڪروڌ
ڪان ڏور، خلوص ۽ محبت ڀريو ماحول .... ويٺل مڙس
اٿي، هن کي ڪيڪارين ٿا. ۽ هو مٽيءَ جي ڍهيل
دڪيءَ تي وڇايل ڳوڻ تي ٻين سان گڏ ويهي ٿو رهي....
ڪڙڪ ڪير پتي چانهن سان گڏ، همراهن جي ڪچهريءَ
مان به مزو وٺي پيو .... اوچتو هڪڙي جيپ اچي سامهون
بيهي ٿي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”پوليس .... !!!“

ڪو ڀڙڪي ٿو. ويٺلن جي منهن تي ڇڻ هيڊ هارجي وڃي ٿي. جيڪو جتي آهي، اتي ئي پٿرائجي وڃي ٿو. ٿاڻي ۾ پيريل ۽ سپاهي اندر اچن ٿا. ڪلهن تي رائيفلون هٿن ۾ نيٽ اٿن. هڪڙو سپاهي اڳتي وڌي ٽيپ رڪارڊر کي بند ٿو ڪري. پيو منهن ۾ گهنڊ وجهي آڪڙ مان پڇي ٿو:

”اڙي ڇو ويٺا آهيو؟“

جواب ڪوئي نٿو ڏيئي سگهي. گونگن وانگر دوڙا پيا ڏسن پيا.

”اڙي وات ۾ مگ اٿو؟ ڇا جو ڳالهايو نٿا .... ڇو ويٺا آهيو؟“

”سائين، سائين هوٽل آهي ڳوٺ جي. چانهن ....“

”چانهن جا سڪا. مڇون وڏيون، موريءَ جي منهن ۾ پاڻاريدار ٽيو ويٺا آهيو ته ڪو ڪاڙڪو لنگهي ته مال وٺونس. اسان کي ڇڻ خبرئي ڪانهي اوهان جي پرڪارن جي .... هلو، صاب ٿو سڏيو، جيپ ۾.“

”سائين اسان جو رڪاٽ ڏسو. نه چور آهيون، نه چورن کي سڃاڻون. ڪئي هوٽل واري کان پڇو....“

هوٽل وارو وري ڪهڙو چڱو مڙس آهي. شرارت جو منڍئي اهو آهي. سڄو ڏينهن چورن کي نياپا پيو پڄائي .... اڙي هشيار ٿي اڳتي لاءِ. متان ڪنهن لوفر لنگ کي ويهاريو ٿئي. نه ته تون به اندر هوندين.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هن کي ڏسي هڪ سپاهي، هوٽل واري کان راز دارانا انداز ۾ ٿورو آهستي پڇيو ته:

”هي ڪير ويهاريو ويٺو آهين؟“

”واڻهڙو آهي سائين. چانهن پيئڻ ويٺو آهي.“

”ڏسجئين، متان ڪو شهري ڊاڙيل نه هجي .... ! اڄ اوهين اچا بيٺا آهيو. چڙهو نه جيپ ۾ ....“

”چو چڙهون، اسان ڏوهه ڪهڙو ڪيو؟“

”ڏوهه جا پٽ .... سوير کان وٺي توهان هڪڙوئي بڪواس پيو ڪريو. ماٺ نٿي اچئي پيئين وانگر. ليڊري پيو ڏيکاريو. هان .... سڌو ٿي، چڙهه گاڏيءَ ۾.“

سپاهي لاڳيتا ٻه ٽي نيٽ پٺن تي وهائي ته ڪيڏيس. ٻئي سپاهي ڌڪي، کيس گاڏيءَ ۾ ٻين سان گڏ ويهارين ٿا. جيپ ڊوڙ اڏائيندي گم ٿي وڃي ٿي ....

هوٽل ۾ موت جهڙي ماٺ ڇانئجي وڃي ٿي، جيڪا هن کي ڏاڍي ڀيانڪ لڳي ٿي. ڳالهائي ٿو:

”ڀائو بنا ڪنهن ڏوه جي پوليس ڪيئن ٿي ٻڌي سگهي. ڪو چوڻ وارو ئي ڪونهي ....!“

”صاب ڪير چوي. جيڪو ٿو ڪڇي، سوچڙا ٿو کائي. سو مٺي ٻه ماٺ، ته مٺي ٻه ماٺ .... تنهنجو پيءُ پڇين نه ڪو شهري ڊاڙيل نه ڪونهي ....“

”مون ٻڌو پئي. چڱو ٿئي ها جو هنن جو صاحب مون کي ٻه گهرائي ها .... مان گزيٽيڊ آفيسر آهيان. هنن جو صاحب ته مون کان گهٽ نڍو عملدار آهي.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”اسان اڻ پڙهيلن کي کهڙي خبر ته ڪير نديو، ڪير وڏو .... اسان لاءِ ته جيڪو پتلونگ پائي اچي ٿو، آفيسر آهي.“

”هائي همٿ جو ڇا ٿيندو. پوليس نه تڪليف ڏيندن ....“

”تڪليف ڪهڙي ڏيندن، ويهاري ڇڏيندن ڇپر تي، جان گهوڙن لاءِ ڪتر هٽائيندن .... شام جو وڏيرو ويندو ٿاڻي تي، چورن ڪان سؤ سؤ وٺي پوليس کي ڏيئي، ڇڏائي ايندن. پوليس به خوش، ته چورا به خوش.“

”اُئين هوند نه ٿئي، پر ٿورو شعور جي ڪمي آهي .... هينئر اوهان ڏٺو ته ڇٿن همراهن مان رڳو هڪڙي ڳالهائڻ جي همت ڪئي. پر جڏهن نه چارئي ڇٽا گڏجي ڳالهائڻ جهڙا ٿيندا، تڏهن پوليس کين هروڀرو پڪڙي نه سگهندي.“

”صاب خدا تنهنجي ڳالهه اگهائي. شل سگهوئي اهو وقت اچي.“

”اچي ويندو ڪڏهن نه ڪڏهن .... هي زمين ڏاڍي قربائتي آهي. ماڻهو محبت وارا آهن. هتي هوند سڪ ۽ سڪون هٿ گهرجي. پر الائي ڇو، ڪي ماڻهو هت ڌوڙي سڪون کي تباهه ڪرڻ لاءِ ٻيٺا آهن. شايد ڏقيڙ ۾ ئي ڪو مفاد اٿن ....“

هو چانهن جا ڍوڪڙ ڏئي ٿو، پر هوٽل وارو ڪانئس نٿو وٺي. گهڻو زور ڀرڻ تي به نٿو وٺي .... هو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سندس ڏورو مڃي، ٻاهر نڪري، سوچي ٿو تہ آخر ڇا ڪري. ڪيڏانهن وڃي. ڪٿي هوندو سڪون؟ حاجيءَ جا لفظ ڪنن ۾ ٻرنس ٿا "جنهن مانءَ سک جو ٽون گهورو آهين، ڪنهن مقام ۾ هجي تہ هجي باقي...." بس، چپ چاپ هلي پيو. ٻنا اتساهہ جي. شايد .... شايد، اندر ۾ هڪ اڻ لکي خواهش جنم وٺيس ٿي. ڪو ماڻهو ملي وڃيس تہ پوڇي ٿي ورڻ جو ڳس ٻچي .... *

ويچارو انسان ....!

ڪافي وقت بس جو انتظار ڪيائين، پر ڪا بہ مناسب بس نظر نہ آيس. هڪ ٻہ بسون آيون بہ ته، ايڏيون تہ ڀريل، جو ويهڻ تہ پري ٿيو، بيهڻ جي جاءِ بہ ڪانہ هجين. هوندن بسن ۾ بيهڻ، يا فوٽ بورڊ تي لڙڪڻ هن جي لاءِ ڪو مسئلو ڪونهي، پر اڄ رڳو ان ڪري لنوائي پيو، جو پڳهار ملي اٿس، ڪپڙو 'پرتو' اٿس. ڊچي ٿو تہ بس جي پيڙ ۾ متان ڪنهن "بشني ءَ" جي ور نہ چڙهي وڃي — نيٺ لاچار ٿي ٽيڪسيءَ ۾ چڙهي ٿو.

پوئين سيٽ تي اٿين آهلجي پيو آهي، ڄڻ ٽيڪسيءَ ۾ نہ، ذاتي گاڏيءَ ۾ ويٺو هجي! اهڙي شان ۽ نٺ سان ويهندي، هن رڳو انهن سرمائيدارن ۽ سيٺين کي ڏٺو هو، جيڪي منگهو پير روڊ تان "سائيٽ" واري علائقي ڏانهن ويندا هئا. سوچي ٿو: جڏهن سيڪنڊ هينڊ ڊاٽسن ٽيڪسيءَ ۾ ويهندي هن جي اها حالت آهي. تہ انهن جي حالت ڪهڙي هوندي، جيڪي پنهنجين مرسيڊيز ۽ امپالائن ۾ گهمندا آهن....!

پئسي کي طاقت آهي. هوندو آهي، تہ من وڏيہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وڃي. هن جوڻي ڪٽي مثال وٺجي. وچٿو صدر ڏانهن اٿس، جنهن لاءِ اسلاميه ڪاليج ڪان ٿيندو، جناح واري مقام کان ڦري، بندر روڊ وارو رستوڻي مناسب آهي. پر هي ڊرائيور کي هرو ڀرو "شهيد ملت" روڊ کان ٿي، ٻرگ روڊ ڏانهن هلڻ لاءِ چوي ٿو....

ڪيسي مان نوٽ ڪڍي ائين ڳڻي ٿو، جڻ ايترا نوٽ اڳي ڪڏهن به نه مليا هجنس. لاشعوري طور چپن تي مرڪ تري ٿي اچيس (خوشحاليءَ جو احساس) ساڍا اٺ سؤ روپيا ماهوار معنيٰ، ٻارهن مهينن ۾ ڏهن هزارن کان به وڌيڪ آمدني. ۽ اهي ڏهه هزار، گذريل ڏن سالن کان لاڳيتو ڪمائيندو رهيو آهه، جنهن جي تصديق رکو سندس "پي سلپس" مان ٿئي ٿي. ورنه ڪيس سچ ۾ ڏسي نٿو اچي ته ڪو هن ايترا ڏوڪڙ ڪمايا به هوندا!

سچ ۾ اچيس به نه ڪيئن. ايترو ڪمائڻ جي باوجود، هڪ عام قسم جو ڪنگلوڻي نه رهيو آهي. اها ڪنگلائپ هر مهيني جي پهرين هفتي کان پوءِ، آهستي آهستي شروع ٿئي ٿي. ۽ مهيني جي ڏيهين تاريخ تي عروج تي پهچي وڃي ٿي. جي بد قسمتيءَ سان "٣١" جو ڀيچ نه ڳنڍيل آهي، ته اهو ڀيچ ڪيس نحوست جو "پڇڙ تارو" اڳندو آهي. ان ڏينهن گهٽو ڪري نيرن نصيب نه ٿيندي اٿس. نه رکو نيرن، ڪڏهن ته بس جو ڀاڙو به نه بچندو اٿس! لڳ ڀڳ ٽن ميلن جو پنڌ ڪري جڏهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آفيس ۾ چڙهندو آهي، ته ڪرسيءَ تي ويهندي ائين لڳندو اٿس، ڄڻ ڪنهن ڊگهي بيماريءَ کان پوءِ غسل صحت ڪري اٿيو هجي ....!

آخر ايترا ڏوڪڙ، ايترو جلد وڃن ڪيڏانهن ٿا؟ اهو سوال هر مهيني پگهار ”ورهائڻ“ کان پوءِ سندس اڳيان اچي بيهي ٿو، ۽ هو ڪاغذ ۽ قلم کڻي، ان جو جواب ڳولڻ ۾ جنبي ويندو آهي: ماءُ پيءُ لاءِ دوائن جا بنڊل، ڇهن ڀائرن ۽ ٻن ڀينرن لاءِ ڪپڙا، چمپلون، اسڪول جا ڪتاب، ڪاپيون ۽ خرچيون، مڱيندي ءَ لاءِ ڪپڙا، سينڊل، سڳيون ڦڻيون. ڪجل مساڳ، سرخي پائوڊر ۽ ٻن سو ڪڙين جو خرچ، گهرجي دال روٽيءَ جو خرچ، خود سندس خرچ: جاءِ جي مسواڙ، بجليءَ جو بل، ڌوٻيءَ جو بل، چانهن ۽ سگريٽن جو خرچ، پاڙي پتي جو خرچ– خير سان پگهار ته ورهائجيو وڃيس، پاڻ ڪڏهن نه سؤ سوا جو قرضي به ٿيو پوي ۽ باقي مهينو گهلڻ لاءِ لهجي سان ڄڻ جهاد ٿو ڪرڻو پويس. هڪڙو ڪمائڻ وارو، ڏهه کائڻ وارا، پوري ٿئي ته ڪيئن ٿئي ....

ڏينهن رات گهاڻي جي ڏاند وانگر ڦهندو رهيو آهي ڏوڪڙن لاءِ پنهنجو پيٽ ماري، خواهشن جو گلو دٻائي دنيا جي رونقن کان منهن موڙي، گهر وارن جي پورت ڪرڻ جي ڪوشش ڪئي اٿس، تڏهن به اٿس ڪو مانُ نِ وٽ قدر؟ ڪڏهن ائين به چيو اٿن ته ” هيتريون شيون،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هيترا ڏوڪڙ ڏنين ٿو، جس هجيئي ... پئسن جي حساب ڪتاب مهل، پئس جو منهن ته ڪيئن نه ڏاڍون ٿي ويندو آهي ... ڏڪ نٿو هڻيس، باقي ٻوڏيون وڏي وات ۾ ٿو ڏئيس ته، "عشق ٿو ڪرين، رن کي ٿو کارائين، ٻچڙو ٿيو آهين!"

هي پيءُ آهي. پٽ سان ٿو ڳالهائي ....! ڏوهه نهين کي ٿو ڏجي، پر ايمانداريءَ سان ڏسجي ته وڏن جا به رنگ لٿا پيا آهن. رڳو ڪپڙن ڍڪيو اٿن - سوچڻ جهڙي ڳالهه آهي، هڪ ته هو سندس عيال کي ڪمائي کارائي مٿان وري ٿڪ ٻڌجو به سهي! آخر ڇو ....؟

ٿدو ٿورو وري اهو ته "ٿوڪي مڱايو اٿئون." واه جو مڱايو اٿن .... تڏ جهڙي جيتامڙي وڏي ٿيندي، سانڍبي، تيستائين ته هو پوڙهو به ٿي ويندو، ڏند ڏاڙهون به پيچي پوندس. تنهن کان پوءِ پرڻبو. ڪنوار مائٽيندو، وياهُ ڪندو، گنج ٿي ويندا ....

ان ۾ به شايد ڪا سياست آهي. شايد ڇو، ظاهر ظهور سياست آهي ته ڏهن سالن تائين نڪا ڇوري سانڍجي، نڪا شادي ٿئي ته جيئن مائٽ سندس ڪمائي آرام سان کائيندا رهن - پر ڇو کارائي پنهنجي ڪمائي؟ لاچار ڪهڙو پيو اٿس؟؟ جڏهن هن جي خلوص جي مجوتي ٿي ڪانهي، ته پوءِ ڇو ويهي ڏينگرن تي اٽو هاريندو رهي ....؟

هڪ دفعو وري نوٽن کي ڏسي ٿو. اٺ سؤ پنجاه

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

روپيا، جيڪي مڪمل طور هن جا آهن. جن ۾ ٻئي ڪنهن جو به، ڪوبه حصو ڪونهي ــــ انهن نوٽن تي ڪيس مڪمل اختيار آهي. چاهي ته ڦاڙي ڦٽو ڪري ڇڏي. چاهي ته بهترين ڪپڙن جا ٻه ٽي جوڙا ٺهرائي لئه ڪري، ۽ چاهي ته .... چاهي ته ....

”فليٽ ڪلب“ تي نظر پوندي ٽي هٽ ڪٽي ڊرائيور جي: ڪلهي تي رکي ٿو، ۽ ڊرائيور پاسي تي ڪري گاڏي بيهاري ٿو ــــ هو ڪيسي مان سمورا پئسا ڪڍي، انهن مان ڏهين ڏهين وارا ٽي ڪڍي، ايڏي لاغرضائيءَ سان ڊرائيور کي ڏئي ٿو، ڄڻ اهو بل هنجي لاءِ ڪا اهميت ئي ڪونه ٿو رکي... باقي ڏوڪڙ وٺڻ جو انتظار ڪرڻ ڪان سواءِ، آڪڙ مان سيٽجي، ويهين گريڊ جي ڪاموري جيان تڙيل تڪيل وڪون کڻندو فوٽ پاٿ تي چڙهي بيهي ٿو. ۽ ٻئي هٿ چيلهه تي رکي، کي گهڙيون چارئي طرف اٿين نهاريندو رهي ٿو. ڄڻ ماحول جو جائزو وٺندو هجي.... هر طرف وٽ وٽان لڳي پئي آهي. لاريون، موٽرون، رڪشائون، ماڻهو. هر ڪنهن کي پنهنجي لڳي پئي آهي. هر ڪوئي ڇڙي پڙي پيو. بلڪ پيچي ڊڪي پيو. رکو هوئي آهي، جو بنا ڪنهن ڇر پر جي هڪ ئي جاءِ تي بت بڻيو بيٺو آهي. لاشعوري طور سندس هٿ، کيسي ڏانهن کڄي ٿو وڃي. ياد ٿو پويس ته، اٺ سؤ پنجاهه مان ڏيهه روپيا گهٽجي ويا اٿس. جيڪي ٽيڪسيءَ واري کي ڏنائين ــــ

ڏوڪڙ کي جٺاهُ ڪونهي. هر لمحي، هر ساعت هٿن مان ٻاڦ وانگر ڏمندو ٿو وڃي. ۽ شايد ٻنا ڪنهن ڪارج جي ڏي هن جا هٿ خالي ٿي ويندا ....

پر هو ٽيڪسيءَ ۾ چڙهيو ڇو؟ هرو ڀرو ٽيهه روپيا زيان ڪري وڃائين. ان ڪان اڌ جيتري رقم ۾ رڪشا ۾ به اچي پئي سگهيو. ۽ جي ٽيڪسيءَ ۾ چڙهيو ئي هو ته پوءِ "فليٽ" وٽ ئي ڇو لٿو آهي. ايلفيءَ ۾ به لهي پئي سگهيو. بوهري بازار يا ڪريم سينٽر وٽ به لهي پئي سگهيو، جتي پيو نه، ته به مفت ۾ لقاءَ ته ڏسي ٿي سگهيو. هتي آهي ئي ڇا، سواءِ ٽريفڪ جي هنگامي ۽ دونهين جي...

ڪي گهڙيون بيهي ڪان پوءِ، ٻنا ڪنهن رٿا جي اتان چري ٿو، ۽ موڪن وانگر ڳاڙيون، ماڻهن ۽ جاين کي ڏسندي، هلندي، بيهندي، ايلفيءَ جي چوواٽي تي اچي بيهي ٿو. بازار ۾ هر طرف رنگين لباسن جا ٽجلا آهن. هوش مان ڪيندڙ سينٽن جي خوشبوءِ ڦهليل آهي. ڪونجن جيان ٽوليون ۽ قطارون ڪري دوڪانن تي چڙهندڙ ۽ لهندڙ حسينائون، هلندي، بيهندي، ھڪٻئي کي ٽونٽيون هڻندي، مترنم ٽهڪڙا ڏيندي، هن جهڙن جي دلين تي مڱ ڏريندي، اڳتي وڌيو وڃن — حسن ۾ به عجيب ويراڳي آهي، ڇا ڏسي، ڇا ڏسجي. ڪٿي شيمپو ڪيل، ڊراءِ لڳل، ريشم جيان لهرائيندڙ ڊگها وار، ته ڪٿي ڪلهن تائين ڪٽيل، بيبي اسٽائل وار

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نيل پالش لڳل هئن ۽ پيرن جون سنهڙيون سنهڙيون، نازڪ نازڪ، چمڙي جهڙيون آڱريون، ڪنهن جي نفيس پاپڙين ۾ پاتل، ڪپڙن سان ميچ ڪندڙ ٽاپس، گلاب جي اڌ ٽڙيل مکڙيءَ جهڙا موهيندڙ چپ، آيون جسمن جي پريل پريل هيس مٿان ڪنڪتايون ڪندڙ ريشمي لباس، نوڪدار برِيڊ-زرس ۾ گهٽيل گهٽيل ڇاتيون!

ڇا ته ڪشش آ هڪ هڪ انگ ۾....! پوءِ جي ڪنهن جي دل سٽ کائي ته ان جو ڏوهه ئي ڪهڙو؟ خدا به حسن ماڻڻ لاءِ ئي ته خلقيو آهي — اهي اپسرائون فطري جذبن ۽ خواهشن کان وانجهيل، شوڪيسن ۾ پيل ڊيڪوريشن پيسز جيان بي حس ته نه هونديون. سمارٽ مردن کي ڏسي انهن جي جسمن ۾ به ڪنڪتايون ٿينديون ته هونديون. فطري خواهش کان مجبور ٿي ڪنهن جي هنج ۾ ڪرنديون ته هونديون.... خير، ڪجهه به ڪن، پر هن کي ته لفٽ نه ڪرائينديون. هن وٽ آهي ئي ڇا. نه مهانڊي ۾ ڪشش، نه ڪيسي ۾ کڙڪو.... نه نه. اڄ ته ڪيسو ڀرتو اٿس. ۽ جڏهن ڪيسي ۾ کڙڪو هجي، مهانڊي کي ڪير ٿو پڇي — مطلبي....

ڪو خيال ايندي ئي، منهن ڦيرائي ٿو ڇڏي. ڪي گهڙيون بيهڻ بعد وري اڳتي وڌي ٿو. ۽ زينب مارڪيٽ جي ڪنڊ کان، ساڄي هٿ تي مڙي، ”عبدالله هارون“ روڊ تي اچي ٿو. هلندي هلندي هڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مشهور هوٽل جي سامهون بيهي ٿـو رهـي. اپ کي
ڇهنڊڙ هوٽل کي حسرت وچان ڏسي ٿـو. هوٽـل جي
ڇاڙهين تان هيڪڙ ٻيڪڙ ماڻهن جي اچ وڃ لڳي پئي
آهي. هڪ پـرڏيهي جوڙو، وچڙنـدڙ وچڙندڙ قدمن سان
ڇاڙهين تـان هيٺ لهـي ٿـو . ۽ ساڳئي لمحي ڪجهه
شوخ ڇوڪرين جي ٽولي، ڪلندي، مرڪندي، خوشبوئن
سان ماحول کي واسيندي، ساڳين ڇاڙهين تان مٿي وڃڻ
لڳي ٿي.

هو سوچن جي وهڪري ۾ لڙهندو ٿو وڃي .... پئي
لمحي هڪ عمر ڇڙهيل وڏيرو ٽائيپ سنڌي هڪ ماڊرن
ڇوڪريءَ سان گڏ، پنهنجيءَ ڪار مان لهي، ڇاپين جو
ڇڳو آ گرين ٿي گهمائيندي، هوٽل ۾ وڃي ٿو. هو ٽڌو
شوڪارو ڀري، نہ چاهيندي بہ اتان وڃڻ لڳي ٿو. سوچي
ٿو: آخر هڪ مدي خارج مـڙهہ کي ڪهڙو حق ٿـو
پڄي تہ گلاب جي اڌ ٽڙيل مکڙيءَ کي لوڙي ۽ لُٽي!'
پر اهو مدي خارج مڙهہ جو ڪمال ناهي. ڪمال آهي
ڳاڙهن ساون نوٽن جو ....!! پئسو حسن کي ماڻي ٿو. هر
دؤر ۾ ائين ٿيندو رهيو آهي ، ۽ ٿيندو رهندو. .... پئسو
نہ اڄ هن وٽ بہ آهي. تہ ڇا هو بہ اهڙو حسن ماڻي
سگهي ٿو؟ ڇو نہ ـــ پر مسئلو آهي شڪار ڦاسائي آڻڻ
جو ، جيڪو هن جي وس ۾ ناهي. هو پنهنجين سمورين
ڪوشش ۽ صلاحيتن کان ڪم وٺندي بہ شڪاري ٿي
نٿو سگهي ـــ پـر اهو هرو ڀرو ضروري بہ ڪونهي تہ

ڪنهن ’پکيءَ‘ کي حاصل ڪرڻ خاطر، ڦاندا ۽ ڪوڙڪيون ڪڍي شڪاري ٿيڻو پوي.... پئسي سان پکي ته ڇا، الائي ”ڇا ڇا“ ملي وڃي. ۽ .... ۽ هو.... اڄ پئسو خرچڻ جي موڊ ۾ آهي. بس .... بس، ٿورو گهمي ڦري، منهن اونداهي مهل هوٽل جو رخ ڪندو، ۽ .... ۽ پوءِ ڪمرو بڪ ڪرائي .... پکي گهرائي .... عياشي ڪندو .... !!

عياشيءَ جو رگهو تصور به ڪيڏو نه وڻندڙ آهي.... ڪنهن عاليشان هوٽل جو نويڪلو ڪمرو، سوسائٽيءَ جي الٽرا ماڊرن ڇوڪري پاسي ۾، ڪڪڙ جون پڳهل رانون ۽ وسڪيءَ جون بوتلون .... پر وسڪي اڄ ڪلهه ملي نه سگهندي. پابندي لڳل آهي.... خير، هاڻي صفا اڻين به ڪونهي جو ملي ئي نه. ههڙن هوٽلن جي اسٽورن ۾ غير ملڪين ۽ غير مسلمانن لاءِ رکيل هوندي آهي، اتان هن کي به ملي سگهي ٿي. رگهو پئسا ڀيڻا ڏيڻا پوندس. ۽ پئسو ته اڄ هن لاءِ ڪو مسئلو ئي ڪونهي. ساڍا اٺ سؤ، نه پر اٺ سؤ ويهه روپيا اٿس، ڪو مذاق ڪونهي. ايتريءَ رقم ۾ وسڪي، ڇوڪري، ڪمرو ۽ ڪاڏو افورڊ ڪري سگهي ٿو.

هوٽل جي ويل فرنشڊ ۽ ڊيڪوريٽيڊ روم ۾، فوم جي ڊبل بيڊ تي ٻڪ ۾ ڦاٽل سهڻي، سمارٽ ۽ چارمنگ ڇوڪري، پڙڪيلا ڪپڙا پاتل اپسرا، مون ڊراپس، چارلي پروفيسي، بروٽ يا ايوننگ ان پئرس جي خوشبوءِ ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

واسيل وقتي محبوبـان خوابن جي شهزاديءَ ني هڪ مخصوص ۽ خريد ڪيل وقت لاءِ ڪيس مڪمل اختيار هوندو ... ٽيوب لائيٽن جي مٺي مٺي روشنيءَ ۾ ڪيس ”نيوڊ“ ڪري، چٽائي چٽائي ڏيندو هٿن ۽ آڱرين سان سندس جسم ۽ جسم جي خاص حصن کي ڇهي ڇهي ڏسندو. ڊريسنگ ٽيبل جي فل سائيز مرر جي سامهون، پاڻ سان گڏ بيهاري ڏسندو.

اپوزٽ سيڪس جي جوان ۽ نيوڊ جسم کي به پنهنجو حسن هوندو. ماڻهو ته ڏسندا به هوندا، وڏي ڳالهه آهي. آهي نه، هئي. هينئر ٽوريءَ دير ڪان پوءِ هو اهي سموريون اڻ ڏٺل شيون ڏسي وٺندو، جيڪي رڳو پنهنجي ڪنگلاڻپ جي ڪري اڃا تائين ڏسي نه سگهيو هو.

اپوزٽ سيڪس به عجيب شيءِ آهي. ڪن کي ته بلوغت کان اڳ ئي اڻ ڳهرڻي ماڻهو وڃي. هو ان چمار ۾ ئي ان کي ڏسيو، مائيو، دل پريو ويٺا هوندا آهن. ۽ ڪن کي ته ٻڍنڊز جوانيءَ ۾ به نصيب نٿي ٿئي. ۽ پوءِ جنسي چٽڪائيءَ کي ٺارڻ جا ذريعا ڳوليندا وتن. ڪڏهن چرس، مينڊريڪس، ڊائزاپام، ويليم ۽ ٻين ٽرنڪيو لائيزرس جو سهارو وٺي، پاڻ وسارڻ جي ڪوشش ڪندا آهن، ته ڪڏهن بنگلن ۾ ٿانو ملينڊز ”ماسين“ ۽ ”پنڪيائين“ پويان ٿاٻا کائيندا آهن.

۽ .... ۽ جي بنهه پينگ آهي ته پوءِ بات روم ۾ ئي....!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سپ پئسي جو چڪر آهي. پئسو هڙ ۾ هجي، ته ڪنهن رنن پنيان ڏوڙ پائڻ ته ڇا، خود شاديءَ جي به ضرورت نه پوي. ائين ئي پؤنرن وانگر مختلف گلن جو واس وٺبو رهجي. ڪڏهن ڪلبن ۾ ته ڪڏهن هوٽلن ۾. ڪڏهن ڪٿي ته ڪڏهن ڪٿي. روز نوان گل، نيون مکڙيون. نوان بسترا، نوان جسم. انجوائمنٽ جا نوان نوان طريقا، نوان نوان نمونا. نه ٻار جو خوف، نه پالڻ جو ڪٽراڪپ، نه وري آتي ۽ لٿي جو فڪر — شاديءَ ۾ اهڙا مزا ڏوڙ هوندا....!!

پر... پر نه — اهو ممڪن هجي ها ته پوءِ ڪو به سرمائيدار شادي ڪري، گهريتڙي عورت گهر ۾ نه ويهاري ها... پنهنجو پاڻ کي شاديءَ جي بندڻن ۾ جڪڙي، انيڪ ذميواريون نه کڻي ها.... هن جي سوچ سواءِ هڪ وڏندڙ خيال جي ڪجهه ناهي. ان خيال کي ڪو جتاءُ ڪونهي. ڇڻ پاڻيءَ تي ڦوٽو آهي — زندگيءَ بابت هميشه سنجيدگيءَ سان سوچڻ گهرجي، جذباتي انداز ۾ نه. مثلاً: ڇوڪري، جيڪا هوٽل جي ڪمري ۾ هن کي پيش ڪئي ويندي، ”ورجن“ ته نه هوندي. ” ڪال گرل“ ئي ته هوندي. ڪاڙهن ساون نوٽن تي ڪلاڪن جي حساب سان جسم وڪڻندڙ ٽيڪسي. هر هڪ گراهڪ آڏو لٿا لاهي ليٽي پوندڙ وڻش! سيٺين ۽ سرمائيدارن هٿان نپوڙيل، چيچاڙيل جسم، چوسيل، چوپيل ۽ چباڙيل چپ، ڳوهيل، مروڙيل،

ڦلهڙيون ڇاتيون ، بدن مان مختلف ڇپن ، ڏندن ، ڇنن ۽ ڪوڙهيل جسمن جي گنديل بدبوءِ جا اٿندڙ ڀپڪا — رڳو ڊرائي ڪلين ٿيل ڪپڙا ڏي ته ڏسڻ جهڙا هوندا. انهن ۾ اندر ته ڇڻ ، فرج ۾ پاروٺو ۽ سڙيل گوشت سانديل هوندو ....!! ڪونه وڻندس اهڙو لٿيل ۽ اوپاريل جسم. ڪرهت ٿي اچيس، هاڻ ڪڇو ٿو ٿئيس. نه گهرجيس اهڙي محبت . نه کپيس اهڙو پيار .... پنهنجن ڏوڪڙن جو ڪو سٺو ڪارج چاهي ٿو . اهڙو ڪارج، جنهن مان ڪنهن ضرورتمند جو ڀلو به ٿئي، ته کيس به ذهني سڪون ملي — شهر جي محتاجن کي سؤ سؤ ڪري نوٽ ورهائي ڏئي، آسودا ٿي پوندا، کيس دعائون ڏيندا .... واهيات — اهو به ڪو ڪارج آهي ! نلهي شو بازي — شهر جا محتاج، ”محتاج“ هوندي به هن کان وڌيڪ آسودا آهن. تازوئي ڪنهن اخبار ۾ پڙهيو هئائين ته ”هڪ پيڻو عورت جي جهوپڙيءَ مان ڏيڍ مڻ ريزگاري نڪتي!“ وري به اهڙن ماڻهن جي مدد ڪري! سوال ئي پيدا نٿو ٿئي .... تنهن ڪان سواءِ هن وٽ ڪهڙو قارون وارو خزانو آهي جو ورهائيندو وتي — اهي ڏوڪڙ هن جي رت ۽ پگهر جي ڪمائي آهن ، اهي پنهنجي سڪون خاطر خرچ ڪندو. پنهنجو پاڻ آرام ڏيڻ ٿي .

هو سوچن ۽ خيالن سان وڙهندو، جهرندو، ڪي فيصلا ڪندو ، وري انهن کي رد ڪندو، محبوب مارڪيٽ ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪريم سينٽر کان ٿيندو ، صدر پوسٽ آفيس وٽان ” انڊر گرائونڊ ڪراسنگ “ مان نڪري. اوڏين سينما جي سامهون، بس اسٽاپ تي اچي بيهي ٿو . سامهون سينما تي لڳل ڪنهن فلم جا واهيات پوسٽر ڪيس چيڙائين ٿا . هو لنوائي، منهن ڦيرائي. ڪا رڪشا ڳولڻ جي ڪوشش ڪري ٿو . پر صدر ۾ شام مهل رڪشا جو ملي وڃڻ به، انعامي بانڊ جي نڪرڻ برابر آهي!

ٽريفڪ جي هٺي ماري لڳي پئي آهي. چؤطرف گاڏين جو شور ۽ دونهون ڦهليل آهي. اکيون ڏکن ٿيون، ساهه گهٽجي ٿو. ماڻهن ۽ گاڏين جي پيڙ جيئن پوءِ تيئن وڌندي ٿي وڃي . هڪڙي گاڏي اچان چري ڏي مس ٿي ته چار گاڏيون ان جي جاءِ والارڻ لاءِ ڪاهيو پون، ۽ ماڻهن جو لحاظ ڪرڻ کان سواءِ، هڪ ٻئي جي پاسن مان ڏوڪينديون ٿيون اچن . هر گاڏيءَ جي اچڻ تي. هو ٿورو پوئتي هٽي، پاڻ بچائڻ جي ڪوشش ڪري ٿو ۽ هٽندي هٽندي ، فوٽ پاٿ تي لڳل ڪتابن جي هڪ اسٽال جي پاسي ۾ بيهي ٿو رهي. سندس سامهون کان هڪ ٻارڙو ، ڪافور جو رانديڪو هٿ ۾ کنيو، پنهنجيءَ جيجل جو هٿ جهليو، ماڻهن ۽ گاڏين کان پاڻ بچائيندو وڃي پيو. اوچتو سندس هٿ مان رانديڪو ڪري ٿو. ۽ ٿيڙ کائي، ٿورو پريرو وڃيو پوي. ٻارڙو ماءُ کان هٿ ڇڏائي، رانديڪو کڻڻ لاءِ ڊوڙي ٿو. هو اڃا رانديڪي تائين پهچي ڏي ٿو. ته هڪ تيز رفتار رڪشا، رانديڪي

ڪي پرزا پرزا ڪندي گذري وڃي ٿي. ماءُ ڊوڙ پائي ٻار کي هٿ کان جهلي ٿي. ۽ ٻار رانديڪي جيان ڏنل دل سان، پرزن کي ڏسندو، ماءُ پٺيان گهليو وڃي ٿو. هو سوچي ٿو: مشيني ڊوڙ ۾ انساني جذبن جي ڪائي ويليو نه رهي آهي.

هو ٻار تان نظر هٽائي، وري ٽريفڪ جي پيڙ ڏانهن ڏسي ٿو. ماڻهو، گاڏين جي هيٺان، ڏاڪڻين ۽ فوٽ بورڊن کي اٺين چنبڙندا ٿا وڃن، جيئن ما کيءَ جون مکيون ”آر“ کي....! هو هڪڙي هٿ جون ٻه آڱريون هيٺ ۾ ڦهائي، هڪڙي پير جو چنبو فوٽ بورڊ تي ڪپائي، زندگي ۽ موت جي وچ واريءَ واٽ تان لڙڪندا رهڙبا، گهليا ٿا وڃن. ڇو ڊڄن ڏسي ڪونه ٿا ــــ اهو روز جو معاملو ٿي پيو اٿن. اٺين سفر ڪندي هري ويا آهن.

سگنل جي وقفي جي ڪري، ڪن گهڙين لاءِ گاڏين جو اچڻ بند ٿي ويو آهي. موقعو غنيمت سمجهي، روڊ جي ٻنهي طرفن کان پيدل هلڻ وارن جا ٻه لشڪر هڪ ٻئي جي آمهون سامهون روڊ تي ڪاهجي ٿا پون. ۽ تڙ تڪڙ ۾ روڊ پار ڪرڻ جي ڪوشش ڪن ٿا.... سگنل جو وقفو ختم ٿيندي ئي، گاڏين جو قافلو هوڙهيائيءَ سان اٺين اڳتي ڪاهجي ٿو پوي. ڇو ساڻون جي سنڌوءَ جو بند ٽٽي پيو! پيادن جو آخري ٽولو، ٻارن جيان ڊڪندي روڊ پار ڪرڻ جي ڪوشش ڪري ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اوچتو زوردار بريڪن جا چرڙاٽ پڌجن ٿا، ماڻهن ۾ ڏاڪوڙو پئجي وڃي ٿو. چوطرف افراتفري نظر اچي ٿي اڳيان نڪتل گاڏيون تيز رفتاريءَ سان نڪري ٿيون وڃن. ۽ پوئتي رهجي ويل اتي ئي بيهي ٿيون وڃن. ماڻهن جا هشام هڪ وڏو دائرو ڏاهي روڊ تي بيهي ٿا رهن. هو سمجهي وڃي ٿو ته ڪو حادثو ٿيو آهي. پر ٿيو ڇا؟ اهو ڄاڻڻ لاءِ ٿورو اڳتي وڌي، بيٺل ماڻهن جي وٿين مان ڏسڻ جي ڪوشش ڪندي ڏڪي وڃي ٿو! ڇو ڪنهن انقلابي ڪتاب جي ڏاڙهيل تي نظر پئي هجيس....! اودي ڪاري روڊ جي وچ تي ڪنهن انسان جا ٽڪرا ٽڙيا پکڙيا پيا آهن. چوطرف ڦهليل رت جي ڇنڊڻ، ڦڙن ۽ ڏبن جي وچ ۾ پرزا پرزا ٿي ويل چمڙيءَ جون پياليون ۽ نيري رنگ جون لوهي چمڪون پيون آهن.

روپئي پويان ڏهه پئسي ڪميشن ڪمائيندڙ ڪنهن هوٽل جي ٻاهر واري ڪنڊڙ مزدور، تيز رفتار گاڏين جي ڏاڍن جو بڪ ٿي ويو. تماشو ڏسندڙن جو ميلو لڳو پيو آهي. پر انساني لاش کي روڊ تان هٽائڻ وارو ڪوئي ڪونهي. سڀ پوليس جي انتظار ۾ آهن. ماريو ڪنهن، سو ڪيڏانهن ويو، جهليو الائي نه؟ ان سان ڪنهن کي به دلچسپي ڪانهي. هرڪو اهو ڏسڻ ٿو چاهي ته ”هاڻي ڇا ٿو ٿئي؟ ڪير ٿو اڳتي وڌي، ڪير ٿو لاش جو وارث ٿئي؟“

عجيب دور آهي. انسان جي ڪا ويليو نه رهي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آهي — روڊ تي ڪتو مري ٿو، ته ان کي به ڪو نه ڪو اتان هٽايو ڇڏي. انسان لاءِ ايترو به نٿو ڪري سگهجي! آن سر ٿيڻتي ۽ اِن سيڪيورٽي انتها کي پهچي وئي آهي. ڪيڏي مهل به، ڪٿي به، ڪوبه ماڻهو مري سگهي ٿو. ماري سگهي ٿو. بي وقتو موت. اڻ گهريو اجل .... !

ڪيس لڳي ٿو ته موت هن جو پيڇو ڪري رهيو آهي. بس، هو چند گهڙين جو مهمان آهي. حياتيءَ جو دائرو تنگ ٿيندو ٿو وڃيس. موت ڪيڏي مهل به ڪيس پنهنجي چنبي ۾ گهٽي سگهي ٿو: سمجهي ٿو ته روڊ تي ڊوڙندڙ گاڏيون، ”گاڏيون“ نه، موت ۽ اجل جا ديو آهن، جيڪي بکايل گجهن ۽ آدمخورن جيان انسانن جي تلاش ۾ جهوتون هڻي رهيا آهن. ۽ ڪڏهن هو به انهن جي خوني چنبن جو شڪار ٿي ويندو ....!! ماڻهو دائرو ٺاهي ڪجهه دير تائين تماشو ڏسندا، پوءِ پوليس ايندي، سندس لاش جي ٽڪرن کي ميڙي چونڊي، پوسٽ مارٽم ڪرائي، لاوارث قرار ڏيئي، ڪنهن کڏ ۾ پوري، قصو ختم ڪري ڇڏيندي. ڇڻ هو ڇاڏوڻي ڪونه هو! — انسان جي ڪيڏي نه وار ڪاندارينڊڙ توهين آهي....!!!

ان مسئلي جو ڪو حل ڪي ڪونهي. ڪو علاج ڪي ڪونهي. ايڏانهن ته ڪنهن جو ڌيان ئي ڪونه ٿو وڃي. هن ته اهو پهريون واقعو ڏٺو آهي، وڏن شهرن ۾ ته

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهڙا واقعا روز جو معمول بڻجي چڪا آهن. ان ڪري ڏي انهن جي ڪا به دائمي اهميت نہ رهي آهي.

پر هو اڻين مرڻ نٿو چاهي. هو ان مسئلي جو ڪو حل چاهي ٿو. ڪو باعزت ۽ قابل عمل حل — ۽ .... ۽ ان جو حل هڪڙوئي ٿي سگهي ٿو: ”آپگهات ....!!!“ اهوئي ان مسئلي جو حل آهي — ڪنهن مڙهيل، اڻ گهرئي بي وقتي ۽ واهيات موت کان بهتر آهي تہ ماڻهو پنهنجو پاڻ کي هڪ باقاعدي رٿا تحت، سهڻي ۽ سولي نموني ماري. بڪواس زندگيءَ جي ذلالت پوکڻ کان بهتر ڏي ٿيندو. نہ رهي بانس، نہ وڄي بانسري. بس. اهو هن جو قطعي فيصلو آهي.

هونئن بہ ٿورو سوچجي تہ هيڏي ساري ڪائنات جي بيشمار ڪمن مان. فقط آپگهات ڏي هڪ اهڙو عمل آهي، جيڪو هر انسان جي وس ۾ آهي، ۽ جنهن جي نفعي نقصان جو ٻئي ڪنهن سان بہ تعلق ڪونهي. آپگهات ڪندڙ، ان عمل سان لاڳو، سمورين خوبين ۽ خامين پاڻ سان گڏ کڻي ويندو آهي. اهائي ان جي خاص خوبي آهي. موت جو اهوئي طريقو آهي. جنهن ۾ انسان پنهنجيءَ پسند ۽ مرضيءَ مطابق مرڻ جي وقت جاءِ ۽ ماحول جو انتخاب ڪري سگهي ٿو.

سنجها ڍاڻي، لهندڙ سج جي ميرانجهڙي روشنيءَ ۾. چوليون هڻندڙ سمونڊ جي اٿاهہ گهراين ۾ اکيون پوري ٽپي پوي، بہ ٽي غوطا کائي وڃي ترو جهلي. ڪيل ڏي

ختم ....! واهيات — ٻڏي مرڻ ته ڪو پسند جو موت آهي!_ هڪ ته ماڻهو وقت کان اڳ مري، سو به غير پسنديده موت، ته پوءِ مرڻ مان فائدو؟

نه — هن کي سوچڻ گهرجي. آرام ۽ اطمينان سان ان تي ويچار ڪرڻ گهرجي، ۽ ڪنهن چڱي نتيجي تي پهچڻ تائين، صبر کان ڪم وٺڻ گهرجي .... پر ايترو وقت رهيوئي ڪٿي آهي. هن ڪمپيوٽر ايج ۾ هر لمحي جي قيمت آهي. هر ساعت جي اهميت آهي. وقت وڃائڻ دانشمندي ناهي، هي مسئلو تيزيءَ سان حل ٿيڻ گهرجي حل ته خير ٿيو پيو آهي، رڳو ان جي بهتر طريقي بابت ٿورو سوچڻو اٿس.

سوسائٽيءَ جي ڪنهن چوراهي تي بيهي ڪيس انتظار ڪرڻ گهرجي. گاڏيون ڏسڻ گهرجن .... جيئن ڪي ڪنهن "وينگس" جي ڊگهي، ويڪري ۽ چمڪندڙ ڪار لنگهي، اکيون پوري ان جي ٽائرن ۾ پاڻ اڇلائي ڇڏي — مخروطي آڱريون اسٽيئرنگ کي موڙو ڏين، نازڪ پيرڙا بريڪن تي ڪري پون، زوردار چرڙاٽ ٿئي، کيل ختم اڻ پڇئي بهشت ۾ ....!

پر هن جو اهڙو مقدر ڪٿي تـوڙي هو پاڻ کي ڪنهن دوشيزه جي گاڏيءَ سامهون اڇلي، پر مرندو وري به ڪنهن چرسي مڪرانيءَ جي ٻـجـريءَ واري ڊرڪ هيٺان اچي، يا ڪنهن نسوار خور پٺاڻ جي تيل واريءَ ٽينڪر هيٺان اچي ....!!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مٿو ڏکيس ٿو. بوريت وڌندي پئي وڃيس. اهو پڙ ڇڏڻ ٿو چاهي، پڻسن جو خيال ڪرڻ کان سواءِ "X9" ويگن ۾ چڙهي ٿو پوي، گذريل حادثي کي وسارڻ جي ڪوشش ٿو ڪري، ان جي تصور کان فرار ٿو چاهي. پر ڪو فرق نٿو پوي. ڇو اهو منظر ذهن تي چنجي ويو اٿس. دماغ جي ذري ذري تي ڪوڙنر لڳل ڪاغذ جيان چنبڙي پيو اٿس، فرار ممڪن نہ رهيو اٿس. ڇوٽڪارو ملي نٿو سگهيس. ڪنهن دوست سان اهو سور سلي دل جو بار هلڪو ڪرڻ چاهي ٿو. پر ڪهڙي خبر تہ دوست تائين پهچندو بہ الائي نہ. موت اٽل آهي. اهو ڪيڏي مهل بہ، ڪٿي بہ اچي سگهي ٿو.... هو ڪيڏو نہ بدنصيب آهي، جو هيڏي ساري زندگيءَ ۾ ڪنهن کي بہ ڪو فائدو پهچائي نہ سگهيو آهي. هن ۾ ۽ ٿوهر ۾ ڪو فرق ڪونهي. بي فيض خسيس اجايو وجود، ڌرتيءَ تي بار — ڪاش هو ڪجهہ ڪري سگهي ها. پنهنجي وجود تان ڪائنات جو قرض لاهي سگهي ها....

خير، اڃا بہ وقت ويو ناهي. اڃا بہ گهڻو ڪجهہ ڪري سگهي ٿو جيڪڏهن چاهي تہ — پنهنجي جسم جو هر عضوو ڪنهن اسپتال کي "ڊونيٽ" ڪري سگهي ٿو. اکيون، بڪيون، دل، ميچالو. ڪيترائي انڌا ۽ محتاج هن جي مرڻ ڪري ڏوبنا ٿي پوندا، کيس دعائون ڏيندا.

پر .... پر انهن جي آئيندي جي ڪير ضمانت ڏيندو؟
ٿي سگهي ٿو هڪ اندو، هن جون اکيون لڳائي ڪو
خوني قاتل ٿي پوي. راهزن ڌاڙيل ٿي پوي. انسانن ۾
ڪوس وجهي. سهاڳڻين کي ڏهاڳ ڏي. معصومن کي
يتيم ڪري، ڪهڙي خبر ....

نه نه، هو اهڙو "رسڪ" کڻي نٿو سگهي. جيئري
ته ڪنهن کي فائدو پهچائي نه سگهيو آهي. مري به
ماڻهن لاءِ عذاب بڻجي. نه ڪندو اهڙي همدردي. اهو
سون ڏي گهوريو جو ڪن چئي — بس، چپ چاپ،
گمناميءَ جو موت مرڻ ڪپيس. "هڪ نوجوان آپگهات
ڪري ڇڏيو." اخبارن ۾ خبر — "ويچاري کي الائي
ڪهڙو ڏک هو." تبصرا. وقتي ڏک. سطحي جذبا.
رسمي همدردي. "همدردي" لفظ کان ڏي ڪيس نفرت
آهي. هن کي ڪو مجبور ٿوروئي ٿو ڪري ته آپگهات
ڪري، هو ته پنهنجي رضا خوشيءَ سان ٿو ڪري. بلڪ
اهڙو ليٽر لکي پنهنجي کيسي ۾ رکي ڇڏيندو ته جيئن
سندس مٽي پڄاڻان ڪو هل هنگامو نه ٿئي. نه ته پوليس
جي جهاپي کان رب ڏي پناهه.... ياري دوستيءَ وارا ته
هونئن ڏي گهٽي ۾ وجي پوندا، پر سڪٽي چاڻ سڃاڻ
وارا به سولائيءَ سان ڪونه ڇٽندا. هن جي قبر کي
ويهي گاريون ڏيندا ته، "ڪتي جي پٽ مري، اسانکي
آزار ۾ وڌو."

نه، هن کي پيو ڪو طريقو ڳولڻ گهرجي. بي ضرر

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

آزاد، وڻندڙ ۽ قابل رشڪ موت....!

ليمارڪيٽ پهچي، ويگن مان لهي، سنهڙين، گند پريل گهٽين مان ٿيندو. دوست جي گهر پهچي ٿو. در کي بوني جيڏو تالو لڳو پيو آهي. منهن لهي ٿو وڃيس. دل ئي دل ۾ ڪيس گاريون ڏيندو. ساڳين گهٽين مان ٿيندو، روڊ تي اچي ٿو.... ٿڪ، بيزاري ۽ مٽي جي سور ڪان ساڻو ٿي پيو آهي. هليو ٿو وڃي سڪرانيءَ جي هوٽل ۾. مزدور قسم جا ماڻهو ويٺا آهن. ڪي سڪراني، ڪي گهانچي ته ڪي لاسي پيا لڳن. هرڪو وت آهر ڪاڻڻ پيئڻ. ڪلڪ ۽ ڳالهائڻ ۾ لڳو پيو آهي. اڪاٽيءَ جي ڊيڪ تي ڪشور ڪمار جي ريڪارڊ لڳي پئي آهي.

”روتي هوئي، آتي هين سب، عنسقي هوئي جو جائي گا
وه مقدر ڪا سڪندر، جان سن ڪهلائي گا.“

سمجهي ٿو ته اهو گانو هن لاءِ ئي ڳايو ويو آهي. هوئي مقدر جو سڪندر آهي. تڏهن ئي ته بنا ڪنهن زور زبردستيءَ جي، ڪلمندي مرڪندي مرڻ ٿو چاهي. هڪ قابل رشڪ ۽ مثالي موت! پسند جو موت مرڻ ئي ته اصل خوشي آهي. ان ۾ ئي دائمي مسرت آهي. ۽ مسرت جنهن کي ملي، اهوئي مقدر جو سڪندر آهي....
گانو ختم ٿي ويو. چاهي ٿو ته جوڪر پيهر بڌي. ۽ پيو گانو شروع ٿي ويو آهي. بڪواس: ڪهڙي نه ڏاهوڪي گاني تي واهيات گانو لڳايو اٿن. زندگيءَ جي فلسفي مان ايڏو سطحي مذاق....!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”بند ڪريو، بند ڪريو هي بڪواس .... بند ڪريو .... !!“

هن جون رڙيون ٻڌي هوٽل ۾ ويٽر سمورا ڪراهڪ، توڙي دخل تي ويٺل پيانڪ مڪراني سيٺ، دوڙا پٽي حيرت مان هن ڏانهن ڏسن ٿا .... هو هيسجي منهن ڦيرائي سگريٽ جو وڏو سوٽو هڻي، پنهنجين رڙين ڪان لاتعلق ٿي وڃي ٿو. ڄڻ ڪيس خبرئي ڪانهي ته رڙيون ٿيون ٻه ....

ماڻهو هڪ ٻئي کي ٿونٽيون هڻي، هن ڏانهن ڏسندي سرٻاٽ ڪن ٿا. هو برابر لاتعلقي ڏيکاريندي، سگريٽ جا ڪش هڻندو رهي ٿو ـــ سوچي ٿو. هوٽل مان نڪري ڪشور ڪمار جي بهترين گانن جون ٻه ٽي ڪيسٽون وٺي گهر ڪٽي ويندو. ۽ گهر جون دريون دروازا بند ڪري، ٽيپ رڪارڊر تي ڪيسٽ لڳائي، بستري تي سمهي پوندو. ۽ آخري ڪيسٽ لڳائڻ ڪان پوء ڊاڙاپام جي گورين جي سڄي لپ ڦڪي. وري سمهي پوندو. ۽ گانا ٻڌندي ٻڌندي ڪيس هميشه لاء ننڊ اچي ويندي .... نه موت جو عذاب، نه سڪرات جي تڪليف سک ۾ سانت ڀريو موت. اهڙو موت هر ڪنهن کي ڪٿي ٿو نصيب ٿئي .... !!

هو ڊاڙا پام جي شيشي وهاڻي هيٺ رکي، سمهي ٿو پوي. ۽ آخري ڪيسٽ لڳائڻ ڪان اڳ ئي ننڊ اچي ٿي وڃيس .... صبح جو هميشه وانگر آفيس وڃڻ

جي ٽيارين ۾ لڳي ٿو وڃي ـــ ويندي ويندي بسترو ويڙهي ٿو. جيئن ئي وهاڻو کڻي ٿو، ڊاڏاپام جي پريل شيشيءَ تي نظر پوي ٿي ـــ ”اڙي ....!!!“

ڪي گهڙيون ته وهاڻو هٿن ۾ جهلي، حيرت مان پريل شيشيءَ کي ڏسندو رهي ٿو. ۽ پوءِ اڻ وڻندڙ ڏکوساهه کڻي، روئڻهارڪو ٿي، روانو ٿئي ٿو، جيئن جي جاندهه ۾ ٻيهر جوتجي لاءِ .... ❋

گهگهه اونداهيءَ ۾ ڪسجي ويل ٿارچ

هن جو ڪو به مستقل ٺڪاڻو ڪونہ هو. ڪڏهن سولجر بازار جي فوٽ پاٿن تي نظر ايندو هو، تہ ڪڏهن رامسوامي ۽ رنڇوڙ لائن جي بدبودار گهٽين ۾. ڪڏهن ڪڏهن تہ بندر روڊ جي وڻن هيٺ بہ ڏسبو هو.

ڊوڙ ۾ اٽيل ڊگها ۽ منڊل وار، اگهاڙو ڪارو جسم، ليڙون ليڙون ٿيل پتلون، اگهاڙا پير، ڏڦي جيان ٽڪا ۽ ڊگها ننهن، آرهڙ سياري گرم ڪمبل ڪلهي تي ۽ جسٽ جو وڏو وڏو هٿ ۾، هو عام فقيرن کان مختلف هو، نہ ڳچيءَ ۾ ويهن قسمن جا ڪنٺا ۽ مالهائون، نہ هٿن ۽ پيرن ۾ ٿلها زنجير ۽ لوهي ڪڙيون، ڪڏهن اگهور ننڊ ۾ ستل تہ ڪڏهن منهن مونن ۾ ڏيئي خيالن ۾ گم ڏسبو هو. جيتوڻيڪ هن جو گذران ”پن منگ“ تي هو، پر ڪڏهن بہ ڪنهن جي آڏو هٿ ٽنگيندو نظر نہ آيو. جنهن کي بہ خيال ايندو هو، جستي وٽي ۾ ڪجهہ نہ ڪجهہ اڇلائي ويندو هو. اهو وٽو وڏو نہ چڱ ڪو ”بيت المال“ هو، جنهن ۾ ريزگاري کان وٺي، ويندي ماني، چانور، سيون وغيره تائين هر شيءِ موجود هوندي هئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هو ڪير هو، ڪٿي جو هو، نالو ڇا هئس؟ ان جي ڪنهن کي به ڪابه ڪل ڪانه هئي. پلا ههڙي مست ۽ مجذوب سان ڪنهن کي ڪهڙي دلچسپي ٿي سگهي! هن کي ڏسڻ سان يا سندس باري ۾ سوچڻ سان ڪو اندازو ٿيندو ته هو نه صرف ايترو، ته هو ڪنهن اهڙي ڪٽنب سان تعلق رکندڙ هوندو، جنهن پنهنجي اولاد کي بک جي راڪاس جي چنبن ۾ ڏيڻ گهٽ، بوساڙي چيچاڙي مارائڻ کان، ڪراچيءَ جي فوٽ پاٿن تي اڇلائي ڇڏڻ کي بهتر سمجهيو هوندو.

لڳاتار معاشري جي وهنوار کان ڪٽيل رهڻ جي ڪري، هو انسانن جي ڪٽيل وستيءَ ۾ رهندي به هڪ اهڙو وحشي پئي لڳو، جنهن کي ڏسڻ سان پار ته پار، وڏا به خوف کان هيڪر ته ڏڪيو ٿي ويا.

هڪ ڏينهن ڏسندڙن کي حيرت ٿي هن جي چهري تي ”مرڪ“ هئي! مرڪ، جيڪا عام طور خوشحال ماڻهن جي ئي چهري تي ڏسبي آهي، جيڪا ذهني ۽ جسماني پريشانين کان ”آجو“ هجڻ جي نشاني هوندي آهي، دلي سڪون ۽ معاشي آسودگيءَ جي علامت سمجهي ويندي آهي، سا هڪ وحشيءَ چهري تي نظر اچي ته ڳالهه يقيناً حيرت جهڙي ئي هرندي.

آهي ماڻهو جيڪي گذريل ڪيترن ئي سالن کان کيس مايوس ۽ پريشان ڏسندي آيا هئا، سندس منهن تي مرڪ ڏسي حيرت مان ٻيهي رهيا ۽ ٻه چار قدم اڳتي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وڏي ويڇوڙائيءَ کان ڪيس ڏسڻ لڳا. ڳڇارت پڇي پيئي، مرڪ جو راز فاش ٿي پيو. هن جي هنج ۾ ننڍڙو ڳلر هو، جيڪو جست جي وڏي مان ڪجهه ڪاڍي رهيو هو. ٿوري دير اڳ اهو ڳلر، ڪلهل ڳٽر جي گندي پاڻيءَ ۾ غوطا کائيندي، ڪوڪات ڪري رهيو هو، جو هن جي مٿس نظر پئجي ويئي. ڪي گهڙيون ته بيهي ڪيس غوطا کائيندو پئي ڏٺائين، پوءِ اڳتي وڌي ڪيس ڇڪي ٻاهر ڪڍيائين. ڳلر سيءَ کان ڏڪي رهيو هو. هن ڪيس ڪمبل ۾ ويڙهي ڇڏيو. سيءَ لهڻ کان پوءِ وڏو ڪٽي اڳيان رکيائينس ته ڳلر اکيون پوري ٻرياڻيءَ ٿي ڪري پيو. هن سوچيو ته هو پيٽ ڀرڻ کان پوءِ پنهنجو رستو وٺي هليو ويندو، پر ائين نه ٿيو. ڳلر سندس هنج ۾ رکيل ڪمبل ۾ گهڙي ڪروندڙو ٿي سمهي پيو. الائي ڇو هو ڪيس لوڏي نه سگهيو. ڪافي دير کان پوءِ ڳلر ڪمبل مان نڪتو ته به پري نه ويو، هن جي ٿي اوسي پاسي پئي ڦريو. ڪجهه پار ستل مست جي ويڇوڙائيءَ کان گذرڻ لڳا ته ڳلر ڏنديون ڏيندو سندن پويان ڪاهجي پيو. هن اکيون کولي ڳلر کي ڏٺو ۽ هنج ۾ کڻي، ٻوٿ تي ٻه، ٽي چميون ڏنائينس، جڻ ڪو مشفق پيءُ پنهنجي لخت جگر جي ڪنهن غير معمولي ڪارنامي کان خوش ٿي، کيس شاباسي ڏيندو هجي.

کيس لڳو ته هاڻي هو اڪيلو ناهي. حياتيءَ جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٽڪائيندڙ سفر ۾ ڪو اهڙو ساٿي به ملڻ اٿس، جيڪو سندس دل وندرائيندو، ڏک سک ونڊائيندو، آٿت ڏيندو.

لاشعوري طور هن جي دل جي ويرانين ۾ ڇڙ ٻهار جي هير جو ڪو جهوٽو اچي ويو. خواهشن جون مکڙيون ٽڙي پيون، امنگن جا گل مهڪي پيا.

خيرات ۾ ملندڙ ڪاڌي جي هر شيءِ ٻهرين گلر کي کارائيندو هو، جيئن اڪثر ماڏرون پاڻ نه کائينديون به پنهنجن ٻارن کي کارائينديون آهن. ڪجهه ڏي مهينن ۾ لاڏن ڪوڏن سان پليل گلر ڪنهن شوڪين ۾ رکيل وڻندڙ رانديڪي جهڙو پيارو ٿي پيو.

مست جو ڪوبه مستقل ٺڪاڻو نه هو، هو ڪنهن ماڳ تي وڌ ۾ وڌ ٽي چار ڏينهن رهندو هو، ۽ گلر ساڻس هر هنڌ پار جيان ڇهٽيل هوندو هو. هر نئين علائقي ۾ وڃڻ وقت، اتي جا رولو ڪتا گلر تي جٽهون ڪري ايندا هئا، ته هو مست جي گود ۾ ننڍڙي ٻار جيان لڪي ويندو هو ۽ هو ڪيس ٻانهن ۾ ائين لڪائيندو هو، جيئن ڪنهن اڏامندڙ باز کي ڏسي، ٻچن واري ڪڪڙ چوزڙن کي پنهنجن پرن ۾ لڪائيندي هجي، يا ڪا ٻي گهر ماءُ وسندڙ مينهن ۾ وڄ جا ڪڙڪات ٻڌي، پنهنجي معصوم ٻارڙي کي ڇاتيءَ هيٺ لڪائي پناه ڏيندي هجي. ۽ گلر ڪجهه خوف ۽ ڪجهه شرارت وچان ڪن ڪٽي، اکيون ڦاڙي، مست جي ٻانهن جي وٿين مان جلهه ڪندڙ ڪتن کي ڏسندو هو. جڏهن ڪو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خوف خطرو نہ هوندو هو تہ ڪاڏو ڪاڏهن ڪان پوءِ ڪي ڪهڙيون پڻ پاڻ ۾ راند ڪيڏندا هئا. هو چپ پيڙي گلر جي مٿي تي هلڪيون هلڪيون ٺڦڙون هڻندو هو ۽ گلر پيار مان اکيون پوري، پڇ لوڏي آهي ٺڦڙون سهندو هو. پنهنجي وار اچڻ تي، مست جي ڪرائيءَ ۾ چڪ هڻي ڏونداڙيندو هو، جيتوڻيڪ سندس چڪ سطحي ۽ بي ضرر هوندو هو، پر ڏسڻ ۾ ائين ايندو هو، ڄڻ مست جون هڏيون ڀڃي ڪرڙي ويندو. ڪيڏي ڪيڏي مهل وري مست جي پٽلون جي ڪنهن ليڙ ۾ ڏند ڦاسائي، چوطرف ائين ڦرندو هو، جيئن چوڪريون هٿ هٿ ۾ ڏيئي، "چيڪل پاڻلي" ڪيڏنديون آهن! اهو روز جو معمول هو. جيستائين ڪي ڪهڙيون آتل پتل نہ ٿيندا هئا، سڪ نہ ايندو هون. جڏهن پڻ ٽڪجي پوندا هئا، هڪ پڻ ڪي چنبڙي ڪمبل اوڍي سمهي پوندا هئا، ڄڻ معاشري جي بي رخيءَ ڪان تنگ اچي، پنهنجي الڳ ڪائنات آباد ڪندڙ ٻہ جيو - يا ڏينهن رات جي جفاڪشيءَ ڪان پوءِ ٽڪجي ٽٽجي ڪري پيل ٻہ مزدور، يا خدا ڪان وسري ويل ٻہ ساهہ.

گذريل شام، سول اسپتال جي ٻاهران فوٽ پاٿ تي اچي ويٺا. نئون ماحول نوان ماڻهو، هنن جي مسئلن ڪان بي خبر همدردي ڪرڻ بدران رونشي ڏسڻ جا شوقين. انسان ۽ ڪتي جي ياري، ڪتي جو انسان کي چتڻ ۽ انسان جو ڪتي کي چمڻ، پاڪر پائڻ ۽ پيار

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪرڻ، نٿين ڳالهه، نٿون تماشو ، شرير ٻارن جو شرارت مان گلر تي آلرون ڪرڻ، گلر جو هيسجي مست جي گود ۾ لڪڻ، ۽ مست جون دلداريءَ طور ڪيس ٿپڪيون ڏيڻ.

تماشو ڏسندڙ هڪڙا ويا پئي ته ٻيا آيا پئي. رات ڪافي گذري ويئي. تماشو ختم ٿي ويو. روڊ تي هيڪڙ ٻيڪڙ ماڻهو، ڪيڏي ڪيڏي مهل ڪنهن گاڏيءَ جو زوزات ڪندي گذري وڃي. تماشو ته سوين ماڻهن ڏٺو، پر ماني ڪنهن ٻــ نــ ڏني، ڪاڏو ڪتان ٻــ، نه مليو اسپتال مان مريضن جي اوبر سوبر ٻــ ڪانه ملي. گلر هن جي اڪين ۾ نهاري، چپ ڪيڏي اوپاسيون ڏيڻ لڳو، ڄڻ چوندو هجي "امان ماني ڏي ته ڪائي سمهي پوان امان مونکي ننڊ پيئي اچي." سندس ڪيفيت کي محسوس ڪندي مست ڪيس ٿپڪيون ڏيڻ شروع ڪيون، ڄڻ ڪا مجبور ماءُ پنهنجي لاڏلي کي شاندار مستقبل جون سڪڻيون لوليون ڏيئي سمهاريندي هجي ۽ گلر اکيون پوري ڇڏيون. ٻه ساهه ٻڪيا سمهي پيا، ٻــ جيو لنگهڻ تي ڪري پيا.

مست لاءِ ٻکيو سمهڻ ته خير نئين ڳالهه ڪانه هئي، پر گلر کي ٻک تي ڪتي تي ننڊ آئي. هو ڪمبل مان نڪري ڪاڏي لاءِ نوس نوس ڪرڻ لڳو. ڪنهن جي ٻچڪارڻ تي ٻچ لوڏي اوڏانهن ڀڳو. ڳيو مليس، کي قدر ٻک ته لٿس پر آنڊن ۾ ڄڻ ڪوڪرٽ پئجي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وٺس، ڪمبل ۾ گهڙيو ساهه منجهه لڳس، ٻاهر نڪتو، وري آيو- وري نڪتو نيٺ مست جي ٻيرانديءَ سمهي پيو.

سج چڙهي آيو، روڊ تي گاڏين ۽ ماڻهن جي هلچل شروع ٿي ويئي. هو ڪمبل هٽائي اٿي ويٺو، گلر کي نه ڏسي ڏڪي ويو، ڦولاڏو نظرن سان چوڌاري ڏٺائين، جيئن ئي گلر تي نظر پيس ته ڪجهه اطمينان ٿيس. ٿورو اڳتي رڙهي گلر جي پٺيءَ تي هلڪيون هلڪيون ٿپڪيون ڏيئي ڪيس اٿارڻ جي ڪوشش ڪيائين. پر هو اٺيوئي ڪونه. هو اٿي گلر جي سامهون جيئن ئي ويٺو ته ڇرڪجي ويو. ڪتي جي پٺيل وات مان رت هاڻي ڳِگِ ٻڻي ڳڙي، جڀ ٻاهر نڪتل هيس. هن پنهنجي هٿن سان ڪتي کي ڏونڌاڙيو، جيڪو ڪجهه وقت اڳ مرڻ جي ڪري سڪي ويو هو. هو رڙ ڪري ڪتي مٿان ڪري پيو ۽ اونـاڙون ڪندو، پاڻ سڻيندو پٽيندو رهيو. ماڻهن جا هشام مڙي ويا، تماشو ٻيهر شروع ٿي ويو، هو ڪتي کي هنج ۾ کڻي رڙيون ۽ ڪوڪون ڪندو رهيو. ڇو ڪنهن رن زال جو جوان پٽ قتل ٿي ويو هجي، ڪنهن پوڙهي پيءُ جو اڪيلو پٽ دشمنن جي ڪهاڙين جو بک ٿي ويو هجي، يا ڪهڪهه اونداهيءَ ۾ ڪنهن مسافر جي هٿن مان ٽارچ ڪسجي ويئي هجي.

هو رڙيون ڪري ڪري ساڻو ٿي ڪري پيو، ۽ ڪتي کي ڀاڪر پائي لڇندو ۽ ڦٿڪندو رهيو، ڇو پاڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

به پوين پساهن ۾ هجي!

اوچتو ڪي - ايم - سيءَ جو "ڪتا مار مهم" وارو عملو گاڏي ڪاهي اچي نڪتو، ۽ ٻنهي هجوم کي هٽائي اڳتي وڌيا ۽ مست جي هٿن مان مٿل ڪتو کسڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳا. مست ڦٿيل چيتي جيان پڙڪو ڏيئي اٿيو ۽ ٻڪ ۾ هٿي ٻنهي ٻنگين کي دسي رکيائين، هنگامو ٿي ويو. ڪجهه تماشائي اڳتي وڌيا ۽ مست کي قابو ڪري ٻنگين کي ڇڏايائون، جن جا منهن رانيوڻن جي ڪري ڇلجي رتوڇاڻ ٿي پيا هئا. هٿن ڪتو ڪٿي ڪچري واري گاڏي ۾ اڇلايو، جنهن ۾ اڳيئي پنج ست مٿل ڪتا پيا هئا.

گاڏي گهرڙاٽ ڪري رواني ٿي ته مست پاڻ ڇڏائي هجوم کي چيري ٻاهر نڪتو، ۽ پوري زور سان گاڏيءَ پٺيان ڊوڙڻ لڳو. هڪ اهڙي رفتار جيڪا انساني قوت کان ٻاهر هئي، هڪ اهڙو جذبو جنهن انسان کي مشين سان گڏوگڏ ڊوڙڻ تي مجبور ڪيو، هو گاڏيءَ سان جهيڙيندو، وڇڙندو، ڪٿي لاءِ جهاپا ڏيندو، نظرن کان غائب نه ٿي ويو، پر سندس رفتار ۾ ڪوبه فرق نه آيو هو. ❋

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نوابي

چئني طرفن کان ڦهليل ڪوٺڙين جي قطارن کان الڳ، پرڀرو، وڏيءَ نم جي پاسي ۾، ڏهن ٻارهن فوٽن جي ڪچي ڪوٺڙي. اوسي پاسي وارين سمورين ڪوٺين جي پيٽ ۾ ڪمزور، غير اهم، نظر انداز ڪيل، پر سچي علائقي ۾ ان جوئي در کليل، ان جي ئي سامهون صفائي ٿيل، ان ۾ ئي زندگيءَ جا آثار ـ ان ڪري باقي ڪوٺين کان وڌيڪ اهم، ڄڻ قبرستان ۾ مجاور جو آستانو!

ڪوٺيءَ ۾ ڏکڻين ديوار تي لڳل هڪڙو ڦاٽل ۽ دز چڙهيل فلمي پوسٽر، اترئين پاسي فريم ۾ بند تيرن لڳل دلدل، ان جي پرسان ٻئي فريم ۾ پڻائيءَ جي خيالي تصوير جنهن تي ٽنڪيل گلن جا سڪل هار، وچئين ڪام ۾ ٽنگيل طوطي جو پڃرو. در جي مٿان هڪ شهپريل جوان جي ڌرڙي تصوير، در جي ساڄي پاسي ڳاسليٽ جو چلهو ۽ رڌ پچاءَ جو سامان. کاٻي پاسي ٻن سرن تي رکيل پاٽيءَ جو مٽ، ان جي پير ۾ پاسيريءَ سر سان ٻڌل ڳهڻ ـ مقصدي هودي ـ جيڪا هٿ منهن ڌوئڻ، ڪپڙا ڌوئڻ، ٿانو ملڻ ۽ وهنجڻ کان وٺي، ويندي پيشاب ڪرڻ تائين، هر ڪم لاءِ استعمال

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٽينڊڙ. اڻ پوري صفائي ۽ غلاظت جي ڪري هوديءَ واري چينڊڙ بوءِ ڪوٺيءَ ۾ هر وقت پکڙيل، الهندئين ديوار سان لڳل محتاج ڪتولو ۽ ڪتولي تي ستل نوابي....!

سنهڙي هاڻي، هلڪڙو چنڊيل مک، وڏيون اکيون، گهُورو مرداڻو آواز، دائمي لڪوريا ۽ دم جي مريض، چيڙاڪ ۽ ڪروڌي عورت....

نم ۾ وينل جهرڪين جي چرچر تي اک کلي ويس. پاسو ورائي، اکيون چنهي در ڏي ڏنائين. ڦڙڪن جي وٿين مان اڻ آيرڻي وارو ننڍڙو ۽ وُنڊڙ سوجهرو اندر اچي رهيو هو. ڪتولي جي پاڻهينءَ تي ويهي، اکيون ملي اوباسي ڏنائين. ڪي گهڙيون ته خمار ۾ ويٺي رهي. ۽ پوءِ اٿي وڃي هوديءَ ۾ ويٺي.... فارغ ٿي ٿمڻ مان ڪونجو پري، هوديءَ ۾ هاري ڇڏيائين ـــ در کولي، لاڳيتا ٽي ڪلما پڙهي، هميشه وانگر آپ ۾ نهاري دعا گهريائين:

”مشڪل ڪشا، تون ئي آهين. جن جو ڪوئي ڪونهي، تن جو تون ئي وارث آهين....

ڪتولي هيٺان پيل ٻهارو کڻي، ڪنبڻ ڪان ٻهاريندي وري پڙڪيائين.

”جنين ڏاند نه ٻچ، تنين ٻه تنهنجو آسرو.... سچ چيو ٿئي پڻائي گهوٽ، سچ چيو ٿئي. اسان جو به اهوئي آهي، ٻيو سڀ ڪوڙ.“

ٻهاري سان ٻه ٽي آڏا ابتا لامارا ڏيئي، ڪچرو ڳڏ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪيائون، جنهن ۾ گهڻو ڪري سنڌس چڪيل پن جي پيڙين جا ٽوٽا، ڀهاري مان ڪٽل ٻه چار چيٿون، هڪ اڌ اخباري ڪاغذ جو ٽڪر ۽ انهن ڪان هيٺ مٽيءَ ذرو، جيڪي ميڙي ٻڪ ۾ ڪري، در ڪان ٻاهر ڀت جي پاسي ۾ ڦوڳائي ڇڏيائين .... هوديءَ جي ڪناري تي ويهي، ڪونجو پاڻيءَ جو ڪڍي هٿ منهن ڌوئي، رڌي مان منهن اگهندي اوچتو چت ڏي ڏٺائين ته طوطي تي نظر پئجي ويس.

”اڙي منو ڪيا حال هي .... هان؟ تم بولتا ڪيون نهين هي ....“

طوطي تي ڪو اثر ڪونه ٿيو. هو جيئن مٺڪو ڪنڊ ۾ هنيو ”گڪو“ ٿيو ويٺو هو، تيئن ئي ويٺو رهيو. ڇڄ سيءَ لڳندو هجيس —— پڃرو لاهي ڏٺائين ته پيالي ۾ ساوا مرچ ۽ زيتون جا ٽڪرا جيئن جو تيئن پيا هئا. گذريل ٻن ڏينهن ڪان طوطي ڪجهه به نه کاڌو هو. پلا ڪائي به نه ڪيئن. ڪو پالڻ پکي نه هو. جهنگ جو آزاد پکي، ڪنهن ڏنار ڦاسائي وڌو. ۽ هن ڏهين رپين خريد ڪري وندر لاءِ پاڻ وٽ رکيو. پر طوطو وڪر ڪان وچڙي ڇڄ بيمار ٿي پيو. ڏک ۽ غم جي علامت بڻجي پيو. بلڪل نوابيءَ وانگر. نه سيٽ نه مائٽ، نه سڄڻ نه ساٿي. پنهنجن ڪان پري، ڪڙم ڪان ڏور. عمر جي پڇاڙڪن پهرن ۾ به اڪيلي، تن تنها. هن ته سڄي عمر اهي صعوبتون سٺيون: نيٺ هري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ويٺي. پر نٿون نٿون ڦاٿل پکي ڪيئن هري؟

”مٺو جاني، توکي ناهي ڪبر ته آئون به تو وانگي پنهنجن ڪان پري آهيان .... توکي ڏکويل ڏسي منهنجي ته دل پيچي ٿي پوي. پر منهنجي ڏکن جو تہ ڪنهن کي ڪيال ئي ڪونهي. مون کي تہ دلاسي ڏيڻ واري پهر به ڪانهي. آئون جي توکي ڇڏي ڏيان، تون وڃي پنهنجن پيارن سان ملين، ڏک سور سلين، ڪجهہ روئين، ڪجهہ روئاڙين. تنهنجا مٽ مائٽ ڪشيون ڪن، نچن ڪُڏن، اوڙو پاڙو ڪونئين. توکي پاڪر پائين، مٺيون ڏين، تہ تون ڪيڏو نہ ڪش ٿين؟“

”مٺو منهنجي بہ دل چاهي ٿي تہ وڃي پنهنجن سان ملان. ڪجهہ روئان ڪجهہ روئاڙيان. منٿون آزيون ۽ ايلاز ڪريان. پر مٺو، پڌندو ڪو منهنجون منٿون؟ ڏيندم ايڏي مهلت جو پنهنجو داستان سڻائي سگهان؟ ڪندا منهنجون مدايون ماڦ؟“

”مون سان ڏوهہ ٿيو آهي مٺو. مون سان ظلم ٿيو آهي. جوانيءَ جي انڌي گهوڙي اوڙاهہ ۾ ڪيرايو ٿم. لڄان ڦٿڪان پئي، نڪري نٿي سگهان .... جن مون سان هٿڙيون تاڏيون ڪرايون، سي بہ سک نہ ڏسندا. مشڪل ڪشا ڪندو تہ اهي بہ مون وانگي رت روئندا. جهڙي مون سان ڪيائون سنڌن اهل اولاد سان بہ اهڙي ٿي ٿيندي. سنڌن رنون بہ ائين روهہ رليون ....!“

ڏکي ويٺي. جملو پورو نہ ڪري سگهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”اٺي تويان ڪر نوابي. تنهنجو ته منهن ڪارو ٿيڻو هو، سو ٿيو. ٻين اشراف نياڻين جو ته ڪير ڳهر.

او منهنجا رب، مون تويان ڪئي. مولي سائين مون ڪار ڇيئي جي ڳالهين تي نه لڳجانءِ. جڳ جهان جي ٻچن جو ڪير ڪر. ورتين جا ور سلامت رک.
مون تويان ڪئي منهنجا ڏاڏي، مون تويان ڪئي. هڪڙي موڙ جي ڪري اشراف نياڻين لاءِ ڳتا اکر واتان نڪريو وڃن.“

در مٿان ٺنگيل تصوير ڏانهن ڪروڌ مان نهاري پوندو ڏنائين: ”تڪ هجيئي دلا، انهن ڏاڍن مڇن ۾ بي ڳيرت، پرائي نياڻيءَ کي گهران ڪڍي ذليل ڪرايو ٿئي. توکي شرم ڪونه آيو —— مڇلا ڪير چوندو ته تون ٻروچ آهين! ٻروچ ته اهڙن وختن تي سر ڏيندا آهن. ڳانڊو، تون ته ڪو ڳڊو ڳولاڙو آهين. جنهن ماشوق سان ننگو ٿي راتيون گذاريون هيئي، تنهن کي روهه روليو ڪري، پنهنجي عزت بچايئي — اسان جي ڏانهن ٻه مٿئين بادشاهه وٽ آهي. جي ٿي لڳيئي ته دف ٿي ويندين....

ڪميڻان، مون تنهنجي ڪري رمت مائٽ، آنڊا ڳجيون، سڀ ڇڏيا هئا. مون توکي پوڇيو هو. پوچڻ جو بدلو اهو ٿيندو آهي.... هان؟ ٻڌاءِ؟ جي تو ۾ دب جهلڻ جي ڪاقت ڪانه هئي ته، ڇو ٿي پرائي نياڻيءَ کي گهران ڪڍيئي....؟

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

روڏي ڏوڏي بيدليءَ سان گهر جي ڪمن ۾ لڳي ويئي. اڪيلائپ، بيماري ۽ اڻ هوند جو راڪاس لمحي لمحي کيس ڏڙهيندو رهيو ـــ هن جا ڏکيا ڏينهن تہ تڏهن کان ئي شروع ٿي چڪا هئا، جڏهن سرڪاري اعلان سان چڪلو بند ٿيو هو. پر تڏهن بہ 'ماجو' سيالڪوٽي، جي ڪري مڙيوڏي پيٽ گذر پيو ٿيندو هئس. ماجو کي ٿورو گهڻو نچڻ ۽ ڳائڻ آيو ٿي، سا ڇير ٻڌي لهنگو پائي، نعرو هڻي بيٺي تہ، "ڳائڻ تي بندش ڪانهي، پوءِ بازار جو چڏيان ..." ٿاهوڪڙي تہ اڳي ئي هئي، مٿان وري حد جي عملدارن سان جا دعا سلام رکي هئائين، تنهن بہ کيس وڏي مدد ڪئي. باقي ٻين کي تہ ڏور ٻڪرين جيان لوڏي ڪڍيو هئائون. هر ڪنهن پنهنجو گس ورتو. ڪا ملتان ويئي تہ ڪا گجرات. ڪا خانپور ويئي تہ ڪا سيالڪوٽ. اونوڏي ٻلي ويون.

نوابيءَ وٽي ورتو ماجو جو پاسو، گهر ۾ ٿانوَ ٻهاري ۽ چند ڦوڪ ڪيو ويئي هوندي هئي. ڪو ٿاهوڪو مهمان ايندو هو تہ هوٽل تان بوتلون وٺي ايندي هئي. يا وري ڪو چانهن جو شوقين ايندو هو تہ چانهن ٺاهي وٺندي هئي .... صبح کان شام، شام کان صبح تائين گهلبي هئي، تڏهن وٽي ڪو ڪاٿي لاءِ گرهہ ۽ ٻڙي ٻيرين جي ملندي هيس .... پر ماجو کي خبر ناهي ڪهڙو ڀور پيو، جو هڪ ڏينهن ٽپڙ ٻڌي ڪيائين ڪراچيءَ ڏي منهن. چي "آنءِ ڪمائي گهڻي آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ماڻهو قدر وارا آهن.“ نوابيءَ ڳهڻوئي سمجهايس ته اها
هن جي پيل آهي. وڏن شهرن ۾ هن جهڙين جو قدر
ڪونهي، اتي ته ڪوڙ ننڍيون نينگيون ٿاڦا پيون کائين،
ڪو پڇين ڏي ڪونه ٿو. هرڪو ياري دوستيءَ ۾ ڪم
ڪڍيو ويٺو آهي. اهو ننڍڙو شهرڙي هن لاءِ مناسب
آهي — پر هن نه مڃيو. ويٺي هلي....

ماجوچا ويٺي، نوابيءَ کي ڇڏي يتيم ڪري ويٺي.
هيڏي ساري سڄي علائقي ۾، سچ لئي ڪان پوءِ رڳو
ماجو جي ڪري ڏي رونقڙي هوندي هئي، اها ويٺي ته
اوڏانهن خير ڪو ويندو هو. هوءَ ٻه چار ڏينهن ته ڪيڏانهن
ڪانه نڪتي. پر پونجي ختم ٿيس ته لاچار ٻاهر نڪرڻو ئي
پيس. پر وڃي ڪيڏانهن. ڪنهن کي چوي. ڇا چوي؟

ڊچندي ڊچندي لهي پيئي سرنديءَ وارن جي پاڙي
۾. مزدوريءَ لاءِ منٿون، ايلاز پر ڪجهه ڪونه وريس.
پنهنجي لاوارث ۽ بي پهچ هجڻ تي ٻه هاءِ گهوڙا ڪيائين
پر پيو ٿيو خير. پلا جتي گهٽيل وٺيل مشڪي جسمن
وارين ساڙوڪيون شيديائيون هر خدمت لاءِ اڳي ڏي
موجود هجن، اتي نوابيءَ جهڙي جنازي کي ڪهڙي
سانڍڻ پڇندي! باقي مٿس ڪهل کائيندي خدا ڪارڻ
ڪنهن ٻه روپيا هٿ ۾ ڏنس ته ڪنهن اٽي جي لپ....

سڄي پاڙي ۾ رلي پني، روٽي ٽڪڙي موٽي آڻي
ڪوٺڙيءَ ۾. ٻه ادائي سير اٽو، ڏهه ٻارهن روپئي وارا
نوٽ ڏسي، بيک جو شديد احساس ٿيس....!

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”اڙي نوابي اهو وقت به توني اچڻو هو! تون اهڙي ته نه هئينءَ. تنهنجا وڏا ته عزت وارا هئا. آڳهاڙن کي ڍڪيندا هئا. ٻڪين کي کارائيندا هئا.... تون ڪنهن جي اري ۾ اچي ويئي آهين، ٻڏاء نوابي. تنهنجي بخت کي ڇا ٿي ويو. ڇو ڪڏا توني ڏمريو آهي!“

مٺو جهلي ويهي رهـي. جهوليءَ ۾ پکڙيل نـوٽ مٺس ٿٿوليون ڪرڻ لڳا. ندامت ۽ پشيمانـيءَ جا پهاڙ ڪيس ڇيهاڙڻ لـڳا ــــ اڪيون ٿمي پيس. وري ڏنـڏو ڪرڻ جو سوچيائين. پـر هـن وٽ ايندو ڪير! اڳي هيڏي ساري بازار ڪليل هئي، هر قسم جو ’مال‘ موجود هوندو هو ته، گراهڪ به قسمين قسمين ايندا هئا. پوء پوء ڪجهه، گهٽ اگهه، جـي ڪري، ڪجهه عمر جي هڪجهڙائي جي ڪري ڪو پوڙهو پڪو هن ڏانهن به لڙي پوندو هو. پر جڏهن کان بازار بند ٿي، رونق ختم ٿي ويئي، ته پوء رڳو هـن جي ڪري ڪير ٿي اچي سگهيو. ڪو آڇيو ٻڪيو لڪ چـوريءَ جهـٽ جهاپـو هڻڻ خاطر شايد لڙي به پوي ها، پر هن ۾ هوئي ڇا؟ ڪهڙي ڪشش هئي منجهس، جا ماڻهن کي ڇڪي وٺي ها.... هوءَ ته بس، ڪنهن ويرانـي ۾ موجود پاڙيءَ جي ان لپيل ڊٻي جيان هئي، جنهن جي چوڌاري سوڻرن، بگهڙن ۽ گدڙن جا پيرا هجن، ۽ اڄ کان پاهه ٿيندي به منجهانئس ڪا پيري پيهڻ تي دل نه ڪندي هجي....!!

هڪ ڏينهن ويئي پور پڇايائين ته حياتي ڪيئن گذاري،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خرچ پڪو ڪٿان آڻي. ڪنهن کان مدد وٺي .... سوچي سوچي مٿي ۾ سور پئجي ويس، پر مسئلي جو حل ڪونہ سجهيس. بيوسيءَ کان چادر تاڻي سمهي پيئي. تڏهن بہ اندر ۾ اهائي هورا ڪورا هيس. اوچتو ڪو چرمي سپاهي ناسون هڻندو وٽس اچي نڪتو. سجاڳ ٿيندي هيس، دل تي پٿر رکي، مرڪڻ جي ڪوشش ڪندي ڪيڪاريائينس. پر سپاهيءَ لحاظ ڪو نہ ڪيس. اِ ڪ ڪڙڪي ڪري چوٽ ۾ چئي ڏنائينس:

”اچا ويٺي آهين — توکي خبر ناهي تہ قانون سخت ٿي ويا آهن. ڏنڊو ڪرڻ ڏوهہ آهي؟“

”بابا ڪبر ٿم، پر ڏنڊو تہ ڪندي ئي ناهيان. چڙو پنهنجن ڪکن ۾ پئي آهيان. هڏيم ها ڪو گهر تڙ، تہ هتي ڇو پئي ڏڪا کاوان ها.“

”گهر تڙ ڪونہ ٿئي. مون کي بہ ٿي چونيو بنائون، هل ٿاڻي تي.“

”شهزادا، امام شاهد آهي، گهر گهاٽ ڪونہ ٿم. بي پهر، لاوارث آهيان. پئي آهيان هتي ڪنڊ ۾.“

”ڪنڊ ۾ بہ ائين تہ ڪانہ پئي آهين. ڏنڊو ڪرين پئي. ڏوڪڙ ڪمائين پئي — اسان نندون حرام ڪري ڇڏيون آهن برائيءَ جون پاڙون پٽڻ لاءِ. تون اچا بہ پئي گند کي ڦهلائين. قانون اندو ڪونهي جو تو جهڙين کي ڏسي نہ سگهي.... پر تنهنجو بہ ڏوهہ ڪونهي، اها اسان جي نرمي آهي جو اڄ تائين ٿاڻي جو منهن نہ ڏٺو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اٿئي. نہ تہ پنهنجي وجهي ها خبر تہ قانون ڪهڙي بلا جو نالو آهي !!"

"سچ آهي بابا. ٿورا تہ تنهنجا مجان تي 'نا' تہ ڪونہ ڪيم."

"مجين تي تہ، مچڻ واري تي مار معاف آهي. چڱا ياد ڪنديئہ .... چڱو هاڻي چڏاءِ وزم جا پئسا تہ وڃان .... صبح ڪان وٺي سوڻ-وڻي نصيب نہ ٿيو آهي، مغز کي چڪر آهن."

"بابا حرام جو ڪٽي ڪا پائي هـڙ ۾ هجيم. ڪالهوڪر بيڙيون ڪونهي. اڏون پاڻ ٻاڙيو ويٺي آهيان. جڏهن ڪمايون هيون، ڏوڪڙ هئا تہ توکي بہ ڪرچيون ڏيندي هيس، چانهيون پيئاريندي هيس، ڪڏهن ماڙهوءَ وٽ نہ بہ هوندو آهي."

"خرچيون جي ڏنيون اٿئي تہ فائدا بہ ورتا اٿئي. اٿين تہ ڪونہ ڏنئي .... ڪوڙ بہ اهڙو ڳالهائجي جو مچڻ ۾ اچي. سڄي بازار ۾ هڪڙي وڃي بچي آهين، سمورا گيراڪ قاساڍيو عيش پئي ڪرين. اجان بہ ٿي چوين تہ ڏوڪڙ ڪونهي! موچڙا موچڙا پئي ڪرين !!"

"بس، جي تنهنجي دل نٿي مڃي تہ ڀلي هڻ موچڙا.... هڙ ۾ هونديئي ڪونہ تہ ماڙهو ڦاهو تہ ڪونہ ڪائيندو."

"چڱو، نہ ڏي — ڏسان هاڻي ڪيئن ٿي رهين اتي...."

سپاهي ويو هليو. نوابي پنهنجي منهن ڀڻڪڻ لڳي:

"هون .... اوڳاڙيءَ تي آيو ڪان صاحب. همدردي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ته ڪيائين، پنهنجا موچڙا پيو هڻي ـــ اي هڻي ته ڏسو.
نوابي ڪا گونگي ته، ڪانهي جو بوٽ بڌي ويهندي.
امام تو چاڻي، سڀون سڌو وڃي ڪورٽ ۾ مٿو ڪٽيندس
ته مون سان ظلم آهي، نسورو ناحق آهي. املاڪ ٻڌائي
چڏيندي سانوَ. ڇا سمڌو تون نوابيءَ کي! وري مڙس
جو ڪپالهائي ته! ڇي عيش پئي ڪرين ـــ ها ها. ڪريان
ٿي عيش. ماڻهين کي به وٺي آ ته عيش ڪري!

.... اڙي بابا، اسان فقير ماڻهو، نه ڪنهن جي ٻن
۾، نه ڇٽن ۾، ڇو ٿا اسان کي چونگ ڏيو .... هيٺو
سمجهي نه، هيساءِ، هيٺي ڪانه، آهيان. مشڪل ڪشا
مددي آهي، تو جهڙا ڪوهه، جا ڀونرا ڇا بگاڙيندا! وڃي
ڪنهن چور ڌاڙيل سان ته، هٿ اڏڪاءِ ته، ڪبر پويٺي.
ڪنهن وڏيري، ڪنهن سيٺ جي در تي ته وڃي ڏس....
هلان ڪري نوابيءَ وٽ ڏيو اچين .... نه، ايندو ڪر.
امام جو سنهن، فائدو نه پوندئي!!"

ٻئي ڏينهن نما شام مهل ساڳيو چرسي سپاهي، ٻن
ٻين سپاهين سان گڏ نوابيءَ جي در تي وڃي بيٺو. هوءَ
چادر تاڻي کٿولي تي سٿي پئي هئي. بخار ۾ ٻري پئي،
تڏهن به اخلاقن کين ڪيڪاريائين. پر سپاهيءَ رڪائيءَ
سان دڙڪو ڏيندي چيو ته، ٿاڻي تي ڪيس صاحب
گهرايو آهي.

خلاف توقع نوابي بلڪل خاموش رهي. گذريل
ڏينهن جيڪي ڪجهه چيو هئائين انهن مان ڪنهن به

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڳالهه تي عمل نه ڪيائين . نه شور نه گوڙ، نه جهيڙو نه جهڳڙو ماڻهو ڪري اٿي ڪڙي ٿي . وهاڻي هيٺ رکيل بخار جون گوريون ڪئي پرس ۾ وڌائين. رڌو مٿي تي ڏاهي، در کي تالو هڻي ساڻن رواني ٿي. ٻه وکون هلي وري موٽ ڪاڏائين . سپاهي حيرت مان ٻيهي کيس ڏسڻ لڳا ـــ در کولي ، پڃري مان طوطو ڪڍي آڏاري ڇڏيائين :

”مٺو تون نه وڃي سگهيو ٿيءُ ، منهنجو پاڳ مون سان .“

وري در کي تالو هڻي هنن سان هلڻ لڳي. سڄي واٽ هڪ اکر به نه ڳالهايائين . ٿاڻي تائين پهچندي پهچندي سهڪ وٺي ويس .... منشي وڏي جي سامهون فرش تي پلٿي هڻي ويهي ڊگها ڊگها ساهه کڻڻ لڳي . سپاهي ايندي ئي منشيءَ جي سامهون ڪيڏو جو پاڪيٽ ۽ پانن جي پڙي رکي. پان وات ۾ وجهندي، نوابيءَ ڏانهن غور سان نهاريندي منشيءَ رڙ ڪئي !

”ڪرڙ خان، ڪٿان وٺي آئين هن بيماريءَ کي؟“

”وڏا، وڏي حرامي شئي اٿئي. ڪونه سڃاڻينس؟“

”نڪو.“

”هيءَ چڪلي واري نوابي اٿئي....! اعلان تي ويا چڪلا بند ٿي ويا، رنڊيون لڏي ويون، پر هيءَ اڃا نڪري ئي نٿي. سمورا شوقين ڦاسايو جاوا پئي ڪري ۽ وڏي ڳالهه نه اسان تي اک ئي ڪانه ٿي پڏيس!“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”هان .... !“

منشيءَ حيرت ڳاڙ ڪاوڙ مان ڪيس اجان به وڌيڪ غور سان ڏٺو.

”پوءِ چيئيس ڪونه ته تيهين رات پاڳئي جي به هوندي آهي.“

”ڪهڙوئي سمجهايو مانس، پر اثر ڏي ڪونه ٿو ٿئيس.“

”تنهنجي ڪهڙي صلاح آهي...اماڻيونس اڳتي چا؟“

”ها بابا، هونئن هيءَ ڪانه سمجهندي.“

”ماڻي ڪهڙي صلاح اٿئي. ڪرين ٿي ڪرڙ خان کي راضي .... ڪي .... هلين ٿي اڳتي ؟“

”منچي صاب، مون وٽ هاڻي رهيو ڏي چا جو ڪرڙ کان ڪي راضي ڪريان — ڇڏيندين ته دعائون ڏاديون ڪندي سانءِ. نه ته ....“

”پڌين پيو ڪرڙ خان ؟“

”وڏا، دعائن سان ڪو پيٽ پربو چا؟“

”اها ڳالهه به آهي — باقي ڳالهه جي اسان جي هٿن مان نڪري ويئي ءَ صاحب اچي نڪتو ته پوءِ وچي ڪهڙي م پوندي. وڌيڪ سندس مرضي....“

هوءَ خاموش رهي.

”ماڻي تون هاڻي قبر ڪنڌيءَ پهتي آهين. اجان به بچڙا ڪم پئي ڪرين - هاڻ نه توبهه ڪر. خدا کي ياد ڪر نه من پڇاڙي چڱي ٿينئي!“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”سچو آهين صاب، پر پيٽ تہ بچاڙيءَ سان بدل کونھي. پيٽ ماني ٿو گھري. رڳو مانيءَ کاطر کارو منهن پئي ڪريان، ڪو اهڙو ماڙهو هجي جو ماني کپو ڪارائيم ، ڪپڙو لٽو ڏئيم تہ اشراق تي گهر ۾ ويهي رهان. اوهان مان ڏي ڪير مون کي رهائي تہ گهر ۾ ڀانهي تي گذاريان. ٿانوَ مليان ، ٻار پرچايان . جيئن چئو تيئن ڪريان . ڪڏا جي واسطي سونکي هن گند مان ڪڍو. منهنجي مدد ڪريو. مولا علي مشڪل ڪشا ان جو اجر ڏيندوَ.“

”مائي ڪهڙيون تي ڳالهيون ڪرين. اسان ڪي ڪُٺيءَ ڪنيو جو ڏڪي جي رنديءَ کي وچي پنهنجن ٻچن ۾ ويهاريون! دماغ تہ جاءِ تي اٿئي.... ڪني مڇي پاڻ تہ ڪني ، پر جي رکينس ڪاري ۾ تہ ڪاروڻي ڪنو ـــ گهٽائي ماڙهو اٿئي، ڪنهن کي چئي ڏس.“

”بابا هزارن کي چيم ، هرڪو ٿو اها ڳالهہ ڪري جيڪا تو ڪئي.“

”پوءِ ٿو کي ڪهڙي ڪٺيءَ ڪنيو هو جو چڪلو تي ڪامايئي؟“

”صاب، شونق سان تہ ڪانہ ويٺي آهيان. ڪڏا ڏسريو ٿم ٽڏهن پئي لوڙيان نہ تہ منهنجا وڏا تہ چڱن ڪان چڱا، عزت وارا هئا.“

”تنهنجي ڪيئن ڦٽي؟“

”بس صاب ، جوانيءَ جي انڌي گهوڙي تي هيس،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جو هڪڙي منچيءَ سان وچي دل ڦاٽي، مائٽن کان منهنجو سنگ ڇڪيائين، پر جباب مليس ته ڏاڍو آهين - انهي ساڙ کان ٻئي ڪٽي پڳاسين. وچ-ي لڪايائين سنگت ۾ .... پوليس جي دپ کان ٻه ڏينهن رهايو، هرڪو لوڏيو ڪڍي. هڪڙي هنڌان ٻئي هنڌ، ٻئي کان ٽئين هنڌ - ٽي چار مهينا ائين گذري ويا. نيٺ مائٽن ڪي پوليس تنگ ڪيس ته مون مان ڪٽي هٿ ڪڍيائين. تڏهن منهنجا رب .... اهو وقت ياد ڪري ڏيل ٿو ڏڪي منچي صاب! جنهن جنهن گهر ۾ رهيس، تنهن ۾ پيءُ کان وڌي پٺن سميت، هرڪ اگهاڙو ٿي مون سان راتيون گذاريون ... !!

” گهٽيون ٿي منٿون آزيون، قرآن ميڙ ڪيم تڏهن به نه مڙيا .... ائين ڇڪلي ۾ ويهي کان سواءِ ٿي آڏون رنڊي ٿي پيس .... نيٺ ڪڪ ٿي، دلالن ڪي وڪٽي ڏنائون. جن پهرين ته پنهنجي دل پري، پوءِ وچي بازار ۾ وهاريائون ... پريا ويهه سال گذري ويا ان ڳالهه کي منچي صاب، منهنجي جواڻي، منهنجون ڪوشيون سڀ ڇڪلي ۾ ڪٽم ٿي ويون .... اسان جي اندر مان به ڪا چڱي واڻي ڪانه ٿي نڪريس. مشڪل ڪشا ڪندو ته پاڻ به سڪ نه ڏسندو. اسان کي تباهه ڪيائون، پاڻ به تباهه ٿي ويندو ....“

” مائٽن جو ڪو ڏس پتو ڏي ته توکي انهن جي حوالي ڪريون.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”نه صاب، انهن اشراڦن کي وري بدنام نه ڪنديس. اڳي ئي گهٽي تي اٿن. مشڪل ڪشا سدائين آباد رکين، آئون پنهنجو ڪيتو پئي لوڙيان.“

”ماٺي تنهنجو قصو آهي ته دردناڪ پر.... ڪرڻ خان ڇڏيونس؟“

”نه نه وڏا، متان اڇين انهيءَ جي ڳالهين ۾. وڏي شودي آهي بابا. اڄ الائجي ڪيئن ڦاٿي آهي.“

نيٺ ڪو گس ته ٻڌاءِ .... روزنامچي ۾ ڇا لکان؟“

”لک ته شهر جي هڪ بدنام عورت نوابيءَ کي، شريفن جي محلي ۾ راهگيرن کي فحش اشارا ڪندي پوليس پڪڙي ورتو.“

نوابيءَ جي منهن تي ڪساري مرڪ ڦهلجي ويئي ... منشي ڪنڌ جهڪائي روزنامچي ۾ لکڻ لڳو .... ميز جي خاني مان ڪنجي ڪڍي سپاهيءَ کي ڏيندي چيائين.

” تالو کولي واڙينس اندر.“

سپاهيءَ جيئن ئي تالو کوليو، نوابي پاڻ ئي اٿي بيٺي، هٿ چيلهه تي ڏيئي، ٺڪل ٺڪل قدم سان اندر ويندي ٻڌڪڻ لڳي:

”حياتيءَ جا پويان پهر آهن بابا، گذري ويندا. پاهر نه سهي، جيل ۾ ئي سهي، ماني ته ملندي پئي... !! ❋

خواب نٿا نيڻن ۾ ماپن

”ديڳ، اچي ويٺي، ديڳ اچي ويٺي.“ ٻارن جي شور تي سڄيءَ ڇڄ جون ا کيون در ڏي کڄي ويون. ٻارن کٽي ديڳ تي ورهاڙو ڪيو. وراندي ۽ ٻير جي ڇانو ۾ ويٺل عورتون، ٿالهيون ۽ ٻوتيون کڻي ٻيٺ وٺڻ لاءِ سنهيري ويٺيون. ڪي وڏڙيون ته ديڳ ڏانهن به پهچي ويون. صبح کان وٺي بک تي سهرا ويٺي ڳاپائون. ڏانجو سڄ لڙي ويو ; ٻيٽ ۾ ڪئو به ڪونه پيس، صبر اچين ته ڪٿان .... گوڙ ڪي وڏندو ڏسي حاجي ڳلي ڪڙڪي سان هڪل ڪئي.

”ويهي رهو، ويهي رهو. ديڳ تي ڪير نه اچي. ٻيٽ گهٽو آهي، سڀني کي ويهاري کارائبو.“ ٻار هيسجي پوئتي هٽيا. عورتون ڦڪائيءَ کان ويهي رهيون.

”ابا ٻه ٽي جوانمرد ڇوڪريون اٿي ماني کارايو. کٽو پاڻوڙا. شاباس ٻچا، دير نه ڪريو.“

ڪن پل ۾ ٽي چار ڇوڪريون ڪلنديون مرڪنديون، هڪٻئي کي ڌونئيون هڻنديون پاڻوڙا کڻي اچي بيٺيون. حاجيءَ بسم الله پڙهي ديڳ جو منهن کولي ماني وڌائڻ شروع ڪئي. پاڻوڙن جو ڀريون ڇڪر ڇڄ ۾ ڇا پهتو، پاڪر ڪٽو مچي ويو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”اڙي امان اسان کي ڇڏي اڳيان پڻي وڃين. انصاف ٿي ڪرين.“

”اڙي جيجل صبر ڪر، پيٽ ڪوڙ آهي، تو کي به ملندو.“

”امان پيٽ وٺي ڏي نه“

”پيٽ ڪوڙ منهنجا ٻچا ــ واري سان اسان کي به ملندو. تون ماٺ ته ڪر.“

”اڙي پيءُ چار چٽيون آهيون، هڪڙي ڀاڄوڙي مان ڇا ٿيندو. پيو به ڏيئي وڃ نه.“

”بابا ٻه ٽي پيون ڇوڪريون به اچو ته جهٽ ٿئي. شاباس ٻچن کي.“

حاجي گلڻ جي چوڻ تي ٻه چٽيون پيون ٻه اٿيون، جن مان هڪ ته ڳوٺ جي چاتل سڃاتل هئي، پر ٻي ڪا ٻاهران آيل هئي. وچولو قد، پيريل بت جاڙا پيرون، ڪجليون اکيون، نيري موڙي جي ڏه تاڪي سٿڻ تي ناسي رنگ جو نيرن ٻوٽن وارو پيرت پيريل چولو، نيري آر لڳل، گلابي ٻوٽن واري جاپاني شال واڱل جي گندي مٿي تي، ٽن ستارن واري جهانجهر پيرن ۾ ڳچيءَ ۾ پاتل سچي اره تي پکڙيل چندن هار، ڪنن ۾ ست ست واليون سون جون، نڪ ۾ ڳيري لڳل ڇتاڻون بولو، عمر پندرهن سورنهن جي مس. هوءَ الهڙ ڳوناٺي چال سان پير سٽيندي، جهانجهر وڄائيندي ٻه ڀاڄوڙا ڪٺي اچي حاجيءَ جي پر ۾ بيٺي. رانجهي ۽ ڦتن جا دوڏا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڦاٽي ويا. ٽيستائين اڪيون ڇنڀائون ٿي ڪونه، جيستائين هوءَ ڀاڄوڙا ڀرائي موٽي نه ويئي. هن جي ويندي ئي رانجهي ۾ ڦتوءَ هڪ ٻئي ڏي ائين ڏٺو ڄڻ چوندا هجن "ڪيئن ٿو ڀانئين؟" هڪ ڏينهن ٽتل، مٿان گرم گرم ڀت سان ڀريل ڀاڄوڙا هئن ۾، ان تي وري تڪيءَ وڪ سان هل هلان. هوءَ پگهرجي پيئي. پگهر جا ننڍڙا ننڍڙا ڦڙا سندس نرڙ تي آهستي آهستي وڏا ٿيندا ويا. ڦمندا ويا. پر گرميءَ جي پرواه ڪرڻ بنا، هوءَ ادر پيهر ڪندي رهي. ديگ خالي ٿي ويئي. رانجهو ۾ ڦتن خالي ديگ کي ڪانواٽيءَ ۾ لڙڪائي، ڪلهو ڏيئي ڇني ڏي ٻي ديگ ڪڍڻ ڀڳا. ڇيج مان نڪري رانجهي ڦٽ ڪاڏو،

"يار واه جي آهي."

"ڪير؟"

"ڪارو ٿئي منهن. هيڏي ساري حور ڪانه ڏٺئي؟"

"اڙي هاؤيار. واه جي آهي."

"خبر ائٿي ته ڪٿان آئي آهي؟"

"نڪو. ڀانيان ٿو ته شاهپور وارن مزمانن مان آهي."

"شاهپور کان ڪير آيا آهن؟"

"گلاٻمن وارن جا ماماڻيان آهن. ڀانيان ٿو ته انهن مان آهي."

هو ٻئي ديگ ڪڍي وري ڏڪندا ڇيج ۾ پهتا. سا ڳيون چوڪريون، سا ڳيا ڀاڄوڙا، سا ڳي ڇيج. ڍوڍوڏان. رانجهي ڪيترائي ڀيرا چاهيو ته ڪنگهڪار ڪري سندس ڌيان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڇڪائي، پر حاجي گلن جي ڪري اٿين ڪري نه سگهيو. ٽن ڏيڳن کان پوءِ سواءِ هڪ ٻن ڇوڪرين جي، ٻيون ويهي ڪاڻ لڳيون پر هوءَ اڃان به رهيل کهيل ماين کي ڪارائيندي رهي. پاڙوڙا حاجيءَ جي هٿ ۾ ڏيئي هوءَ ٻيهي رهي. ۽ پوتيءَ جي پلئه سان منهن تان پگهر اگهي شوڪارو پريائين ته، الاڏي ڪيئن رانجهي جي واتان نڪري ويو، ”سؤٽ ڪجهه پاڻ به ڪائيندينءَ يا رڳو ٻين کي ڪارائيندينءَ.“ هوءَ چرڪجي پيئي. اکيون وڃي رانجهي جي اکين ۾ اٽڪيس. بت مان درڙي نڪري ويس. رانجهي جون واڇون ٽڙي ويون. ۽ هوءَ پاڙوڙا کڻي پير سٽيندي مـوٽي ويئي. پر موٽندي الاڏي ڇو هوءَ ساڳي نه رهي هئي. سندس قدم اڻ برابر ڪجهه لڳا. ماڻـي جتي ڏيٺي هيس. ان کان پـه وکون اڳتي نڪري ويئي ته، پويان سـڏ ٿيس. ”اڏي امان ايڏانهن ڪٿي ٿي وڃين. ايڏانهن نه سيڻي ڪاڏي آهي. اسان کي ڏي.“ سڏ تي جڻ چرڪي پئي. ڦڪائيءَ کان مرڪڻ جي ڪوشش ڪندي پوئتي موٽي. پاڙوڙا خالي ڪري وري اچي ديگ تي ٻيٺي ته حاجيءَ ڪانئس پاڙوڙا وٺي پاسي ۾ رکي، ديگ جو منهن بند ڪري ڇڏيو.

”ڇوري ڪان مهل کان پـئي ڏوڙين، هڙون پئي ٻڏائين ڇا ـ پيٽ ڪونهي وڃي ويهي رهه.“

هوءَ ڏيڪرن ۾ اچي ويئي. منهن جو پنوڻـي لهي ويس. حاجيءَ تان نظر هٽائي اوچتو رانجهي ڏانهن ڏٺائين.

هن کان سندس حالت سٺي نہ ٿي. هڪل ڪيائين.

”حاجي ماني ڏي ڇوڪريءَ کي، ديڳ گهر کڻي ويندين ڇا.“ پنهنجيءَ حمايت تي هڪ دفعو وري هن ٿورائتين نظرن سان رانجهي ڏي ڏٺو.

”چار ديڳون ڇيچ ۾ هليون، اڃان بہ ڏيان!“

”نهيو، هيءَ پيرو تہ ڏينس، پوءِ کڻي نہ ڏجانءِ.“

حاجيءَ پاڏوڙا کڻي پڙڻ شروع ڪيا.

”ماڻهو نہ ماڻهوءَ کي سڃاڻ حاجي. ههڙن ماڻهن کي پيٽ پاڏوڙي لاءِ موڙائبو ڇا؟“ هوءَ شرم کان ڳاڙهي ٿي ويئي. جملي جي نوعيت کي محسوس ڪندي حاجي ڪجهہ ڪهرو ٿيو.

”مشڪري نہ ڪريو ڇورا، مشڪري نہ ڪريو تہ هٽانوءَ نہ موچڙا.“ حاجيءَ کان پاڏوڙا وٺي، ڪنڌ هيٺ ڪري هوءَ پنهنجي ٽوليءَ ۾ وڃي ويهي رهي. گهڻ ڪٿندي لمحي لاءِ رانجهي ڏانهن ڏٺائين، جنهن کيس اڳي کان ئي ڏٺو پئي. پنهي کي محسوس ٿيو تہ اها نظر ڪا خير صلاحي نہ هئي. رانجهي ٻڳهو ساهہ کڻي ديڳ واري ڪاڙيءَ کي ڪلهو ڏنو. ورڪ هلي، بهاني سان ٻيهي منهن ورائي وري کيس ڏسڻ جي ڪوشش ڪيائين.

”ماني تہ ڪنهن کي ڪانہ کپي نہ؟“ حاجيءَ کيس پٺن کان هلڪي مڪ هڻندي ٻاهر ڌڪيو:

”ڪانہ ٿي کپي ماني. هلو ٻاهر، لاهيو ڪوڙ مانيءَ مان.“

رانجهو ڇيچ مان نڪري تہ آيو، پر ويو وڃي

سگريٽ جو سوٽي تي سوٽو، آفريدل ڏيگي جيان شوڪارن جو سٽڪو. چا جا منڊل، چا جو رونشو. ٻئيءَ تي راڌارن جي ٽپڙن پرسان ڏهي پيو.

”رانجهو ڪٿي آهي. ڳولي اچوس ته ڳوٺ ۾ ماني ڏيون.“ پر رانجهي جي ڪا خبر ئي نه پوي. نيٺ ڳوليندي ڳوليندي ڦتن اچي مٿان بيٺس.

”واه دلبر واه. هوڏانهن حاجي ڳلڻ تنهنجي پويان وارنڊ ڪڍيو وٺي، تون هتي لڪو ويٺو آهين. هل ته ڳوٺ ۾ هلي ماني ڏيون.“

”پنهنجا ڪم لهي ويا ٿئي ڦتن، پيو ڪو جوڙيوال وڃي ڏس.“

”چو، چا ٿيو ٿئي؟“

”بس- پاڻ ڪنم آهيون بابا. پاڻ پلانڊ هجيئي ته بشڪ ڪر. پاڻ آهيون گهڙي گهڙيال جا مزمان.“

”اڙي سچا ڳالهه ته ڪر ته ڪا ڪي چڪي ڪريانءِ....“

”ڳالهه وري ڪهڙي ڪريان. ڪبر نه سچي قصي جي اٿئي. هاڻي هرون پرون تو بچڙائي ڪرين نه تنهنجي مرضي.“

”صفا اٿين چا؟“

”ها بابا. صفا اٿين“

”پوءِ اڏي راڌارن وٽان چا ملندئي. اٿي ته ڪو هٿ پير هڻون. من ڪو بلو ٿي پويئي.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”چڏ يار، اسان کي آهي سر جي، تو کي لڳو پيو آهي.“
”لانلت آهي پيوڳ واري تي - دل وڏي ڪر ڇورا
هم هي تہ ڪيا گم هي.“
”ايمان سان ....؟“
”پيو نہ تہ ....“
”يار اهڙي ڪا مڙسي ڏيکار نہ تہ آئون هتي مان
تو وڃانءِ.“
”ات تہ هلون ٿا شاک تي. ڪچهري بہ ڪريون
ڪا ٿبي هٽي هڏ بہ ٿاريون، ڪلها چاندي ڪري ويا
ديڳون ٻوٿي - حاجي پاڙهي پيو منهن ڏيندو پٽ ڪي.“
رانجهي سگريٽ جو ڦـڦـڙ ڦاڙ سوڙو هنيو تہ ڦتن
رڙ ڪئي:
”ڦوڪ تہ پراھ، رڳو پاڻ وينو چڪين. ڪم تو
وارو وري بہ مون وٽان ٿيندئي.“
”اڙي ڦوڪ چا، توتان سڄا پاڪيٽ گهور آهن،
رڳو منهنجو ڪو بلو ڪر.“ سگريٽ ڏيندي رانجهي
پيوڳ چرچي ۾ مطلب واري ڳالهہ ڇوري:
”هاڏو پلا دلبر، پوءِ چا سوچيو ٿئي؟“
”سوچيو تم تہ سڀ ڪان پهرين اهو واءُ سواءُ
ونجي تہ هيءُ بلان آهي ڪٿي جي ....“
”ڏس ڏس ڦتن. حور ڪي تو بلان چوين. ير
حيف ٿئي.“
”ادا حور هوندي تولاءِ. اسان لاءِ تہ واسينگ آهي،

پري ڪان پٺي سازي. پر هاڻي وچ ۾ نه ڳالهاءِ .... ها، پوءِ پڇيو ته بچيل آهي، يا ڪنهن جوڳيءَ جي مرلين منڊي وڌو ئس. ڀريـن اها ڳـ ڪجي، تـه پوءِ وري اڳتي وڌجي. ڪيئن؟"

"بس پياڻو، مون کي لڳي ٿو تـه مون وارو ڪم ٿيندوئي تنهنجي هٿان. وڌيڪ لاءِ تنهنجي مرضي."

"ڦڪر نه ڪر. پر تون به ڪا ڦانٽائي وٺ. اٿين گوڏ ٻڌي گرگلو ٿيو ويٺو هوندين ته ڪير پڇندئي."

"حڪم ڪر، ڇا ڪريان؟"

"سنوارت ڏنوارت ناهه. ڪپڙا ڏاهوڪا پاءِ، چار ڏوڪڙ کيسي ۾ ڪڻ، ڪرچ ڪر ته راڻو به راضي ٿئي."

"حڪم تمهارا استاد، ڇٺين ته سچ لٿي کان اڳي ڀنڀور کي ٻاهيون ڏيئي ڏيکاريانءِ ـــ هلي ٿا وڃون مون واري منجهيريءَ جو پاسو، وڃونس ٿا روپين ڳچل. پوءِ ڦٽين ۾ پيا ليکا ٿيندا. باقي ڪپڙن جو رکيو پيو آهي ماشوق. عطر جو ٻڙو تون ڏجانءِ، پوءِ گهٽ نه ڪبي."

"پلا تنهنجو ڪم جي ڪري ٿو وجهان، ته پوءِ منائي لڳندئي ڏيل."

"پر ڳالهيون کهڙيون ٿو ڪرين، منائي ڇاهي، پاڻ تـه رت ڏيڻ وارا مجنا آهيون. آزمائي ته ڪير پوي نه."

"گهٽ پاڻ به نـه ڪنداسون. وڌيڪ لاءِ تنهنجو ڀاڳ. پلا ٻـي ڪير ڏي، ڇادي ٻاديءَ جي نيت ٿئي ڪين رکو ...."

”ڳالهيون ته ڪهڙيون ٿو ڪرين. اسان کي لڳي پئي آهي سر جي. تو کي آهي مشڪري ٽون. ڀهرين پڇي پڪ ڪر، جي آهي ڪو آسرو ته پوءِ چڙهن ڪونه. پئسا چوندا ته ڏوڪڙن ۾ ٿوري وٺبس. اها سچائي ته سدائين اسان سان آهي، پر مهل ڪري ويندا سون.

”هاڻي هيئن ٿا ڪريون، جو توکي تيار ڪري هلي ٿا لهون ڇڄ ۾. هونئن جي بل نه لڳو، ته سينديءَ ٽي ته ڪيئن به ڪري هلي بيهنداسون مڇن کي مروڙو ڏيئي، گهور وارو وڏو ڪٽي گهوٽ ٿي بيهجانءِ. پوءِ پاڻهي ڪبر پوندي ته پڪيءَ جي ڪهڙي مرضي آهي.... جي سمجهين ته ”مائيءَ کي جن نه ڪن، ادي جن کي عشق اندو ڪيو.“ ته پوءِ اتي ئي ڪٽي پير جهلجانءِ ته پاڻ ڏٺو ٿيءُ، ته ٻئي کي ليزم ڪر. جي پيلي ڏسين ته سنگل ملي ٿو، ته پوءِ سر لڳي.“

”ڦتن مون پنهنجي آڳ واڳ ڏني ته هنجي هٿ ۾ هاڻي مارين، جيارين، وس وارو آهن ـــ باقي پئسي ڏوڪڙ جو ڦڪر نه ڪر. سمجهه، ته ڪيسا پُر آهن.“

ڳوٺ پهچي رانجهي پنهنجي زميندار سان ڦتيون ٻولي سؤ سؤ وارا پنج نوٽ وڏا ڪيسي ۾. سنوارت ڏاهي، ڪپڙا بدلائي، عطر جو ڀڙو ڪن ۾ رکي مڇن کي تيل جي مک ڏيئي، ڦتن سان گڏ چڙهي ۾ لهي پيو. ڊبل گهوڙا بوسڪي جي قميص جي کيسي مان گلابي نوٽن گولن جي روشنيءَ ۾ پري کان ئي تجلا پئي ڏنا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنهنجي ڇٽن هيڏانهن هوڏانهن جون ڳالهيون ڪندي، چڪر ڏيندي ڪجهه وقت گذاريو. ميندي ۾ ني هلڻ جو پڙهو ڏنائون نه هو گهوٽ سان هٿ، هٿ ۾ ڏيئي ڪنوارين ڏي هليا ـــ گولن جي روشنيءَ ۾ ٿلهي جي وچ تي رکيل کٽ تي گهوٽ ويٺو ته لنگهياڙي گهور وارو وڏو ۽ موڙ ڪٺي آڏيو. هن اڄان گهوٽ کي موڙ پٽي ٻڌا ته رانجهي وڏو ڪٺي وڏي وات رڙ ڪئي:

”اڇو بابا گهور ٿي. دير نه ڪريو.“

”ابا صبر ته ڪر. ميندي لائڻ ته ڏي، گهور پوءِ ٿيندي.“

رانجهو ڍرو ٿي ويو ـــ گهوٽ جي اڳيان گهوٽ وارا مرد ۽ پويان عورتون ميڙاڪو ڪري ويٺيون. گهور ۽ ميندي ۾ وارا خاص سهرا شروع ٿيا. گهوٽ جي وڏي ڀيڻ ميندي جي ٿالهي ڪٺي، سهرن ۽ نازن جي ڌمچر ۾ گهوٽ جي هٿن ۽ پيرن کي ميندي لڳائي. ۽ گهوٽ جي پير ۾ ويٺل ڦٽن کي به ميندي لائي ڇڏيائين. ان کان پوءِ گهور شروع ٿي ويئي. ان سان گڏ سهرا به ٻڌاجي ويا.

گهورون گهوريندي هلو چاچي ادل جا
لڪ لٽيندي هلو چاچي سهڻل جا.

رانجهو ولو ڪٺي گهوٽ جي ڪلهي سان بيٺو.

”اڇو بابا. بسم الله ڪري گهور ڏيو. شابس....“

وري عورتن ڏي منهن ڪري پنهنجائپ واري رعب سان چيائين:

”اوهين پنهنجو ڪم ڪريو . سهرا ڳايو. ڏسو چاٿيون.“ ان وچ ۾ نموني سان هن ڏانهن به ڏسي ورتائين. محسوس ڪيائين ته اوڏانهن به گهٽ نه هئي ... گهور شروع ٿي. هرڪو گهوٽ مٿان نوٽ گهوري وٺي ۾ وجهندو پئي ويو. ۽ سندس ڏنل رقم وڏي وات رانجهو پين کي پڌائيندو رهيو. مرد گهور ڏيئي نڪري ويا، ته عورتن جو وارو آيو. گهوٽ جي پيڻ نوٽ گهوري وٺي ۾ وڌو ته رانجهي رڙ ڪئي.

”ڪي پنهنجو ڏهين جو نوٽ، پاڻ تي سؤ ته ڏهيو پنجاه به نتي گهوريو.“ گهوٽ جي پيڻ به ماٺ ڪئي وات ورائيس:

”تو ڪهڙا ڪڙانا ڏنا جو مونکي ٿو چوين. تنهنجو ته سڱڻي آهي.“ رانجهي کي وجهه ملي ويو. هٿ کيسي ۾ هٿ سؤ سؤ وارا پنج ڏي نوٽ ڪڍي، انهن مان هڪ نوٽ چڪي گهوٽ تان گهوريائين، جيئن سڀ ڏسي سگهن ته هو سؤ روپيا گهوري پيو. اها هيل تائين سڀ کان وڏي گهور هئي. عورتون حيران ٿيون.

”هوءَ“ به حيرت ۾ پئجي ويئي .... وڏڙيون پنهنجي گهور پاڻ گهوريندڙيون رهيون نڍڙيون نيٺيون پنهنجي گهور، گهوٽ جي ماءُ هٿان موڪلڻ لڳيون. هوءَ گهوٽ مٿان نوٽ گهوري، ڪنهن عورت جو نالو وٺي، نوٽ وٺي ۾ اڇلائي، وري ڪنهن ٻي عورت کان نوٽ وٺڻ لاءِ موڙي ويندي هئي. ان حرڪت تي رانجهي کي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چوچڙي لڳي ويئي.

”چاچي حاجياڻي اهو ڇا ٿي ڪرين: ڏوڪڙ ڀيا ڏين، گهورين تون ٿي ـ هر ڪنهن کي ڪدا اکيون ڏنيون آهن، پاڻ ڇو نه ٿيون گهورين.“

لاچار باقي مايون پاڻ اڳتي وڌيون. نيٺ ”هن.“ جو وارو به آيو. هيڪندي هيڪندي اڳتي وڌي. ٤ ڏهين وارا به نوٽ گهوٽ مٿان گهوري وٺي ۾ وجهي ته ڪڙ ۾ وڃڻ لڳي ته رانجهي ڇرڪائي وڌس.

”سوٽ نالو نه ٻڌاءِ، ته ويهه روپيا ڪنهن ڏنا آهن.“

”شهناز“ هن ويندي ويندي چيو. گهوٽ جي ماءُ پري کان واڪو ڪيو:

”حاجي بهرام شاهپور واري جي ڌيءَ شهناز ويهه روپيا ڏنا.“

خبر ناهي ڪهڙي جذبي ڪري رانجهو ڏڪڻ لڳو. گهوٽ جي پير ۾ مينڌي لڳائي ويٺل ڦتن هڪل ڪيس:

”هٿ سنڀال واڻڄا، وٺو ٿو ڪري ڏي. بار وڌي ويو ٿس ڇا؟“ ڦتن جي ڇرچي تي چڱو ٺهڪڙو ٿيو... گهور پوري ٿي. رانجهي ٽي دفعا پئسا ڳڻيا، ٽيئي دفعا پلجي پيو. نيٺ گهوٽ جي وڏي ڀاءُ ڳڻي ٻڌايو ته چار سؤ ٽيهه روپيا ٿيا، جن جو ذري گهٽ چوٿون حصو رانجهي ڏنو هو. هو گهوٽ جي پير ۾ ٿي ويٺو، پر سندس اکيون ڪنهن جي آس پاس ڦٽڪنديون رهيون: سمجهڻ واريون شوقينڙيون سمجهي ويون ته انهن اکين ۾ ڪهڙا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پيغام هئا، ڪنهن جي لاءِ هئا. شرارت وچان سهرو به اهڙوئي ڪنيائون:

منوڻـــڙا دل تـولاءِ مانـدي آهـي
چتونڻڙا مـــن تـولاءِ مانــــدو آهي.

الا منهنجي ليليٰ مجنيٰ کي تـو ڪيئن موهيو
الا منهنجي قيس ڪجليٰ کي تو ڪيئن موهيو.

خير سان مينديءَ واري رسم پوري ٿي. هو ٻاهر نڪتا. پر سک ڪٿي پين. اهو رانجهو اهو ڦتن. ڇا ڪجي ڇا نه ڪجي. سنهيون ڳالهيون، ڪنن ۾ سس پس وري صبح لائڻ ويل ديدار جي اميد، پر صبح به جڏهن ٿئي. هتي ته ساعت به سال برابر هئي .... خير، رات گذارڻ جو ٻهانو به هٿ ڪري ورتائون. شاهپور مان آيل مهمانن سان ڪچهري ڪرڻ جو ٻهانو.

ٻئي ڇتا اوطاق ۾ لهي پيا ـــ مهمان ڪائي پئي، بسترا وڇائي آرام سان ويٺا هئا. ڪي سمهي پيا، ڪن سمهڻ جون تياريون پئي ڪيون. گوڙ ختم ٿي چڪو هو. رڳو ٿوري سس پس ۽ هلڪڙا ٽهڪ ڪيڏي ڪيڏي مهل گونجي ٿي ويا. هو وڏي ڪنڌ وارين ڪٿن وٽ پهتا، جتي به آباڻتا مڙس ويٺ ٻڌيو ويٺا هئا. رانجهي ۽ ڦتن سلام ڪيو. هو ويٺ ڇوڙي ڪٿن تي اٿي ويٺا ٿورو جهڪي، ٻاڪر پائي ساڻن مليا.... حال احوال ٿيا. ورهين جي دز ۾ اٽيل ماڻهيون چنبڙ جي ڦوڪجي نڪتيون دوريون هنجي ويون، قربتون وڏي ويون. وجهه وٺي

رانجهي ڳالهه چوري:

”چاچا، ورهين کان پوءِ اسان جي ڳوٺ ۾ پير پاڻ تو. اسان نه رڳو اوهان جون ڳالهيون ٻڌندا هئاسون. ڏاڍي اڪير هئي ملڻ جي. سڀاڻي اسان وٽ دعا جا پير گهمائي وڃو. گهر وارا به گهرن پيا ته ڪچهري ڪجي.“

”حاضر ابا، ضرور اچبو. پنهنجا آهيو. اوهان کان پڙدو ڪونهي. سڀاڻي صبح وارو ويلو ته پٽ وارن جو آهي، منجهند جو وري حاجي بچل، ڦتن واري پيءُ وٽ ماني آهي. ماڻهو آهن قربائتا، وڃڻو پوندو. باقي رات واري ماني تو وٽ کائبي.“

”ٺيڪ آهي، ڦتن به پنهنجو ڀاءُ آهي، ڀلي اتي وڃو. پوءِ رات واري مانيءَ جو بندوبست آئون تو ڪريان. اهو ٺيڪ ڪنهن ٻئي کي نه ڏجو.“

”تون الڪو نه ڪر ابا، اول خير.“

”رات جو پهريون حصو گذري ويو. مهمانن کي ننڊ جا جهوٽا اچڻ لڳا ته رانجهو ۽ ڦتن موڪلائي اٿيا....

باقي رات ان هورا ڪورا ۾ گذاريائين ته ڇا ڪجي.

ڪيئن ڪجي جو ڦتن وارن کان وڌيڪ سندس لڄ ٿئي .... سچ ايرڻ سان ڏي دوڪان تان وڃي سيڌو وٺي آيو. پنجاه پنجاه روپين وارا، چيلهي جيڏا به پانگا وٺي ڪٽ سان ٻڌي ڇڏيائين. ’منجهيريءَ‘ جي گهران اسٽيل جا ٿانو ٿپا به گهرائي رکيائين ـــ سڀ تياريون ڪرڻ کان پوءِ جو نظر ڪيائين ته، گهر جهڙو ڀاڻو لڳو پيو

هو. چوطرف ڦهليل پــاڻ پٽر ، ڪک ڪــکڇر ، ڪپڙا لاهي، گوڏ ٻڌي ٻهر جــو ڦرڻو ڪٽي شروع ٿـي ويو. گهر جي اڳيان پويان جتي ڪچرو نه هو، اتي به ڦرڻو ڦوڪارو ڪري ورتائين. ڪچرو ڪٽي چوطرف نظر ڪيائين ته صاف سٺو ماحول وڻــڻ لڳس. وهنجي سهنجي ڪپڙا پائي ڪجهه ياد ايندي ئي تڙ تڪڙ ۾ ٻاهر وڃڻ لڳو، ته ماڻس پڇيس:

”ڪيڏانهن ٿو وڃين؟“

”لانڍن تي ٿو وڃان، مٿان گهوٽ دل ۾ نه ڪري.“

”تون الڪو نه ڪر. گهوٽ خير سان گهمي گهر پهتو. ڇاڇي وچي گهرڻ پيڙا ٿيا. توکي هاڻي سار ٿي....!“

هو ماڻهو ڏي نهاري ٿڌو ساهه کڻي، مٿل وکن سان پوئتي موٽيو. ديدار جو چڱو وجهه هٿيس، نصيب نه ٿيس خير .... منجهند کان ئي شام جو انتظار ڪرڻ لڳو، پر شام به وقت تي اچڻي هئي. ڪو ڦٽن ته نه هو جو سڏ ڪري گهـران ڪڍي کڻيءَ کان جهلي هوٽل ۾ ويهاريس ها.

وڃڻ مهل جڏهن پاچا ڊگها ٿيڻ لڳا، ڏينهن ڍريو. هلڪي هلڪي هير گهلي. تڏهن رانجهي جي گهر ڇاڻ پهتي ته ”سنيري ويهو ، مهمان اچڻو ٿا.“ رانجهي جي هـورا ڪـورا وڌي ويئي . ويهڻ نـه پيو اچيس. ڪڏهن کٽ تي ويهي شوڪارا ڀري ته ڪڏهن ٻاهرئين در تائين وڃي واءُ سواءُ وٺي. نيٺ ڦٽن جـي ماڻهو جي اکواٽيءَ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۾ مهمان اچي ٻهتا. اڳيان اڳيان ڦٽن ماڻهو، پويان حاجي بهرام، ۽ شوال، انهن کان پويان وڏين پوتين جي ٻڪل ۾ ٽي عورتون ۽ ننڍا ٻار ـــ رانجهي وڏي مردن کي ۽ عورتن وڏي عورتن کي ٻٿا ٻاڪر پائي آڌرڀاءُ ڪيو. مهمانن جي ويهنديئي رانجهو ڇري ڪڍي ٻاهر نڪتو، ٻنهي ڪڪڙن کي حلال ڪري وڌائين. سندس ڀاڃائي ۽ ننڍي ڀيڻ وڃي لڳيون بورچي خاني کي وٽ وٺان ٽي ويٺي. رانجهو ڪڪڙ ڪٽي، چلي هٿ ڌوئي اچي مهمانن جي ڪچهريءَ ۾ ويٺو. رکي رکي ”هن“ ڏانهن به ڏسي ٽي ورنائين، جهڪا چپ چاپ ماڻهو ۽ چاچيءَ جي وچ ۾ ڪنڌ جهڪايو ويٺي هئي. رانجهي ڪيترائي ڀيرا چاهيو ته ڪنهن بهاني هن سان به ٻه ٻول ڳالهائي وٺي، پر وجهه ئي نه مليس....

سج لهي ويو. اڀ ۾ تارن ٽمڪڻ شروع ڪيو. ڪٿون ورانديءَ مان ڪڍي ٻاهر تلهي تي رکيون ويون. سيني گڏجي ماني کاڌي. چانهه جو دور هليو. ٿڌي مٺي ڪچهري شروع ٿي.

”ادي حاجياڻي امان سمجهيو ته هتي قرب گهڻ آهي. ٻاهر چڱا رهنداسون، پر فرق اٿي به ڪونه پيو، ڳوٺ نه راڄ، رڳو اڪيلائي گهر جهنگ ۾. سک ڏک ۾ ڪنهن کي سڏجي ـــ ٻنيون ته خدا ڪوڙ ڏنيون آهن، پر آهن ڀڃڙيءَ ۾، پاڻي جو ڏڪار آهي.... فصل ڪڏهن لڳي ته ڪڏهن سڄ ـــ مڙئي پيا وقت گذاريون.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”ادا لٺ هنئي پاڻي ڪونہ ڇڇندو آهي پاڻٺ ۾ سنهيون ٿلهيون ڳالهيون ٿينديون ٿي آهن. رت وري بہ رت آهي. اوهان جي نڪري وڃڻ جو ڏک اسان کي تہ هو، پر ڇيو سون تہ پنهنجا پاڏر پاڻتيا ڪونہ ٿا پرچائين، اسان جو وڃڻ ڪونہ ٿيي. ماڻهو چوندا کهڙو لاچار پين جو هي پويان پيا اٿن. رانجهي جو پيءُ ويچارو سدائين ڏک ڪندو هو تہ اهو چڱو ڪونہ ٿيو. ڪڏهن تنهنجن پاڏرن کي چئي بہ ڏيندو هو تہ ڏنگا آهيو، وڃي مڙسن کي پرچائي وٺي اچو. پر ادا، ڪير ٿو ڪنهن جي ٻڌي.“

”بس ادي، انهن ڳالهين ڪري تہ اسان بہ دل پلي ويٺاسون.“

”ادا ڳالهہ ڪرڻي سولي آهي، دل پلڻ ڪو سولو ڪونهي. ماڻهو اڪيلو هجي تہ ڏکيو سکيو وقت گذاري وڃي. پر هجي آڪهہ وارو، تہ پوءِ تہ گذران ڏکيو ٿيندس....ٻارن جون شاديون مراديون بہ ڪرڻيون پونديون آهن. ڏارين سان گڏجي سکهندو ڪو؟“

”ها .... اڻين تہ آهي .... مون بہ وڏي نياڻي ڏارين ۾ ڏني. ماڻهو ڏاڍا لائق ڏسبا هئا. پر گڏجڻ کان پوءِ پڇتايوسون. نہ سک ڇوڪريءَ ڏٺو، نہ اسان. هاڻي سوچيم تہ ننڍي ڇوڪري پنهنجي ڳوٺ ۾ ئي پرڻايان. سکي يا ڏکي، پنهنجن ۾ تہ هوندي.“

”لک ڇهڙي ڳالهہ ڪئي اٿئي ادا .... اسان جو پاڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

خيال هو تہ نوڪي اهڙي صلاح ڏيون. چڱو جو تو پاڻ ڳالھہ ڪئي ـــ شهناز امان جي پنهنجي آهي. امان وٽ هوندي تہ ڏک ڪونہ ڏسندي. سچي گھرجي آڳ واڳ هٿ ۾ هوندس. رانجهي جهڙو چوڪرو ٻہ سٽن ڳوٺن ۾ ڪونہ ڏسندؤ."

"سچي آهين پيئُ، پر تو اڳ ۾ ڳالھہ ڪانہ ڪئي. هاڻي تہ شهناز جو بار مٿي تان لاهي ٻہ ڇڏيو اٿم."

"هان ....!!!"

"اڄ حاجي بچل وارن جي گھر وياسون تہ هنن ڦٽن لاءِ ڳالھہ چوري. امان جو خيال تہ اڳئي هو، ڪئي "ها" ڪئي سون .... پڪ پڪائي تي ويئي. امان جي وچ ني اچي مڱڻو ڪري ويندا ...."

رانجهي جي دل ڦسي پئي. حاجيائيءَ جو رت سڪي ويو. هوءَ شوڪارو ڀري ويڙهيل هنڌ جي ٽيڪ ڏيئي ڍرڪي پئي .... ڪي گھڙيون موت جهڙي ماٺ ڇانيل رهي. رانجهي کي ويهڻ وهہ ٿي آيو ڪنڌ هيٺ ڪري ٻاهر نڪري ويو ـــ گھٽيءَ مان لنگھندي ڦٽن منهن چڙهيس ٻنهي جي دلين ۾ جهڙي ناگواريءَ جي ڪا ڇيت ڇپي ويئي. زندگيءَ ۾ پهريون ڀيرو هڪٻئي جي پر مان اڻواقفن وانگر، ٻنا ڳالهائڻ جي گذري ويا....✻

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سنگرام

هر ايندڙ ڏينهن، گذريل ڏينهن کان وڌيڪ ڀوائتو ۽ ڀيانڪ — موت اکين آڏو، مري به نه سگهن. شهر ڇڏڻ جي خواهش، ڇڏي به نه سگهن. ڪاڌو حرام، پاڻي بند — هر گهر ۾ جيئرن جاڳندڙ انسانن جا هڏاوان ڍانچا — شهر مٿان هنتر جيٽن ۽ هيليڪاپٽرن جا لامارا — هوسجي، هراسجي گهرن جي ڪنڊن، ڪڙڇن ۾ لڪي ويٺل عورتون ۽ ٻار .... هانوَ هٿ ۾، ساهه مٺ ۾....!!

ويران رستن ۽ روڊن تي ٿلهن ٽائرن واريون گاڏيون، جن تي خودڪار مشين گنون ۽ رائيفلون تاڻي ويٺل ڀوائتا ماڻهو، منهن تي فتح منديءَ جي اڻ وڻندڙ مرڪ — پارڪن، چوواٽن ۽ چوسولن جي ڪناري گلن سان جهنجهيل ٻوٽا، ڳرن بوٽن ۽ ٿلهن ٽائرن هيٺان لتاڙجي ڳاهجي، ٻُهه ٿي ويا — گلن جون پنکڙيون ۽ ڪچڙيون ڪڙيون نپوڙجي، پيسجي دز ٿي ويون .... !!

شهر مٿان بارودي دونهين جا ڪارا ڪڪر — ڌماڪن ۽ ٺڪاڻن جا لاڳيتا آواز، جيڪي موت جهڙيءَ ماٺ ۾ اڃا به وڌيڪ ڀوائتا ٿا لڳن.

اڄ، ٻڪ، دهشت ۽ ڏهڪاءَ کان هراسيل ۽ هيسيل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مائرن جون ڪير پُريون ڇاتيون، ٿَر جي پِٽن جيان سُڪي ٺوٺ ٿي ويون ـــ شهر جا سوين ابهم، ٿيج لاءِ ڇڙيون هٿي هٿي ڪيرا تـي پيا آهـن ـــ بيوس مائرون ، ذرا ذرا ذنل اکيون ، چپ خشڪ، پيٽ خالي، ڪٿان اچي ڪير ....!!! آئيندہ جي امينن کي هنج ۾ لڇندي ڏسي ، رکيو اکين جا بادل ٿي ته وساڻي سگهن ٿيون . پر لڳاتار وسڻ جي ڪري، هاڻي تـہ سندن اکيون بہ دٻي جي پاڻيءَ جيان سُڪي ويون .

ٻاهر ڇاٿو وهي واپري؟ ڪائي خبر ڪانهي ـــ شهر ، شهر ناهي، ڇو دنيا کان ڪٽجي ويل، بارود جي سمنڊ ۾ گهيريل هڪ ننڍڙو ٻيٽ آهي .

دنيا ڇا ٿي چوي؟ ڪا تہ خبر پوي! ڪو تہ آئت ملي !! ريڊيـو اڳيان ڍنـل انسانـن جو ننڍڙو ميڙاڪو. ”شهر جـون حالتون پُرسڪون آهـن .“ مقامي ريڊيـو جي خبر ـــ ڇهرن تي حيرت . چپن تي اڻ وڻندڙ لفظ . گاڏين جي اچـڻ جو ڇاتل سڃاتل ڏڏڪو. ريڊيو بند . ميڙاڪو ختم ـــ خطري جـو سائرن ! لڪـي وڃـڻ جو حڪم ـــ هانـوَ هٿ ۾ ، ساهہ مٺ ۾ ـــ گهرن ڏانهن ڊوڙ ـــ خاموشي . وحشتناڪ ۽ ڏنگيندڙ مات ....

در کي ڏڪو ـــ هٿيار بند جٿو اندر.

”هٿ مٿي ڪر.“ حڪم جي بجا آوري ڪرڻ .

”اڳيان تـي هل.“ ائـي هلـڻ ـــ گهر وارن جو هراس وچان گونگو ٿي وڃڻ. اکيون ڦاڙي ڏسندو رهڻ ـ

هر ڀڃي گهر ۾ ساڳي حالت . . .! هر ٽئين شخص سان ساڳيو سلوڪ .....!!

اچانڪ ڀر واري گهر ۾ روج .... خوف هوندي به ٻاڙي وارن جو، درن ۽ درين جي ٻوٽين مان ليئا پائي، ديوارن تان آرهاڻي ڏسي، ڪنهن ڳيروءَ جو رت ۾ وهنتل لچندڙ جسم....!! در کي زوردار ڌڪو! هٿيار بند ٽولو گهر ۾ ....!! لچندڙ جوان کي چوڪنيو ڪٺي گاڏيءَ ۾ سٽي، ۽ گم ٿي ويو ڪنهن اڻاتل منزل ڏانهن .... گهر ۾ هانوَ ڦاڙ رانيات. دل ڏاريندڙ منظر

آهستي آهستي دروازن جو کلڻ. گهرن ۾ ٻانڌي ٻڌايل ماڻهن جو رستن تي نڪري اچڻ — ٻئي هٿن ۾! نه رن جا دس!! اڳتي وڌڻ ۽ وڌندو رهڻ — تعداد ۾ اضافو ٿيڻ، ٿمندو رهڻ — رستن تي گلاب جي پٽين جيان، ريٽي رت جي ڦڙن جي ورڪا. رت جا ڇمي ويل ديا — مکين جا ميڙاڪا — چوواڻن تي پکڙيل تازا لاش — وڍجي ويل هٿ، آڱريون، ڇنگهون ڇيون — گهٽيون، رود، رستا، رت ئي رت — انساني رت جي ڇپندڙ بوءِ .... مغز کي چڪر، هانوَ تي بار نفرت، ڪرهڻ، بيزاري! انتشار!! بغاوت!!! نظر نهار تائين ميڙيل انسانن جو قافلو ....

”شهر جون حالتون پرسڪون آهن.“ مقامي ريڊيو جي خبر.

هيليڪاپٽرن جون هيٺانهينءَ تي آڏامون، حڪمن ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ ڏڪڻ جا ڪرنڊز پمفليٽ ـــ گاڏين جا ڏڏڪا ـــ ڳوڙها آڻيندڙ گئس جا شيل، زهريلو دونهون ــ چنجهيون اڪيون، پوريل اکيون، پاٽي ۾ پسيل رومال اکين تي ....

وڌندڙ وڪن جو اڳتي وڌڻ، وڌندو رهڻ، ٽڙندي، ٽاڙيندي ۽ هر قدم، اڳتي قدم ـــ نعرن ۾ تيزي، جوش ۾ اضافو ـــ خودڪار هٿيارن جو ”آرڊر“ ۾ اچڻ، انسانن کي ڦلن جيان پچڻ. مڇين جيان بولاٽيون کائي ڪرندڙ انسانن جو، روڊن تي سٽجي وڃڻ ـــ افراتفري، مارا ماري. رڙيون، چيٽون. ڪيهون ۽ ڪيڪراٽيون. ڏپ، بدبوء. انساني رت ۽ ماس جي سڙڻ جي. هٿيارن ۽ طيارن جي زهريلي دونهين جي.

”شهر جون حالتون پرسڪون آهن.“ مقامي ريڊيو جي خبر.

ڏينهن ڏيڪن ۽ بڪتر بند گاڏين جو، هجوم جي چوطرف، گهيرو ـــ بارودي باهه جا آلا ـــ ٽرانسپورٽ گاڏين جون قطارون ....

ڀڪرين جيان واڙيل انسانن جو گاڏين مان لهي، سنگينن جي پهري ۾ جيل جي ڦاٽڪ تي ميڙاڪو ڪري بيهڻ ـــ جيلر طرفان، ”هائوس فل“ هجڻ جو اطلاع ـــ ميڙ کي وري ساڳين گاڏين ۾ سٽجڻ جو حڪم ـــ اڃ، بڪ، گرمي، خوف ۽ هراس کان هر فرد جڻ جيئرو لاش !! وقت وقت جي ڳالهه. پنهنجي ئي ديس ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پرديسي ـــ پنهنجي ڏي وطن ۾ جلاوطن ـــ پنهنجن جيڏي هٿان پرغمال بڻيل عالم، فاضل، شاگرد، پورهيت ۽ مزدور .... روشنين جي شهر تي موهن جي دڙي جو گمان ....!!!

شهر جا ننڍڙا جانور ۽ رولو ڪتا، خوف ۽ دهشت ڪان هراسجي، چوسول ۽ چوواٽا ڇڏي، ويران جاين جي ڪنڊن ڪڙڇن ۾ وڃي لڪا آهن. اڄ ۽ ٻڪ ڪان ساٿو ٿيندي به ٻاهر نٿا نڪرن ـــ آزاد پکي ته علائقو ئي ڇڏي، وڃي جهر جهنگ پيڙا ٿيا ....

جن فضائن ۾ ڪبوتر ۽ پاريهل اڏامندا هئا، تن ۾ هيليڪاپٽر، سپرسانڪ ۽ سپرجيٽ، قلابازيون کائي، ڪرتب ڏيکاري رهيا آهن ـــ جن رستن ۽ ميدانن تي ننڍڙا ٻار، پتڪڙن هٿن ۾ ٻمٽ کڻي، "چونڪا" ۽ "چڪا" هڻندا هئا، ڊوڙون پائي، رنسون ڏاهيندا هئا، اڄ اتي فولادي ٽينڪون، بڪتر بند گاڏيون، هٿيارن سان ڀريل جيپون ۽ توبون اڏين ٿيون ڏسجن، جن ٻکايل ٻگهڙ، آدمخور، گوريٽ ۽ گجهون، پر پکيڙيو، چنبا ڦهلايو، وات ڦاڙيو، انساني ماس پٽڻ، رت پيئڻ ۽ هڏيون ڪرٽڻ جي اوسيئڙي ۾ هجن!!

اخلاق، همدردي، خلوص، نيڪي محبت ۽ رواداري ۽ جهڙيون سموريون اعليٰ صفتون هاڃي ۾ هجي ويون ـــ هر دل هيرو شيشا آهي. هر ذهن ناڳا ساڪي آهي ـــ هانوَ تو ٻڏي، ساهه تو منجهي ـــ گهٽ، سوڙهه،

ٻوسٽ. نفسا نفسيءَ جي حالت ـــ زمين تنگ ٿي پئي آهي. ڌرتيءَ جو گولو، هوا ذڪتل ڦوڪڻي جيان سُسي ويو آهي. ڪائنات محض هڪ تنگ ۽ تاريڪ ڪال ڪوٺڙي پئي لڳي ـــ زندگي زهر ٿي پئي آهي - ساهہ کڻڻ جي قوت نہ رهي آهي ـــ معصومن جون ميتون، سرٽيڪڻ ماڻهن جي گود ۾ سڪن پيون. ڪفن ڪير آڻي؟ ڪتان آڻي؟ قبر ڪير ڏاهي؟ ڪٿي ڏاهي؟؟

هر شخص خودڪار هٿيارن جي منهن ۾ ٽارگيٽ بڻيل آهي. ڪير مدد ڪندو؟

ڪنهن کي پڪارجي؟

”هل من ناصرٌ ينصرنا؟“

(آهي ڪو مددگار، جو امان جي مدد ڪري؟)

يزيدي لشڪر جي گهيري ۾ اچڻ بعد، حسين رضہ جي تاريخي صدا، جيڪا هر ويڙهاند ۾ مظلوم جي پڪار بڻجي ويئي آهي.

”اغثني يا الله العالمين، انا لست بخاطيءِ“ خالق ڪائنات کي مدد لاءِ آخري پڪار، پر بشري صدا، وايو منڊل ۾ پکڙيل زهريلي دونهين، ڌپ ۽ ٻوسٽ ۾ گهٽجي، ڦٽڪي، عرش جي بلندين تائين پهچڻ کان اڳ ئي واچوڙي جي ذر وانگر وکري ختم ٿي ويئي ....

ڪجهہ نہ ٿي سگهيو ....!!!

ڪارڊيهر جيان ڏنگينڊڙ، ڪانڊن جيان ساڙيندڙ،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

راڪاس جيان ڀيانڪ رات، اڪين اڪين ۾ گذري ويئي —
آپريشن ٿيئيٽر مان شڪست کاڌي نڪرندڙ سرجن جيان،
مشرق جو رنوچاڻ سينو چيري نڪتل سج، ڪائنات
اگهاڙ ڪنڌ جهڪائي ويهي رهيو. يرقان جي مريض
جي چهري جيان بي سمت، نيل ۽ پيلو پيلو سج....
اوجاڳيل اکين جو ڪانئس پهريون سوال:
”ڇا ٿيو؟؟“
سڪل ڏوت چپن ۾ ڪربناڪ ڏڪڻي. نستي ۽
نحيف آواز جو دل شڪن پڙڏو.... فضائن ۾ روج!
گهرن ۾ ماتم!!
”شهر جون حالتون پرسڪون آهن.“ مقامي خبر.
ٻاهرين خبر:
”رڻ گجيو، راڙو ٿيو!!!“
هنتر جيئن جون قلابازيون — ٽينڪن جا ڌڌڪا —
توبن جا ڌماڪا — گهر، گهٽيون، روڊ. رت ئي رت!!
انساني رت!!!
آخر هيءَ ويڙهاند، هيءَ جنگ، هيءَ سنگرام
ڪڏهن ختم ٿيندو؟ ختم ٿيندو به يا نه....؟؟ ڪجهه
نٿو چئي سگهجي.... ڪجهه نٿو چئي سگهجي....!!! ※

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هلندي هلندي

ڊسمبر جي آخري ڏهاڙن ۾ لاهور ۾ جيڪو سيءُ پوندو آهي، سو سنڌ وارن جي تصور ۾ به نٿو اچي سگهي. انهن ڏينهن ۾ غريب غربو ته ڇا، چڱن ڀلن جو زور به لنڊا بازار تي هوندو آهي. هرڪو پنهنجي حال آهر پراڻا ڪمبل، ڪوٽ، جرسيون، گرم جوراب ۽ دستانا وغيره ٻچن لاءِ وٺي ويندو آهي (جان بچائڻ جا ٿي) مان به لنڊا مان ڪوٽ، سوئيٽر، ۽ ڪمبل نه وٺان ها ته شايد اهو هفتو به لاهور ۾ نه گذاري سگهان ها — ان ڏينهن صبح کان وٺي جيڪا ٿڌ هئي، تنهن جو اعتراف نه ڪرڻ ته خير زيادتي ٿيندي، پر شام جو جڏهن سج لٿو پئي، سيءُ اصل ڪاهجي پيو هو. خاص ڪري مون جهڙي اوقتو مان جيڪا ويڏن هئي، ساڳانڊي محسوس ڪري ٿي سگهيس.

مان ريلوي اسٽيشن جي پليٽ فارم نمبر ۷ تي بيٺل عوامي ايڪسپريس لاءِ بڪ ٿيندڙ ٽن گاڏن مان وچئين گاڏي ۾، هيٺئين برٿ سيٽ تي ويڙهيو سيڙهيو ويٺو هئس، ۽ شهر جو الوداعي منظر ڏسي رهيو هئس. ڪي مسافر پنهنجو سامان کڻيو بڪ ٿيل سيٽن جي ڳولا ۾

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هُئا، ۽ ڪن ڪي سنڌن سيٽون ملي وٺيون هيون. ڪي تہ گاڏيءَ ۾ چڙهندي سيٽن تي سفري بسترا ۽ ڪمبل وڇائي سمهي پيا هئا. جيئن تہ هيءَ گاڏي ننڍين اسٽيشنن تي نہ بيهندي آهي، ان ڪري ڊگهو سفر ڪندڙ مسافرئي هن ۾ چڙهندا آهن. ٿوريءَ دير کان پوءِ پنڊيءَ کان ايندڙ عوامي ايڪسپريس کي انهن گاڏن کي پاڻ سان شامل ڪري اڳتي وڌڻو هو....

ٽرين اچي ويئي. قلين ۽ مسافرن ۾ ڇڪ ڇڪ مچي ويئي. منهنجي پر واريون سيٽون اڃا خالي پيون هيون. هڪ پوڙهي قليءَ وڏي بيگ ۽ پلاسٽڪ جو ٿيلهو کڻي اچي منهنجي سامهون واري سيٽ تي رکيو. خوش ٿيس تہ گهٽ ۾ گهٽ ڪا ڳالهائڻ واري پهر تہ آئي. قليءَ پويان ايندڙ ٽيهن پنٽيهن سالن جي هڪ صحتمند عورت اچي پنهنجو سامان سنڀاليو. سائس پنجن ڇهن سالن جي گڏيءَ جهڙي ٻچي پڻ هئي. ۽ سگهوئي ٻہ ٽيا ”ملان ٽائيپ“ مسافر بہ اچي ويا ۽ اسان کان مٿي ٽاپ وارين سيٽن تي سمهي پيا. وچ واريون ٻئي فولڊنگ سيٽون اڃان خالي پيون هيون.

ٽرين هلڻ لڳي. پليٽ فارم تي بيٺل ماڻهو هٿ لوڏي ۽ رومال ڦڙڪائي پنهنجن عزيزن ۽ دوستن کي الوداع چوڻ لڳا — ڪي اهڙا شوقين، جيڪي رڳو لقاءُ ڏسڻ آيا هئا ۽ جن جو ڪوبہ مٽ مائٽ گاڏيءَ ۾ سوار ڪونہ هو، سي گاڏيءَ ۾ ويٺل ڏاهوڪڙيون

ڇوڪريون ڏسي ايڏي تہ جوش ۽ جذبي سان هٿ لوڏي رهيا هئا، ڄڻ سڄي گاڏي سندن ئي عزيزن سان ڀريل هئي!

گاڏيءَ هلڻ جي ڪري ٿڌي هوا تيزيءَ سان اندر اچڻ لڳي تہ مون دري بند ڪري ڇڏي. منهنجيءَ سيٽ تي اڻواقف عورت جي بيگ کليل پئي هئي. ڪجهہ گرم ڪپڙا بيگ کان ٻاهر پکڙيا پيا هئا. ۽ هوءَ پنهنجيءَ سيٽ تي ڪمبل وڇائي رهي هئي. مون کي عجب لڳو تہ 'هيءَ ڪهڙي عورت آهي جو ايڏي حجت پئي ڪري. منهنجي سيٽ تي پنهنجو سامان رکڻ کان اڳ گهٽ ۾ گهٽ رسمي اجازت تہ وٺي ها!'

"معاف ڪجو، مان بسترو وڇائي، سامان کڻي وٺنديس." مان دل ۾ ڏاڍو ڦڪو ٿيس، پر ڪجهہ چئي نہ سگهيس. بيگ کڻي پنهنجي سيٽ تي رکي، وري بيبيءَ کي کڻي بيگ واريءَ جاءِ تي ويهاريائين. مان وري بہ حيران ٿيس. هيءَ ڪري ڇا ٿي! بيگ مان کي شيون ڪيڏندي ائين سون ڏي ڏٺائين ڄڻ مون ڪجهہ ڇيو هجي.

"مان بيبيءَ کي بہ پاڻ وٽ ويهارينديس، رکو سامان سولو ڪري وٺان." منهنجا تہ تاڪ لڳي ويا. عورت آهي يا جن! اندر جو حال پئي پروڙي!! هڪ غضب جو سيءُ. ٻيو سفر ڏکيو، تيون وري هيڙي ڇپ پاسي ۾، شل ڪو خير ٿئي....!

بيبيءَ کي کڻي پاڻ وٽ ويهاريائين، پر مان ڪجهہ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

حيرت ۾ ڪجهه خوف مان ڪيس ڏسندو رهيس. هن ست ڏيڻي سيٽ هيٺان رکيل پلاسٽڪ وارو چيڙ چڪي ٻاهر ڪڍيو ۽ ان مان چانهه جو ٿرماس ڪڍي، ڀريون ڪوپ پيري مون ڏي وڌايائين.

"چانهن پيئو ته سيءَ کان ڪجهه بچاءُ ٿيندوَ."

نه چاڻ نه سڃاڻ، پوءِ به هيڏي حجت! ٿئين اسلامي قانون جو خيال ايندي ئي ڏڪي ويس. اسان اگهيڙي ٿي ڦوڪ ني آڏامن وارا جوان، اسي ڦٽڪا ڪير جهلي....! جان ڇڏائڻ لاءِ بهانو ڪيم:

"مهرباني، مان اجهو هاڻ ٻي آيس. اوهان پيلي پيئو." پر منهنجي ڳالهه اڻ ٻڌي ڪري ڇڏيائين.

"گهر جي ٺهيل چانهن اٿوَ، ڏرين ۾ هيڙي ڪانه ملندوَ — ونو نه ...." مرندي ڪسندي ڪوپ ورتم — ٿرماس رکي چيڙ مان ناڏلمون جو ڦوڪٽي جهڙو وهاڻو ڪڍي وات سان ڦوڪي، ٻيهيءَ کي ان تي سهاري ڇڏيائين.

"شڪر آهي جو اڄ سيءُ گهٽ آهي. نه ته سفر ۾ الائي ڪهڙو حال ٿئي ها."

"جي ....!"

مونکان رڙ نڪري ويئي.

"اوهانجي خيال ۾ هن کان به وڌيڪ سيءُ پنجي سگهي ٿو؟"

"نه رڳو پنجي سگهي ٿو، پر پوندو رهيو آهي."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

لھجي لاءِ مون ڏي اُئين ڏٺائين ڄڻ سڃاڻڻ جي ڪوشش ڪندي هجي.

”اوهان شايد هتي جا نہ آهيو؟“

”جي ها.“

سنڌس نرم لھجي جي ڪري خوف ڪجھہ گھٽ ٿيو ڳالھائڻ جو حوصلو مليو.

”مان نواب شاھ جو آهيان، اتي ايڏو سيءُ ڪونہ ٿو پوي.“

”نواب شاھ ڪٿي آهي؟“

پورڙائيءَ مان پڇيائين. مونکي سنڌس معلومات تي رحم اچڻ لڳو.

”نواب شاھ سنڌ جو چوٿون نمبر وڏو شھر ۽ مشھور ضلعو آهي“

”اڇا.... تہ توهان ’سنڌي‘ آهيو....!“

اهڙي مثل لھجي ۾ چيائين، ڄڻ منھنجي سموريءَ مداين جي کيس اڳيئي خبر هئي، رڳو صورت ڏسڻ جي آرزو هيس، جيڪا اڄھو پوري ٿيس.

”جي ها.“

هن جي چھري تي ناگواريءَ جون ريکائون اڀري آيون. ڪن گھڙين تائين تہ چپ چاپ مون ڏي ڏسندي رهي. منھنجي اندر ۾ ڪنھن اڇاتل خوف وري ڪر موڙيا. ماڻڙي ڪري ڪمبل ويڙهي ڪانئس لاتعلق ٿي ويھي رهيس. ڏنم تہ رکي رکي چور نظرن سان مون ڏي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڏنائين پئي. گهڻي دير تائين مان رهڻ ڪانپوءِ نيٺ ڦات ڪاڏائين.

"سنڌين بابت مون ڪي عجيب ڳالهيون ٻڌيون آهن."

مان ڇرڪي پيس! جنهن ڳالهه جو ڊپ هئم، نيٺ ان سر کڻيو!! منهن تان ڪمبل هٽائي، سنڌس ڇهري ۾ ڏسي اندازو لڳائڻ چاهيم ته آخر هن جي خيال ۾ ڪهڙيون ڳالهيون "عجيب" ٿي ڏسي سگهيون. پر ڇهري مان هوءِ مون کي هڪ پڙهيل ڳڙهيل باوقار خاتون نظر آئي، دل جهلي پڇيم:

"مثال طور؟"

"ته هو سياسي طور اچان سجاڳ نه ٿيا آهن. تعليم ڏانهن به توجه ڪونه اٿن. ڪمائي ڪاڻ بدران چوريون ڪري، ڌاڙا هڻي، ٻين جا حق هضم ڪن ٿا. پنهنجيءَ ضلعي جي ڪنهن شهر ۾ ويندا ته چوندا، 'پرديس ۾ آيا آهيون.' ڇا اهو صحيح آهي؟"

"محترمه اوهان هڪ ئي سوال ۾ چار مختلف سوال پڇي ورتا آهن. هر سوال پنهنجي جاءِ تي ڀرپور سياسي ۽ اقتصادي پس منظر رکي ٿو. مونکي ڪجهه وقت عنايت ڪري سگهو ته شايد مان پنهنجو نقطهء نظر واضح ڪري سگهان."

"توهان ائين نه سمجهيو ته خدانخواسته مون پنهنجي طرفان اهو 'الزام' هنيو آهي. توهان کي شايد تعجب لڳي ته مون ڪڏهن 'سنڌ' ڏٺي به ڪانهي. مون ٻڌل

ڳالهه ڪئي آهي.“

”مان عرض ڪري وچان ته اوهان تصوير جي صرف هڪ رخ بابت ڪجهه پڌو آهي، جنهن ۾ پڻ ڪجهه صداقت آهي ته ڪجهه وڌاءُ ـــ در اصل هيل تائين ڪنهن به حڪومت سنڌ جي ڳوٺاڻن مسئلن کي سنجيدگيءَ سان نبيرڻ جي ڪوشش نه ڪئي آهي. سنڌ جي بجيٽ جو وڏو حصو ته رڳو ڪراچيءَ تي خرچ ڪيو ويچي ٿو. باقي رقم مان ڪامورن ۽ ٺيڪيدارن جي ”ڏي وٺ“ کان پوءِ وڃي ڦالي واري مصرع بچي ٿي . جنهن مان ڪو ڪم ٿئي به ٿو ته تعلقي ليول تائين مس ٿو پڄي. ڳوٺاڻن علائقن ڏانهن ته مڙئي خير آهي. نه اسڪول، نه اسپتال، نه بجلي ، نه رستا. ظاهر آهي ته اهڙي علائقي ۾ رهندڙ ڪو شخص ورهين کان پوءِ، ضروري ڪم سانگي ڪنهن شهر ۾ اچي ٿو، ته شهر جو ڇهچٽو ڏسي حيرت ۾ پئجيو وڃي. مرڪيوري بلبن ۽ ٽيوب لائيٽن جي چمڪ ، فلڪ بوس عمارتون، الٽرا ماڊرن ڇوڪريون، لارين ۽ موٽرن جون ڊگهيون قطارون ۽ ماڻهن جا انبوه ڏسي ڏنديـن آڱريون اچيو وڃنس....!! ڏک جي ڳالهه ته اها آهي جو انهن هارين ۽ مزدورن کي ”پهراڙيءَ جا جٽ“ چئي شهر وارا مٿن ٺٺوليون ڪندا آهن ۽ مختلف طريقن سان کين ڦريندا آهن ـــ هاڻي اوهان خود انصاف ڪريو ته اهڙي ماحول ۾ هڪ سادڙو انسان پنهنجو پاڻ کي پرديسي نه سمجهندو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نہ ٻيو ڇا سمجهندو....

هن جون اکيون حيرت مان قائل ڏسي سمجهي ويس نہ ڏک سنڌائتو لڳس.

”جيڪڏهن سچ پڇ ائين آهي تہ اها وڏي زدياتي ڇئي.... ڇا توهان کي اهڙن علائقن ۾ وڃڻ جو اتفاق ٿيو آهي؟“

”اتفاق ڇا، مان تہ رهان ئي اهڙي علائقي ۾ ٿو....! اوهان جي ٻين سوالن جا جواب ڀل ڏئي ٿو سگهان. خاص ڪري سياسي سجاڳيءَ واري نقطي لاءِ صرف ايترو چوندس تہ ملڪ جي ويڇهڙائي واري سياسي دؤر تي هڪ غير جانبدارانا نظر وجهڻ سان ان سوال جو جواب ملي وڃي. اهي سنڌ جا سياستدان ئي هئا، جن پيڙهيل طبقي کي پيڙيندڙن اڳيان ڪنڌ ڪٽي ڳالهائڻ جو شعور بخشيو.“

”پر ان جو نتيجو؟“

سوال ٻڌي هيڪر تہ ڏکي ويس. لمحن جي خاموشيءَ کان پوءِ مناسب سمجهيم تہ اهڙي اگري سوال جو ڪوڙو جواب ڏيڻ بدران، تاريخ کولي سنڌس اڳيان رکجي.

”محترم، اها ڪا نئين ڳالهہ ڪانهي ـــ مسلمان ملڪن ۾ سامراجي اشارن تي ائين هميشه ٿيندو رهيو آهي. ويڇهڙائي واري دؤر تي ڏي نظر وجهو. انڊونيشيا جي سوئيڪارنو کي معزول ۽ معتوب ڪيو ويو،

سعودي عرب جي شاهه فيصل کي سندس ڏي ڀائٽي هٿان شوٽ ڪرايو ويو. بنگلاديش جي شيخ مجيب الرحمان ۽ افغانستان جي سردار دائود کي ٻارن ٻچن سميت، سندن ڏي قومن هٿان مارايو ويو. ايران جي رضا شاهه پهلوي کي جان بچائڻ لاءِ تخت ڇڏي ڪٽنب سميت جلاوطن ٿيڻو پيو. مصر جي صدر سادات کي اسلامي دنيا کان ڇني ڌار ڪيائون، ايران جي بني صدر کي سوڙهو ڪيائون ته ملڪ ڇڏي ڀڄي ويو. ايران ۽ عراق کي پاڻ ۾ لڙائي تباهه ڪري ڇڏيائون. ايران ۾ ته اندروني طرح به ڪوس وجهرائي ڇڏيائون. ياسر عرفات، قذافي، حافظ اسد ۽ خوميني ۽ جي پويان به لڳا پيا آهن....

در اصل وڏيون طاقتون نٿيون چاهين ته اسرندڙ ملڪ، خاص ڪري اسلامي ملڪ سک جو ساهه کڻي سگهن. اسرندڙ ملڪ، وڏين طاقتن جي ٺاهيل هٿيارن جون بهترين مارڪيٽون آهن. جيڪڏهن اتي امن ۽ سڪون هوندو ته پوءِ هنن جي هٿيارن جو ڇا ٿيندو....؟ ڇا هنن جي معيشت تباهه نه ٿيندي؟“

ڳالهه پوري ڪري ته مرڪي ڏنائين.

”اوهان شايد ليڪچرار آهيو؟“

”جي نه، مان پرائمري ماستر آهيان.“

”جي ....!!“

ائين رڙ ڪيائين، ڄڻ مون اڪيون پوري ڪوڙ ڳالهايو هجي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”اوهان يقين ڪريو، مان پرائمري ماستر آهيان. سنڌي ادب ۾ ايم. اي ڪري چڪو آهيان، هاڻي پوليٽيڪل سائنس ۾ ڪريان پيو. پر رهندس اهوئي ماستر.“

پنهنجي آئيندي کان مايوس هجڻ جو اعتراف ڪيم.

”اها ته اوهان سان وڏي زيادتي چئبي.“

”زيادتي ته منهنجي دوست غلام حسين سان آهي، جيڪو P. H. D. ڪري ڊاڪٽر ته ٿيو آهي. پر اڃان تائين ماستر ئي آهي. اهڙا ٻيا به ڪوڙ مثال آهن.“

”اسان ٻڌو ته سنڌين ۾ تعليم آهي ئي ڪانه، اوهان ته ڳالهه ئي ٻي ٻڌائي آهي.“

”اوهان جو به ڏوهه ناهي، اسان ۾ هيڏانهن اچڻ جو رجحان ئي ڪونهي. نه وري ڪڏهن اچڻ ڏنو ويو آهي. در اصل جيستائين اچ وڃ ناهي، ميل ميلاپ ڪونهي، هڪڙي علائقي جي سياسي، سماجي ۽ ثقافتي حالتن کان ٻيو علائقو بي خبرئي رهي ٿو. اهو مسئلو اڄ به حل طلب آهي.“

”جناب سچ پڇو ته مان اوهان جي حقيقت پسنديءَ کان ڏاڍو متاثر ٿي آهيان ـــ هونءَ به اهڙا ماڻهو اتفاق سان ئي ملندا آهن، جن کان متاثر ٿجي.... سچي ها! اسان هيتري دير کان ڳالهائيندا پيا اچون. پر واقفيت ته ڪانه ڪرائي سون.... مونکي عروج چوندا آهن. يو. بي. ايل ۾ اسسٽنٽ مئنيجر آهيان. ننڍيءَ ڀيڻ جي شادي ڪراچيءَ ۾ ٿي آهي، ان سان ملڻ پئي وڃان ـــ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اوهان ٻڌايو ... ؟"

"مونکي دوست علي چوندا آهن. پيشي بابت تہ اوهان کي ٻڌائي چڪو آهيان، نواب شاہ کان ٿورو پرتي هڪ ننڍڙي ڳوٺ ۾ رهندو آهيان. هتي هڪ قيدي دوست سان ملڻ آيو هئس."

"دوست علي صاحب، اوهان سان ملي ڏاڍي خوشي ٿي. خاص ڪري سنڌ ۽ سنڌين بابت ڪي اهم ڳالهيون معلوم ڪري، معلومات ۾ چڱو اضافو ٿيو آهي. ڪيڏي نہ خوش قسمت هوندي اها "خاتون" جنهن کي اوهان چونڊيو هوندو....!"

"معاف ڪجو، مون اڃان تائين اهڙي غلطي ناهي ڪئي."

"جي ...!!"

"مون اڃان شادي نہ ڪئي آهي."

"واقعي ؟؟"

"ها."

"سبب ؟"

"پنهنجي معاشي بدحالي ۽ غير يقيني روزگار."

"انهن جو اوهان جي شاديءَ سان ڪهڙو تعلق؟"

"نہ رڳو تعلق آهي، پر ڏاڍو گهرو تعلق آهي — مان هڪ تعليم يافتہ ۽ صحتمند نوجوان هوندي بہ ايترو نٿو ڪمائي سگهان جو پنهنجي پوڙهيءَ ماءُ ۽ ڀيڻن سان گڏ سٺيو ذڪر ڪائي، سک سان سمهي سگهان ....

۽ سچ پڇو تہ هن انڌي منڍي نوڪريءَ تي بہ ڀروسو ڪونهي تہ جاري بہ رهندي يا ڪنهن جمي اشاري تي کسجي ويندي. ان ڪري نٿو چاهيان تہ قوم جي ڪنهن بي گناهہ نياڻيءَ کي شاديءَ جي بهاني ڦاسائي، بکون ڏيئي سندس جيئڻ حرام ڪري ڇڏيان. اڃا بہ اڻين ڇوڻ مناسب ٿيندو تہ هنن حالتن ۾ مان پنهنجي نسل کي جنم ڏيڻ کان قاصر آهيان....!"

"عجيب سوچ آهي اوهان جي."

مون پنهنجيءَ شخصيت کي بحث جو موضوع بنائڻ مناسب نہ سمجهيو. گفتگوءَ جو رخ بدلائڻ جي ڪوشش ڪيم:

"اوهان پنهنجي 'مسٽر' بابت ڪجهہ نہ ٻڌايو آهي."

اڻين نهاريائين، ڄڻ مون ڪو ناقابل بحث موضوع ڇيڙيو هجي. ڏکيو ساهہ کڻي، اکيون جهڪائي ڇڏيائين.

"ان جي ڊيٿ ٿي وئي...."

ڏک ۾ ٻڏل آواز ٻڌي، ڏڪي ويس. هڙي عورت کي، هن عمر ۾ 'بيوهہ' ڪري آخر قدرت کي مليو ڇا؟ هي تہ تصور کي حقيقي روپ ۾ ڏسڻ جا ڏينهن آهن. خواهشن کي تڪميل تائين پهچائڻ جي عمر آهي. خوابن جي تعبير ماڻڻ جي وهي آهي. پر قدرت نہ سٺو.

"ڇا ٿيو هئس؟"

"بلڊ ڪينسر ـــ هزارين رپيا علاج تي ڳاري ڇڏياسين، ملڪ کان ٻاهر بہ ويو، پر سڀ فضول.... بہ

سال ٿي ويا اٿس.“

لڙڪ پنبڻين ۾ اٽڪي پيس.

”عروج بيبي، انسان ويچارو ڏاڍو بيوس آهي، هو ڪنهن کي ڏکندو ڏسي، ڏکي ته سگهي ٿو، پر ڏک ورهائي نٿو سگهي.“

هن گيت ڏيئي، اکيون اگهيون. بهتر سمجهيم ته نه رڳو اهو موضوع ترڪ ڪجي، پر في الحال مرڪوئي ڪٽي مات ڪجي. هن بيبيءَ جي منهن ۾ چتائي ڏٺو ۽ سندس منهن تي وڪريل وارن کي هٽائي ڳل تي ٿپڪي ڏنائين.

”پنن سالن ۾ اوهان کي ڪڏهن اڪيلائيءَ جو احساس نه ٿيو آهي؟“

لاشعوري طور وري به ساڳيو موضوع ڇيڙي ويٺم، جُهريل نگاهون کڻي ڏنائين.

”اوهان ڇا ٿا سمجهو؟“

اڌورو جملو سندس اندروني ڪيفيت جو ڇپيل ايڪسري پرنٽ هو، جنهن ۾ ذهني انتشار، ياسيت ۽ تشخص جي ڏهي پوڻ جون سموريون ڪيفيتون نمايان هيون. جملو مڪمل ڪري ها ته شايد اهوئي چوي ها ته ’ساٿيءَ کان وڇڙي زنده رهڻ کان بهتر آهي ته مري وڃجي!‘

ماحول ڏاڍو گنڀير ٿي ويو. مون شيشي مان ٻاهر ڏٺو، ڪنهن اينڊڙ شهر جي ’ڪچي آباديءَ‘ جون

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جڳهيون ۽ جهوپڙيون نظر آيون. گاڏيءَ جي رفتار
ڍري ٿيڻ لڳي.
”ڪهڙي اسٽيشن آهي؟“
مون دريءَ مان منهن ڪڍي، ريل جي پاسي ۾
اڳيل بورڊ ڏانهن ڏٺو.
”ميان چنون آهي.“
گاڏي بيهندي ئي گهوڙيءَ جي پوري ٽيم گاڏن
۾ ڪاهجي پئي. گوڙ ئي بيبيءَ جي اک کلي پئي.
سائس ڪيس ڇڪي پنهنجي پاسي ۾ ويهاريو.
”امان ڪراچي اچي ويئي؟“
بيبيءَ اکيون مهٽيندي، پليٽ فارم جون بتيون
ڏسي پڇيو.
”نه پٽ، اڃان گهڻو پري آهي.“
هن سٽ ڏيئي سيٽ هيٺان رکيل پلاسٽڪ واري
ٿيلهي مان وڏو ٿلهو ڪڍي، سيٽ تي کولي رکيو.
”اچو ماني کائون.“
”مهرباني، مونکي طلب ڪانهي. اوهين پلي کائو.“
”ائين وري ڪيئن کائينداسين — جناب هينئر اسان
هڪ ئي گهر جا ڀاتي آهيون ڏک سک ۾ سات ڏيڻو
آهي .... اچو اچو، نه ته اسان به نه کائينداسين.“
هن بيبيءَ کي هنج ۾ ويهاري، پئي طرف منهنجي
لاءِ جاءِ ڇڏي. اسانکي شروع کان وٺي ايڏو گهرو ڏسي،
آس پاس وارن مسافرن کي پڪ ٿي ته اسان پنهنجا پاڻ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۾ آهيون، ان ڪري اسان جي ڳالهين ڏانهن ڌيان ڪونہ پئي ڏنائون. ۽ نہ وري ٻين جي موجودگيءَ جي ڪري اسان ڪو حجاب ٿي ڪيو.

”مون سوچيو سفر ڏکيو آهي، ريل ۾ چڱي شيءِ ملڻ جي اميد ڪرڻ ئي بيڪار آهي، ڇونہ گهر جي ماني ڪٺجي.“

مون سندس دوراندیشيءَ جي تعريف ڪئي. ماني کائڻ بعد هن ڇڙي مان پپيتي جون ڪجهہ ڇلڪيل ڦاروں ڪڍي رکيون.

”ماني کائڻ کانپوءِ، پپيتو کائڻ اڃان بہ وڌيڪ فائديمند آهي.“

”ها، واقعي پپيتو کاڌي کي ڳاريندو آهي. ان ڪري ئي تہ پوڙهين مونهن جي گوشت رڌڻ وقت پپيتي جو ذرو بہ ديڳڙي ۾ وجهي ڇڏبو آهي تہ جيئن گوشت جلدي ڳري وڃي.“

”رڌ پچاءُ ڪرڻ تہ عورتن جو ڪم آهي، توهان کي ڪيئن خبر پئي؟“ هلڪڙو ٽهڪ ڏيندي چيائين.

”هر اهو ڇڙو مرد، جيڪو گهر کان ٻاهر نوڪري ڪندو هجي، رڌ پچاءَ جو سمورو ڪم سکي ويندو آهي.“

”ان جو مطلب تہ جنهن خوش نصيب کي اوهان جي شريڪ حيات هجڻ جو ’شرف‘ حاصل ٿيندو، سا رڌ پچاءَ جي معاملي ۾ بہ مس ڳائيڊ نہ ٿيندي!“

”اهو آهي تہ صحيح، پر .... في الحال اهڙا آثار

ڪونہ ٿا نظر اچن."

"جي آثار پيدا ٿي پون تہ....؟"

مون کي ائين لڳو، ڄڻ ڪانيائيءَ ۾ ڳوڙهي وانگر گهمائي گهمائي ڪنهن مون کي اڇلايو هجي. هوءَ اکين ۾ شرارت ڀري، جواب طلب نگاهن سان گهوريندي رهي.

"شايد... شايد ان سوال جي جواب سان مان هينئر انصاف نہ ڪري سگهان..."

هن ڏانهن نهارڻ کان سواءِ ڇيم. ۽ چاڙي ڀڄهي ڪتاب کولي مصروف ٿيڻ جي ڪوشش ڪيم.

"آخر اهو ڪهڙو ڪتاب آهي، جنهن ۾ ايڏي دلچسپي وٺو پيا؟"

اهڙي ڪروڌ مان ڇيائين، جو سمجهي ويس نہ منهنجو انوائڻ کيس چڱو نہ لڳو.

"بال جبريل آهي اقبال جو."

"ڇمبو نہ شاعريءَ سان ڏاڍو لڳاءُ اٿو؟"

"ها — شاعريءَ سان بہ لڳاءُ اٿم — منهنجي خيال ۾ هر پڙهيل ڳڙهيل ماڻهوءَ کي ادب جي سڀني صنفن جو مطالعو ڪرڻ گهرجي. مطالعي سان اصولن ۾ پختگي اچي ٿي ۽ زندگيءَ ۾ حسن پيدا ٿئي ٿو — مطالعي جو شوق تہ اوهان کي بہ هوندو؟"

کيس نئين موضوع سان لڳائڻ جي ڪوشش ڪيم.

"ها.... ڪنهن زماني ۾ هو. تڏهن ڪچا ڦڪا شعر بہ لکندي هيس. پر دوست علي صاحب، جڏهن دل جا

زخم جهري پوندا آهن، تڏهن سموريون دلچسپيون ختم ٿي وينديون آهن...."

هوءَ ڏکاري ٿي ويئي.

"زخمن جي جهري پوڻ کان پوءِ ٿي صحيح معنيٰ ۾ تخليقي عمل جي ابتدا ٿيندي آهي عروج، ذهني عذاب ۽ پيڙائون پوکڻ وقت، تخليقڪار جي قلم ۾ مس بدران، جگر جو ـون ڪم ڪندو آهي. ۽ خون جگر سان لکيل تحرير، گلن جيان معطر ۽ صبح جي ڪرڻن جيان پوتر هوندي آهي، جيڪا تخليقڪار جي تصور جو عڪس بنجي، ڪيس امر ڪري ڇڏيندي آهي. هڪ سچو تخليقڪار پنهنجي دؤر جو امين هوندو آهي. وقت جي هر گهڙي، هر لمحو ڪائنات انصاف جو طالب هوندو آهي. ايندڙ نسلن لاءِ هڪ قابل قدر ادبي ورثو ڇڏڻ لاءِ ضروري آهي ته اوهان پنهنجين جامد تخليقي صلاحيتن ۾ سنڌوءَ جي ڇولين جهڙو ترنلو ۽ هماليه جي آبشارن جهڙي رواني پيدا ڪريو — منهنجي خيال ۾ هڪ تخليقڪار جو اهوئي ادبي ۽ سماجي ڪارج ٿي سگهي ٿو...."

هن ٻڳهو ساهه کڻي ڪنڌ جهڪائي ڇڏيو.

"دوست صاحب، اوهان ته مون کي چرڪائي ڇڏيو آهي.... سچ پڇو ته اوهان جي سامهون ليڪڪ سڏائيندي مون کي ته لڄ پئي اچي."

"ائين نه چئو عروج. مان ته ادب جو هڪ ادنيٰ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

'قاري' آهيان ۽ قاري ڪيڏو به ڪٿي با ذوق ڇو نه هجي،
پر 'سرجڻهار' جي پيٽ ۾ ثانوي حيثيت رکي ٿو."

ڪجهه چوڻ بدران هڪ لمحي لاءِ هن منهن ڪٿي گهوري ڏنو.... اوجاڳي، سفر ۽ سيءَ جي ڪري سندس منهن لٿل ۽ اکيون ڳوڙهيون پئي لڳيون.

"اوهان کي شايد ننڊ پئي اچي.... ڀلي آرام ڪريو. رات به ڪافي گذري وئي آهي."

هن ڪوبه جواب نه ڏنو. مان ڪمبل ۾ ويڙهجي سيڙهجي ويهي رهيس.

"ٽائيم ڇا ٿيو؟"

جيتوڻيڪ وٽس به گهڙي هئي.... يا ٿي سگهي ٿو ننڊ جي گهيرٽ ڪري پنهنجي گهڙيءَ جو خيال نه رهيس.

"ٻارهن پنجيتاليهه ٿيا آهن."

هن جون اکيون نه چاهيندي به ٻوٽجڻ لڳيون. سيٽ تي ٻيهي سٽي پئي هئي. هن جي سمهڻ جي گنجائش ئي نه هئي. شايد ان ڪري سمهڻ نه پئي چاهيائين.

"اوهان کي اتي سمهڻ ۾ تڪليف ٿئي ته مان اچي اتي ويهان، جي اوهان منهنجيءَ جاءِ تي سمهڻ چاهيو ته؟"

"توهان کي ننڊ نٿي اچي ڇا؟"

زوريءَ اکيون پٽي ڳالهايائين.

"في الحال ته ڪانه ٿي اچي، جي ايندي به ته ويٺي ويٺي جهٽڪڙي ڪاڍي وٺندس. پر اوهان کي ويهڻ ۾ تڪليف ٿيندي ـــ اچو، هن پاسي اچو...."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مان ٻيهيءَ وٽ وڃي ويٺس ۽ هوءَ منهنجيءَ سيٽ
تي ڊهي پئي.
”دوست.“
”جيءُ.“
”گاڏي ڪيڏي مهل نواب شاهه پهچندي؟“
”شايد صبح جو ٽي ڪنهن وقت پهچندي. صحيح
وقت جو اندازو ته مون کي به ڪونهي.“
هن جون اکيون پورجي ويون. ۽ مون ’بال جبريل‘
۾ اکيون کپائي ڇڏيون. پر اندر ۾ ٿيندڙ اٿل پٿل جي
ڪري پڙهي نه سگهيس. ڪڏهن اکين ۾ لفظ ترورا
ٿيو ٿي ويا ته ڪڏهن ذهن ۾ اڻ ڏٺا عڪس چٽجيو پئي ويا
ته ڪڏهن وري ننڊ کان اکيون پورجيو پئي ويون. ڪتاب
بند ڪري سوچڻ لڳس ته گاڏيءَ ۾ وک وک تي ماڻهوءَ
هوندي به ڪيڏو نه سڪون آهي. ڪيڏي نه ماڻار
آهي! اهڙي سک، اهڙي سڪون لاءِ ورهين کان واجهائيندو
رهيو آهيان. اهڙن مخلص ۽ ملنسار انسانن جي تلاش
۾ هنڌ هنڌ ڌوڪرون کائيندو رهيو آهيان، پر سواءِ
مايوسي ۽ محروميءَ جي ڪجهه نه مليو. آرزو وري به
پوري ٿي ته ڪٿي؟ ٽرين ۾! ڪيڏو نه سٺو ٿئي جيڪر
سڄي زندگي ٽرين ۾ ئي گذري وڃي....!! هر ايندڙ
مسافر جي مرڪي آجيان ڪجي، هر لهندڙ مسافر کي
خوشگوار يادن جي خزاني سان سالا مال ڪري
موڪلجي....اسان جي سوسائٽيءَ کان ته عوامي ايڪسپريس

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

بهتر آهي. جنهن ۾ گهٽ ۾ گهٽ اهو خيال نہ ڪونہ ٿو اچي تہ ’هوءَ‘ سيٽ والارجي، هن جيءَ سيٽ تي قبضو ڪجي .... سوسائٽيءَ ۾ تہ ماڻهو ڪرسيءَ تان سر ڏيندا آهن. ڪي ڪرسي کسڻ تي تہ ڪي ڪرسي بچائڻ تي. جڻ اصل شيءِ ڪرسي آهي ۽ انسان ان جو محض هڪ نمڪ حلال چوڪيدار .... ! ڪاش اهڙو ڪو دؤر اچي، جو ڪرسيءَ بدران انسان ڪيڏي ’اصل شيءِ‘ مڃيو وڃي. ڪاش اهڙو .... ڪاش ....

....

پنيءَ تي هلڪي ٺپڪي محسوس ٿي. جاڳي پيس. سامهون عروج چانهن جو ڪوپ کنيو بيٺي هئي. ڪانڌس ڪوپ وٺندي گهڙيءَ ڏانهن ڏٺم . ساڍا چار ٿيا هئا.... ڪمبل مٿي تان لهي ويو هو، ڪتاب هيٺ ڪري پيو هو، جيڪو عروج کڻي منهنجي پاسي ۾ رکيو .
”توهان ڪيڏي مهل اٿيون آهيو ؟“
” اڄهو هاڻي .... “
” بيبيءَ لاءِ چانهہ رکي اٿو؟“
” چانهن گهٽي آهي، ڪراچيءَ تائين ڪانہ کڻندي — سيءُ لڳيو ٿو تہ ڪمبل ڏيانو؟“
” نہ، مهرباني . اها پيشڪش تہ پاڻ مان توهان کي ڪريان ها.“
هن نندا ڪڙن نيڻن سان نهاريندي، منهن تي ڪريل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

وارن کي جاڳايو ڪيو.

”هاڻي توهان پنهنجيءَ سيٽ تي وڃي ٿورو آرام ڪريو. سڄي رات ويٺي گذاري اٿو.“

”نه، هاڻي ته ڏينهن ٿيڻ وارو آهي، ننڊ ڪٿان ايندي.“

هوءَ منهنجي ڀر ۾ ويهي رهي. سيٽ جي ٽيڪ تي پاڻ کي ڍرو ڇڏي ڏنائين.

”دوست.“

”جيءُ.“

”مان سمجهان ٿي برپٽن ۾ ڪي اهڙا گل به ٿڙندا آهن، جن جي خوشبوءِ باغن ۾ پليل گلن کان وڌيڪ موهيندڙ ۽ رنگ وڌيڪ پرڪشش هوندا آهن. اوهان جو ڇا خيال آهي؟“

”عروج ـــ مان اها ڳجهارت ڀڄي نه سگهيو آهيان. مون سان اهڙيون ڳالهيون نه ڪر، جن جي تهه تائين پهچڻ جي جا کوڙ ڪندي پنهنجي زندگي کپائي ڇڏيان، پر پهچي نه سگهان ....!!“

ڪجهه چوڻ کان سواءِ هن مون ڏي گهوري ڏٺو. ۽ پرس مان وزيٽنگ ڪارڊ ڪڍيائين.

”هي پاڻ وٽ رکو. ڪڏهن لاهور اچڻ ٿئي ته ياد ڪجو.“

مون ’ٿئنڪيو‘ چئي ڪارڊ کيسي ۾ وجهي ڇڏيو. هوءَ اٿين نهارڻ لڳي ڄڻ مون وٽان به ڪنهن ڪارڊ ملڻ جي اميد هجيس. جڏهن پاڻمرادو اها اميد پوري نه

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تيس تہ چئي ڏنائين :

”اوهان پنهنجو ڪارڊ نہ ڏيندؤ ؟“

”مان ڪهڙو وڏو ماڻهو آهيان جو ڪارڊن جي ضرورت پوي .... خير ، اوهان کي خط لکڻ مهل ائڊريس ضرور لکندس .“

”انسان جي عظمت کي عهدن جي ماهميءَ ۾ نہ تورڻو آهي دوست ! اوهان جيڪا عزت پڻ کي ڏيو ٿا ، مان توهان جي عظمت آهي ، ۽ ان جي عيوض اوهان اجان بہ وڌيڪ جا مستحق آهيو .“

”ڪاش هر انسان اوهان وانگر سوچي !“

هڪ دفعو وري خاموشي ڇانئجي ويئي . ائين پئي لڳو ڄڻ اسان وٽ يا تہ ڳالهائڻ لاءِ لفظ نہ رهيا ، يا ڳالهائڻ جي طاقت کسجي ويئي ـــ اوچتو هڪ ننڍڙيءَ اسٽيشن تي نظر پئي . ميڻائين رنگ جي بلڊنگ تي ڪارن اکرن ۾ ”پانڌي“ لکيل ڏسي ڏڪي ويس . ايڏو ڊگهو سفر ايترو جلد ڪيئن ڪٽجي پيو !

”عروج !“

”جيءُ .“

”سمجهان ٿو تہ منهنجي اسٽيشن ويجهو اچي وئي آهي !“

ڇڻ قبر مان مردي پڙڪيو .

”نہ تہ !“

هوءَ ڇرڪجي پئي .

”بس ڪي پندرهن ويهه ميل مس هوندا.“
هوءَ ڏہيءَ ۾ پنجي ويئي. لمحن جي خاموشيءَ کان
پوءِ پاسو ورائي پڇيائين:
”اوهان جو ڳوٺ شهر کان ڪيترو پري آهي؟“
”پندرهن ميل ڪن.“
”ڳوٺ تائين ٽرانسپورٽ جي سهوليت آهي؟“
”ڏهن ميلن تائين تہ آهي، باقي پنج ميل ڪن پند
ڪرڻو پوي ٿو.“
”نواب شاهہ کان ڪراچي تائين ڪيترو مفاصلو آهي؟“
”هوندو ڏيڍ سؤ ميل ڪن ـــ ڇو؟“
”ائين .... پہلا صبح مهل ڪراچيءَ لاءِ ٽرين ملي
سگهندي آهي؟“
”ها، پر توهان اهي سوال ڇو ٿيون پڇو؟“
”ائين ڏي معلومات لاءِ.“
هن جي بيچيني وڌندي ويئي.
”دوست.“
”جيءُ.“
”........“
هوءَ ڳالهائي نہ سگهي.
”ڇؤ، ڇا ٿيون چوڻ چاهيو؟“
”ڪجهہ نہ. بس ائين ڏي ....“
مان لهي وارو آهيان عروج. پر هي منهنجي زندگيءَ جو
اڻ وسرندڙ سفر آهي .... حيران آهيان تہ جن ڇهرن جي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

تلاش ۾ جوڳي بڻجي در در ڀٽڪندو پيو. تہ بہ ڏسڻ نصيب نہ ٿيو ٿئي، سي ھلندي ھلندي ڪيڏانھن مليو وڃن!!"

مون ساھيون کنديءَ، وقفا ڏيندي جملو پورو ڪيو. جي لفظ اچھن ھا تہ شايد اڃان بہ ڪجھہ چوان ھا — ھن ڊگھو ساھہ کڻي، ٻيبيءَ کي ننڍ مان ڀڻي اٿاريو.

”لبني…. لبنيٰ…. انڪل وڃي پيو، اٿي ’ٽا ٽا‘ ڪرينس پٽ!“

ٻيبيءَ اکيون مليءَ، پنھنجا ننڍڙا ھٿ کڻي مون کي ’ٽا ٽا‘ ڪيو. مون جھڪي کيس ’پپي‘ ڏني ۽ ٻڍڳ کڻي در ڏانھن وڌيس، تہ عروج سڏ ڪيو.

مان مڙي سندس اڳيان اچي بيٺس.

”چئو.“

”وڃو پيا….“

ڀنل اکيون کڻي ڏنائين.

”وڃڻو ئي پيو.“

”ٻڌو، مون شروع ۾ سنڌين بابت ڪجھہ ٻڌل ڳالھيون اوھان سان ڪيون ھيون، ياد اٿو؟“

”ھا — چڱيءَ طرح.“

”مان اھي لفظ واپس ٿي وٺان.“

اکيون ٽمي پيس. مون ٽڪ ٻڌي سندس منھن ۾ ڏٺو. پنھنجا لڙڪ ضبط ڪندي صرف ’ٿينڪيو‘ چئي

تيزيءَ سان گاڏيءَ مان لهي ويس. ويندڙ گاڏيءَ مان نظر نهار تائين عروج دريءَ مان نهاريندي، هٿ لوڏيندي رهي ۽ گاڏي ٽنل تاري جيان نظرن کان غائب ٿي ويئي.
مونکي ائين لڳو ڄڻ ڪر منهنجي وجود کي ننهن کان چوٽيءَ تائين ڪرٽ سان چيري، ٻن حصن ۾ ورهايو ويو. هڪڙو حصو پليٽ فارم جي پٽڙائين بينچ تي پيو هو ته ٻيو حصو گاڏيءَ ۾ رهجي ويو....!!! *

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هو، جيڪو سڌري نه سگهيو

هو جڏهن ڪراچي مان نڪتو هو. تڏهن نه ته ايڏي تعداد ۾ هيڏيون اوچيون بلڊنگون هيون، نه وري ماڻهن ۽ گاڏين جي هيڏي پيهه هئي. هاڻ جڏهن لڳ ڀڳ پنجن سالن کان پوءِ موٽيو آهي ته پنهنجو پاڻ کي اوپتو پيو سمجهي.

پنجن سالن ۾ ته ڪراچيءَ جو مهانڊو ئي مٽجي ويو آهي. سڀ پئسي جا ڪرشما آهن. پئسو هٿ ۾ هوندو آهي ته هٿ هرو ڀرو به چرڻ لڳندا آهن. ان ڪري ئي ته رڪز، مئجسٽڪ، پيراڊائيز ۽ ڪئپيٽل جهڙيون وچ شهر ۾ ٺهيل سئنيمائون ڊاهي، سپر مارڪيٽون ٺاهيون ويون آهن. ڪو دور هو جو ماڻهو شوق ڪري سئنيمائون ٺهرائيندا هئا ۽ اڄ هرڪو سئنيمائون ڊهرائي پيو ڪو ڪاروبار شروع ڪرڻ جي چڪر ۾ آهي. وقت بدلجي ويو حالتون بدلجي ويون، سوشلزم کي رد ڪرايو ويو، اسلام ڏانهن ماڻهن جو ڌيان ڇڪايو پيو وڃي ۽ اسلام ۾ تصوير ڪشي گناهه آهي، ان ڪري سئنيمائن جي اهميت آهستي آهستي ختم ٿيندي پئي وڃي. هن جو ڪاروبار به ته سئنيمائن سان واسطو رکي ٿو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سئنيمائن جو اِهو حشر آهي تہ، هن جي ڪاروبار جو
ڇا ٿيندو؟ اِهو تہ اِن مان بہ ظاهر آهي تہ هن وارو
ادارو ئي ختم ٿي ويو. ان جاءِ تي ڪا ”ريڪروٽنگ“
ايجنسي کلي ويٺي آهي. اڄ ڪلهہ اهو ڪاروبار
پنهنجي عروج تي آهي. خاص ڪري ڪراچيءَ ۾ تہ
اهڙو ڪو بيو ڌنڌوئي ڪونهي. ايجنٽن جا سڪا دلاسا
بہ سون جي ساهميءَ ۾ تُنا تُرن! ڪنهن جي پيا ڳ
سان ريس ناهي .... اصل مسئلو آهي پئسي جو. پئسو،
پئسي کي ڪمائي ٿو.

هو ’ڪريم سينٽر‘ وٽان ٿيندو، محبوب مارڪيٽ
ڪان ڦري ايلفيءَ ڏانهن مڙي ٿو.... ايلفي اڄ بہ ايلفي
آهي! ٿوڙي ڪٿي سوين سپر مارڪيٽون ٿيون، پر ايلفيءَ
جي صحت تي ڪو اثر نٿو پئجي سگهي. اڄ بہ آهي ئي
دل لڀائيندڙ جلوا، من موهيندڙ منظر آهن. نظر نهار
ڌائين رستي جي ٻنهي پاسي ڪارون ئي ڪارون آهن،
پر سڀ پرايون آهن. هن جو تہ ڪجهہ ڪونهي. ڪجهہ
اٿس، تہ فقط اهي ڏوڪڙ، جيڪي اڃا ڪيسي ۾ باقي
اٿس. جيڪي گذريل ڪجهہ ڏينهن کان پرندڙ مينهن بتيءَ
جيان آهستي آهستي گهٽ ٿيندا پيا وڃن. ۽ ڏينهن ٻن
۾ گهٽجي گهٽجي بلڪل ئي ختم ٿي ويندا، پوءِ وٽس
ڪجهہ بہ نہ رهندو. هڪ دفعو وري سڄو ٿي ويندو.
پاڻي پاڻيءَ لاءِ واجهائيندو. ناحق آيو آهي. هرو ڀرو بہ
ڊي سؤ خرچ ڪيائين، ڌڪا بہ کاڌائين، دل بہ سڪايائين.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پنڌ۾ اجايو ويس. مطلبي محبوبه وانگر ڪراچيءَ به ڪائنس منهن موڙي ڇڏيو آهي. احساس ٿي ڪونه ٿيس ته هن به ڪي ڏينهن سندس خدمت ۾ گذاريا ڪيس بي مانو نه ڪري....

”هيلو....“

ڇرڪ ڀري سامهون ڏسي ٿو. سرمئي ساڙهيءَ ۽ سليولیس بلائوز ۾ ملبوس ڪا سانوري سلوڻي قداور عورت سندس اڳ ڀرو بيٺي آهي، منهن تي عجيب مسڪراهٽ اٿس — هو واڱڙو ٿي بيهي ٿو رهي. هوءَ پرون تاڻي، چپن کي عجيب ادا سان موڙو ٿي ڏئي.

”آءِ ٿنڪ يو آر مسٽر فيض قريشي.“

هو تهان ڏي وڌيڪ حيران ٿي ٿو وڃي، ڳيتون ڏيندي پڇڪي ٿو:

”يس.... يس مئڊم. بٽ.... بٽ آءِ ايم ساري، آءِ ڪانٽ آئڊينٽفاءِ يو!“

موٽ ۾ هوءَ وات تي هٿ رکي هلڪڙو ٽهڪ ڏئي ٿي:

”فيض، مان خاور آهيان. ڪونه سڃاتوَ؟“

”اڙي.... !!“

هن جي وات مان بي اختيار نڪري وڃي ٿو، پر آهو ”اڙي“ رڳو ٽن حرفن وارو ڪو ننڍڙو لفظ نه رهيو، بلڪ هڪ اهڙي ڳنڍڙي ڀڄي ويو جنهن ۾ ١٨٢٥ ڏينهن پڌل هئا، هو حيرت ڳاڏڙ خوشيءَ مان

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

چوي ٿو:

”سچائنديءَ ڪمال ڪري ڇڏيو آٿو. سچ پچ ته مون توهان کي نه سڃاتو.“

هوءَ ٻئي هٿ ارهه تي ٻڌي ڪنڌ هڪ طرف ٿورو جهڪائي، ليائيمنڊز ادا سان پڇي ٿي:

”ڪيڏانهن پيا وڃو؟“

”ائين ئي ٿورو چڪر....“

”اچو ته ٿوري دير هلي ڪٿي ويهون، تڪڙ ته ڪانه اٿوَ نه؟“

”ايڏي ته ڪانهي.“

هوءَ ٽريل تڪيل قدمن سان، ڍيل جيان ٿلندي، ساڙهيءَ جو پلئه ڪلهي تي ٺاهيندي اڳيان اڳيان هلڻ لڳي ٿي ۽ هو اهو سوچي ته ’ماڻهو ڇا سمجهندا ته هو هن جو ڇا لڳي؟‘ مٺل مٺل وکن سان سندس پويان هلي ٿو. ٧٧ ۾ ويهن ٿا.

”ڇا هلندو؟“

”جيڪو اوهان چاهيو.“

هوءَ ويٽر کي آرڊر ڏئي ٿي. ۽ منهن تي لڙي آيل ڪٽيل وارن کي جائيتو ڪندي پڇيس ٿي:

”ڪٿي آهيو. سالن ڪان پوءِ ڏسڻ ۾ آيا آهيو؟“

”توهان کي شايد خبر هجي ته مان انهن ڏينهن ۾ ڪراچي ڇڏي ڳوٺ هليو ويو هئس. پنج سال کن

۽ اتي ڳاڙهو ڳڙهليم، پر مزو نہ آيو. وري موٽي آيس. اڄ هتي چوڏهون ڏينهن اٿم. هڪ ٻہ پراڻا ساٿي مليا بہ ته، نہ مليا جهڙا... ماڻهن جي هلڻ جا انداز ڏي بدلجي ويا آهن. ويس جو پنهنجي پراڻي آفيس ڏانهن، تہ اتي تہ دنياڻي بدلجي ويئي آهي. ڪا ”ريڪروٽنگ ايجنسي“ کلي آهي. اسان واري اداري جو تہ ڪو نالو نشان ئي باقي نہ رهيو. ڏاڍو ڊس هارٽيڊ ٿي پيو هئس، جو اوچتو اوهان سان ملاقات ٿي ويئي.

”ڪراچي ڏاڍو ظالم شهر آهي فيض صاحب. هيءَ جهڙي تهڙي ماڻهوءَ کي تہ اٿين ٻاهر تڏي ڇڏيندو آهي، جيئن سمنڊ جون ڇوليون مئل جانور کي....! ڪراچيءَ ۾ رهڻ ۽ رهي ڪمائڻ لاءِ دل گردي جي ضرورت آهي. توهان کي ياد هوندو تہ ڪيترن زماني ۾ سان ڪمپنين ۾ ڌڪا کائيندي هيس، ڪا لفٽ ڏي نٿي ملي. پر مون حالتن جو مقابلو ڪيو. وقتي ناڪامين ۽ مايوسين کان هار نہ قبوليم. اڄ خدا جي فضل سان مون وٽ سڀ ڪجهہ آهي.“

خاور لفظ ”سڀ ڪجهہ“ تي ايڏو زور ڏنو، جو فيض اڇائي ڏهڄي ويو. هو رڳو اکيون ٽمڪائي ڪيس ڏسندو رهي ٿو. خاور سينڊ وچ کائي، ٽشو پيپر سان هٿ اگهندي هن ڏانهن ڏسي ٿي.

”هاڻي ڪهڙو پروگرام اٿو؟“

”مطلب؟“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”مطلب ته سروس وغيره جو ڪو بندوبست ڪيو اٿوَ ... ؟“

”نه، اڃا ڪونه ٿيو آهي. ۽ شايد ٿئي به نه.“

”دل وڏي ڪريو، ڇو ٿا مايوس ٿيو. اوهان جهڙي ڪم جي ماڻهوءَ لاءِ نوڪريون ڪوڙ ـ هي منهنجو ڪارڊ اٿوَ. ڪيڏيءَ مهل به هليا اچو. منهنجي ”اداري“ جا دروازا اوهان لاءِ ڪليل رهندا.“ هو ڪارڊ وٺندي حيرت ۾ پئجي ويو ته هاڻي هوءَ ”پنهنجي“ اداري واري به ٿي ويٺي آهي! ڪارڊ ڏانهن ڏسي ٿو.

خاور ماڊلنگ سينٽر

گلشن اقبال ڪراچي

فون نمبر ....

”ته هاڻي توهان ذاتي ادارو کوليو آهي .... سٺو، ڏاڍو سٺو.“

”بس، پيٽ گذر لاءِ ڪجهه ته ڪرڻو ئي پوي ٿو نه. حالانڪ ان ڪان وڌيڪ انڪم پين ڏنڌن ۾ هئي، پر هن ڪم سان منهنجي دلچسپيءَ جو مسئلو به هو. پنج ڇهه سال ماڊلنگ ڪندي ٿورو ٿورو ڪاروباري تجربو به ٿي پيو، ان ڪري سنڀالڻ ۾ به آساني پئي لڳي.“

”ها ـ ڪنهن به ڪاروبار جي سلسلي ۾ سرمائي کان وڌيڪ ان مالڪ جي ذاتي چاڻ ۽ دلچسپيءَ کي به وڏو دخل هوندو آهي. پئي ڪنهن ڏنڌي ۾ واقعي

اوهان جي دل نہ لڳي ها. ۽ ظاهر آهي تہ اهڙيءَ صورت ۾ ڪاميابيءَ جي توقع بہ گهٽ هجي ها.“

”ياد اٿوَ، هڪ دفعي اوهان چيو هو تہ گندو ڪيڙو، گندگيءَ مان نڪري، زنده رهي نٿو سگهي.“

”شايد چيو هوندم. پر اهو پنهنجيءَ جاءِ تي آهي بہ صحيح ... ڪاروبار ڪيئن پيو هلي؟“

”تمام سٺو — وڏي ڳالهہ تہ پنهنجو آهي، ٻئي ڪنهن جي محتاجي ڪانهي اڳي تہ ٿوريءَ ٿوريءَ ڳالهہ تان الائي ڇاڇا ٻڌڻو پوندو هو. هاڻي ان قسم جي جهڪ جهڪ کان ڇٽي پيئي آهيان .... توهان اچي تہ ڏسو، مزو ايندوَ.“

”ضرور اچبو، بلڪ سياڻي ڏي اچبو، — در اصل شهر مان پئسي ميڙڻ جا ڏينڪ، اوهان شهر وارن ڪيئي آهن. اسان ڳوٺاڻا تہ هرويرو اچي هلاڪ ٿيا آهيون.“

”توهان اچو تہ سهي، توهان کي بہ شهري بڻائي ڇڏبو.“

”اها اوهان جي عظمت آهي جو ماضيءَ جو ايڏو احساس اٿوَ. نہ تہ ڏٺا وائسٺا ماڻهو بہ ڏکئي وقت ۾ منهن موڙيو وڃن.“

”اهڙيون ڳالهيون ڪري ڇوٿا مون کي شرمندو ڪريو — پوءِ پلا .... اٿجي؟“

”ها ڪچهري بہ چڱي ٿي آهي. اول خير، وري سياڻي مان حاضر ٿيندس“

ويٺر کي بل ڏيڻي. ساڙهيءَ جو پلئه ڌاهي، لڏندي لمندي هوءَ ٻاهر نڪري ٿي. ٻاهر روشنيءَ ۾ فيض کيس ڳي نموني ڇتاڻي ڏسي ٿو. هوءَ هيئنر اها ساڳي سنهڙي سيپڪڙي سانورڙي خاور نه رهي، بلڪ هڪ ڀرپور ۽ مڪمل عورت ٿي پئي آهي.

ماسيرو بدن، ڀريل ڀريل هٿس، ابريل سينو، چنڊيل منهن، جسم تي ڍهڪندڙ ساڙهي، هن کي ڏاڍي ڌاهوڪڙي لڳي ٿي — ڪا ڳالهه ياد ڪري پڙڪو ڪائي ٿو.

”توهان بيهو، مان توهان لاءِ ٽيڪسي ڪري اچان.“

”ڇو؟“

خاور حيرت مان کيس گهوري ٿي.

”پنهنجي گاڏيءَ هوندي ٽيڪسيءَ جي ڪهڙي ضرورت؟“

هو ڪکو وکو ٿي وڃي ٿو.

”معاف ڪجو. مون کي خبر نه هئي ته ....“

”شوبز ۾ رهندڙ پرفارم هجي يا پروڊيوسر. جيستائين پنهنجي گاڏي نه اٿس، ويليو به ڪانه اٿس — ياد نه اٿوَ، ان زماني ۾ منهنجي ڪهڙي ويليو هئي؟ ڪيترائي دفعا پروڊيوسرن وٽ ويهي ويهي، اٿي ايندي هيس، سڪٽو پڇندا به نه هئا ته ڪيئن آئي آهين. چانهن جو پڇڻ ته وڏي ڳالهه هئي!“

هوءَ ڳالهائيندي ڳالهائيندي روڊ جي پاسي ۾ پارڪ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٽيل گاڏين ۾ لڳي ٿي. ۽ هڪ چاڪليٽي رنگ واري نئين ماڊل جي گاڏيءَ کي چاٻي هڻي در کولي ٿي.
درجو شيشو لاهي، آسودي مرڪ سان فيض ڏانهن ڏسي، اسٽيريو جو بٽڻ ”آن“ ڪري ٿي. ۽ ”هنپي ٽيئرس“ ميوزيڪل گروپ جي ڊبل فاسٽ ردوم واري ڌيون شروع ٿئي ٿي....فيض خوامخواه چپ ڦلها ڪري مرڪڻ جو تاثر ڏئي ٿو.

خاور گاڏي روڊ تي سڌي ڪري ڀڄهاري ٿي. ۽ آخري دفعو هن کي ڏسي، هٿ لوڏي ”ٽاٽا“ ڪري گاڏيءَ کي اماڻڪ ڪڍي وڃي ٿي ــــ هو هڪ بي مقصد ڊگهو ساهه کڻي، اتان چري ٿو، ۽ پيادن جي ڌڪ ۾ لهندو وڃي ٿو.

پنج سال کن اڳ، جڏهن ”ڪمرشل ورلڊ“ ۾ هو هڪ ذهين اسسٽنٽ جي حيثيت سان مشهور هو، پروڊيوسر ڊائريڪٽر رضوي صاحب، حجت ڪري کيس پنهنجي اداري ”پئرامائونٽ ايڊورٽائيزرس“ ۾ وٺي آيو هو، ۽ سچو ادارو سنڌس ئي تحويل ۾ ڏيئي ڇڏيو هئائين.

هڪ ڏينهن هو پنهنجن ساٿين سان گڏ آفيس جي سامهون لان تي ويٺو هو جو رضوي صاحب ’هن‘ کي پنهنجيءَ ڪار ۾ کڻي اچي لٿو هو. سڀني کي رضوي صاحب، جي سليڪشن تي حيرت لڳي هئي. هوءَ اڪثر ڪري اشتهاري ڪمپنين ۾ نظر ايندي هئي- پر ڪنهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٻه چڱي اشتهار ۾ اچي نه سگهي هئي.

سنهڙي سيپڪڙي سانوري ڇوڪري، معمولي لباس پاتل، ڪنهن ٻه قسم جي ڪشش کان وانجهيل، رڳو اکيون ئي چڱيون هيس. ۽ شايد رضوي صاحب اکين جي ڪري ئي ڪيس سليڪٽ ڪيو هو. شڪل صورت نه پنهنجي جاءِ تي، اٿڻ ويهڻ جو ڍنگ به چٽاڙو هئس. هلندي هئي ته سينڊل جو ٺهڪو قوالن جي تاڙيءَ جيان سٽيل پيو جاڳائيندو هو. لان تي پيل ڪرسيءَ تي جڏهن ويٺي هئي ته رڳو رسمآ به ڪنهن کي سلام نه ڪيو هئائين. ماحول تي ڪِل جهڙي خاموشي ڇانيل هئي. جنهن کي نيٺ رضوي صاحب ٽوڙيو هو:

”هيءَ اسان جي نئين ماڊل آهي مس خاور.“

تڏهن وچي مس مس هن جي مک تي ڪا مرڪ آئي هئي ۽ ٿورڙو مٿو جهڪائي سيني کي ”وش“ ڪئي هئائين.

”۽ هي آهن اسان جا اسٽاف ورڪرس. چيف اسسٽنٽ مسٽر فيض قريشي، ڪئميرامين مسٽر امتياز بخاري ۽ ميڪاپ آرٽسٽ مسٽر عرفان حسن.“

خاور اسان وٽ ڏاڍو پيارو ماحول آهي، ٿورڙي دلچسپي وٺي ڏسو، توهان کي بلڪل گهر جهڙو ماحول ملندو ـــ اسان جي اداري ۾ ڪوبه ميمبر ننڍو يا وڏو ڪونهي. سڀ برابر آهيون. هر ڪنهن تي هڪ جيتري ذميداري آهي. هر ڪنهن جي هڪ جيتري دلچسپي آهي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

۽ اهڙي ماحول ۾ ٽينڊڙ ڪم ڪي چئبو آهي ”ٽيم ورڪ“ اهو ٽيم ورڪ جوئي نتيجو آهي، جو اڄ اسان جو ادارو ملڪ جي سڀني ادارن مان هڪ شمار ڪيو وڃي ٿو. مون کي يقين آهي ته اوهان به، اسان جي اداري جي رپيوٽيشن لاءِ اسٽرگل ڪندؤ، ۽ پاڻ سان گڏ اداري جو به مان مٿاهون ڪندؤ.“

رضوي صاحب جي حوصلہ افزا ۽ نسبتاً ڪاروباري ليڪچر ٻڌڻ کان پوءِ خاور کي اطمينان ٿيو ته هاڻي ڪيس اهميت ملڻ لڳي آهي. هن دل ئي دل ۾ خدا جو شڪر ڪيو هو. ۽ رضوي صاحب جي اندازي پٽاندر پهرين ئي مهيني جي اندر اندر هوءَ اسٽاف سان فري ٿي ويئي هئي. ايتريقدر جو مردن کان وڌيڪ هوءَ کل ٻوڪ ڪندي هئي .... جڏهن خاور جي موٽي وڃڻ جا سمورا امڪان ختم ٿي ويا ته اسٽاف جي ڪن ميمبرن ”اڳتي“ قدم کڻڻ جي ڪوشش ڪئي هئي. جيتوڻيڪ زبان سان ڪنهن به اهڙو اظهار نه ڪيو هو، پر سندن رويي مان خاور سڀ ڪجهه سمجهيو پئي ته هنن ڇا ٿي چاهيو. هوءَ محتاط ٿيڻ لڳي هئي. نه اهي ڪچهريون، نه چرچو ٻوڪ. رڳو ڪم سان ڪم. ۽ ان لڏي ۾ ڪو ”صالح“ بندو سمجهيس ٿي ته رڳو فيض- ۽ هن پنهنجو اٿڻ ويهڻ ان تائين محدود ڪري ڇڏيو هو. هو ڪيس ڪيترين ئي اهڙين ڇوڪرين جا قصا ٻڌائيندو هو، جيڪي ان فيلڊ ۾ آيون ته وڏي ڏوم ڏام سان هيون،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

پر سگهوڻي "سڀ ڪجهه" هارائي خالي هٿين موٽي وڃون هيون - اهڙيون ڳالهيون پڌي خاور ڏکي ويندي هئي. ۽ رڳو فيض کي ئي پنهنجو همدرد سمجهي، اجان ئي ڪيس ويجهو ٿيندي ويندي هئي. ان سان ئي ڏک سور سلهندي هئي....

ڪيترجهر تي آئوت ٻور ڪندي هر هر فيض ٿي ياد آيس. سچو ڏينهن اپاڙڪي رهي هئي. هن جي ڪري سيني جو موڊ آفت رهيو هو. شام جو جڏهن موٽيا ته هرڪو بيزار پئي نظر آيو. فيض کي حيرت هئي. هن ان جا سبب معلوم ڪرڻ پئي چاهيا ته خاور ڪان رڙ نڪري ويئي هئي.

"آخر هن فيلڊ ۾ ڪو انسان به آهي يا سڀ بکيا بگهڙ آهن؟"

ڳالهه کي سمجهندي فيض جي مک تي طنزيه مرڪ ڦهلجي ويئي هئي:

"سڀ انسان آهن مڊم خاور. رڳو ٽون ئي آسماني مخلوق بنجڻ جي اجائي ڪوشش پئي ڪرين. ٽون به جيڪر ڌرتيءَ جي مخلوق ٿي پوين ته سموريون شڪايتون دور ٿي وڃنئي."

"مون ڪان اهڙي بي حيائي نه پڄندي ان ڪان چڱو ٿيندو ته مان هي فيلڊ ئي ڇڏي وڃان."

"ناممڪن!"

خبر ناهي ڇو فيض فتويٰ ڏيڻ واري نوع ۾ چيو هو.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

"هن فيلڊ ۾ اچڻ کان پوءِ يا نه مري هن کي ڇڏي سگهجي ٿو، يا وري خود فيلڊ کنهن کي ڪِڪ آئوٽ ڪري ڇڏي .... هڪڙي ڳالهه، پڌي ڇڏ خاور. گندو ڪيڙو، گندگيءَ کان ٻاهر زنده رهي نٿو سگهي."

"غلط. بلڪل غلط. بلڪل بڪواس – مان سمجهان پئي ته تون اهڙيون ڳالهيون ڇو ٿو ڪرين."

"مثلاً؟"

"بس، هاڻي منهنجو وات نه کول."

"تو کي مون مان ڪو اهنج پهتو آهي ڇا؟"

"پهتو ته ڪونهي. پر ڪجهه ڏينهن کان تون به ساڳيو نه پيو لڳين. تنهنجي اٿڻ ويهڻ کان وٺي، ڳالهائڻ جي ڍنگ تائين، سڀ ڪجهه بدلجي ويو آهي."

"۽ تو تي ان تبديليءَ جو ڏاڍو برو اثر پيو آهي ائين نه؟"

"پيو نه ته.... اهو شخص، جنهن کي اڄ تائين منهنجو دوست سمجهي، اندر اوريندي رهيس، اوچتوڻي اوچتو بدلجي وڃي ته ڏک نه ٿيندو؟"

"ڳالهه پڌ خاور. تون اهڙيءَ دنيا ۾ رهين ٿي، جتي رنگ آهن، خوشبوءِ آهي، حسن آهي، جواني آهي، دولت آهي، شهرت آهي، جتي مرد ۽ عورت گڏجي ڪم ڪندا آهن، تڏهن به مرد کي ڏسي ڪنوار پوڻيءَ جيان سُسيو وڃن. پوءِ تو ۾ ۽ ان ڳوٺاڻي عورت ۾ فرق ڪهڙو ٿيو، جيڪا بلوغت کان اڳي ڌي کنهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

جي نڪاح ۾ اچي لوڙهن ۾ ڪوڙن ۾ بند ٿيو وڃي. هن کي ناهي خبر ته عشق ۽ محبت ٻه انسان ٺي ڪندا آهن، هن کي ناهي خبر ته زندگي رڳو ڪوڙن ۾ بند ٿي ماني پچائڻ ۽ ٻار ڄڻڻ جو نالو ٿي ناهي، پر زندگي نالو آهي آزاديءَ جو، محبت ۽ خوشي ماڻڻ جو.... سمجهئين؟"

تڏهن هوءَ ڄڻ ڪنهن سوچ ۾ ٻڏي ويئي هئي، پر فيض رڳو ايترو چئي بس نه ڪئي هئي. هن ته سندس دل کي جهير ڏيڻ ڪان پوءِ، لوڻ جو ٻرڪو به ڏنو هو.

"سوچين ڇا پئي؟ وقت نه وڃاءِ، پنهنجو آئيندو ڏاهه.... اهي گلڙن تان سرخي ائتئي ته ڪير پڇندءِ به ڪونه. ياد رک خاور، وقت جي ديوي سدائين مهربان نه رهندي آهي. پنهنجو ڪو گهر گهاٽ ڪري وٺ.

هوءَ هلي ويئي هئي. ۽ لڳاتار ٽن ڏينهن تائين آفيس ڏي منهن ٺي نه ڪيو هئائين. تڏهن هڪ زبردست پارٽيءَ جي ڊمانڊ تي رضوي صاحب هن کي گهرائڻ لاءِ فيض کي سندس گهر موڪليو هو....

"توهان جهڙي ماڻهوءَ جو هن معمولي گهر ۾ اچڻ، سچ پچ ته منهنجي خوش نصيبي ٺي آهي."

"اهو تنهنجو ٽيلينٽ آهي جنهن هيڏانهن اچڻ تي مجبور ڪيو خاور! اها تنهنجي ڊمانڊ ٺي آهي جو پچاڻون ڪندي اچي پهتو آهيان. پر مون ڪان

خبرون نہ پيچ تہ آيس ڇو؟“
”ڏکڙ آهي ڇا؟ ويهو ، ماڻي ٿي ڪريان، پوءِ ٿا ڳالهايون“
”ماڻي، تون ٿي مون کي ڪارائين؟ اهڙو پنهنجو مقدر ڪٿي. اسان تہ آهي بدنصيب آهيون، جو توکي هتي سان سينگاري سنواري دنيا جي اڳيان پيش ٿا ڪريون اسان کي تہ رڳو توکي ڇهي وٺڻ بہ نصيب ڪونهي.“
”ڇوٿا غريبن سان مذاق ڪريو.“
”اڇا ــ اهو مذاق آهي ؟ پنهنجي ڪم نصيبيءَ تي ماتم ڪرڻ مذاق آهي تہ مان يقيناً وڏو جوڪر آهيان.“
”چڱو جوڪر صاحب، مان چانهن ڪٺي ٿي اچان.“
چانهن پيئندي فيض ڪيس اچڻ جو مقصد بہ ٻڌائي ڇڏيو هو. هن اول تہ ٿورو نخرو ڪندي، منهن گهنجائي ڇيو هو ”مون تہ ڪم نہ ڪرڻ جو فيصلو ڪيو آهي.“ پر سگهوئي راضي ٿي ويئي هئي .
”پلا آئو تہ هلون.“
”اڄين ئي ؟“
”پيو ڪيئن ؟“
”چري ! شوبز ۾ رهي ڪري بہ اچان ڪجهہ نہ سکي آهين .... پهرين تياري ڪر ، بلڪ تياريو ڪر ، باٿ وٺ ، پڙڪيلا ڪپڙا پاءِ ، ميڪ اپ ڪر ، پرفيوم جي اسپري ڪر ، وارن کي ڊراءِ لڳاءِ.“
”ان جي معنيٰ تہ ميڪ اپ ئي اصل شيءِ آهي ،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مان ڪجھ به ناهيان؟“

”تون ڏي سڀ ڪجھ آهين. پر توکي به سوسائٽي ميمبرس کي فالو ڪرڻو پوندو. ورنه مان ته توکي بنا ميڪاپ جي به قبول ڪرڻ لاءِ تيار آهيان.“

هوءَ هلڪڙو ٺهڪ ڏيئي نڪري ويئي هئي ۽ گپل دير ڪان پوءِ تيار ٿي اچي فيض جي سامهون بيٺي هئي.

”هلون؟“

هو بنا ڳالهائڻ جي اکيون ڦاڙي ڪيس گهوريندو رهيو هو.

”ڇا پيو ڏسين؟“

”پنهنجي نياڳپ کي.“

”ڪيئن؟“

”ائين، جو تون سورنهن سينگار ڪري منهنجي پر ۾ اچي بيٺي ته آهين، پر مون کي ڪهڙو فائدو؟“

”ايتي سوچ ڇوٿو رکين. اهو نٿو سوچين ته پراڏي ڏيءَ هار سينگار ڪري توسان گڏ بيٺي آهي. اهڙو ٿيندو ڪنهن جو ڀاڳ؟“

”اهڙي ڀاڳ کي ڳاسليٽ هاري تيلي ڏجي.“

موٽ ۾ خاور جو مترنم ٽهڪڙو پکڙجي ويو هو ۽ هن ٿڌو شوڪارو ڀريو هو.

”تون ڪنهن ڏينهن چريو ٿيندين. پڪ ڏي پڪ.“

”هاڻي خدا جي واسطي منهنجي ڦٽن تي لوڻ نه ٻرڪ، ماڙي ڪري هل پنهنجي ڏاڏي وٽ.“

”ڏاڏو ڪير؟“

”رضوي، ٻيو ڪير.“

”ڏس ڏس. پنهنجي استاد لاءِ اهڙا اکر نہ ڳالهائبا آهن.“

”ڪير ٿو چوي تہ اهو ڇڙوهو منهنجو استاد آهي!“

”توکي سيکاري جو ٿو.“

”سيکاري! هو تہ پاڻ مون کان ٿو سکي — سينئر استادن جو سيکاريل آهيان دلبر!“

”چاچا چيئہ .... اهو آخري لفظ واپس وٺ.“

”ها ها، نہ تہ ڇا ٿي پوندو؟“

”خبردار جو وري ڪو اهڙو لفظ ڳالهايو اٿئي.“

”ٺهيو، هاڻي مٿو نہ کاءُ، نہ تہ آفيس بدران گاڏيءَ جو منهن ٿو ڪريان سڀ هاءِ وي ڏانهن. هلي ڪيڏندوسانءِ پنهنجي ڳوٺ.“

”پليز فيض، اهڙيون ڳالهيون نہ ڪر، نہ تہ مون کي مئي ڏسندين.“

”ڪونہ ٿو نيانءِ، ساهہ ڇو ٿو وڃئي. ڏاڍو ڪيپ آهي ڳوٺ ۾ ٿو مومل جو“

”اوئي هوئي! ڳوٺ ۾ ڪا هڪڙي بہ اٿئي مون جهڙي!“

”ڇوري تون چاهين ڳوٺ وارين ! ڳيان. شاباس آهي انهن کي جو ڏک سک ۾ بہ پاڻ کي جهليو اچن. تون نہ هڪڙي ڏينهن هلي ڦٽيون چوندين يا لاپارو

ڪرين، ته ٻئي ڏينهن پاروتي وانگر جهڙو ڀوت ٿي وڃئي.“
”ڇا مان توکي هن روپ ۾ سٺي نٿي لڳان؟“
”مون کي ڇا لڳين ٿي، ڇا نٿي لڳين. ان قصي کي ڪٽي ڇڏ، نه ته گهٽي ۾ وڃي پونداسين.“
”ڀلا.“
”ڇو.“
”پنهنجي گاڏي ڇو نٿو وٺين؟“
”پهرين دعا ڪر ته اهڙي حيثيت ٿئيم.“
”ڇو! گاڏيءَ جيتري حيثيت ٻه ڪانه اٿئي؟“
”مون کي ملي ٿي ڇا ٿو ٻه هزار ٿي ته ملن ٿا، جيڪي پاڻ ڪاوان، گهر وارن کي موڪليان يا گاڏي وٺان....“
”رکو ٻه هزار!“
”ڀيو نه ته.“
”ان ڪان ته مون کي ٻه ڇڳا پئسا ٿا ملن. پهرين ”ايڊ“ جا ٻه ٻه هزار مليا هئا. هاڻي ته رضوي صاحب ڏي هزار خوشيءَ سان ٿو ڏئي. ٻر مان جي ضد ڪريان ته پنج ٻه وٺي سگهان ٿي.“
”پوءِ تنهنجي خنيءَ ۾ منهنجو پير پوندو؟“
”ڇو نه رضوي صاحب کي ته پگهار وڌائي ڏئي ٿي. گهٽ ۾ گهٽ ٿي هزار ته توکي ملن گهرجن.“
”ها، مون به اهوئي سوچيو آهي، جي نٿو وڌائي ته پوءِ نوڪري ڇڏي ڏيندس.... گهر ڪان پري، عزيزن ڪان دور، اڪيلائيءَ جو عذاب ڀوڳيندي به رکو ٻه

هزار ملن، ان ڪان تہ ڳوٺ موٽي وڃان، تہ آئي بہ سکيو ڏکر ڪاڏي سگھندس . هونئن بہ هاڻي هتي دل نٿي لڳي. ڳوٺ ڏاڍو ٿو ياد اچي."

"ڪراچيءَ مان نڪري، ڳوٺ ۾ رهي سگھندين.؟"

"ها، ڇو نہ."

"نا.ممڪن. گندو ڪيڙو گندگيءَ مان نڪري، زنده رهي نٿو سگھي."

"اڇا، تہ هاڻي منهنجائي جملا، مون تي پيا استعمال ٿيندا."

موت ۾ گذيل ڏهڪڙو ــــ ۽ اهي ڏهڪڙا ۽ خوشيون ڇڏي، هو ڳوٺ هليو ويو هو. پر ڪٿي خشڪ ڳوناڻو ماحول، ڪٿي ڪراچيءَ جون رونقون! پنهنجو پاڻ تي جبر ڪندي بہ پنج سال ڪن مس گذاري سگھيو، ان عرصي ۾ سندس هٿليوٽي مٽجي ويو پنهن ۾ ڪم ڪندي، آس ۾ سڙندي رنگ ڪارو ٿي ويو اٿس، ڳلن تان ماس روڙجي ويس. وارن جا ڪلمہ اڇا ٿي ويا اٿس ــــ جيئڻ جون راهون بند ڏسي، لاچار پوئتي پيو.... ٿن ڏينهن تائين تہ شهر ۾ جهوتون هنيائين پر فضول، اوچتو هڪ ڏينهن خاور سان ملاقات ٿي ويس. هن جو ڏنل وزيٽنگ ڪارڊ کڻي، ٻئي ڏينهن ڏنل ائڊريس تي پهتو.

ماڊرن قسم جو ڊبل اسٽوري بنگلو. لائيٽ گرين ڪلر تي، هلڪي چاڪليٽي رنگ جي پٽن وارو "خاور هائوس" پنهنجي ڪنسٽرڪشن ۽ آرڪيٽيڪٽنگ جي ڪري علائقي ۾ منفرد ــــ هو اڳتي وڌي ڪال بيل

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

کي پيش ڪري ٿو ۽ قدآور پٺاڻ چوڪيدار دونالي بندوق ڪلهي تي ڪنيو، در ڪولي سنڌس سامهون اچي بيهي ٿو. هو سراپجي وڃي ٿو.

”يس سر؟“

”ميڊم خاور سان ملڻو آهي.“

”جناب جو نالو؟“

”فيض“

چوڪيدار اندر وڃي ٿو ۽ ٿوري دير بعد، ڪيس اندر اچڻ جو اشارو ڪري ٿو. هو اڳتي وڌي ٿو سامهون لان تي رکيل ڪرسين تي ٻن نوجوان جوڙن سان گڏ خاور ويٺي آهي. وٽندڙ مرڪ سان سنڌس آجيان ڪندي تعارف ڪرائي ٿي.

”هي آهي منهنجو تمام پراڻو ۽ پيارو ساٿي فيض صاحب.“

هو ويٺلن کي سلام ڪري ٿو. اخلاقاً هو به ڪيس روش ڪن ٿا. ۽ ان ئي لمحي خاور ڪان موڪلائي، ڪارپارڪنگ ۾ بيٺل چمڪندڙ گاڏين مان، ٻن تي سوار ٿي نڪري ٿا وڃن. خاور هن سان مخاطب ٿئي ٿي:

”سڻو تيو جو توهان اچي ويا آهيو — هيءَ آهي منهنجو ننڍڙو ڪاروبار. ڪوبه پڇڻ آڪڻ وارو ڪونهي. آرام سان ويٺا هونڌؤ. پنهنجي ڏوڪڙ جو ڪو فڪر نه ڪرين، اهو مون تي ڇڏي ڏيو — هڪ به ڏينهن رهي ڏسندؤ ته مزو اچي ويندو.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”ٺٺڪيو.“

”ڪو سخت ڪم به ڪونهي. رڳو آفيس تي نظر رکيو ويٺا هججو. فون موجود آهي، اسسٽنٽ چوڪريون نوڪر ۽ چوڪيدار به آهن. ڪم پاڻهي پيا ڪندا، اوهان رڳو مٿن نظر رکو. بالڪل مالڪ واري نظر. هونئن ته مان به گهڻو ڪري هتي ئي هوندي آهيان. پر اتفاقاً ٻاهر ڪيڏانهن وڃان ٿي ته نوڪر، ڪسٽومر کي پراپر ريسپانس نٿا ڏين، جنهن جو بزنيس تي ظاهر آهي ته برو اثر پوي ٿو ۽ سون کي پڪ آهي ته اوهان جي موجودگيءَ ۾ ائين نه ٿيندو.“

خاور جون ڳالهيون ٻڌي هو سوچي ٿو ته آخر ڪاروبار ڪهڙو ٿي سگهي ٿو، جيڪو بظاهر ته نظر ئي نٿو اچي. هو ان ٻڌتر ۾ ئي آهي ته خاور، فوزيه نالي هڪ چوڪريءَ کي گهرائي ٿي، ۽ نئين سيڪريٽري جي حيثيت سان هن جو تعارف ڪرائي ٿي ۽ کيس پوري بلڊنگ گهمائڻ لاءِ چوي ٿي.

هو چئني طرف جهومندڙ خوش رنگ گلن، ٻوٽن ۽ سر سبز لان کي غور سان ڏسندو هلي ٿو. گرائونڊ فلور تي پهچي، فوزيه ڳالهائڻ شروع ڪري ٿي:

”هيءَ توهان جي آفيس آهي. مان توهان کي اسسٽ ڪنديس. ٽيليفون وغيره سڀ ڪجهه موجود آهي. هي پر وارو ڪمرو ”گيسٽ روم“ آهي. هن سان لڳ ”ميڪ اپ روم“ آهي. ميڪ اپ گرل مس ڏينا ۽

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مس فرحت شفقت وانيز ڪم ڪنديون آهن. صبح جو مس ڏينا ۽ شام جو مس فرحت جي ڊيوٽي هوندي آهي.
ميڪ اپ روم جي بلڪل سامهون ”وارڊ روب“ آهي، جتي مختلف قسم جا لباس موجود آهن. وارڊ روب انچارج، مسز منيزه خان پاڻ به هڪ بهترين ڊزائينر ۽ ٽيلر آهي. هو سامهون ”پلي گرائونڊ“ آهي، جتي ”انڊور گيمس“ کيڏيون وڃن ٿيون. شام جو سڀ گڏجي اتي کيڏندا آهيون. اچو ته هاڻي مٿئين فلور تي هلون....“

”هي پهريون ڪمرو مئڊم جو آهي. هن جي پر ۾ جيڪي به ڪمرا آهن، تن کي ”وي. آء. پي رومز“ چئبو آهي. اهي ڪڏهن ڪڏهن ڪي کلندا آهن، جڏهن ڪي خاص مهمان ايندا آهن. هو سامهون ”ٽيلينٽس روم“ آهن، جتي ماڊل ڇوڪريون ويهن ٿيون. هيٺ پنج ڪمرا آهن.“
فيض حيرت ۽ خاموشيءَ سان فوزيه جون سموريون ڳالهيون ٻڌڻ کان پوءِ، پنهنجي هورا کورا لاهڻ خاطر ڳالهه ٿو ڪاڍي:
”هي جو هيتريون ساريون ڳالهيون اوهان ٻڌايون، تن مان ”پروڊڪشن“ بابت ته ڪو ذڪر ئي ڪونه هو، سواءِ ميڪ اپ روم ۽ وارڊ روب جي آخر ته هيڏو سارو ادارو آهي، هن ۾ لئب ڪٿي هوندي. اسٽوڊيوز ڪٿي هوندا، لائٽون ۽ ڪئمرائون ڪٿي هونديون. اهي سڀ ڪٿي آهن؟“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

فوزيہ حيرت مان ڪيس گهوري ٿي:

”توهان کي مئڊم ڪجهہ نہ ٻڌايو؟“

”مئڊم چيو تہ ايڊورٽائيزنگ ايجنسي ۽ ماڊلز جي ٽريننگ جو مرڪز آهي. مون سوچيو تہ پبلسٽي فلمون ٺهنديون هونديون، هتي تہ ....“

”تہ پوءِ بهتر ٿيندو تہ توهان ٻيهر ئين مئڊم سان ڳالهائي وٺو. نہ تہ شايد ....“

هو هڪ معنيٰ خيز نظر، فوزيہ جي چهري تي وجهي ٿو ۽ ڏگهو ساهہ کڻي، مئڊم خاور سان ملڻ لاءِ مڙي ٿو ....

هن جو سوال ٻڌي خاور ڪان ڪِل نڪري ٿي وڃي، ڪيس وڏڙن وانگر سمجهائي ٿي.

”فيض صاحب، بنهہ ٻاراڻو سوال پڇيو اٿوَ. اوهان کي تہ انب کائڻ سان ڪم، وڻ سان ڪهڙو واسطو؟“

”معاف ڪجو مئڊم، مان اهڙي ڪاروبار ۾ شريڪ ٿي نہ سگهندس. مان وڃان ٿو ....“

فيض کي ويندو ڏسي، خاور جي منهن تي طنزيہ مرڪ ڦهلجي وڃي ٿي. سگريٽ جو ڏگهو ڪش هڻي، چپن کي سيٽي وڃائڻ جيان گول ڪري، سمورو دونهون فيض جي پويان، پاڻيءَ جي گرڙيءَ جيان اڇلائي، ائين ٿي ڏسي، ڄڻ چوندي هجي: تون بہ نہ سڌرندين ٻچا!“

”خاور هائوس“ جي ڦاٽڪ مان نڪري، پير زمين تي زور سان ستي، هو ڏگهو ساهہ کڻي ٿو. ڄڻ ڪنهن وڏي ڏيڍ مان بچي نڪتو هجي!! ❋

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪتيرو

اڄ پنهنجي پوکيل ٻٻر جي ٻن ٻلڙن مان، هڪ کي ڪنڊو هئي، ٿورو زور ڏنائين، ته مُڏ ڳوهو هئي ٻاهر نڪتي. ڇڙ ٻلڙو نه هو، ڪو سٿا ٻڪريءَ جو سڳيل ٿڻ هو! منهن خوشيءَ مان ٻهڪي پيس. هيڏي هوڏي لوڙا هنيائين، ڪا ٻهر هجي ته اها خبر ان کي به سڻائي، پر ڪوئي ڪونه هو. وري ٻئي ٻلڙي کي جهلي ڏسڻ لڳو. اهو به رس سان سٽيو پيو هو.... اوچتو ٻاهران ايندڙ پٽس ميرخان تي نظر پئجي ويس.

”تڪڙو اڄ، تڪڙو.“

”خير.... ؟“

ميرخان وڪ وڌائيندي، ٻيءَ جي ٻر ۾ اچي بيٺو پٽس ٻلڙي جي هڪڙي ڳڙيءَ کي ڪنڊو هئي، زور ڏنو، ته ٻهرين وانگر مُڏ ڇانئون هٿندي نڪري ويئي.

”ڏٺئي .... ؟“

هن ٻهڪندڙ منهن سان پٽ ڏي ڏٺو.

”اسان جو ٻير خير سان ساماڻجي ويو آهي. ٻلڙا مڏجي ويا ٿس!“

”ٻوءِ چا ٿي پيو.“

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مير خان ڳالهه کي اهميت نه ڏيئي، وٺائڻ ڏانهن مڙندي چيو ـــ هو چڻ تڏي ويو. پٽ ڏانهن ڪروڌ مان ڏسندي، ڊگهو ساهه کڻي ويس.

”تو کي چاهي .... ڪڏهن بهر ڏنا هجنئي ته قدر ڪرين. تو ڏنا آهن ٻـهه ۽ ٻوسا، ڪڙ ۽ ڪتر. تو کي کهڙي خبر ته سچا مال ڇا ٿيندا هن ـــ مديل پلڙا نه ڏهه سير روز سڌا ميٺهن چري، ته ڪير سان نسار وانگي وهي پوي.“

”ڏهه سير اڃن ڪٿان، تنهنجي بهر ته رڳو ٻه داڻا جهلِيا آهن..“

”هي ويچارو اڃا ڪچو ٻـرونـڙو آهي. ڪراچيءَ جهـڙي شهر ۾ اسان وٽ پنهنجي ملڪ جـي سوڪڙي آهي .... مون کي ته تنهنجن پيپتن ڪان ٻه وڏي تو ـــ خدا وڏي چمار ڏيس، ڪڏهن هن جي چانوَ ۾ ڪٿولو وجهي نندبون ڪندس....“

مير خان وجي لڳو ميٺهن جي چاڪريءَ ۾، هن جي سوچڻ جو ابابيل، پڙڪو ڏيئي اڏري بيو ....

ڪو وقت هو، جو رڍن جي ولڙي سان ٻيلي ۾ ساڏو هٽندو وتندو هو. ابريون سيريون رڍون ٻه، روڙون ۽ ڇاڻان چري، توڏيون ٿي پونديون هيون. ٻري ڇيليءَ جيان ٻـوزرُون ڪنديون هيون. هن جي دل پڻي ٽڙندي هئي ـــ گهر ۾ بي فڪري هئي، برڪتون هيون. آنَ جون ڳنديون. لسيءَ جـون چاڏيون ۽ مکڻ جا پنوڙا هئا.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

افراٽي ڪان سواءِ ماني نہ ڪاچندي هئي .... شام جو ڦرڙا چڳڙائي، ڏوپ ڪري، ماني ڪائي ، مٿان ڪچي لسيءَ جو ُوٽو ڏوڪي ڇڏيندو هو ، تہ سڄي ڏينهن وارو ٿڪ، ڀَرَ ڪري اڏامي ويندو هئس — ٽرَ جو ذات ياڳيو سنگتي هوندو هئس. ياريون هيون، دوستيون هيون. اڄان بہ هونديون. رڳو هوئي ڇڄي ويو آهي — هتي تہ زاري آهي زاري .... جنهن کي ڏس ، پنهنجي پيريان ُور ڪنيو پيو ڊوڙي. نہ يار، نہ دوست، نہ رمت، نہ مائٽ، پنهنجوڙي پنهنجو — خود غرض ۽ مطلبي ماڻهو ڀهڙا تہ ڳولڻي نہ لڀن. ۽ هن سچا سارا ڏيهن ورهيہ هتي ئي گذاري ڇڏيا ....!

"دل تي چوي ڳوٺ هليو وڃان ...."

"هان ....!"

"هاڻو — هتي هاڻي رهيو نٿو ٿئي .... ويهارو کن ريون وٺي ڦيرائيندس پيو — هي سڌ آهي. هينئر ڪتيري ۾ پاڳين جا ميڙا لڳا پيا هوندا ...."

"هيترا سال ٿي ويا، ڪڏهن ڪونہ ڪڇئين، اڄ ڪيئن پور پيو ٿئي؟"

"پور تہ سدائين ٿي پيا. ڪنهن لاچار ڪان ڪڇيس ڪونہ ٿي .... اڄ ٻپهر ۾ رتل پلڙا ڏٺا تہ ، دل اٿيو پئي وڃي. پراڻا ڏينهن پيا ياد اچن .... وڃان ٿو. مزو آيو تہ واه، نہ تہ سڌ آڪاري، شونقڙو پورو ڪري موٽي ايندس."

"شونق! هن عمر ۾....!! ڇو اچي بتال ٿيو آهين...."

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”شونق جو ملهه ڪونهي ابا. جڏهن ٿئي، تڏهن ڪار.“

”تڏهن ته ماڻهو چوندا آهن ته، پوڙهو ٿيءُ بار، ٻئي هڪڙي آچار.“

” جيئن سمجهين – مون توسان دل جي ڳالهه ڪئي آهي .... حالي ته وچي گهمي ڦري ٿو اچان. ڳالهه وٺي، ته موٽي اچي رڍن لاءِ ڏوڪڙ ڪٺي ويندس .... ڪيئن؟“

”تنهنجي مرضي — اني رهي ڪونه سگهنديس. اها ڳالهه منهنجي به ٻڌي ڇڏ.“

”اٿين نه ڇڏ. منهنجو مڙهه مقام اتي ڏي آهي. هتي ته ڪَڇي جي ڏاهڙ ڍور وانگي، ڏاهه ڪاڻي اچي نڪتو آهيان. نيٺ ته ماڻهه جي سڪ ب, ٿيندي يا نه....؟“

”راز جو راڻو آهين. دشمني به اٿئي ....“

”مون ۾ هاڻي ڇاهي جو دشمن ماريندم — مڙهو مڙس، پاڻهي پند ۾ آهيان .... هونئن بـه قبر جي رات ٻاهر ڪانه پوندي.“

”تنهنجي مرضي ....“

هو سڄي رات سوچن جي گهاڻي ۾ پيڙجندو رهيو، پر ارادو بدلائي نه سگهيو .... ڪجهه ڏوڪڙ ڳوڙ ۾ هڻي لٺ ۽ ڏاڙهيءَ کي تيل جي ٽمڪ ڏيئي. چڙهي پيو لاريءَ ۾ .... سنجها ڌاڌي اچي ڳوٺ پيڙو ٿيو ....

ڳوٺ تائين پهچندي؛ اوسي پاسي نظر ايندڙ هر شيءِ کي ڏيان سان ڏسندو آيو ته اها اصل ڪيئن هئي. هاڻي ڪيئن آهي. اڳي ڪان چڱي حال ۾ آهي يا .... پر مزو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نہ آيس - ڳوٺ ۾ جيڪي نمن، ٻيرن ۽ ٻيرن جا گهاٽا
وڻ هئا، نظر ئي ڪونہ آيس. ڀاڙس جي گهر ۾ وڏي
سرينهن هونـدي هئي، سا بہ ڏسڻ ۾ نہ آيس، چوطرف
اداسي ۽ ويراني ڦهليل هئي... البت هڪڙي چڱي ڪِالهہ
نظر آيس، ڳوٺ ۾ لڳل بجليءَ جون تارون ۽ ٿنيا ــــ
ان سڌاري بابت ڪجهہ سوچي، يقيناً خوش ٿئي ها،
پر سوچڻ جو وقت ئي ڪونہ مليس. پنهنجي گهر تي
نظر پوندي ئي هانءُ مٺ ۾ اچي ويس....!! ٻاهرين پٽ
ڍهي پٽ پئجي ويئي. ڇت جو اڌ، ڪري پيو، اڌ ڪرڻ
تي هو. ٻيڙ ٻَنا مينهن ۾ ڳري گهرڪي، لُڙهي وياہ
ديوارن ۾ ڏار پئجي وياہ آڳر وارو ڇيڪي مٽيءَ جو
آچو آجرو ٿلهو، ڪاري ڪلر جو ڍڙو ٿي پيو، جنهن
۾ ڍيپ نسري پيا. البت ڪرف لڳل ’در‘ اڃا صحيح
سلامت هو، جيڪو پري کان اڻين پئي لڳو. چڻ
ڪنهن ڦٽل ڪچيءَ قبر تي پڪيءَ سر جو ڪتبو....!!!
اڳتي وڏي گهر ڪي ڏسڻ جي همت ئي نہ ٿيس.
دل تي پٿر رکي، پري کان ئي مڙي ويو وڏي ڀاءُ جي
گهر ڏانهن.... ڳوٺ جي وچين گهٽيءَ مان هلندي،
مڇڻ ۾ ئي نہ پئي آيس تہ ڪو اهو سندس ئي ڳوٺ
هو... هر طرف ڊٺل ڀڳل گهرن جا کنڊر هئا. گهٽيءَ
جو موڙ مٽي، جيئن ئي ڀاءُ جي گهر تي نظر پيس، تہ
’درڙي نڪري ويس.... جنهن گهر کي هميشہ ٻير ۽
چاڱر جي ڊينگرن جا آٽ جيڏا لوڙها ڦريل هوندا هئا،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

گهوڙيسوار جو مٿو به نظر نه ايندو هو، ان گهر جي چانئٺ به لوڙهي کان نظر آئي پئي. آڳر ۾ ويٺل مايون ته ڇٽيون پٽيون پئي ڏنيون ـــ سمجهي نه سگهيو ته ائين ڇو ٿيو. ملڪ مان ڊينگر سوڪلائي ويا، يا مڙسن مان غيرت نڪري ويئي ....!!!

لوڙهي جي منگهي تي وڃي بيٺو .... رکو لنگهه ڏٺيل هو. باقي منگهن جو نالو نه نشان ـــ سڏ ڪرڻ جي سڌ ڪيائين، ڪري نه سگهيو. ڪنهن کي سڏي. ڪير ڪيس سڃاڻندو....؟ ٻڌر ۾ هو، جو اوچتو سڏ نڪري ويس. وات مان هڪ اهڙو نالو نڪتس، جنهن جي لاءِ اڄ به سندس دل ۾ عزت هئي، احترام هو. پر جنهن جي جيئري هجڻ يا نه هجڻ جي ڪيس پڪ به نه هئي.

"حاجياڻي موران .... !!"

سڏ ڪندي جسم ۾ سياڙو ڊوڙي ويس.... ڪي گهڙيون ته ڪنائيندو رهيو، پر جواب ڪونه مليس. ٻيهر اچان به ٿورو زور سان سڏ ڪيائين .... ڪنهن عورت، گهر جي ڪنڊ کان لڙي ڪيس ڏٺو ۽ بنا ڳالهائڻ جي موٽي ويئي. ٻي گهڙيءَ اٺ جي ڏيڪ تي هلندي ڪٿا جهونڙي نڪري آئي.

"ابا ڪير آهين....؟"

هو ڪڇيو ڪونه. ڪيس ڏسندو رهيو. پوڙهي پر ۾ اچي بيٺس.

"ابا ڪير آهين؟"

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

”جيجان ڪونه سڃاتئي؟“

ڏڪندڙ چپن مان ٻڪو نڪتس. پوڙهي اڃان به ويجهو ٿي بيٺي. سندس اکين ۾ ليڙا پاڻي، سڃاڻڻ جي ڪوشش ڪرڻ لڳي.

”شادمان ته ڪونه آهين....!!“

هن ڪان سڏڪو نڪري ويو. منهن مونن ۾ هٽي، ياچائيءَ جي پيرن ۾ ويهي رهيو. پوڙهيءَ جون اکيون پرجي آيون. هن جي ڪلهي تي هٿ رکي ويهي رهي.

”ابا.... اهڙي جدائي.... مون توکي پڇو ڪري ڏاڏيو.... وٺين ته.... وٺين ته وري جانچ به ڪانه ورتئي ته مڙهي جيڏري آهي جان....“

هو ڪنڌ جهڪائي، پوتڙي سان اکيون اگهندو رهيو. چڻ ڳالهائڻ جي قوت ڪسجي ويس....

”اچ گهر هلون.“

ننڍڙي ٻار جيان ياچائيءَ پويان اٿي هليو.... گهر جي سامهون ٽلهي تي عورتون ويٺيون هيون. ڳالهيون به پئي ڪيائون، ته ساڳ به پئي سوڌيائون. هن کي ڏسي اٿي بيٺيون ۽ ساڄي هٿ کي پوتيءَ جي پلئه سان ڍڪي هن جي هٿ کي جهلي. ان جي پٺ تي احترامي چمي ڏيئي ڪيڪاريائون. هن هر هڪ جي مٿي تي شفقت پريو هٿ رکي، ڪيس ماڻ ڏنو.

”چاچو شادمان ٺوءَ امان، ملڻ آيو ٺوءَ— هي منهنجون ننهرون آهن ادا — هيءَ مائي الهه بچائي سيڻي ڪان وڏي

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

هيءَ مرادان. هيءَ عالمان، سينئي کان ننڍي. هي ٻئي ٻار مائـي ٻچائيءَ جا آهن. مرادان خير سان اميدواري آهي، عالمان جي شاديءَ کي سال کن ٿيو آهي. خدا هن کي به پنهنجو ڀاڳ ڏيندو."

"چاچا خوش آهين، ٻار ٻچا ڀڙ اٿئي؟" ٻچاڏيءَ وڏي هجت جو ثبوت ڏنو.

"هائو ابا. الله جا لک شڪرانا آهن. سڀ خوش آهن. دعائون ويٺا ڪن."

"انهن کي به وٺيو اچين ها، هڪ ٻئي کي ڏسون ته ها."

"هائو، انهن کي به ڪڏهن آڻيندس. سلامن جون پريون تي چواڻون."

"اکين تي."

پوڙهي، ڪٽ جي پيرانديءَ کان ويهي، هن جي منهن ۾ نهاريندي، هٿ جي لوڏ سان خوش خير عافيت ڪرڻ لڳي.

"ادا خوشڙو آهين، ٻار ٻچا، پٽ پوٽا خوش اٿئي؟ مڙهي سارا خوش آهي؟"

"ادي شڪر آهي. سڀ خوش آهن. مڙهي ويچاري ته گهڻا ڏينهن اسان کان موڪلائي وئي."

"مڙهي موڪلائي وئي.... !!! الله ـــ چاڻ ٻـ ڪانه موڪليئي....اسان ته ويچاريءَ جو منهن به ڪونه ڏٺو.... ڏاڍي چـڱي مائي هئي. قربن جا ڀنا هئس ڀنا ـــ توسان توڙ ڪري ڇڏياڻين. مت مائٽ سڀ ڇڏي نڪتي، وري هيڏانهن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

منهن ڏي ڪونہ ڪيائين — سڄائيون اهي ڇنڀيون ابا...“

”هن تہ برابر ڇيهہ ڪري ڇڏيو، گهٽايو مون بہ ڪونهي. مون بہ هن سان گڏ ڪرم ڇڏيو، پرديس وسايو.... پڇاڙيءَ ۾ بہ هزار خرچي ڇڏيم تہ من بچي پوي. پر مرحيات جي حياتي ايتري هئي. اسان جو زور لڳوئي ڪونہ ....“

”سچو آهين ادا — پيسو، پيسو تي ويندو، ماڻهو موٽي نہ ايندو — تويان — قدرت خدا جي، ڪٿي چاڻي نپني. ڪٿي وڃي سٽي — ماڻهو ويچارو ڇا چاڻي تہ سياڻي ڇا ٿيندو؟ ڪير گڏبو، ڪير ڇڄندو....“

”بس منهنجي جيجان، سڪ سان تہ اسان بہ هتان ڪونہ نڪتاسون. سر تي آڏي، تڏهن ڪٿي منهن ڪيوسون — ڏاهہ جي آسري ۾ اڌ حياتي گذاري ڇڏي سون. وارن ۾ اڇا پئجي ويا، شاديءَ جي وهي ڪاٽي وياسون، پر ڳالهہ اتي جو اتي بيٺي هئي. تر جو بہ فرق ڪونہ پيو .... ڪڏهن ڪڏهن اهڙا پور پوندا هئا، جو چوندو هئس تہ پلي ڪهاڙي ڪٽي، لهي پوان ساهورن ۾ پهتڙيون وهائيندو، سنڌيون لاهيندو، هڪڙي ڪنڌ ڪان شروع ٿيان، بي ڪنڌ تي وڃي بيهان. بٺيادڻ ختم ڪري ڇڏيان ....!! وري ٿي چيم تہ شادو تون مڙ، بچڙي سان بچڙو نہ ٿيءُ ....“

نيٺ مرحيات پاڻ نياپو ڪيو تہ ’هنن جي آسري تي سچي حياتي گذري ويندي، شادي ڪانہ ٿيندي.

اٿئي چاڙهو ته مڙسي ڪر، آئون توسان پڌل آهيان. پوءِ تـه پاڻ به گهٽ نه ڪئي.... نه ته اشراف ماڻهو، نياڻيءَ کـي گار ڏيندو آهـي هـڪڙي. پـوءِ پلي ڪٿي دشمنيون هجن، کهاڙيون لڳن، ته به نياڻيءَ جو مڙس هـڪڙو ـــ اسان جي تـه اهڙي دشمني بـه ڪانه هئي. زمين ٻاري جو ڦڏو هو، ڪڏهن نه ڪڏهن چٽي وڃي ها. ڳن ڪانه ڪيائون. اسان به لاچار ڪان ڪٿي ڪڙي ڳوٺري نڙيءَ مان لاٿي."

"سوبه اٿين، جو وري گهمرو نه لڌتو. ڪير مئو ڪير بچيو، ماڻهو حال حوال ته، وٺي ـــ"

"حال حوال پئي مليو. ڇهين ٻارهين مهيني، ڪو نه ڪو ٽڙ جو ماڻهو گڏيو پئي ـــ باقي پنهنجو حال، سو ڪنهن کي ڪونه ڏنم ـــ دنيا ۾ چار سڄڻ، چار دشمن. ڪهڙي خبر ته ڪو ٻـل چٽي وڃي ـــ!"

"هائو، اها ڳالهه به آهي ـــ توکان پوءِ هتي وڏا ڪُلم ٿيا، کهاڙيون لڳيون. هـڪڙا وڃي جيل ۾ پيا. ٻيا وڃي اسپتالن پيڙا ٿيا. پاڻهين ويچاري کي ته پوليس وارن اُبتو ٽنگي ڪٽيو. ڏکن وگهي اهڙو ڪريو، جو وري اٿيوئي ڪونه. ڇهه مهينا ڪن جيل ۾ هو. گهٽيونڊي ويچاري دانهون ڪيون ته دوا ڪرايوم، نه تـه مري ويندس. پر پوليس کي کهڙو کهڪاءُ ايندو. وري جو ضامن ڏي نڪتو، تـه سدائين داخترن وٽ ويـنـدو هوندو هـو. پر ڦاٿڙو نه ٿيو، سو نه ٿيو. چٽڙي چڙي

ويو ويچارو موڪلائي. هو ته وچي بهشت داخل ٿيو، پر هي دشمني اهائي چوڻ ٿي. هڪڙي پاسي ٻوليس جي سوچڙي جو زيپٽ، ٻئي پاسي دشمن جون کهاڙيون ايون. آڪن جون جهوليون ڇٽي ڇڏيون مون، ننڊون حرام هيون. سالن کان پوءِ چگهڙ اچي وچ ۾ پئي، ڏنڊ پريامون، راڇوڻي ٿي، تڏهن وچي زمين ٺري. نه ته چيرو پئي ٻريو ..."

"جهيڙي جي ڳالهه ته مون به ٻڌي هئي، پر ٻاڏوءَ جي گذاري وڃڻ واري خبر، سچي سال کان پوءِ پئي. پوءِ ته امان ٻئي مچي ڪرڙيءَ وانگي ڦٽڪيامون. پر امان کي به ڇهه ڏريون لڳل هيون، اچي ڪون، سگهيامون. روئي ڌوئي نيٺ ويهي رهيامون. وري جو راڇوڻيءَ واري خبر ٻڌي سون، تـه مڙهيءَ چيو ته موٽي هلون. دل ته منهنجيءَ به سٽ ڪاڍي هئي. پر ٿون جيجان ويٺي آهين ته دل ٻڌي نه سگهيس.... مون کي پڪ هئي تـه امان کي ڏسي رت ٽپي پوندن. جهيڙي کان ڪونه مڙندا. وري نئين سر ٻئون ڦڏن ۾، تنهن کان چڱو ته وڃون ٿي نه .... هونئن پنهنجو ڏنڊڙو به چڱو ٿي هليو. ڏکيو هجان ها ته موٽي به اچان ها."

"ڏندو کهڙو ٿئي؟"

"الله جا شڪرانا آهن. مينهون آهن پنهنجون. به ٿي مڻ کير روز ٿو ڏيي. تنهن کان سواءِ پنهنجيون جايون پنهنجا واڙا وڻان. بهاري لڳي پئي آهي.... هتي جا کهڙا

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

حال آهن ؟“

”شڪر آهي. وقتُ گذري پيو، باقي .... خوشي ڪانهي .... ٻئي ٽوري، پاتي گهٽا. ڇوڪرا ٻين وٽ هاريو ڪرڻ عيب سمجهن. پوءِ ويٺا ڇڪيون ڪم ڪي سياري جي سوڙ وانگي. هيڏانهن ڪر، ته هوڏانهن ڪونهي، هوڏانهن ڪر، ته هيڏانهن ڪونهي.“

”پاڻيان ٽو زماني جو واءُ لڳي ويو ٿن ؟“

”هائو هائو ادا ـــ جڏهن کان اها نيا ڪي بجلي آئي . ٽي وي ۽ ٽيپ رڪارڊ آيا، هوٽل کليا، ڳوٺ جا شوقين ڪم ڪان ڇٽا. سڄو ڏينهن پيا هوٽل ۾ ڏڪا ڪائيندا. ڏينهن جو ڪن پتي راند اٿون گانا ٻڌن. رات جو ڏسن ٽي وي. مال لاءِ گاهه پٺو به زالون ڪن .... اهڙا ٻئيمان ٿيا هن، جو مڙساڻا اڪرڻي نڪري ويا ٿن، رڳو نالي ۾ نهال آهن.“

”بس جيجان، ٻچاڙي زمانو آهي. اهي نشانيون آهن قيام جون .... وڏا ويچارا ڇوندا هئا، محبت موڪلائي ويندي، ڪلفت ڪاهي پوندي . مڙس ۾ غيرت نه هوندي، رت، رت جو دشمن ٿيندو. لوڙهو، لوڙهي کي ڪائيندو .... اهو وقت اچهو اهو ٿئي ....“

”سچو آهين ادا، قيام اهو آهي . قيام کي ڪو ڪونه ٿيندا .... اڄي مائي، ڪو ٽڪر پور پڪو هجي ته چاچي مڙهي لاءِ ڪٽي اچو، بڪ لڳي هوندس ....“

عالمان، جوڻر جي ٿلهي ماني، ساڳ جي پني ۽ ڏرو

جسمت جي وٽي پر وجهي ڪٽي آئي. ماني ڏسي، هو سمجهي ويو تہ ياچائيهنس سچ ٿي چيو. همراهہ ن وٽ مزو نہ آهي .... مانڙي ڪري اڌ ماني ڪن ڪاڏائين. مٿان وري چانهن جو پيالو ڀري ڏنائونس. چانهن ڇا هئي، ڪاري ڳڙ جو ڪاڙهو هو .... جهڙن تيئن ڪري زهر مار ڪيائين. پر، ڏاڪارون ڏيئي، مڇن تي هٿ هڻي، وري لڳو ڪچهريءَ ۾،

”مون وارن ساهورن جي ڪا خبر چار ....؟“

” اهي تہ سال ٿيا، هتان ڇڏي ويا.“

”سچي .... !!“

”هائو .... وچي وينا آدم جي ٽنڊي ــــ چون ٿا اتي واڻين جو هارپو ٿا ڪن ــــ سک ڪونہ ٿن، لولو ملين ٿو.“

”مون تہ ٻڌوئي ڪونہ. هتان ماڳهين لڏو پٽي ويا ــــ“

”اصل ٻنيون ٻارا وڪڻي، آسرو پلي ويا ــــ بہ اڍائي سال ٿيا هوندن.“

”ابول .... ڪنهن ٿي چيو تہ اهي وڃوڙا پوندا .... توريءَ ڳالهہ، تان آنڊا وڃي پيا، قبرون ڇڏي ويون ؛ مقام منجهي ويا ــــ ٻنهي ڪي ڇا مليو ....؟؟“

”ڳوٺ مان سڀ ڇڏي ويا ادا، رکو بہ ٿي گهر اسان جا، بہ ٿي لنگهن جا وڃي بچياهن. ٻاڙن جا ٻاڙا سڃا ٿي ويا ــــ هڪڙن وڃي نوان ڳوٺ ٻڌا، ٻيا مزوريءَ پويان وڃي عربستان نڪتا. هتي ٻينگ ٿي وئي .... سچ لٿي ڪان پوءِ ٻاهران ڪو سڏ ڪندو، تہ ورندي بہ ڪانہ ملندس .... مڙد

ماڻهو آهن گهمڻ ٻلي زاڻڦون چا ڪن پلا ـــ"

"هي حاجي ٻچل وارا ٻه ويا هليا چا؟"

"هائو. انهن وچي جدا پنهنجو ڳوٺ ٻڌو ٻنهن تي ـــ اڳي ته ڪير ڪنڌ ٽيو وينا هئا. چوڻ ٿا هاڻي انهن ۾ ٻه اچي ڦيٿهڙو پيو آهي، نتا ڏهن."

"هائو جيجان، ڪونه ڏهندا. ڏهن وارا زمانائي گذري ويا. اهي ماڻهوڏي موڪلائي ويا ـــ هينئر هر ڪنهن کي ابليس ڪنيو بيٺو آهي ... هائو هائو. چمبو ته مزو ملڪ مان ويو نڪري."

"بس ڙي ادا، وينا وخت گذاريون. ڏکيو سکيو ويندو گذري .... پلا ٻيي خبر ڏي، اچڻ ته خير سان ٿيو نه ....؟"

"هائو هائو. خدا خير ڪيو. مڙئي وقت گهڻو گذريو. اچڻ ٿيو ڪونه. پري جي ڏس پنڌ تي سڪ ڪونه ٿي آيو. آخر ته هتي ٻه پنهنجو رت اٿم. چيم ته گهمرڙو ڪري اچان .... ادي جڻ جي زارت ٻه ڪري اچان. پوء جي هوندي حياتي، ته موٽي ايندس. جي اچي وڃي ساهورن کي جوجڪي، ته گهوري جان جتن ڏان ...."

"اڙي ادا، کهڙيون ٿو ڳالهيون ڪرين .... اهي گيرتون، اهي جوجڪيون. ملڪ مان ڏي موڪلائي ويون. توڻ هرون پرون نوڙيء کي ذانگ سمجهيو ويٺو هئين....ادا، توکي پاڻء ته نند پٽي اچي. گهڙي گهڙي

اڪيون ٻوڙجيو ٿيون وڃنيون. ٻلي سمهي پيئي. ولات ڪان آيو آهين، ٿڪل هوندين. اهي ڳالهيون ته پوءِ به پيون ٿينديون"

"هائو جيجان. مڙهو مڙس، ميزل هٿي آيس. ننڍ زوريءَ پئي اچي.... اول خير، صبح جو سويرپرو اٿارجان ته نماز پڙهي، ويندس وڏي شهر (قبرستان) ادي جن کي ڏسڻ."

هو رلي وجهي سمهي پيو. اڪيون پوريندي ئي ڇپر ڳڙورا ٿيندا ويس. ننڊ جا گهيرٽ اچڻ لڳس. اچا اڌ جاڳ ۾ هو، جو وڏو ٻاٿهنس علي شير گهر ۾ گهڙيو.

"هي ڪير ستل آهي؟"

"مزمان آهي."

"ڪير آهي؟"

"چاچهين شادمان .... ورهين ڪان پوءِ مڙهي جي دل ست ڪاڏي، ويچارو ملڻ آيو آهي."

"اسان لاءِ ته ننڊ نٿي آيس جو ملڻ آيو.... آيو هوندو پنهنجي ته 'پٽ ٿو پرڏايان، مدارت ڏيو.' سک سان ٿوروئي آيو هوندو."

"ڪونه ٿو گهري مدارت توکان. پاڻ سکيو ستابو آهي. اسان کان گهٽو ٿس، تون الڪوئي نه ڪر.... سچو ڪڙم هتي ٿس. سک لڳس، تڏهن آيو."

"ڪڙم جي اهڙي سک هجيس ها ته سيني کي بندوقن جي منهن ۾ ڏيئي، رن ڪٺي پچي نه وڃي ها.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

اهڙي جي ڳڻ ڪري ها ته ابي جڻ جي ٻنڌڻ جو ٻڌي، ارهه ني هت هٽي اچي حاضر ٿئي ها .... ابو ويچارو ڇهه مهينا جيل ۾ هو ته ملاقاتي به ڪونه ٿيس. مري ويو ته ڪاندي به ڪونه ٿيس. باقي ڪهڙو ڪتي جو پٽ پيارو ٿس .... نوڪي ناهي خبر امان. ماڻهو آهن، مطلب جا يار. اندر ۾ هڪڙي، چپن تي ٻي .... پاڻهي ڏسندين ته سياڻي پنهنجي مطلب جي ڳالهه ڪندو ـــ آئون هجان ها ته گهر ۾ گهڙڻ ئي ڪونه ڏيانس ها. ٻاهران ئي گس ڏيکاري ....“

”مان ڪر مان. ماڻهپي مان نڪربو ٿو وڃين .... نهنجو وڏو اهو آهي، ابي جي جاءِ تي ٿئي، عزت ڪريئس .... سياڻي مڙهي سان چڱي منهن ڳالهائجان، حال حوال پڇجانس. موڙي اچڻ جي صلاح ڪريئس. ايندو هوندهين ڪونه، دل ته خوش ٿيندس ته پاڻ تي جي دل گهري ٿي.“

ماءُ جي ڳالهه ڪي ٻڌو اڻ ٻڌو ڪري، ماني ڪاڌي هو وري نڪري ويو.... پوڙهو مهمان، پاڻ ئي جون ڳالهيون ٻڌي ڏيکرن ۾ اچي ويو. لفظ، ٻڙڇيون ٻڌجي، اندر چيرڻ لڳس. اکين مان گونگا لڙڪ ڳمي پيس، لمحي لاءِ ته اهڙو پور پيس، جو سوچيائين ته رات جا چار پهر به وڃي مسيت ۾ ٽڪي. پر ڪا ڳالهه ڳٽي، سور پي ويو. اندر رجهندو رهيس. ٽڏا ٽڏا شوڪارا ڀري، پاسا ورائيندي، رات جو وڏو حصو گذاريائين. فجر جي

ٻانگ ڪان اڳيئي، نماز جي ٻهاني وچي مسيت پيڙو ٿيو. چانڊوڪيءَ ۾ مسيت ڏي ڏٺائين، اها ٻيءَ سنڌس ڦٽل گهر ڪان مختلف نہ هئي .... فرش، ڪلر جي ڪري اکڙي پيو. پٿين تان ليپي جا چاپوڙا ڪري پيا نيلون شهيد ٿي ويون .... اندر گهڙڻ سان جهرڪين جي پيڪل آنن، وٽين ۾ چمڙن جي ڦولهڙين جي بدبوءِ نڪ ۾ چڙهي ويس .... محراب جي پر ۾ پيل ويڙهيل مصلو ڪنيائين، تہ ٻليءَ جا پونگڙا رڙيون ڪندي هيٺ ڪري پيا مصلو ڇڏي، پوئتي هٽيو. پونڙو وڇائي، ان تي نماز پڙهي، اتي ئي سمهي پيو.... سج ايري ويو. پر ڪا بہ پهر نماز لاءِ ڪانہ آئي، نہ ئي ڪنهن ٻانگ ڏني .... سج مٿي چڙهيو تہ ڪلمو پڙهي اٿي ويٺو. منهن کي چنبو هڻي، ننڊ جو گهر لاهي، رخ ڪيائين ڪٿيري جو.

رستي ۾ روهڙي ڪئنال جي پل وٽ، بس اسٽاپ تي بيٺل سزوڪيون ڏسي، ڪنهن سوچ ۾ ٻيهي رهيو.... ٻئي لمحي لڙيو پر واري ڪڪائين هوٽل ڏانهن ـــ صبح ساڻ ڪي واندا ماڻهو اڳي ئي ويٺا هئا. ٽيپ رڪارڊر تي ڦوٽي زرداريءَ جي ڪيسٽ ختم ٿي تہ جلال چانڊئي جي شروع ٿي .... هو اهي آواز ٻڌي ٻڌي بيزار ٿي چڪو هو. يا گهٽ ۾ گهٽ پنهنجي ڳوٺ ۾ انهن کي ٻڌڻ لاءِ تيار نہ هو.

”اڙي ابا هنن کي ٻڌي ٻڌي ڪڪ ٿي پيا آهيون. چندر جي ڪا ڪافي ٻڌرايو، جيوڻيءَ سونا خان هجن

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ته اهي ٻڌرايو.“

”چاچا اهي ڏينهن وياٿئي هي زمانو ٿئي جلال چانڊئي جو.... ماڻهو هاسيڪار فرماش ٿا ڪن ته جلال ٻڌراءِ، تو ڪي وڏي ڏي نٿو؟“

”ابا تو چندر ۽ جيوڻي ءَ کي ڪونه ٻڌو، نه ته هھڙن کي ڪنڌي نه ڏين ها — هتي ته رکو ڏڪڙ جو سڻڪو ٿو ٻڌجي چوي چاڻو، سو ته سمجهه ۾ ڏي ڪونه اچي .... سونو ۽ چندر، موتين جهڙا گفتا ڪيڏندا هئا. ٻار ٻه، ٿي سمڊو ته چاڻو چوي — ڳائڻا اهي هئا ابا .... ٻلاڙي چندر تنهنجو راڳ. پر گهٽ سونو خان به ڪونه هو — ٻروچ ”ها“ ٿي ڪٿي ته چڙ لڏوڊ ڪلي ٿي ويا. سڌ ٻنڌ تاڏين ته آواز کي جهلڻي ڪانه هيس — اسين انهن جا ڪاريل آهيون ابا. هي ياڻ کي لڳڻڊي ڪونه ...“

”تنهنجو ڏوهه ڪونهي چاچا. تو جواڻيءَ ۾ انهن کي ٻڌو، تنهنجي مغز ۾ اڃان تائين انهن جو آواز ويٺل آهي اسان جواڻيءَ ۾ وري جلال کي ٻڌو آهي، تڏهن ٿا هن جي نيڪي ڪيون — هونئن اڳي اسان وٽ نورجان ناهيد اختر ۽ عنات ٻٽي جا پنجابي ڪيسٽ هلندا هئا. جان وري انڊيا واري ڪشور ڪمار جا اڙدو ڪيسٽ هوندا هئا. پر جلال جڏهن ڪان ڀڪتارو ڪنيو. ڳوٺن ۾ اڙدو پنجابي ڪيسٽن کي ٻنجو اچي ويو. هينئر جتي ڪٿي سنڌي ڪيسٽ پيا هلن. جلال جي صدقي تو

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مون جهڙن ڳائڻن جا ڪيسٽ به پيا وڪامن. سنڌ بن تي جلال جو اهو وڏو ٽورو ٿئي. اسان مجنونس به نڌهن ٿا."

"هوندو، پر پاڻ کي ڪونه وڻي."

"مڙس جو بخت وري خدا اهڙو پلو ڪيو، جو چون ٿا ته يڪتاري جي ڪمائيءَ مان زميندار ٿي ويو آهي، اڳين ڏينهن ڪنهن چيو پئي ته ڪراچيءَ ۾ سنڌين جي شاديءَ ۾ ڳايائين. ٻن راتين ۾ لک روپين مليس. نه ته وڏا وڏا ڪانصاحب پلٽا هٽي مري ويا سکيو ڏکر به نصيب ڪونه ٿين."

"بس بابا، سڀ رنگيءَ جا رنگ آهن. جنهن کي ڏئي، جنهن کي نه ڏئي."

هو چانهن ۾ بسڪوٽن سان ٻيرن ڪري، واهه جي پل ٽپي، پرڏين پر روانو ٿيو ڪٿيري ڏانهن ـــ هلندي بيهندي چوڌاري ڏسندو رهيو ـــ ٿيهن سالن ۾ سڀ ڪجهه بدلجي ويو. زمينون زور چڙي ويون، جتي ڪٿي ڪلر جا ڦاڙا منهن ڪيدي بيٺا. فصل ٻوڙي ويا. جن اڏاسن مان ڪڻڪ جون چوڪڙيون ڪٽي. ان قطارون ڪري نڪرندا هئا. انهن ۾ هينئر گرانٽ جهڙا مرڻينگ ڪڪا سلا بيٺا هئا. پيدائش پنهنجي جاهه تي، ڊل به ڏٺين تي چڙهي....

ويچارن ۾ وهندو، ان وڏي دڙي تي وڃي بيٺو، جنهن تي ڪي سال اڳ سرينهن جي گهاٽيءَ چانو

۾ رڙهن ويهاريندو هو.
”ابو .... ل .... !!!“

نظر نهار تائين ڦهليل لوا ئي لوا، سرن ۽ ڪنگورن جا ٻوڙا لاٽيءَ جا ٻوڙا لاٽيءَ جا ٿنڀا، سمر جي پاڻيءَ جا دڀا. نه ٻهرڻ ٻيلو، نه ڌڻ، نه ڌنار، سڃ ئي سڃ. ڪٿيري سان ڪربلا ٿي ويئي... ٻهر نالي لاءِ ڪونه بچيو ته ڪو واڇڙو ڳهڙي ڪن چانوَ ۾ ويهي ساهه پٽي، آساس ڪري ـــ توپان ....

”هاءِ ڙي قدرت تنهنجا ڪم. سڄي تر جو سک کسيو ٿئي، مال پٽاري جي روزي ڦري ٿئي، ڇا مليو ٿئي ـــ پر ڪير چوي توکي ـــ بي پرواه بادشاه آهين، جيئن ٿو وڻئي، تيئن ٿو ڪرين ـــ توپان ـــ“

ڇا ته ڏينهن هوندا هئا پهرين جا، ڇا شان هوندو هو ڪٿيري جو ـــ پلڙن جي منڊ ۾ ته وڻ وڻ ڪاڻي اچي گڏ ٿيندي هئي. هڪڙي پاسي بهرام جلباڻي ۽ صالح جلباڻي، ساوڻ فقير جي ٻيٽن جي ريهه لاڏو ويٺا هوندا هئا. ته ٻئي پاسي طالب زرداري ۽ ننگر خاصخيلي جي چرچن جا ڪوڪريا هئا، ته ٽئين پاسي محمد علي جمالي جي ڳجهارتن ۽ ڏورن جي لولي لڳي پئي هئي. ننڍين روڙن جو ته شمارئي ڪونه هو ـــ روڙ ٻه هلي پئي ته ريڇڪ ٻه هئي ـــ لوڏجي ڇاڻي تي جهل پل ڪاڻ هئي، ايندڙ ويندڙ ڌنارن جو مال پيو ڳڙيون ميڙيندو هو. جعفر ٻڪرار ٻرين جي ولر سان ايندو هو، ته پري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ڪان ڏي هڪل ڪندو هو ته ’ يار، ڪليءَ ۾ ٽڏي پاڻيءَ جو ڍڪڙو آهي، جي پيئو ته....‘

جعفر جو سڏ پڌنديئي، روڙا ’ڏڻن ٻيرن جي چوٽين تان، نـوريئڙن جيان ٻانبڙا ڏيئي لهي ايندا هئا. پاڻيءَ ڍڪ پي، هانءُ ٺاري. وري چڙهندا هئا.... آيرڻي ڪان لٿي ٺائين هڪ هٽان هئي. ۽ وچينءَ ڪان پوءِ اٺ قطارون ڪري ايندا هئا پلـڙا ڍوئـڻ. هيڏانهن شاه عنايت وارن زردارين جا، تـه هوڏانهن ڪچي مان جلباڻين جا، ٻه ٻه ٻورا اٺ تي ٻورن وچ ۾ وري چادر جي چلي. پـلـڙو هو ڪو رونشو ـــ ٽڙن ڪي چڙي، مٿي جو نهاربو هو تـه چوڏاري پلڙن جـي چاڻ ڏي چاڻ هئي جڻ ڪنهن خفتيءَ سچي ٻيلي مٿان يـوري بافتي جا ٽاڪيا وڇائي ڇڏيا ـــ!!

سهانگائي هئي. پلا پلا ٻيهر، روز لاءِ ڏيڍ ٻن روپين ۾ ٽي مليا، ته مڻ پلڙن جو ملهه ٻه ٻه روپيا هو. ٿالي پلڙو هو. باقي هو نجو گيهه ـــ شام جو جڏهن ٻانهيارين وٿاڻن ۾ لڪ بسملاهيون چئي، ’ونگ وجهي ڪير ڏهڻ ويهنديون هيون. تـه مٽيا سـڪي پوندا هئن، ڪير نٿي کٽو. سٺاڙيون ته هيون وهندڙ واتر وانگي، پر ڪاهرون به نجا چوڻـرا ڏهائينديون هيون.... مينهون ته مينهون، ردن ۽ ٻڪرين بـه ڪونه ٿي گهٽايو. وهـي پونديون هيون ڪير سان.

وقت هئا، برڪتون هيون. قرب هئا. سـپ ڪتيري

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سان گڏ ختم ٿي ويا. اهڙو ڪو ڦرڪو ڦريو، پيءُ، پٽ جو ناهي. پٽ، پيءُ جو ناهي. وسندڙ ڳوٺ ڦٽي ويا — ماڻهو ته ماڻهو، زمينون ڦٽي ويون. پوريون پڊ زمينون سرضيل ٿي پيون. هر طرف لوڙيا ٿي ڪلر جا ڦاڙا، ۽ سم جا ڊيا، زمين جا ناسور ٿي پيا آهن. وگهرانڊا ٿيا وڃن، جن جو ڪوئي انت ڪونهي، ڇيهه ڪونهي.... اهي برڪتون، اهي محبتون، اهي قرب، ڏينهن قيام ٿائين وري ڪونه ڏسبا....

اوچتو ٻڪرين جو ولر وٿانڊس لنگهيو. سوچن جي سنگهر ٽٽي پيس، نراڙ تي هٿ ڏيئي، اکين تي ڇانو ڪري، ٻڪرين ڏانهن ڏسڻ لڳو.... ڪ.ڪ ڪ.ڪ سان لڳل ٻچ لٽڪيل، اپريون، ٻکيون، ڏنڙيل ٻڪريون ڪڪ ٻن جي ڳولا ۾ چوطرف جهوتون هڻندڙ، چرڻ چولستان جي مکڙن جو ڪٽڪ... ڪنهن جي جوتن جي کڙڪي تي منهن ورادي ڏٺائين. ڪو ٻڪرار هو — نديڙي ڪهاڙي هٿ ۾، ميرا ڪپڙا پاتل، ور ٻڪين ٿاڏين ڪنيل، اکيون ڏرا ڏنل، آس ڪان منهن ڪارائيل. جهڙيون ٻڪريون، تهڙو پاڻ.... ويجهو اچي سلام ورايائين. جواب ڏيڻ بدران هو کيس گهوريندو رهيو. ڇڻ حال جي کنڊرن ۾ ماضيءَ جي عمارت ڳولڻ جي ڪوشش ڪندو هجي....

”اي يار، جافر ته ڪونه آهين....؟؟“

”هائو هائو رئيس، جافر آهيان.... پر يار ماف ڪجان،

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

نظر جهڪي ٿي وڃي ٿم. مون ڪونه سڃاتومانئين"
"يار، اسان ننڍي هوندي کان گڏجي مال چاريو،
ٻلڙا روڙيا .... اڃان ڪونه سڃاتئي؟"
"نڪو.... مغز هيٺو ٿي پيو آهي رئيس، ويسر وڃي
وڃي ٿم. يادئي نٿو اچي ...."
"آئون شادمان آهيان يار .... هاڻي نه سڃاتئي؟"
"اڙي .... شادمان! منهنجو جاني يار !!"
هو خوشيءَ کان ٻڪين ڀڃي ويا. ڀاڪر ڪيئي،
هڪٻئي جا منهن ڏسي، وري ڀاڪر پاتائون.
"يار شادن، خدا جي قدرت ته ڏس، ورهين کان
پوءِ به ڪٿيري ۾ ئي ملاقات ٿي. هاءِ هاءِ .... توکي ڏسي
ڪٿيرو ياد اچي ويو!"
"ادا آئون ته سوير کان وڃي پار وينو ڪيان ——
ڪٿيري سان ههڙو هاڃو ڪنهن ڪيو، ڪيئن ٿيو. توکي
ته سڄي خبر هوندي."
"بس ڀاڏو، ڪٿيري جا سور ته مقام ۾ به ڪئيو
ويندس. ڪٿيري اسان کي ڇورو ڪري ڇڏيو .... جنهن
زماني ۾ تون ڀڳو هئين نه، انهنئي ڏينهن پيلو ويچارو
ليلام ٿيو هو — پهرين ته ماڻهن ڳالهيون ٿي ڪيون
ته پيلو تو وڃي، پر اسان کي مڃڻ ۾ ئي ڪونه ٿي
آيو. نيٺ واڍارن ۽ ڏاڪرن اچي ڪيما ڪوڙيا. پوءِ ته
اسان جو سک ڦٽي پيو. ننڊون حرام ٿي ويون. ڪامورن
کي تارون ڪيون سون، درڪاشون موڪليون سون.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

مسيتن ۾ دعائون گهرايون سون ته پهلي ڏان اها شامت
ڏري، پر خدا به اسان جي نه قبولي. وڍ شروع ٿي وئي.
رات ڏينهن ڪرڻ ۾ ڪهاڙن جا ڪڙڪا لڳا پيا هئا
لوڏينگون وهيون ٿي. ڪي مهينا ته ڪاٺ ڍوئبو رهيو
اسان جو زور لڳو ڪونه. اڻين ڪٺيرو ويچارو بي گناهه
قتلام ٿي ويو...."

"ان ڳالهه کي به ورهيه ٿيا...."

"پڌاياڻه ٿو.... ان ڪان پوءِ وري پهلي جي زمين
پوک لاءِ ليلام ٿي.... ڪي سال ته وڻ پوکيائون....
پر وڻن ۾ به ٻهرن جون پاڙون اهي ڦٽيون، جو وري
ڪچڙو ٻيلو لڳي ويو. اسان خوش ٿياسون نه ته ٿي سال
اڳي يا پوءِ ڪٺيرو وري تيار ٿي ويندو. پر ڪامورن،
کي هئا پنهنجا پيٽ پرڻا، سو ڪچڙيون ٻهريون ويرائي،
ناليون ڪٽائي، ٽالهيون ۾ بم باڪس جا وڻ پوکيائون....
لک لٽجي ويا، ڪجهه مزورن ڪمايا، ڪجهه ڪامورن
کاڌا، پر ٽالهيون نه لڳيون. هيٺيون پاڻي مٿي چڙهي
آيو. سم ٿي وئي. وڻ سمورا سڪي ويا. نيٺ انهن
سڪل وڻن کي به ليلام ڪري، ويرائي ڇڏيائون....
هاڻ اجهو ڏسين ٿو ته پڙپانگ ڊورو پيو آهي، نه ڪکن
جو، نه ڏهن جو. چون ٿا ته وري آباديءَ لاءِ ليلام
ٿو ٿئي. وڌيڪ رب کي خبر.... باقي ڪٺيري کان پوءِ
اسان جو مال، ٻلڙن ۾ ٽارين لاءِ اڻين ٿو سگهي، جيئن
چورا ٻار مانيءَ لاءِ ٿا سڪن. ديهه نصيب ئي ڪونه

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

ٿو ٿئين.“

”ڇنبو نه ڪٿيري سان وڏو جرجلو ٿيو ٻيو ...“

”جرجلي جي ڪا ڳالهه آهي. ھڪِين ھا نه ٻاڻ ڏسين ھا.... ڪتيرو اسان جي دل تان نه لهي ڏي ٿو.... پرڏي ڪان وني، مرڻي ناڻين ڪاٺ ڪهاڙي لاءِ ٻيلي ڏي ٿي پچندا ھئاسون. ھيئنر ڪاٺ اٽليو ٿي پيو آهي. لڙھا لائق تہ پنهنجي ھنڌ ٿيا. ختمي جي ديگ لاءِ به ڪاٺيون جتن ڪان ملهه وٺيون ٿيون پون.“

”بس ادا، آخر فنا آهي. ڪتيرو ويو، اسان به وڃڻ وارا آهيون.“

”ڪھڙا منبدل ھوندا ھئا مد ۾ .... ڪچي جا شر، لڏا ڪٺي اچي ويهندا ھئا. ھڪڙي پاسي ننگر جو لڏو ھوندو ھو. ٻئي پاسي دادوءَ جو. ھيڏانهن ھيسب جو ڏڻ ھوندو ھو، تہ ھوڏانهن اولاديءَ جو ولر، ڇهه ڇهه ڏنار ھڪڙي ڏڻ سان ھوندا ھئا. ڪچي جا ڪتوهڙ ۾ ڪاشڪيلي سالڙ ٻير ۾ بانس جي ڇڙهن سان سچو ڏينهن سالو ھٽي مال کي ڍائيندا ھئا. وڃڻ ڪان پوءِ ٻيلي ڪان ٻاهر پوڻ ۾ رڍن جون آورڙون ھونديون ھيون. ڦرڙن ۾ رڍن جا ٻيڪاٺ ڪتيرو مٿي ٿي ڪٺي ڏيندا ھئا. توکي به ياد ھوندو....“

”ھائو ھائو. چڱيءَ طرح. ڀاڳيا ويچارا سنگتي ھوندا ھئا پنهنجا.“

”يار شادن، ماف ڪجان، ٻڪريون وڃي پري

نڪتيون. ڪنهن پوک ۾ نه پون. ورائي ٿو اڇان. پوءِ هلي ٿا ڳوٺ ڪچهري ڪريون. مال ڏي چوڪر کي موڪلي ڇڏيندس. وڇڻين مٿان....“

جعفر ٻڪرين پويان ڊوڙندو ويو. هن ڏٺو ساهه ڪٽي، وري ڊوري ڏانهن نهاريو. اڏين لڳس، ڄڻ ڪتيري سان گڏ، سڄو تر تباهه ٿي ويو. زمينون، فصل، ڳوٺ ماڻهو مال، سڀ تباهه ٿي ويا. خود .... خود هو به ڪتيري جهڙو ٿي ويو ڪک پوڙهو پڻ مان ڪرنگهو، ڏاڙهي جي پٽ جيان مٿي نڪري آيس، ڇاڙي وچي گوڏن سان لڳس، اکيون ڇنڃهيون ٿي، ڏرا ڏيڻي ويس. ڳلن ۾ کوپا پئجي ويس. جسم، ڇيڇڙي مان پيڙجي نڪتل ڪمند جي ڇڙهي جيان پوپو ٿي ويس. سندس منهن، ”منهن“ نه رهيو، لوڻياتي ڪلر جو ڦاڙو ٿي پيو. جنهن ۾ ڪائي ڪشش باقي نه رهي....

جعفر ڏانهن ڏڻائين، جيڪو ٻڪرين پويان ڊڪندو نظرن کان الوپ ٿي ويو، هن جي موٽي اچڻ ۾ ڪافي وقت لڳي ها. ۽ ڪتيري جي مقام تي اينري دير ويهي ماتم ڪرڻ، هن جي وس کان ٻاهر هو.... گوڏن تي هٿ رکي آهستي آهستي اٿڻ جي ڪيائين. ڇيلهه ۾ ڄڻ لوهي ڪلا لڳي ويس. سڌو ٿي نه سگهيو. لٺ ٽيڪيندي، ڇيلهه تي هٿ ڏيندي، پوئتي موٽيو.... ٻاڪ جي قبر تي وڃڻ واري ڳالهه دل تان ڏي لهي ويس، جيڪا ڪتيري کان رکو سڌ پنڌ تي هئي.

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

روهڙي ڪنال جي پل تي پهچندي ساڍو ٿي پيو
جنهن سان ست نڪري ويس. پل جي پير ۾ بيٺل
ڏونئي ۾ باڪڙ ٻير جي چڊڙيءَ چانورَ ۾ ڪري پيو.
وڏو ساهه ڪٽي چوڌاري نهاريائين، عجيب ڏوانڊو ٿي پيو.
هوڏانهن تباه ٿيل ڪتبري جا لوال، سر ۾ ڪنگور پئي
ڏٺا، سامهون، وڻن جي وٿين مان سنڌس ڳوٺ جي مسيت
جون پيڪل ٽٽل نيلون پئي ڏٺيون، ۽ هيڏانهن شهر وچڻ
واري سزوڪي، ماڻهن سان پرجندي پئي وئي....
هو ڏڪندي ڏڪندي اٿي بيٺو. چوطرف هڪ
موڪلائيندڙ نظر وجهي، هلڻ جي ڪيائين. پير ڪجهه
نه سگهيس. چڻ ڳيڙيون پئجي ويس، گهڙڻ تي ويس.
لٺ جي سهاري پير گهليندو، نيڙيون وکون کڻندو،
ڳاڙهيءَ جي رهيل آخري سيٽ تي وڃي ويٺو.... سنڌس
ڳوٺ تيزيءَ سان پوئتي رهجندو ويو. مسيت جون
نيلون نظرن کان غائب ٿينديون ويون — هن جون
اکيون، ڪنهن اڻ مندائتي ڪڪر جيان وسي پيون....
ماڻهو حيرت مان ڪيس ڏسڻ لڳا. هو پوڙهي سان منهن
ڍڪي، سڏڪي پيو....!!! ☼

منصور پبليڪيشن جا ڇپايل ڪتاب

١-	منهنجا پاڳ، هن جا پاڳ	محمد دائود بلوچ	٥/-
٢-	وري شل ٻيڙي ٻڏي !	محمد دائود بلوچ	٥/-
٣-	ڳالهه هڪ رات جي	گلشن سنڌي	٥/-
٤-	پاڙي ناهه پروڙ	بادل جمالي	٧/-
٥-	ساماڻي تان سڪ ويا	نيلوفر مظفر	٩/-
٦-	ڪهاڻي نمبر ٨٠ع	سهيڙيندڙ: محمد دائود بلوچ	١٠/-
٧-	ڪربلا	نورالهدا شاهه	٢٠-
٨-	ٻيٽي جن ٻروڙ	ابن حيات پنهور	٩-
٩-	چونڊ سنڌي ڪهاڻيون	سهيڙيندڙ: بادل جمالي	١٥/-
١٠-	ٽٽل شيشا ۽ آگريون	نور گهلو	١٥/-
١١-	ڊائري جا پنا	اڪبر سومرو	٣/-
١٢-	ڪهاڻي نمبر ٨٢ع	سهيڙيندڙ: محمد دائود بلوچ	٢٠/-
١٣-	چار ڪهاڻيڪار چار نقاد	سهيڙيندڙ: محمد دائود بلوچ	١٠/-
١٤-	ذهين جو نوٽ	سنڌيڪار: محمد دائود بلوچ	١٠/-
١٥-	چار ڏاڏا	ابن حيات پنهور	٦/-
١٦-	سنڌو ڪناري	مس امير صديقي	١٥-
١٧-	اکڙيون اڃايون	محمد دائود بلوچ	٨-
١٨-	من جي هن پار	اڪبر سومرو	١٢/-
١٩-	ڪروڙ پتي	سنڌيڪار: ابن حيات پنهور	٦/-
٢٠-	سنگرام	بادل جمالي	٢٥/-

پتو: منصور پبليڪيشن

نزد، قاضي عبدالقيوم اسڪول ميمڻ محلو ـ حيدرآباد سنڌ

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

www.sindhsalamat.com books.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت

www.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت جو مشن ۽ مقصد سنڌي ٻوليءَ جي ڊجيٽلائيزيشن ۽ ڦهلاءُ آهي. انهيءَ سلسلي ۾ ڪتابن جي ڊجيٽلائيزيشن کي ويتر سرسو ڪرڻ آهي ۽ پڻ دنيا سان گڏ سنڌس رفتار سان هلڻ جو سانباهو آهي، ڇو ته تاريخ هميشه انهن قومن جو احترام ڪيو آهي جن پنهنجي علمي سرمائي جي حفاظت ڪئي آهي. سنڌ سلامت پڻ پنهنجي ٻوليءَ جي بقاء خاطر سنڌي ٻوليءَ ۾ لکيل قيمتي ۽ ناياب ورثي کي ضايع ٿيڻ کان بچائڻ ۽ ان کي نه رڳو محفوظ رکڻ پر پنهنجي اديبن، ليکڪن، محققن ۽ شاعرن جي علم، هنر ۽ تخليقن کي ڊيجيٽلائيز ڪندي دنيا جي ڪنڊ ڪڙڇ ۾ موجود سنڌين تائين مفت ۾ آسانيءَ سان پهچائڻ جو عزم ڪيو آهي.

اسان جي خواهش هئي ته سنڌي مواد تي مشتمل هڪ اهڙو ڪتاب گهر قائم ڪجي جتي هر موضوع تي مشتمل ڪتاب موجود ملن. ڪتابن کي ڳولڻ ۽ ڊائونلوڊ ڪرڻ آسان هجي ۽ اينڊرائيڊ سميت آئي فون يا ونڊوز آپريٽنگ سسٽم سميت هر قسم جي ڊوائيس تي آساني سان آن لائين پڻ پڙهي سگهجي.

۽ اهو سڀ "سنڌ سلامت ڪتاب گهر" ذريعي ئي ممڪن ٿي سگهيو.

اميد ته سنڌ سلامت ڪتاب گهر ذريعي سموري دنيا ۾ موجود سنڌي نه صرف ڀرپور لاڀ حاصل ڪندا پر سنڌ سلامت ڪتاب گهر کي وڌيڪ فائديمند بنائڻ لاءِ پنهنجو ڀرپور ساٿ نڀائيندا.

books.sindhsalamat.com

سنڌ سلامت ڪتاب گهر جي اينڊرائيڊ اپليڪيشن پلي اسٽور جي هن لنڪ تان ڊائونلوڊ ڪريو:

https://play.google.com/store/apps/details?id=com.sindhsalamat.book